

**T. C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**SAFRANBOLU İLÇESİ HALK EDEBİYATI VE HALKBİLİMİ
ÜRÜNLERİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Berrin MAZICI

Balıkesir, 2012

**T. C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**SAFRANBOLU İLÇESİ HALK EDEBİYATI VE HALKBİLİMİ
ÜRÜNLERİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Berrin MAZICI

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet AÇA**

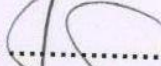
Balıkesir, 2012

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 200012511003 numaralı **Berrin MAZICI**'nin hazırladığı "**Safranbolu İlçesi Halk Edebiyatı Ve Halk Bilimi Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma**" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca **19.01.2012** tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Başkan Doç.Dr. Kahraman BOSTANCI İmza

Üye Prof.Dr. Mehmet AÇA (Danışman) İmza

Üye Yard.Doç.Dr. Süheyla SARITAŞ İmza

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Doç.Dr. Zübeyde GÜNEŞ YAGCI
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Geçmiş milattan önceki yıllara dayanan Safranbolu, bünyesinde pek çok medeniyet ve bu medeniyetlerin kültürel zenginliğini barındırmaktadır. Örf, âdet ve günlük yaşam bakımından Anadolu'nun pek çok yeriyle benzerlik gösteren yöre, UNESCO'nun dünya miras listesine alıp korunması ve tanıtılmasıyla yerli yabancı pek çok turistin kültürel gezisine tanıklık etmiştir.

Ancak bilim ve teknolojinin her alanda olduğu gibi kültürel öğeler üzerindeki etkisi, yörenin halk inanışları ve halk edebiyatı üzerinde de kendisini göstermiştir. Bu bağlamda biz, Safranbolu ve çevresindeki halk inanışlarını, halk edebiyatı ürünlerini tespit edip inceleyerek gelecek nesillere aktarmayı amaçladık.

Tezimiz, bölge kültürü üzerine yapılan çalışmaların tanıtımı ile başlayıp Safranbolu halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri (geçiş dönemlerinin incelenmesi) ile devam etmiştir. Çalışmamızda yer alan halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerinin önemli bir kısmı, yazılı kaynaklardan alınmıştır. Yaşadığımız çeşitli sorunlar, alana yeteri kadar çıkmamızı engellemiştir. Bütün olumsuzluklara rağmen, sözlü gelenekten de ürünler tespit edilip çalışmaya alınmıştır. Çalışmada yer alan manzum halk edebiyatı ürünleri (türkü, mani, vd.) konu ve biçim özellikleri esas alınarak incelenmeye de çalışılmıştır. Çalışmamızın sonunda sözlü ve yazılı kaynak bilgilerinin yanı sıra, çalışma konumuzla ilgili fotoğraflara da yer verilmiştir. Çalışma sonrasında ulaşılan sonuçlar da "Sonuç" kısmında yer almıştır.

Konunun seçimi ve izlenecek yöntem başta olmak üzere, tezimi hazırlama sürecinde geçirdiğim zor zamanlarda desteğini ve yardımını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Mehmet AÇA'ya teşekkürü bir borç biliyorum. Ayrıca çalışmam esnasında anlayış ve yardımları için eşim Murat Mazıcı ve annem Sabiha Tamer'e teşekkür ediyorum, çalışmamı kızım Eylül Naz Mazıcı ve eşim Murat Mazıcı'ya ithaf ediyorum.

Berrin MAZICI

Balıkesir, 2012

ÖZET

SAFRANBOLU İLÇESİ HALK EDEBİYATI VE HALK BİLİMİ ÜRÜNLERİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

MAZICI, Berrin

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Mehmet AÇA
Ocak 2012, 264 sayfa

Bu çalışmada Safranbolu ilçesi halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri sözlü ve yazılı kaynaklardan derlenerek yazıya geçirilmiş ve ana hatlarıyla incelenmiştir. "Halk edebiyatı Ürünleri" başlığı altında masal, efsane, bilmece, ninni, tekerleme gibi ürünlere; "Halk bilimi Ürünleri" başlığı altında ise daha çok hayatın geçiş dönemleriyle (doğum, evlilik ve ölüm) ilgili ürünlere yer verilmiştir.

Çalışmanın "Giriş" bölümünde çalışmanın problemi, amacı, önemi ve sınırlılıkları hakkında bilgiler verilmiştir.

"İlgili Alanyazın" bölümünde tezin genel çerçevesi belirlenmiş ve bu konuyla ilgili olarak daha önce yapılmış çalışmalar hakkında bilgiler verilmiştir.

"Yöntem" bölümünde, araştırmanın modeli, kapsamı ve araştırma sırasında uygulanan yöntem ve teknikler belirtilmiştir.

"Bulgular ve Yorumlar" bölümünde söze, araştırma alanı olan Safranbolu ilçesi tarihi ve coğrafi özellikleri, nüfusu, ekonomik ve sosyo-kültürel yapısı hakkındaki bilgilerle başlanmış, sonrasında ise Safranbolu folkloru üzerine yapılmış çalışmalar (kitaplar/kitap bölümleri, tezler, makaleler, bildiriler, ansiklopedi maddeleri) kronolojik sıraya göre verilmiş ve ulaşılabilen kaynaklar kısaca tanıtılmıştır. Bu bilgilendirmeleri, sözlü ve yazılı kaynaklardan derlenen Safranbolu halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri ve bu ürünler üzerinde yapılan incelemeler takip etmiştir. Halk edebiyatı ve halk

bilimi ürünlerinin tespiti ve aktarımında, hayatın geçiş dönemleri (doğum, evlilik ve ölüm) ön planda tutulmuştur. Bu geçiş dönemlerinin dışında kalan halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri diğer başlıklar altında yer bulmuştur.

“Sonuç” bölümünde çalışma sırasında ulaşılan sonuçlar ve önerilere yer verilmiştir.

“Kaynak Kişiler” başlığı altında, kendilerinden halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri derlenen kaynak kişilerle ilgili bilgilere yer verilmiştir.

“Kaynakça” kısmında ise, çalışmanın hazırlanması sırasında yararlanılan yazılı kaynaklara, “yazar soyadları ve kronolojik sıralama” esas alınarak yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Safranbolu, Halk edebiyatı, Halk bilimi, Geçiş Dönemleri, İnanışlar.

ABSTRACT

A RESEARCH ON THE FOLK LITERATURE AND FOLKLORE OF SAFRANBOLU

MAZICI, Berrin

**Master Thesis, Turkish Language And Literature Department
Supervisor: Prof. Dr. Mehmet AÇA
January 2012, 264 pages**

In this work, the products of Safranbolu's folk literature and folklore were indited by gathering from the oral and written sources and they were examined with the main lines. The products especially about the critic periods of life (birth, marriage and death) were discussed under the headline named as "The products of folklore" while the products such as story, legend, riddle, lullaby, tongue-twister were discussed under the headline named as "The products of folk literature".

In the introduction part, the information about the problem, aim, importance and handicaps of the work was given.

In the part "Write relevant field", the general frame of the thesis was determined and the information about the studies which had been done before about this subject was given.

In the method part, the research's modal, scope, method and the techniques applied during the research were determined.

In the part named as "Findings and explanation" it was started to give information about the history, geographical features, population, social – cultural and economical situation of Safranbolu, and then the studies on the folk of Safranbolu (books, thesis, articles, announcements and paragraphs) were presented in chronological order, and the existent sources were introduced briefly. These were followed by folk literature and folklore of Safranbolu which are gathered from oral and written sources and researches on these products. It was given priority to the critic periods of life (Birth, marriage, death) in finding out and presenting the products of folk literature and folklore. The products of folk literature and folklore which were out of that period were presented under other headlines.

In conclusion part, the results and suggestions reached during the work were mentioned.

Under the headline named as "References" it was mentioned about the people who gave information about the folk literature and folklore.

In the part named as “Bibliography” the oral sources used during the thesis were mentioned by giving importance to the surnames of the authors and the chronological order.

Key Words: Safranbolu, folk literature, folklore, transitional periods, beliefs.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Amaç.....	1
1.3. Önem	1
1.4. Sınırlılıklar	2
2. İLGİLİ ALANYAZIN	3
2.1. Kuramsal Çerçeve.....	3
2.2. İlgili Araştırmalar.....	4
2.2.1. Makaleler	4
2.2.2. Bildiriler.....	17
2.2.3. Kitaplar-Kitap Bölümleri	17
2.2.4. Tezler.....	31
3. YÖNTEM	34
4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	35
4.1. Araştırma Alanı Hakkında Genel Bilgiler.....	35
4.2. Safranbolu Halk Edebiyatı Ürünleri.....	43
4.2.1. Türküler	43
4.2.2. Maniler.....	57
4.2.3. Ninniler	63
4.2.4. Atasözleri.....	64
4.2.5. Bilmeceler.....	69
4.2.6. Efsaneler	76
4.2.7. Masallar	82
4.2.8. Fıkralar	100
4.3. Safranbolu Halk Bilimi Ürünleri	103
4.3.1. Geçiş Dönemleri	103
4.3.1.1. Doğum	103
4.3.1.1.1. Doğum Öncesi	103
4.3.1.1.1.1. Kısırlığı Giderme	104
4.3.1.1.1.2. Gebelikten Korunma.....	106
4.3.1.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması	106
4.3.1.1.1.4. Aşerme.....	107
4.3.1.1.1.5. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme	107
4.3.1.1.1.6. Gebe Kadının Kaçınmaları/Uygulamaları.....	109
4.3.1.1.2. Doğum Sırası	110
4.3.1.1.2.1. Doğum Hazırlığı/ Doğum olayı.....	110
4.3.1.1.2.2. Tuzlama/ Yıkama.....	111
4.3.1.1.2.3. Çocuğun Eşi/ Göbeği.....	112
4.3.1.1.3. Doğum Sonrası	113
4.3.1.1.3.1. Loğusa Bakımı/ Loğusa Ziyareti/ Loğusa Şerbeti.....	113
4.3.1.1.3.2. Loğusa Sütü/ İlk Meme/ İlk Giydirme	113

4.3.1.1.3.3. Albasması	114
4.3.1.1.3.4. Kırk Basması	114
4.3.1.1.3.5. Kırklama ve Kırk Gün İçinde Yapılan Diğer İşlemler	115
4.3.1.1.3.6. Ad Koyma.....	116
4.3.1.1.3.7. İlk Gezme	117
4.3.1.1.3.8. Yürüyemeyen Çocuk	117
4.3.1.1.3.9. İlk Diş/ Tırnak Kesme/ Saç kesme	118
4.3.1.2. Evlenme	121
4.3.1.2.1. Evlendirme Biçimleri	122
4.3.1.2.2. Evlilik Çağı/ Evlilik Yaşı/ Evlenme İsteğini Belli Etme	123
4.3.1.2.3. Evlilik Öncesi	124
4.3.1.2.3.1. Gelin - Güvey Seçimi.....	124
4.3.1.2.3.2. Kısmet Açma	126
4.3.1.2.3.3. Görücülük/ Kız İsteme	126
4.3.1.2.3.4. Söz Verme	127
4.3.1.2.3.5. Nişan/ Nişanlılık.....	127
4.3.1.2.3.6. Davet/ Okuma	128
4.3.1.2.4. Düğün	129
4.3.1.2.4.1. Sağıdış.....	129
4.3.1.2.4.2. Çeyiz	129
4.3.1.2.4.3. Kına.....	139
4.3.1.2.4.4. Gelin Alma.....	145
4.3.1.2.4.5. Nikah/ Gerdek	146
4.3.1.2.5. Düğün Sonrası.....	147
4.3.1.3. Ölüm	152
4.3.1.3.1. Ölüm Öncesi.....	153
4.3.1.3.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler:	153
4.3.1.3.2 Ölüm Sırası.....	154
4.3.1.3.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler	154
4.3.1.3.2.2. Ölüm Olayından Sonra Yapılan İşlemler	155
4.3.1.3.2.3. Ölünün Bekletilmesi.....	155
4.3.1.3.2.4. Yıkama ve Kefenleme	156
4.3.1.3.2.5. Cenazenin Taşınması.....	157
4.3.1.3.2.6. Cenaze Namazı.....	157
4.3.1.3.2.7. Gömme ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler	157
4.3.1.3.3. Ölüm Sonrası.....	158
4.3.1.3.3.1. Cenaze Evi.....	158
4.3.1.3.3.2. Belirli Günler/ Ölü Yemeği	158
4.3.1.3.3.3. Ölünün Eşyaları	159
4.3.1.3.3.4. Yas Tutma.....	159
4.3.1.3.3.5. Mezar Ziyaretleri.....	160
4.3.2. Halk İnanışları.....	161
4.3.2.1. Doğum Ve Kırkla İlgili Olan İnanışlar	161
4.3.2.2. Yağmurla İlgili İnanışlar	165
4.3.2.3. Hayvanlarla İlgili İnanışlar Ve Değerlendirilmesi	169
4.3.2.4. Halk Hekimliği İle İlgili İnanışlar	174
4.3.2.5. Ölümle İlgili İnanışlar	185
4.3.2.6. Evlenme İle İlgili İnanışların Değerlendirilmesi.....	188
4.3.2.7. Su İle İlgili İnanışlar	192
4.3.2.8. Ateş İle İlgili İnanışlar.....	193
4.3.2.9. Ziyaret Yerleri İle İlgili İnanışlar.....	194
4.3.2.10. Mevsimlere Bağlı İnanış Ve Uygulamalar	197
4.3.2.11. Özel Günlerle İlgili Halk İnanışları	199
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	201

KAYNAK KİŞİLER LİSTESİ	205
KAYNAKÇA	210
EKLER.....	215
FOTOĞRAFLAR.....	216

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Çalışmamızın konusu, hem tarihi hem de kültürel açıdan zengin bir yapıya sahip olan Safranbolu ilçesinde yaşayan halkın halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerinin sözlü ve yazılı kaynaklardan derlenerek yazıya geçirilmesi ve çeşitli açılardan incelenmesidir.

1.2. Amaç

Safranbolu ilçesi zengin bir halk kültürüne sahiptir. Yöreyle ilgili gerek mimari, gerekse halk kültürü açısından münferit çalışmalar yapılmış olsa da bizim amacımız, bölgeyi kültürel anlamda öğrenmek ya da akademik çalışmalar yapmak isteyen kişilere önce bölgenin halk edebiyatı ve halk bilimiyle ilgili yapılmış çalışmalarını tanıtmak, ardından da zengin bir kültürel mirasa sahip olan Safranbolu ilçesinin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini sözlü ve yazılı kaynaklardan derleyerek yazıya geçirmek, bunları incelemektir.

1.3. Önem

Çalışma, hızlı bir değişim ve dönüşüm sürecine ve kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerine maruz kalan Safranbolu ilçesi halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerine toplu bir şekilde yer vermesi açısından önem taşımaktadır. Geçiş dönemlerine dair materyaller, bölgede giderek önemini yitiren geleneklerle uygulamaların en son durumunu ortaya koyması bakımından önemlidir.

Bununla birlikte çalışmamız, bölgedeki basın-yayın hayatıyla ilgili tarama çalışmasını içermesi bakımından da yöreyle ilgili çalışma yapacak kişilere yol gösterecektir.

Bu çalışmanın bölgeyle ilgili yapılmış diğer çalışmalardan farkı ise geçiş dönemlerinin tümünü (doğum, evlilik, ölüm), halk edebiyatı ürünlerini ve bölgedeki basın–yayın hayatının tasnifini içermesidir.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırma alanımız, Safranbolu merkez ve merkez mahalleriyle sınırlı tutulmuştur. Çalışma, alan araştırma imknlarımızın yetersizliği nedeniyle sadece sözlü kaynaklardan derlenen materyallerden oluşmamış, yazılı kaynaklarda yer alan halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerine de yer verilmiştir.

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Çalışmamız, halk bilimi ve halk edebiyatı alanlarıyla ilgilidir. Halk bilimi ve halk edebiyatı, bir toplumun maddî ve manevî kültürünü oluşturan bütün geleneksel unsurları kapsar. Halk bilimi, o toplumun geleneksel inanışlarının yanı sıra, günlük hayatta gerçekleştirdiği bütün geleneksel uygulamaları/etkinlikleri ele alırken, halk edebiyatı da sözlü ve yazılı kültür ortamlarında meydana getirilen edebi ürünleri inceler. Halk bilimi ve halk edebiyatı alanına giren ürünlerin incelenebilmesi, bu ürünleri meydana getiren kaynak kişilerle görüşmeyi, sonra da onları yazıya geçirmeyi gerektirir; ancak bunlar yapılırken bugüne kadar geliştirilen yöntem ve teknikler incelenmeli ve kullanılmalıdır. Yapılan derleme ve incelemeler sonrasında, araştırma alanında yaşayan bireylerle bu bireylerin meydana getirdiği toplumun değerler sistemi, olaylar ve nesnelere karşısında takındıkları tutumlar, dünya görüşü, hayatı yaşama biçimi ve hayatı sürdürme araçları (maddî ve manevî araçlar), geleneğin icracıları/sürdürücüleri, vd. hakkında kapsamlı bilgiler edinilmiş, önemli sonuçlara ulaşılmış olunur. Sözlü ve yazılı kaynaklardan halk bilimi ve halk edebiyatı verilerini tespit ederek yazıya geçiren araştırmacı, bu veriler üzerinde yorum yapabilirken kendisi dışındaki araştırmacıların da yorum ve değerlendirme yapmasına imkân verir

Halk bilimi ve halk edebiyatı ürünlerinin elde edilmesi, büyük oranda alan araştırmasına dayalıdır. Alan araştırması ise bugüne kadar geliştirilen derleme yöntem ve teknikleri eşliğinde yapılmaktadır. Halk bilimi ve halk edebiyatı ürünlerinin tespiti, büyük oranda sözlü kaynaklar vasıtasıyla gerçekleştirilirken, kimi yazılı kaynaklardan da (cönkler, mecmualar, vd.) veri elde etmek mümkündür. Geçmiş dönemde kaleme alınan bazı yazılı eserler de bizzat folklor ürünü derlemek ve bunları yayımlamak amacıyla yazılmamış olsalar da halk bilimi ve halk edebiyatı ürünlerine yer verirler. Bu tür kaynakların sunduğu veriler, bir toplumun halk bilimi ve halk edebiyatı geçmişini ortaya koymak, onların sundukları verileri günümüz verileriyle karşılaştırmak açısından yararlıdır. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden itibaren

derlenip de bugün için ulaşılması çok zor olan, dergilerde yayımlanan ya da yayımlanmadan arşivlerde tutulan halk bilimi ve halk edebiyatı ürünleri de vardır. Araştırmacılar, bu tür dergilerde yayımlanan ya da yayımlanmadan arşivlere kaldırılan ürünleri de çalışmalarına dâhil edebilmektedirler. Nitekim, bu çalışmada, sözlü kaynaklardan elde edilen ürünlerin yanı sıra, bu tür yazılı kaynaklarda yer alan çalışma alanıyla ilgili halk bilimi ve halk edebiyatı ürünlerine de yer verilmiştir.

2.2. İlgili Araştırmalar

Safranbolu halk bilimi ve halk edebiyatı ürünleri üzerine günümüze kadar çok sayıda çalışma yapılmıştır. Yapılan kütüphane araştırmaları sırasında bu çalışmalardan önemli bir kısmına ulaşılmış olup bir kısım çalışma ise tarafımızca doğrudan görülememiştir. Bu nedenle, çalışmaların tamamı (zellikle de çeşitli üniversitelerde hazırlatılan bitirme tezleri) hakkında bilgi vermek mümkün olamayacaktır. “*Makale, bildiri, kitap, kitap bölümü, tez*” kapsamındaki çalışmalar aşağıda kronolojik sıralama esas alınarak kısa kısa tanıtılmaya çalışılmış, doğrudan görülemeyen bazı çalışmaların da sadece künyelerine yer verilmele yetinilmiştir.

2.2.1. Makaleler

- Ahmet Baha Gökoğlu, Safranbolu’da Yörük Düğünleri, *Halk Bilgisi Haberleri*, S. 13, 1 Teşrinisani 1930, s.19-24; S. 14, 1 Kanunuevvel 1930, s.43-48; S. 16, 1 şubat 1931, s.89-92; S. 17, 1 Mart 1931, s.108-115; S. 18, 1 Nisan 1931, s.144; S. 19, 1 Mayıs 1931, s.159-160.

“*Safranbolu’da Yörük Düğünleri*” yazı dizisinde Ahmet Baha Gökoğlu; Yörüklerin genel geçim kaynakları, Yörük Köyü’nün coğrafi yapısının olumsuzluğu ve bu olumsuzluk nedeniyle İstanbul’a mevsimlik glerin yapılışını, hasat zamanı köye dönüşle birlikte köy eğlencelerini ve düğün merasimlerini anlatmıştır. Burada daha çok Yörük köylerinin birbirlerinden kız alıp vermeleri ve bu sekiz gün süren düğünler boyunca verilen yemekleri, söylenen türküleri örneklerle anlatmıştır. Yörüklerde çok önemli olan

dünürşülük kavramı ve *dünürşü* giysileri tanıtılmıştır. *Dünürşü* oyunları, düğüne gelenler ile seymenlerin silah atışları ve bu esnada söylenen sözler aktarılmıştır. “*Gelin geverilmesi*” denilen, bugün gelin alma adı altında yapılan uygulamalar (gelinin odada beklemesi, oğlan tarafının gelini ikna çabaları, verilen hediyeler, sandık bahşişi, seymen alayı), “zifafa sokma” ve “*semet*”^{*} denilen düğün sonrası eğlenceleri tanıtmıştır.

• “Kastamonu Çocuk Oyunlarında Sayılan Sayılar”, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, Cilt: 2, S. 19, 1931, s.157.

Yazar, Kastamonu’da çocuk oyunlarında tespit ettiği sayıları şu şekilde nakletmiştir. Örnek olarak “bir” sayısı verilmiştir.

Bir iki
 Bülbül teki
 Camdan bakar
 Başına takar
 Hap hup
 Altın top
 Kimsede yok
 Bizde çok
 Ben bir gün
 Sümbüle geldim
 Sümbül açmış
 Zer zefil olmuş
 Dingir dıngırdak...

• Vahit Topçugil, Bolu’da Çocuk Bakımı, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, Cilt: 2, S. 85, s.82-85.

Vahit Topçugil, çocuğun doğumuna kadar annenin aşermesi ve bu aşermenin gerekleri yerine getirilmediği takdirde olumsuz sonuçlarını anlatarak anne adayının gebe iken çocuğunun iyi huylu, güzel bir bebek

* Semet: Düğünün ikinci günü gelini görmeye gitme töreni

olması için yapması ve yapmaması gereken davranışlarından bahsetmiştir. Daha sonra da bebeğin doğumu, doğumun rahat geçmesi, isim koyma törenleri ve beşik yatırma mevlidi uygulamaları anlatılmıştır. Bu mevlid esnasında okunan ilahiyle birlikte şöyle bir efsanenin de rivayet edildiğini belirtmiştir. Bu efsaneye nazaran evvelce beşik mevlidi yokmuş:

“Vaktile Türkistan taraflarında bir Türk kadının bütün arzusuna rağmen çocuğu olmamış, kadının kocası bu halden müteessir olarak tekrar evlenmiş, güvey girdiği akşam eski karısı kıskançlığın verdiği ızdırap içinde taştan bir bebek tedarik edip beşiğe yatırmış ve bu ilahiyi ağlıyarak, dua ederek söylemiş. Uzun müddet bu suretle beşiği sallıyan kadın gaibten beşiğin yorganının açması emrini almış ve bitap bir halde yorganı açtığı zaman taş bebeğin ağladığını işitmiş ve kendisine baktığını görmüş. Hemen kocasına haber vermiş. Bu mucizeyi gözleriyle gören erkek daha yeni aldığı kızı hiç düşünmeden derhal boşamış ve eski karısı ile uzun müddet yaşamış. Bu aile az bir zamanda kocaman bir şehir tesis etmiş.” İlahinin bazı mısralarında bu efsanenin akislerini görürüz:

İlahi

Çalkan Karadeniz çalkan ninni
 Gemilerde olur yelken ninni
 Sultan Ahmet'te yatan Emir Sultan ninni
 O da bize himmet etsin ninni
 Çağır yavrum büyük annen gelsin ninni
 Mevla'm sana ömür versin ninni...

• Vahit Topçugil, Bolu'da Çocuk Oyunları 1, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, Cilt: 3, S. 34, 1934, s.293-296.

• Vahit Topçugil, Bolu'da Çocuk Oyunları 2, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, Cilt: 3, S. 36, 1934, s.336-339.

İlk olarak “*Bolu'da Çocuk Oyunları*” başlıklı yazıyı, yazıda yer alan oyunlarla Safranbolu çocuk oyunları arasında bağ/benzerlik olduğu için çalışmamıza aldığımızı belirtmek isteriz. Yazıda, ramazan ayı boyunca iftar

vaktine kadar çocukların muhallebici, dondurmacı, oyuncakçı, şıracı ile oynaması, topun atılmasıyla evlerine gitmeleri ve yemeğin ardından gece yarısına kadar oynamaları, bayram hazırlıkları, çocukların yeni giysilerle sabırsızlıkla bayramın gelişini beklemeleri anlatılmıştır. Vahit Topçugil burada “*mum*” ve “*lokma toplama*” oyunlarını tanıtmıştır.

- Sadi Yaver Ataman, Gode Gode ve Albayrak, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, Cilt: 4, S. 38, 1934, s.27-29.

Gode Gode ve Albayrak oyunlarında Sadi Yaver Ataman, oyunları ve bu oyunların kurallarını anlatmıştır.

Gode-gode, Safranbolu’da yağmuru davet maksadıyla çocuklar tarafından ev ev dolaşarak söylenen deyişlemedir ki buna “gode gode çağırış” denir. Ramazana birkaç gün kala mahalle çocuklarının semtlerindeki evleri dolaşarak yine bahşiş koparmak amacıyla oynadıkları oyunlardandır.

- Sadi Yaver Ataman, Safranbolu ve Civarı Köy Düğünleri, *Bartın Gazetesi*, 6 Eylül 1932’de başlar (S. 360-361-362-363-365-365-366. S. 368-370-371-372. S. 374-375-376-377-378. S. 386-387-388-389-390-391-392-393-394-395) 9 Mayıs 1933’te biter.

- Sadi Yaver Ataman, Çıkrıncak, *Halk Bilgisi Haberleri*, Cilt: 2, S. 21-22, 1933, s.211-212.

Güreş, cirit gibi oyunlarımız arasında mühim bir yer alması icap eden millî bir oyunumuz da, bugün Anadolu’da adı ve izi tamamıyla unutulmaya yüz tutmuş olan “*çıkrıncak*” oyunudur. Safranbolu köylerinde, yedisinden yetmişine kadar güreşmemiş, cirit oynamamış kimse yoktur. Düğün dernek gibi eski ananelerin maruf şekil ve kayıtları ortadan kalkınca; düğünlerde gençler tarafından temsil suretiyle yapılan, *Seymen* teşkilâtının belli başlı maharetleri olan cirit ve güreş oyunları da tarihe karışmak meylini göstermiştir. *Çıkrıncaklar* İstanbul’da çocukların oynadığı meşhur *tahterevallinin* benzeridir

- Sadi Yaver Ataman, Eğir ve Güdü Oyunları, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, Cilt: 2, S. 5, 1933, s.6-8.

“Eğir ve Güdü Oyunları” nda ise Sadi Yaver Ataman, bu oyunları ve kurallarını anlatmıştır.

- Talat Mümtaz Yaman, Kastamonu Köylerinde Kullanılan Eve, Tarlaya, Eşyaya Ait Sözler, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 21-22, Mayıs 1933, s.185-187.

Yazar, burada bazı örneklerle bölgeye ait çeşitli sözleri derlemiştir. Örneğın: “*bisleyiç*: saç ekmeğiy yaparken ekmeğiy eviren yassı ağaç; *çardak*: sofa, *kelem*: lahana, *eğsiren*: hamur kazımak için demirden mamul bir alet.”

- M. Muzaffer, Kastamonu’da Derlenmiş Kelimeler, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 19, 1933, s.149-152.

Yazar burada Safranbolu’da da kullanılan bazı sözcükleri derlemiştir. Örneğın: “*ibi*, *culuk*: hindi, *kancık*: dişi, *gynmek*: yanmak (iim gynd)”

- Sadi Yaver Ataman, Safranbolu ve Köylerinde Görüşler, *Bartın Gazetesi*, 24 Ekim (Teşrinievvel) 1934’te başlar. (S. 468-469-470-471-472-473-474-475-476. S. 479-480-481-482-483-484-485. S. 487-488-489-490-491-492. S. 501-502. S. 505-506. S. 508-509-510-511. S. 513-514-515-516-517. S. 519-520-521-522. S. 525-526-527-529)

- Mehmet Enver BEŞE, Safranbolu’da ve Köylerinde Aile 1”, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, Cilt: 3, S. 34, Mart 1934, s.290-293.

- Mehmet Enver Beşe, Safranbolu’da ve Köylerinde Aile 2, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 35, Nisan 1934, s.308-314.

- Mehmet Enver Beşe, Safranbolu’da ve Köylerinde Aile 3, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, Cilt: 4, S. 37, Haziran 1934, s.4-10.

- Mehmet Enver Beşe, Safranbolu’da ve Köylerinde Aile 4, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 38, Temmuz 1934, s.30-33.

“Safranbolu Köy Hayatı ve Aile Yapısı”, Mehmet Enver Beşe'nin uzun soluklu bir yazı dizisi olmuştur.

Mehmet Enver Beşe tarafından yazılan “Safranbolu ve Köylerinde Aile” başlıklı yazıda, “köy seyirlik oyunları, köylülerin yazlık ve kışlık yiyecek hazırlıkları, yüzük oyununun kuralları, köy halk hekimliği, köy-şehir evlerinin düzeni, oda yapısı” gibi konular işlenmiştir.

- Mehmet Enver Beşe, Safranbolu'da ve Çevresinde Göçebeler, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, Cilt: 4, S. 40, Eylül 1934, s.82-86.

Safranbolu ve çevresindeki göçebeler konulu yazısında Mehmet Enver Beşe, Safranbolu'daki halkı; Yörükler, Kürtler, Çingeneler olarak ayırır. Bunların fiziksel görünüş, ev-aile yaşantısı, geçim kaynakları bakımından farklılıklarını anlatarak Safranbolu'ya gelme ve yerleşme hikâyelerinden de bahseder.

- Vahit Topçugil, Safranbolu Manileri, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, Cilt: 3, S. 32, 1934, s.242-244.

Anılan makale, Muallim Vahit Topçugil'in Yörük, Bozarmut, Sırçalı köylerinden derleme yoluyla oluşturduğu bir yazıdır.

- Talat Mümtaz Yaman, Kastamonu'da Halk İnanmaları, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 45, 1934, s.283-289.

- Talat Mümtaz Yaman, Kastamonu'da Halk İnanmaları, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 45, 1935, s.200-202.

“Kastamonu'da Halk İnanmaları” başlıklı yazıda, Safranbolu halkında da görülen bir takım batıl inanışlar ve uygulamaları maddeler halinde sunulmuştur. Örneğin; “makasla çok oynanırsa kavga çıkar, ilk defa yatılan bir yerde görülen rüya gerçek çıkar...”

- Mehmet Enver Beşe, Safranbolu'da ve Köylerinde Aile 5, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 43, Aralık 1934, s.156-159.

• Mehmet Enver Beşe, Safranbolu'da ve Köylerinde Aile 6, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 44, Ocak 1935, s.177-192.

• Mehmet Enver Beşe, Safranbolu'da ve Köylerinde Aile 7, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 46, Mart 1935, s.233-238.

• Mehmet Enver Beşe, Safranbolu'da ve Köylerinde Aile 8, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 47, Nisan 1935, s.275-280.

• Mehmet Enver Beşe, Safranbolu'da ve Köylerinde Aile 9, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 48, Mayıs 1935, s.287, 288.

• Mehmet Enver Beşe, Safranbolu'da ve Köylerinde Aile 10, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 49, Ağustos 1935, s.2-12.

• Halid Bayrı, Kastamonulu Âşık Kemali, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 46, Mart 1935, s.232.

Halid Bayrı, "Kastamonu Âşık Kemali" yazısında, Talat Mümtaz Yaman'ın şair hakkında çıkarmış olduğu kitaptan ve yazarın izlediği yöntemden söz etmiştir.

• M. Şakir Ülkütaşır, Sinop ve Çevresinde Sıhhat Hakkında İnanmalar, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 49, Mayıs 1935, s.204-206.

"Sinop ve Çevresinde Sıhhat Hakkında İnanmalar" yazısında yine Safranbolu ile paralellik gösteren, halk hekimliği de denilen "albasma, cin çarpma, lohusalık, sarılık, kırık" gibi durumlarda yapılan uygulamalardan bahsedilmiştir

• Emine Talat Mümtaz, Kastamonu'da Çocuklara ve Çocukluğa Müteallik Âdetler ve İtikatler, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 4, Şubat 1930, s.51, 52.

Mümtaz'ın "Kastamonu'da Çocuklara ve Çocukluğa Müteallik Âdetler ve İtikatlar" başlıklı yazısında, bebeğin anne karnındayken annenin ve çevresindekilerin cinsiyet belirleme, bebeğin rahat doğumu ve toplumdan

beklenen özelliklere sahip bir evlat olması için yapılması gerekenler anlatılmıştır.

- Mehmet Enver Beşe, Safranbolu'da Masal ve Matal, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, 1938-39, s.257, 258.

Bu yazıda bütün Anadolu'da olduğu gibi Safranbolu köylerinde de uzun kış gecelerinde köylülerin eğlenme amaçlı anlattıkları masallara, oynanan yüzük oyununa değinilerek *matal* kavramı açıklanmıştır. Matal; manalı söz, bilmece anlamındadır. En bilineni "*kül matalı*"dır. Özellikle büyükler tarafından küçükleri kızdırmak ve onların bu haliyle eğlenmek için düzenlenen sözlerdir.

- Vahit Topçugil, Safranbolu Köylerinde Kolanga, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 82, 1938, s.225-228.

"Safranbolu Köylerinde Kolanga" makalesinde ise kolanganın şölenle benzerliğinden hareketle Safranbolu'daki Yörüklerin bayramda verdikleri yemek ziyafeti ve bununla ilgili ritüeller hakkında bilgi verilmiştir.

- Mehmet Enver Beşe, Safranbolu'da Bir Köylünün Hayatı 1, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 89-90, Mart-Nisan 1939, s.102-111.

- Mehmet Enver Beşe, Safranbolu'da Bir Köylünün Hayatı 2, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 91, Mayıs 1939, s.144-151.

- Mehmet Enver Beşe, Safranbolu'da Bir Köylünün Hayatı 3", *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 92, Haziran 1939, s.169-176.

- Mehmet Enver Beşe, Safranbolu'da Bir Köylünün Hayatı 4, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 93, Temmuz1939, s.195-200.

- Mehmet Enver Beşe, Safranbolu'da Bir Köylünün Hayatı 5, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 94, Ağustos 1939, s.209-216.

- Ahmet Gökoğlu, Kastamonu-Safranbolu Harbi, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 79, Nisan1938, s.154-156.

“Kastamonu-Safranbolu Harbi” başlıklı yazıda da Ahmet Lütfü Efendi kaynak gösterilerek, Sadi Yaver Ataman’ın da temas ettiği harbe ait bilgilerle halk ağzından anlatımlar yer almaktadır. Yazar, ayrıca Ahmet Lütfü Efendi tarihinde bu olayla ilgili olarak anlatılan bilgilerin yeni alfabeye çevrisini de vermiştir.

- Vahit Topçugil, Safranbolu Yüzük Oyunlarında Birkaç Tip, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 106, Ağustos 1940, s.246-248.

“Safranbolu Yüzük Oyunlarında Birkaç Tip” başlıklı yazısında Vahit Topçugil, Safranbolu köylerinde kış gecesi eğlenceleri arasında sabahlara kadar devam eden yüzük oyununda kazanan tarafın, diğer tarafın oyuncularıyla alay etmek için yaptığı şakalarda yaşatılmış birkaç komik tipi tanıtır.

- Vahit Topçugil, Eflani’de Halk Kıyafetleri, Rakıskrı, Türküleri Hakkında Kısa Notlar, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*, S. 108, Ağustos 1940, s.22-24.

“Eflani’de Halk Kıyafetleri, Rakısları, Türküleri Hakkında Kısa Notlar” yazısında Vahit Topçugil bu bölgedeki kış eğlenceleri, danslar, dans edenler, isimler, türküler ve giysiler (genç kız, erkek, delikanlı, kadın giysileri) hakkında bilgi verir.

- Karabük’ün Masalı, *Karabük Dergisi*, S. 1, Temmuz 1944, s.1-2.

Yazar ismi verilmeden yayınlanan “Karabük’ün Masalı” başlıklı yazıda, Karabük’te ermiş kabul edilen Bahattin Gazi ve onun türbesi konu edinilmiştir

- Sadi Yaver Ataman, “Yüzük Oyunları”, *Karabük Dergisi*, S. 1, 1 Temmuz 1944, s.5-8.

Halk Bilgisi Haberleri Dergisi’nde karşımıza çıkan Yüzük Oyunları konusu burada da işlenmiştir. Sadi Yaver Ataman, kış gecelerinde sıra arkadaşlarını kaynaştıran bir oyun olan yüzük oyununu, kuralları ve ezgileri hatta yer yer notaları ile vermiştir.

Yazı, derlemelerle devam etmektedir. İlki, Geline Kına Yakma Türküsü'dür. Eflani'nin Çelebiler Köyü'nden Hanım Doyuran'dan derlenmiştir. "Atasözleri, halk tedavileri, mecaz sözleri, bilmeceleri, ant içme sözleri ve âşık edebiyatından örnekler" Safranbolu'nun Gocanoz köyünden Hacıbey Oğlu Mustafa Ağa'dan derlenmiştir.

- Sadi Yaver Ataman, "Sini Çevirmesi (Kabem)", *Karabük Dergisi*, S. 2, 1 Ağustos 1944, s.9-10.

"Sini Çevirmesi (Kabem)" isimli yazıda ise Safranbolu düğünlerinde kına gecesinde geline kına yakılma esnasında söylenen türkü, Cılızların Hatça Ana ve Hanım Doyuran'dan derlenerek Sadi Yaver Ataman tarafından yine notlarıyla birlikte yazıya geçirilmiştir.

Düğün havalarından (Safranbolu Varyantı) "Güveyi Türküsü" (Safranbolu'da *semet* de denilen "cuma günü gelin alma, gelinin etrafa çerez saçması, sağdıçlarıyla oynaması" esnasında söylenen türkü) notalarıyla verilmiştir.

- Sadi Yaver Ataman, Düğün Havalarından (Safranbolu Varyantı) Güveyi Türküsü, *Karabük Dergisi*, S. 3, 1 Eylül 1944, s.13.

Yazıda, Safranbolu'da düğün (semet/cuma) gününde gelinin duvağı açılır ve gelin sağdıçtan başlayarak bütün genç akrabalarıyla oyun oynar. Gelin oynarken etrafa çerez serper. Seyirciler bu çerezi kapışırlar. Gelin de yerden toplayabildiği çerezi kaynanasına sunar. Bu çerezi kaynana bereket olsun diye ambara saklar. "Güveyi Havası" güveyi düğün yerine gelip gelini kaçıırken söylenir.

- Sadi Yaver Ataman, (Albayrak) Çocuk Âdetlerinden, Safranbolu Varyantı, *Karabük Dergisi*, S. 5, 1 Ekim 1944, s.12-13.

"Albayrak (Çocuk Âdetlerinden) Safranbolu Varyantı" başlıklı yazı, *Halk Bilgisi Haberleri Dergisi*'nde de karşımıza çıkmıştı. Yazıda oyunun kuralları anlatılmıştır, burada ise oyunun türkülerinin söz ve notası verilmiştir.

- Sadi Yaver Ataman, “Safranbolu’da Seymenler (Teşkilatı-Kılık-ları-Âdet-Oyun ve Türküleri 1)”, *Karabük Dergisi*, 1 Kasım 1944, S. 5, s.6-8.

“Safranbolu’da Seymenler” başlıklı yazısında halk bilimci Sadi Yaver Ataman, seymen teşkilatının önemini ve unutulmaya yüz tuttuğunu anlatmış, Safranbolu’daki seymen teşkilatının gruplandırılması, giysileri, düğünlerdeki davranışları, taşımaları gereken hususiyetleri belirtmiştir. Ayrıca teşkilata girmek için şartları anlatıp “seymenbaşı, zenneler, siniciler, öncüler, birinci seymen” şeklinde gruplandırma yaparak her birinin giysilerini betimler, görevlerini belirtir ve seymen yürüyüş ve oyun havasını notalarıyla birlikte ekler.

- Sadi Yaver Ataman, “Gode Gode (Çocuk Âdetlerinden)” Safranbolu Varyantı”, *Karabük Dergisi*, 1 Aralık-Ocak 1944-45 S. 6-7, s.12-14.

Sadi Yaver Ataman burada oyunun tekerlemelerini, türkülerini ve notalarını verir.

- Prof. Eugen Borrel, “Türkiye’nin Küçük Bir Musiki Şehri: Bartın”, *Karabük Dergisi*, 1 Aralık-Ocak 1944-45, s.5-8

Bartın ilinin müzik alanındaki zenginliğinden bahseder. Hatta tarlada çalışanların gelen geçene hemen o anda türküler uydurmasını ama bu bölgede taassup gereği müzik aleti çalmanın günah sayıldığını, bu nedenle ilerlemenin yavaş olduğunu anlatır. Ancak şehirde, müzik aleti kaval sayesinde sevdiğiyle evlenmeyi başaran bir gencin hikâyesi dolaşmaktadır. Yazı “oturak âlemi” denilen eğlenceden bahseder, burada sazın kutsal kabul edilmesini anlatır.

- Sadi Yaver Ataman, “Düğün Âdetlerimizden (Gelin-Kız Karşılması)”, *Karabük Dergisi*, S. 8-9, Şubat-Mart 1945, s.11-12

Yazarın 1931 yılında Sertanın İsmail Çavuştan derlediği “gelin-kız karşılması” Safranbolu varyantı verilmiştir. Düğünün kız gecesinde (Çarşamba gecesine-kına gecesine de denir) evlenme çağına gelmiş kızlar en süslü ve ağır elbiselerini giyerek düğüne gelirler. Bu gece oğlan anaları da

kız beğenmek için düğünde bulunurlar. Düğünün kız gecesine ait çeşitli âdet ve oyunlardan biri de kızla gelinin duruşmasıdır. Türkücüler iki taraf olup biri kız, diğeri gelin tarafını alırlar. Birisi ortaya çıkarak duruşmayı açar. İşte bu karşılıklı atışmalar yazıda verilmiştir.

- Zekiye Tonguç, “Yağmur Duası”, *Karabük Dergisi*, S. 8-9, Şubat-Mart 1945, s.13.

“Yağmur Duası” Davutlar Köyü öğretmeni Zekiye Tonguç tarafından derlenmiştir. Mayıs ayının sonlarına doğru yağmur yağmazsa yapılan yağmur duasını anlatır.

- Habibe Öztürk, “Bilmece (Derleme)”, *Karabük Dergisi*, S. 8-9, Şubat-Mart 1945, s.16.

Safranbolu Başköy İlkokulu öğretmeni Habibe Özkök ve Eflani'nin Karacapınar köyü öğretmenlerinden Kemal Tanju'nun derlediği bilmece, atasözü ve bozlak (uzun hava) yer almaktadır.

- Habibe Özkök, Halim Şanlı Özdenci, “Atasözü (Derleme)”, *Karabük Dergisi*, S. 8-9, Şubat-Mart 1945, s.16.

- Kazım Nami Duru, “Gezi Duyguları (Safranbolu-Karabük)”, *Karabük Dergisi*, S. 12, Ocak 1946

Gezi yazısı türünde yazılan “Safranbolu-Karabük” ise Kazım Nami Duru'nun arkadaşını görmek için Karabük'e gelişi ile Karabük Demir Çelik Fabrikalarının kurulmaya başlanmasıyla birlikte Karabük'teki yenileşme ve gelişmeye karşılık, Safranbolu'daki cansızlaşmayı dile getirmektedir.

- Sadi Yaver Ataman, “Gezi Duyguları (Efleni Yollarında)”, *Karabük Dergisi*, Ekim-Kasım 1945, s.7-9.

Eflani'nin *Paflagonya*'nın merkezi olmasını; onların savaşı, cesur ve gezginci olmasının sebebi olarak gösterir. Bu yolculuk sırasındaki gözlemlerini paylaşır. Eflani'nin doğal güzellikleri anlatılır, Türk kadınının fedakârlığı belirtilir, okulsuz köylerden bahsedilir. Çalışlar isimli köydeki bir

türbenin hikâyesi anlatılır, köylerin sorunları dile getirildikten sonra da Yazıköylü Âşık Pekmez'in deyişlerinden biri nakledilerek yazı bitirilir.

- Sadi Yaver Ataman, “*Gelenek ve Göreneklerimiz: Eski Düşünleri*”, *Türk Folklor Araştırmaları*, no: 74, yıl: 7, Cilt: 4, 1955/9, s.1175-1176.

- Sadi Yaver Ataman, “Çengicilik ve Köçekçilik”, *Türk Folklor Dergisi*, Cilt: 7, 1986.

- Sadi Yaver Ataman, Türkiye'nin Zengin Folklor Şehri (Safranbolu), *Bizim Safranbolu Gazetesi*, yıl: 7, S. 564, tarih: 09. 01. 1987, S.1; S. 565, tarih: 13. 01. 1987, s.1-4; S. 566, tarih: 16. 01. 1987, S.1; S. 567, tarih: 20. 01. 1987, s.1; S. 589, tarih: 07. 04. 1987, S.1; S. 590, tarih: 10. 04. 1987, s 1, 2; S. 591, tarih: 14. 04. 1987, S.1; S. 592, tarih: 17. 04. 1987, s.1; S. 593, tarih: 21. 04. 1987, S.1; S. 594, tarih: 24. 04. 1987, s.1; S. 595, tarih: 28. 04. 1987, S.1, 4; S. 596, tarih: 01. 05. 1987, s.1; S. 597, tarih: 05. 05. 1987, S.1; S. 598, tarih: 08. 05. 1987, s.1, 4; S. 599, tarih: 12. 05. 1987, S.1, 4; S. 600, tarih: 15. 05. 1987, s.1

- Neslihan Güngör, Konarı, *Karabük Anadolu Öğretmen Lisesi Yayınları*, Karabük 2005.

- Eyüp Akman, “Safranbolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri”, *Müze Kent Safranbolu Gazetesi*, 2007-2009, yıl: 14, S. 16.

Safranbolu ve çevresinin düşman işgaline uğramaması gerçeğinden hareketle bölgedeki kültürel unsurların korunmasına dikkat çekilen makalede Safranbolu’da bayram dönemindeki mezar ziyaretlerinde görülen Eski Türk inançlarını yansıtan örnekler verilmiştir.

- Eyüp Akman, “Kastamonu’da Ölümle İlgili Âdet ve İnançlar”, *Folklor/Edebiyat*, Mart 2009, cilt: 15, S. 59, s.191.

İnsan yaşamındaki geçiş dönemlerinden biri olan ölümle ilgili âdet ve inanmalar Kastamonu ve çevresindeki uygulamalarıyla örneklenmiş, ardından Türk dünyasındaki inanç ve uygulamalarıyla mukayese edilmiştir.

Sonuç olarak da Özbekistan'dan Türkistan'a, Uygur Türklerinden Balkanlardaki Türklere kadar bu konuda pek çok ortak inanışa rastlanmıştır.

2.2.2. Bildiriler

- Sadi Yaver Ataman, Anadolu Efe ve Yâren Dernekleri, Seymen Kuruluşları Oyun ve Musikileri, *1. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri*, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1974.

- Ayşegül Bahşioğlu, Kastamonu Merkez İlçede Düğün Aşamasında Çeyiz İle İlgili Uygulamalar, *2. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000.

2.2.3. Kitaplar-Kitap Bölümleri

- Sadi Yaver Ataman, Safranbolu Düğünleri, *Oyunlar-Türküler*, Memleket Basımevi, Bartın 1936.

- M. Enver Beşe'nin *Safranbolu'da Bir Köylünün Hayatı. Bu da Bizim Köy* (Bursa 1950) adlı kitabı, beş bölümden oluşmaktadır. Orta Asya'dan gelen Türkmenlerin oluşturduğu Guzyaka, Yörük, Hacılarobası gibi köyler merkez alınarak Safranbolu'da bir köylü nasıl doğar, nasıl yaşar ve nasıl ölür? Sorusuna cevap aranır. Doğumla ölümü birbirine bağlayan olayları; (evlilik, çocuk sahibi olma, ev kurma, yaza-kışa hazırlık, geçimini sağlamak için yapılan göç) örf, âdet ve ananeler çerçevesinde anlatmıştır.

- Ahmet Gökoğlu, Paflagonya, *Gayri Menkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi*, Kastamonu 1952.

- Uğuroğul Barlas, *Anadolu Düğünlerinde Büyüsel İnanmalar*, Karabük 1974.

Yazar, insanın en önemli evrelerinden biri olan düğün olayını etkileyen inanmaları sosyolojik ve etnolojik açıdan ele almıştır. Araştırmanın alanı sadece Safranbolu olmamakla beraber Gaziantep, Kahramanmaraş, Kütahya, Kayseri gibi illerde de çeşitli anketler yapılmış, gözlemlerde

bulunulmuştur. Yazar, gelin ve güveyin kendisinin, ailesinin veya dışarıdan kimselerin bilerek veya bilmeyerek yaptıkları davranışlar, dualar ve tilsimleri örneklemiştir.

- Uğurȯl Barlas, *Safranbolu Halk Hekimliği*, Safranbolu'yu Koruma Derneği Yayınları, Karabük [tarihsiz]

Yazar bu çalışmasında; sünnet yarası, emzikli kadının sütünün artması, şeker hastalığı, şişlikler, şişmanlık, tansiyon yüksekliği, nezle, oğlan-kız çocuğa gebe kalma, omuz ağrısı, orta kulak hastalığı, ödem, öksürük, erkek-kadın kısırlığı, kırık-çıkık, göbek düşmesi, göğüs ağrısı, göğüs darlığı, göz ağrısı, göz hastalıkları gebe kalma yolları, doğum sonrası kanamalar, doğum yırtıkları, dolama, el ve ayak karıncalanmaları-titremleri, egzama, ergenlik sivilceleri, ezikler, aşırı terleme, fel, diş çürümesi, doğum zorluğu ve acısı, iller, ocuk düşürme, ocuk hastalıkları, damar sertliği, deri dökülmesi gibi hastalıklara bitkisel tedaviler öneriyor.

- Mecdi Emiroğlu, *Korunması Gereken Örneğ Bir Kentimiz Safranbolu*, Ankara 1981.

- Uğurȯl Barlas, *Safranbolu Halk Bilgisi*, Elif Kitabevi, İstanbul 1982.

Kitap, 11 bölümden oluşmaktadır. Her bölüm ve içeriği hakkında kısaca bilgi vermek gerekirse;

“1. Önsöz, 2. Sosyolojik Açıdan Safranbolu ve Evleri, 4. Yapısal açıdan Safranbolu Evleri ve Safranbolu, 5. Esnaf Kuruluşları ve Dericilik, 6. Safranbolu Mutfağı ve Özellikleri, 7. Safranbolu Masallarından Üç Örneğ, 8. Safranbolu Lakapları, 9. Safranbolu Oyaları, 10. Safranbolu Anıtları Üzerine, 11. Safranbolu Bibliyografyası Denemesi.”

Kitapta Safranbolu'nun tanıtımının ardından, Safranbolu evlerinin genel yapısı ve evlerin mimari yapısının krokisi verilmiştir (Her katın çizimi ayrı ayrı verilmiştir).

Ardından esnaf kuruluşları arasında dericilik ve dericilik tarihi üzerinde durulmuş, dericilerin verdikleri vergiler listelenmiştir.

Safranbolu mutfağı bölümünde Safranbolu'nun meşhur yemekleri tarifleriyle verilmiştir (yayım, tırtıl baklava, piruhi...).

Yazar Safranbolu'da bir genç kızın evlenirken çeyiz sandığına koyması gereken doksan maddelik listeyi belirlemiştir.

Kitabın 51. sayfasından itibaren Safranbolu masallarından örnekler verilmiştir. (Safranbolulu Ahmet, Köylü Mehmet Ağa, Taraklı Bolu Uyurları)

8. bölümde Safranbolu'da soyadı kanunu çıkmadan önce insanların birbirini tanıyabilmeleri için kullandıkları lakaplardan örnekler verilmiştir. (Sarı Ahmetler, Kavurmacılar, Asmazlar ...)

9. bölümde Safranbolu oyalarından dört yüz tanesi şekilleri, isimleri malzemeleri ve alfabetik sırayla belirtilmiştir. (Geline yorgan sattıran, Türkan Şoray kirpiği)

“Safranbolu Anıtları” bölümünde Kazdağlı Cami, İzzetpaşa Cami, Köprülü Cami, Hidayetullah Cami, Eski Cami, Gazi Süleyman Paşa Cami, Kaçak/Lütfiye Cami, Mescit, Zülmiye Cami, Namazgâh, Gazi Süleyman Paşa Medresesi, Haydar Ağa Tekkesi, Kalealtı Tekkesi, Ali Baba Tekkesi, Hasan Paşa Türbesi, Hacı Emin Efendi Türbesi, Ali ve Hasan Baba Türbeleri, Cinci Hanı, Eski Hamam, Yeni Hamam... hakkında bilgiler verilmiştir.

Çeşmeler kısmında Sarı Ahmet, Arasta ve Demirciler çeşmeleri; köprüler kısmında Taş Köprü, Tokatlı Köprü ve İnce Köprü tanıtılmıştır.

Son bölümde ise Safranbolu bibliyografyası denemesi yer alır.

• Hulusi Yazıcıoğlu, *Safranbolu-Karabük-Ulus-Eflani Tarihçe ve Kaynaklar*, Karabük 1982.

• Uğuroğlu Barlas, “Safranbolu ve Karabük Yöresinde Hıdırellez Geleneği”, *Türk Halk Kültüründen Derlemeler*, Hıdırellez Özel Sayısı, Ankara 1990.

• Sadi Yaver Ataman, *Eski Türk Düğünleri*, KB Yayını, Ankara 1992.

- Ali Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak ve Havalisi*, Ankara 1992.

- Uğuroğulları Barlas, "Karabük ve Safranbolu Yöresinde Yağmur Duası Yapılan Türbe ve Yatırlar", *Türk Halk Kültüründen Derlemeler*, Ankara 1994.

- Eyüp Akman, *Safranbolu'da Yörük Köyü ve Düğün Âdetleri*, Sema Matbaası, İstanbul 1995.

Eser, Safranbolu'nun bozulmamış diye tabir edebileceğimiz oldukça da ünlü olan Yörük Köyü merkezlidir. Öncelikle köydeki tarihi eserler tanıtılır, köyün tarihi yapısı hakkında bilgi verilir. Bu köydeki düğün âdetleri gün gün anlatılır burada söylenen sözler, yapılan yemekler ve davranış kalıpları verilir. Gelin ve güveyin giysileri resimlerle anlatılır. Sonunda da düğünden sonraki uygulamalardan bahsedilir.

- Ali Rıza Baykal, *Safranbolu'da Yörük Köyü ve Düğün Âdetleri*, Sema Matbaası, İstanbul, 1995.

- Aytekin Kuş, *Müze Kent Safranbolu*, İzmir, 1997.

- Hulusi Yazıcıoğlu, *Safranbolu Tarihine Ait Belgeler ve Kaynaklar*, Ankara 1998.

- Tuncay Kara, *Safranbolu'da Yörükler ve Yörük köyü Tarihi*, Zonguldak 1999.

Çalışma, *Yörük* kelimesinin sözcük anlamı ile başlar ve Yörüklerin Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki yeri, geçim kaynakları ile devam eder. Ardından Yörüklerin idari tarihi hakkında bilgi verilir. 19. ve 20. yüzyıldaki Yörüklerin İstanbul'daki fırıncılar içindeki oranları ve Yörük Köyü'nün 1831-1997 yılları arasındaki nüfusu ve mal kayıtları verilmiştir.

- Ünsal Tunçözgür, *Dünü ve Bugünü İle Safranbolu*, 1999.

Kitapta, Safranbolu'da yaşamış olan kavim ve uluslar hakkında bilgi verilmiş; ardından Safranbolu'nun fethi, doğal yapısı, iklimi, ekonomisi

tanıtılmış; ticaret odasına kayıtlı olan/olmayan tüccarların isimleri, lakapları, meslek gruplarıyla birlikte verilmiştir.

Yazar eserin devamında Safranbolu'nun tarihi ve mimari değerlerini; fiziksel yapısı, oluşturulduğu dönem gibi ayrıntılarla birlikte vermiştir. Örneğin kitabın 61. sayfasında *İncekaya Su Kemer*i şu şekilde tanıtılmıştır: "Safranbolu'ya 3 kilometre uzaklıkta bulunan İncekaya Köprüsü'nün yakınındaki su kemeri Sadrazam İzzet Mehmet Paşa'nın kente kazandırdığı eserlerden bir tanesidir. Mimari değerler taşıyan bu eserin 1794-1798 tarihleri arasında yapıldığı bilinmektedir. Bu yıllarda kente büyük hizmetlerde bulunan paşanın en büyük hizmetlerinden birisi de kente su getirmesidir. 110 m. uzunluğundaki su kemeri, yerden tahminen 60 m. yüksekliktedir. Bu büyük kemerin toprak üzerindeki beş kemerli bölümü tamamen taştan ve Horasan tarzıyla yapılmıştır. Toprak üzerine rastlayan bölümler 2,5 m., derenin üzerine rastlayan kemer üstü ise 1,20 m. genişliktedir. Bir kanal içinde su geçer. Suyun akış hızının dengelenmesi için su kemeri üç kıvrımlıdır. Buradan geçen su Asmazlar Havuzlu Konağı'nın bahçesinde bulunan su terazisinden kente dağılır."

Yazar, Safranbolu'nun yetiştirdiği önemli şahsiyetleri; (Sadi Yaver Ataman, İzzet Mehmet Paşa) hayatları, başarıları hakkında bilgi vererek anlatmıştır. Örneğin kitabın 88. sayfasında Leyla Gencer şöyle tanıtılmıştır: "Safranbolulu bir ailenin kızı olan Leyla Gencer 1923'te İstanbul'da dünyaya geldi. İstanbul Belediyesi Konservatuvarı'na girdi. İstanbul Şehir Korosu'nda üç yıl şarkı söyledi. (1946-1949) 1949'da Ankara'ya yerleşti ve devlet operasına girdi..."

Tunçözgür, eserinin devamında Safranbolu evlerinin fiziki özelliklerini belirtmiş, evdeki yaşam, mutfak kültürü, Safranbolu'nun meşhur yemekleri hakkında bilgi vermiştir. Kitabın diğer bölümünde ise bir Safranbolulunun hayatı nasıl geçer sorusuna cevap aranmış, eski çarşı-bağlar arasındaki yazlık-kışlık ev taşıma, kış için yemek hazırlıkları, tarlada ve evdeki iş bölümü, Safranbolu eğlenceleri, düğünleri, kına geceleri anlatılmış ve bunlar fotoğraflarla da desteklenmiştir. Son olarak Eski Çarşı'nın kroki şeklinde bir haritası da bulunmaktadır.

- Karabük İli Turizm Rehberi, *Karabük Belediyesi Yayınları*, Karabük 2000.

- Eyüp Akman, *Safranbolu'daki Adak Yerleri ve Bu Yerlerle İlgili İnançlar*, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yayınları, Mart 2000.

Kitabın giriş kısmında Safranbolu'nun siyasi, idari, coğrafi, yapısı hakkında bilgiler verilmiştir. Yazar Safranbolu'nun ilk çağlarda Selçuklular ve beylikler dönemi ile Osmanlı Devleti zamanındaki konumu hakkında bilgi verdikten sonra, Kurtuluş Savaşı'nda tarihi kaynaklara "Dayıoğlu Olayı" olarak geçen ayaklanmayı açıklamıştır. Ardından bölgenin tarihi eserleri, fiziki yapısı, geçim kaynakları tanıtılmıştır.

Kitabın 1. bölümünde "*Eski Türk İnançlarına Genel Bir Bakış*" adıyla Türklerdeki tek tanrı inancı, Şamanizm, Göktanrıcılık gibi kavramlar sorgulanmış, Türklerde hiçbir zaman puta tapma veya birden fazla tanrıya tapınma olmadığı sonucuna varılmış, Şamanizm'in izlerinin toplumun farklı yerlerinde de devam ettiğini Safranbolu'daki şu uygulama ile açıklamıştır: "Özellikle mübarek kabul edilen bayram ve cuma geceleri, eski atalarının ruhlarının eve ziyarete geldiklerinde eğer evin ahvalini beğenirlerse dua ederek ayrılacaklarına, eğer beğenmezlerse beddua ederek ayrılacaklarına inanılır. Üstelik bu ruhlar bir kelebek kılığında gelebileceğinden o gece evdeki hiçbir kelebeğe dokunulmaz."

Eserin diğer bölümlerinde ise "*Türk Kültüründe Adak, Adak Yerleri ve Bu Yerler Etrafında Oluşan Pratikler*" başlığı altında "adak" kavramı sorgulanmıştır. Anadolu'daki farklı adak, inanç ve uygulamaları örneklerle anlatılmıştır.

Buna paralel olarak kurban kavramı, kökeni ve Türklerdeki kanlı-kansız kurban kavramları açıklanarak Dede Korkut Hikayeleri, Manas Destanı ve Altay Türklerinin yaşantılarından kesitler, örnek olarak verilmiştir.

Adak ve kurban kavramlarının ardından Kült Kavramı ve Yer-Su Kültleri başlığı altında "dağ, taş/kaya, ağaç/orman, su, atalar ve ateş" kültleri

üzerinde durulmuş, Türklerde dağın kutsal kabul edilmesinin sebepleri; Yarattılış Destanına, Kuran-ı Kerim'den bazı ayetlere bağlanarak anlatılmıştır.

Ağaç ve Orman Kültü bölümünde ağacın, özellikle kayın ağacının kutsal kabul edilmesi, gölgelice kaba ağacın kesilmesi kavramı ve ağaçtan türeme inancı üzerinde durulmuştur.

Yine Türklerde temizleme, arındırma, iyileştirme, üreme, çoğaltma, haber alma-verme özellikleri nedeniyle kutsal görülen su kültü hakkında bilgi verilmiştir.

Son olarak da atalar kültü ve ateş kültü anlatılarak insanların adak yerlerine gitmesi, ağaca çul-çaput bağlaması, kurban kesmesi vb. uygulamaların sebeplerinin neler olabileceği sorusuna cevap aranarak Safranbolu'daki dağ kültürüne bağlı adak yerleri (Kızlar Türbesi, Erenler Türbesi), ağaç kültürüne bağlı adak yerleri (Yıldız Türbesi), taş kültürüne bağlı adak yerleri (Emzikli kaya), evliya kültürüne bağlı adak yerleri (Hasan Dede Türbesi, Hıdır Paşa Türbesi, Gögeren ve Ergüllü Türbeleri) gibi örnekler verilerek hangi dert, sıkıntı, sorun için hangi türbeye, tepeye gidilip neler yapılması gerektiği, sebepleriyle birlikte verilmiştir. Örneğin; ağaç kültürüyle bağlantılı olarak düşünülen Yıldız Türbesi için şu şekilde bilgi verilmiştir. "Türbenin içinde Yıldız Dede'nin ayakucunda asırlık bir meşe ağacı bulunmaktadır. Bu türbeye her türlü derdi olanlar gelebilir. Dileği olan kişi her hafta cuma günleri 7 veya 3 defa aralıksız, ezan ile sala arası buraya gelir ve dua eder. Genelde Yasin, Amme, Tebareke sureleri okunur. Ara vermeden gidilen bu yedi cuma gününden sonra kişinin dileği kabul olursa bu türbeye hediye olarak şeker, çay, çörek gibi yiyecekler getirir. Ayrıca buraya süt getirilerek pişirilip içilir. Bu türbede yiyeceklerin pişirilebileceği bir yer vardır."

Bunlardan başka türbeye adak için canlı hayvanlar da adanabilir: koyun, keçi, horoz vb. Türbenin bakıcısının anlattığına göre: "Buraya adanan hayvan, kesilerek türbenin bekçisi tarafından eti etrafa dağıtılır. Adak sahibi bu etten yiyemez. Türbeyi bekleyen kadın etin bir parçasının kendine ayırır. Bu türbeye ayrıca okuma adı verilen dua da adanır..."

Yıldız Türbesi'nde zamanında yürüyemeyenler, sıtmaya yakalananlar, doktorların anlayamadığı hastalıklara yakalananlar, cin/peri basanlar gelir. Türbeyi bekleyen kadın tarafından bu hasta çocuklar, meşenin köküne oturtularak her tarafları yıkanır, meşe ağacının etrafında üç kere dolandırılır ve elbiseleri ıslak bir şekilde giydirilir...

Adak ve inanç yerleri hakkında bu şekilde bilgi verildikten sonra bunlar bir tablo ile düzenlenmiş, hangi türbenin ve tepenin hangi kültle bağlantılı olduğu ve hangi sıkıntı için gidildiği resimlerle de desteklenerek kitap bitirilmiştir.

- Hulusi Yazıcıoğlu, *Küçük Osmanlının Öyküsü Safranbolu Tarihi*, Şa-To Türkiyat Yayınları, İstanbul, 2001.

Eserde Safranbolu'nun tarihi ve siyasi yapısı kronolojik sırayla verilmiştir:

1. bölüm siyasi tarih başlığı altında toplanmıştır ki eski çağlarda, Hititler döneminde, Helenistik Çağ'da, beylikler döneminde Safranbolu anlatılmıştır. Örneğin Helenistik Çağ'da Safranbolu kısmı şu şekildedir:

Farklı kültürlerin karşılaşması, ya içlerinden birinin öbürünün bünyesi içinde eriyip yok olmasıyla ya da her ikisinin kaynaşarak ortaya yepyeni bir kültürün çıkmasıyla sonuçlanır. Antik Yunan kültürünün önceki yüzyıllarda, kıyı şeridindeki küçük kolonilerde başlayan etkinliği, Büyük İskender'le birlikte Anadolu'da yoğunluk kazandı. Bu kültürün Anadolu'da yüzlerce yıl içinde değişik göç dalgalarının yaydığı kültürlerle kaynaşmasıyla ortaya Yunan kültürü ağırlıklı bir sentez çıktı. Yerel diller bir ölçüde unutuldu, yerlerini yavaş yavaş Grekçe aldı. Anadolu'da Makedonya İmparatorluğu'nun dağılmasıyla M.Ö. 64 yılında Romalıların gelişleri arasında yaşadığı bu döneme batılı tarihçiler "*Helenistik Çağ*" adını verirler. Bu çağda Anadolu'nun toprakları birkaç krallık arasında paylaşıldı. Bunlardan Paflagonya bölgesini içine alan krallık Pont Krallığı olup, bölgenin komşusu diğer ülkeler ise Bitinya ve Kapadokya krallıkları idiler. Yani Safranbolu yöresi, Roma egemenliğine

kadar Pont Devleti sınırları içinde kaldı. Bununla birlikte bazı kaynaklarda, bu dönemde Paflagonya'nın bağımsız bir devletçik olduğu belirtilmektedir.

2. bölümde ise Toplumsal ve İktisadi Gelişme başlığında, 1196 yılında Safranbolu Kalesi'nin fethinden 20. yy. başına kadar Safranbolu'nun yaşadığı toplumsal ve iktisadi gelişme süreci ele alınmıştır. Bu bölümde tapu tahrir defterlerinden, mufassallardan yararlanılmıştır. Nüfus kayıtları, hane sayıları tablolar halinde verilmiştir.

3. bölümde Borlu Beyliği başlığı altında 1309-1326 yılları arasında Safranbolu yöresinde hangi siyasi otoritenin egemen olduğu sorusuna cevap aranmıştır.

4. bölümde "Süleyman Paşa Vakıfları Kimindir?" başlığı yer alır.

5. bölümde yer adları yer alır ve Safranbolu'nun tarih boyunca aldığı adlar incelenir.

Safranbolu'ya bağlı Yazı köyündeki "Kanlı Göçü" ve "Kazgan Kaya"; Ağaçkese, Akviran, Alviran ve Çerçen köylerindeki "çor" önekiyle teşkil edilen adlar; Akviran köyünde "Akalan" ve "Alan Gediği"; Konarı'da "Tatboyu" ve "Tatar Deresi"; "Çukurca'da "Tatar Köyü"; Kapullu'da "Halaçlar" gibi yer adları, Oğuzlar dışında yöreye gelen boyların bıraktıkları izlerdir. (Hulusi Yazıcıoğlu, *Küçük Osmanlının Öyküsü Safranbolu Tarihi*, Şa-To Türkiyat Yayınları, İstanbul 2001, s.202.)

6. bölüm Açıklamalar başlığı altında toplanır ve içinde şu bölümler yer alır: "Niketas Khoniates'te Safranbolu'nun Fethi, Khoniates'in Tarihinden Fetihle İlgili Bölüm, Hıdırlık Tepesindeki Hızır Bey Kimdir?, Eşref-i Rumi ve Safranbolu, 18. ve 19. Yüzyıllarda Yanlık, Safranbolu'da Redif Taburu."

- *Karabük İli Yıllığı*, Karabük Belediyesi Kültürel Yayınları, Karabük 2003.

- Aytekin Kuş (derl.), *Türkiye'de Mimarlık Değerlerinin Korunmasında İlk Adımlar Safranbolu (1975-1980)*, Karabük 2003.

• *Müze Kent Safranbolu*, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yayınları, 6. baskı, 2003.

• Eyüp Akman, *Safranbolu Folklorundan Örnekler*, Gazi Kitabevi, Ankara 2004.

Bu eserde geçiş dönemi (doğum-ölüm-evlilik) uygulamalarının Safranbolu'daki pratikleri anlatılmıştır. Eser daha sonra genel inançlar ve bunların bağlantılı olduğu kültler (su, ağaç vb.) ile biter.

• Mürvet Yaşar, *Asaletin ve Sağduyunun Kenti Safranbolu*, Melisa Matbaacılık, İstanbul 2004.

Eser dört bölümden oluşur:

1. bölüm "Tarihteki Safranbolu" adını taşır ve Safranbolu'ya gelen Türkleri, Safranbolu Kalesi'nin fethini, Çobanoğluları ve Borlu Beyliği dönemini anlatır. Ardından "Safranbolu niçin ve nasıl ilçe oldu?" sorusuna cevap aranır. Safranbolu adının nereden geldiği, Karabük demir-çelik fabrikalarının Safranbolu'ya etkisi hakkında bilgi verilir.

2. bölüm "Yaşayan Safranbolu" adını taşır ve bir Safranbolulunun bir günü nasıl geçer, sabah kalktığı andan gece yatana; doğumdan ölüme kadar Safranbolu'daki aile hayatı, yemek düzeni, düğünü, el işleri, sanatı vs. hakkında bol fotoğraflarla bilgi verilir.

3. bölüm "Safranbolu'ya Gidince" adını taşır ve "Safranbolu'ya giden bir kişi nereleri gezmelidir?" sorusuna cevap aranır ve kalınabilecek yerler, tarihi yapılar, cafeler, restaurantlar tanıtılır.

Son bölüm ise "Gelecekteki Safranbolu" adını taşır ve korunması gereken bir kent olarak Safranbolu'yla ilgili temenniler yer alır.

• Süleyman Şenel, *Eski Safranbolu Hayatı*, Gürmen Grup, İstanbul 2004.

Kendisi de Safranbolulu olan ünlü halk bilimci Sadi Yaver Ataman'ın arşivi düzenlenip, eklemeler yapılarak oluşturulmuştur.

Kitap Sadi Yaver Ataman'ın tanıtımı ile başlar. Ardından Safranbolu'da folklorla uğraşan kişiler hakkında bilgi verilir.

Eski efe-yaren dernekleri ve seymenlik hakkında bilgilerle Safranbolu'daki düğün âdetleri ve Safranbolu folklorundan örnekler (yemekler, giyim, kuşam, süslenme, deyimler ve ağız özellikleri, atasözleri, bilmeceler, tekerlemeler) verilir.

Türk halk müziğine gönül veren Sadi Yaver Ataman'ın arşivinden, notalarıyla birlikte, Safranbolu düğünlerinde, eğlencelerinde söylenen türküler geniş bir şekilde verilir.

- Uğuroğ Barlas, *Safranbolu Halk Masalları*, İstanbul 2004.

Yazar 1960-70 yılları arasında derlediği yüze yakın Safranbolu-Taraklıborlu masalını değiştirmeden, katkısız olarak, konuşma diliyle yazıya geçirmiştir.

- Tuncay Kara, *Safranbolu Yörük Köyü Köyümüzde Geleneksel Yaşam Örf ve Âdetlerimiz*, Grafiker Yayınları, Ankara 2005.

Kendisi de Yörük köylü olan emekli hâkim Tuncay Kara'nın bu eseri beş bölümden oluşmaktadır: "1. bölüm Safranbolu ve daha sonra Yörük köyünün tarihçesi, 2. bölüm halk edebiyatı, 3. bölüm doğum, düğün gelenekleri ve oyunlar, 4. bölüm diğer gelenek ve görenekler, 5. bölüm halk inançları" nı ihtiva eder.

Eser tarih öncesi dönemler, Anadolu'nun fethi ve Safranbolu tarihi ile başlar ve 19. yy'de bu bölgeye gelen bir Alman istihbarat subayının izlenimlerini anlatan yazıyla devam eder.

Bol bol fotoğraflarla desteklenmiş olan kitapta Yörük Köyü'nün sosyal yapısından bahsedilir. Ardından Safranbolu evleriyle de büyük benzerlik gösteren Yörük köyü evlerinin mimari yapısı tanıtılır.

2. bölümde “Sözlü Edebiyat” başlığı altında atasözleri, hayır duaları, beddualar, bilmeceler, maniler, ninniler, efsanelerden bahsedilmiştir.

3. bölümde ise “Doğum Gelenekleri” başlığıyla doğum öncesi ve sonrası yapılan hazırlık ve uygulamalar, çocuğa ad koyma, lohusalık dönemi, kırklama, çocuk yürütme geleneklerinden bahsedilir.

Ardından “Düğün Geleneği” başlığı altında kız isteme, nişan, düğün âdetleri, seymenlik, düğün giysileri anlatılır.

“Oyun Gelenekleri” başlığı altında müzikli halk oyunları, özel günleri anmak ve vakit geçirmek için oynanan oyunlar, sıra alemleri, çocuk oyuncakları anlatılır.

4. bölüm “Diğer Gelenek Ve Görenekler” başlığını taşır. Köye has yemekler, tatlılar ve yapılışları anlatılır. Daha sonra özel günlerde, bayramlarda, asker uğurlamadaki pratiklerden bahsedilerek halk hekimliğine geçilir.

Ölümlle ilgili gelenekler kısmında ise Bektaşî geleneği yaşatılan köyde “3, 7, 9” sayısı ile bağlantılı olarak farklı mezar taşlarıyla açıklama yapılmıştır.

Son bölüm halk inançlarıdır. Nazar, yağmur ve gökyüzü ile ilgili inanışlar anlatılarak Safranbolu ve Yörük köyünde kullanılan kelimeler listelenmiştir.

Son bölüm bu bölgeden yetişen ünlü kişilerin tanıtımına ayrılmıştır. (Leyla Gencer gibi)

- Mustafa Acar, *Kastamonu Vilayeti Salnamelerinde Safranbolu Kazası, (H.1286/1869- H.1321-1903)*, İstanbul Matbaası, İstanbul 2006.

Çalışma; ilki 1869 yılında, sonuncusu 1903 yılında çıkarılan Kastamonu Vilayet Salnameleri’nden yararlanarak “Safranbolu’nun ilk belediye başkanı, Safranbolu’daki Rum nüfusu, Safranbolu İptidai Mektebi” gibi konularda bilgi vermektedir.

• Kızıltan Ulukavak, *Bir Safranbolulunun Penceresinden Safranbolu (Gözlemler-Derlemeler-Denemeler)*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2007.

Safranbolu'nun eski belediye başkanlarından Kızıltan Ulukavak'ın kaleme aldığı "Bir Safranbolulunun Penceresinden Safranbolu (gözlemler-derlemeler-denemeler)" adlı kitabında ise dışarıdan bir gözle Safranbolu aile yaşamı, evleri, düğünleri, geçim kaynakları incelenmeye çalışılmış, bol bol fotoğraflarla da desteklenmiştir. Kitap otuz bölümden oluşmaktadır, bölümler hakkında kısaca bilgi verilecektir:

"Evvel Zamanda Safranbolu" bölümünde ilk çağlarda Safranbolu'nun göl mü iç deniz mi olduğu tartışmasına değinilir. Ardından "Türk ve Osmanlı kenti Safranbolu" da Osmanlı döneminde Safranbolu'nun yeri; "Safranbolu Rumları" bölümünde Rumların yaşadığı dönemdeki Safranbolu hayatı; "Safranbolu'da Dayıoğlu Olayı" nda ayaklanmanın içeriği; "Safranbolu Eski Yaşam Biçimleri" nde evlerin yapım düzeni ve ahşap yapıma nedeni, ardından "Safranbolular" kısmında farklı bir yerden gelip Safranbolu'da kamu idarecisi olarak görev yapan bir kişinin gözlemleri; "Safranbolu Çarşısı" bölümünde Arasna ve Cinci Hanı hakkında bilgi, Safranbolu'da az tanınan şair Tahir Karauğuz'un edebi kişiliği, yaşam hikayesi; "Safranbolu Folkloru" bölümünde Safranbolu oyunları ve türküleri ile Safranbolulu ünlü halk bilimci Sadi Yaver Ataman anılmıştır.

"Safranbolu'da Su" kısmında ise çeşmeler, havuzlar, su yolları tanıtılmıştır.

11. bölüme geldiğimizde Safranbolu'daki Baba Sultan Mahallesi'nin adından hareketle Sarı Saltuk'la ilişkisini çözümlenmeye çalışırken 12. bölümde Lutfiye (kaçak) Camii'nin adı ve caminin özellikleri üzerinde durulmuştur

13. bölümde Safranbolu'yu tepeden izleyebilmenizi sağlayan eskiden yağmur duasına da çıkılan Hıdırlık Tepesi'nden hareketle *Hıdır* sözcüğünün sorgulanması yer alır.

14. bölümde, Safranbolu’da tarihi bakımdan büyük değer taşıyan Köprülü Mehmet Paşa Camii’ni yaptıran Sadrazam Mehmet Paşa’nın sürgün edilme hikâyesi işlenir.

Sonraki bölümde Safranbolu’da eğitim–öğretim hayatı ve Safranboluluların okumaya verdikleri önem, 16. bölümde ise Safranbolu Karabük çekişmesi ve sonra da Karabük demir-çelik fabrikalarının açılma süreci işlenmiştir.

18. bölümde şehir-bağlar tartışmasına değinilmiş; 19. bölümde Safranbolu’yu korumak için atılan ilk adımlardan ve hemen ardından da bu süreçte karşılaşılan zorluklardan bahsedilmiştir.

22. bölümde Unesco tarafından koruma altına alınmış olan Safranbolu’nun bu sürecinin başı olan 1975 yıllarına gidilir ve basında çıkan Safranbolu yazılarından örnekler verilir.

24. bölümde “korumaya ilk adım atan evler” (Asmazlar Konağı gibi) ve Safranbolu’ya niçin gidilmesi gerektiği, “Hacı Hüseyinler Evi” örnek alınarak Safranbolu evlerinin diğer evlerden farkı anlatılır ve Safranbolu’da kültür turizminin yaygınlaştırılması için öneriler getirilir.

28. bölümde Safranbolulu şair ve yazarların unutulmamış eserlerinden örnekler verilmiştir.

29. bölümde Yörük köyünün diğer köylerden farkı anlatılırken kitabın son bölümünde toplumsal yönetim, Atatürk ilke ve devrimleri gibi denemeler yer almaktadır.

• Mustafa Acar, *Safranbolu Folkloru I Safranbolu Düğünleri Safranbolu İlçe ve Köy Düğünleri*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2007.

Eser dokuz bölümden oluşmaktadır:

1. bölümde Safranbolu merkez ve ilçelerinde düğün öncesi hazırlıklar, düğün ve düğün sonrası gelenekler tanıtılmıştır. 2. bölümde çeyiz sergileme; 3. bölümde düğünlerdeki kadın erkek giysileri; 4. bölümde düğün yemekleri

ve tarifleri; 5. bölümde türküler; 6. bölümde maniler, 7. bölümde düğünle ilgili atasözleri, bilmece ve dualar; 8. bölümde düğünle ilgili inançlar ve bağlı oldukları kültler; son bölümde de köçekçilik hakkında bilgi verilmiş ve bütün bölümler fotoğraflarla zenginleştirilmiştir.

- Hüseyin Lütfi Ersoy, *Hicrî 937 Miladi 1530 yılı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterinde Taraklu-Borlu Kazası (Safranbolu) Köyleri ve Vakıfları*, İstanbul 2007.

Eser Hicrî 937, Miladi 1530'da Kanuni Sultan Süleyman döneminde Bolu, Çankırı, Kocaeli, Kastamonu sancaklarının tahririne ait muhasebe defterinde yer alan Safranbolu kazasını konu almıştır. Safranbolu'nun idari ve coğrafi durumu, merkezi, köyleri, vakıfları, yıllık vergileri, hane ve nüfusu hakkında önemli kayıtlar bulunmaktadır.

- Aytekin Kuş (derl.), *Belediye Başkanı Gadartalıoğlu Osman Akın'ın Özel Arşivinden Bir Zamanlar Safranbolu (1931-1946)*, Safranbolu Belediyesi Kültür Hizmeti Yayınları, Mart 2009.

Eser, 1931-1946 arasında Safranbolu'daki siyasi, idari, kültürel, ekonomik ve sosyal yapıyı, bayram kutlamalarını, doğal afetleri, fabrika kuruluşlarını, ünlü kişilerin şehri ziyareti gibi olayları; o dönem gazeteleri, telgrafları, fotoğrafları, yazışmaları eşliğinde anlatılmıştır.

2.2.4. Tezler

- Ahmet Yıldırım, *Safranbolu Folkloru*, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi, Erzurum 1979.

- Yasemin Yıldız, *Safranbolu Folkloru*, Gazi Üniversitesi Kırşehir Fen-Edebiyat Fakültesi Basılmamış Mezuniyet Tezi, Kırşehir 2004.

- Yavuz Gözen, *Karabük Demir- Çelik Fabrikasındaki İşçilerin Batıl İnançları*, Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana bilim Dalı, Türk Halk Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.

- Emine Doruk, *Safranbolu Düğünü*, Gazi Üniversitesi Kırşehir Fen – Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Mezuniyet Tezi, Kırşehir 2006.

Çalışma, Demir-Çelik Fabrikaları'nın kurulmasıyla birlikte bir sanayi kenti olan Karabük'te işçi folklorunu yansıtmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda fabrikada çalışan işçilerin “evlilik, Hızır, rüya, nazar, muska, türbe, yatır” gibi konulardaki bakışını yansıtmakta ve bu konulardaki memoratlar verilmektedir.

- Hacer Savaş, *Safranbolu ve Çevresi Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı, Elazığ 2007.

Çalışma, iki temel bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde Safranbolu ve çevresinde geçiş dönemine ait (doğum–evlilik–sünnet–ölüm) inanışlar anlatılmıştır. Her bölümün sonunda bu inanışların eski Türk dinleriyle ve Türk toplumlarındaki uygulamalarıyla ilgisi ve mukayesesi yapılmıştır.

İkinci bölüm, “Bölgedeki Tabiat İle İlgili İnanışlar Ve Değerlendirilmesi” başlığını taşır. Bu bölüm şu alt kısımlardan oluşmaktadır: “Yağmur duası ile ilgili inançlar ve değerlendirilmesi”, “ağaç ve orman ile ilgili inançlar ve değerlendirilmesi”, “hayvanlar ile ilgili inançlar ve değerlendirilmesi”, “su ile ilgili inançlar ve değerlendirilmesi”, “ateş ile ilgili inançlar ve değerlendirilmesi”, “ziyaret yerleri ile ilgili inançlar ve değerlendirilmesi.”

- Satiye Dağı, *Safranbolu Masalları*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Konya 2008.

Çalışma “masal nedir, masalların kaynağı nelerdir, masalın insan kültürü açısından önemi ve masalların sınıflandırılması” konularına açıklık getirir. Ardından çalışma bölgesi Safranbolu hakkında bilgi verilerek, masalların nasıl ve ne şekilde derlendiği anlatılmıştır. Safranbolu masalları tasnif edildikten sonra yöreye ait derlenen 32 masala yer verilmiştir.

- Kemal Oğur, *Safranbolu Yöresi Askerlik Gelenekleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Araştırma Projesi, Erzurum 2010.

Proje, Türk toplumunda askerlik kültürü ve askere verilen önemden bahsederek başlar. Ardından Safranbolu'da askere gönderme öncesi yapılan hazırlık ve uygulamalar ile asker dönüşü karşılamaları anlatılmıştır.

3. YÖNTEM

Çalışmamız, sözlü ve yazılı kaynaklardan yapılan derlemelere dayanmaktadır. Bu nedenle, hem kütüphane hem de alan araştırması yapılmıştır. Alan (saha) araştırmaları sırasında *gözlem, görüşme, anket* teknikleri eşliğinde sözlü kaynaklardan derlemelere gidilmiştir.

Araştırma konusunun Safranbolu ilçesinin tamamındaki halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini kapsaması sebebiyle geneli temsil yeteneği bulunan örneklem üzerinde çalışılma gereği duyulmuştur. Bu amaçla araştırmaya dâhil edilen kaynak kişilerin farklı meslek ve yaşlarda olmasına dikkat edilmiş, özellikle de yörede doğup büyüyen, yereyi iyi tanıyan ileri yaştaki kişiler olmasına özen gösterilmiştir. Çalışma süresince 90 kadar kaynak kişi ile görüşülmüş; ancak geneli temsil yeteneği bulunan 71 kaynak kişi örneklem olarak alınmıştır.

Görüşme tekniğinden yararlanıp, bu görüşmeler sırasında kaynak kişilere sorular sorduk. Soru soracağımız kişilerde; doğum ile ilgili inanışlar araştırılırken anneler, evlenme konusu araştırılırken evliler, ölüm ile ilgili inanışlar araştırılırken yakınını kaybedenlere öncelik verilmiş olup bunun yanında da Safranbolu halk kültürünü iyi bilen farklı yaş grubundaki kişilerle mülakat yaparak tespit ettiğimiz inanış ve uygulamaları olduğu gibi yansıtmaya çalıştık. Bu kişilere sorulacak soruları önceden hazırlayıp, soruları mümkün olduğunca sıkmadan, sohbet havasında sorma yolunu tercih ettik.

Derlemeler sırasında ses kayıt cihazı ve fotoğraf makinesini, teknik malzeme olarak kullanıp konuşma ve görüntüleri en doğru ve doğal şekilde kaydetmeye çalıştık.

Saha araştırmasına çıkmadan önce inceleme alanı ile ilgili yazılı kaynaklardan bilgi edindik. Yazılı kaynaklardan yararlanma yönteminde konuyla ilgili “sürelî ve süresiz yayınlardan, YÖK Dokümantasyon Merkezi’nden, Millî Kütüphane” den yararlandık.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Araştırma Alanı Hakkında Genel Bilgiler

“Bulgular ve Yorumlar” başlığı altında, araştırma bölgesiyle ilgili sözlü ve yazılı kaynaklardan tespit edilen ürünlerin aktarım ve değerlendirmesine geçmeden önce araştırma alanıyla ilgili bilgilere (araştırma alanının tarihi, coğrafi özellikleri, sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı) yer verilmesi, uygun görülmüştür.

Batı Karadeniz bölgesinde kıyıdan 65 km. içerde bulunan ve Karabük iline bağlı Safranbolu, il merkezine 8 km. uzaklıktadır. Safranbolu; Karabük (Merkez, Ovacık, Eflani), Bartın (Ulus), ve Kastamonu (Araç) illeri ile çevrilidir. Yazları sıcak, kışları soğuk, baharları ılık geçen Safranbolu’da iklim, Karadeniz iklimi ile İç Anadolu iklimi arasında geçiş özelliği gösterir. İlkbahar ve sonbahar oldukça uzun olup, yağışlar da ilkbahar, sonbahar ve kış aylarında yoğunluk gösterir. Yıllık yağış miktarı 500 mm. nem oranı %60 dolayındadır (Aksoy ve Kuş, 1996, 8).

Birçok eski şehir gibi Safranbolu’nun da ne zamandan beri yerleşim yeri olduğu konusunda güvenilir bilgilere ulaşılamamakla birlikte, jeolojik yapısı ve topoğrafik görüntüsü bakımından ise Safranbolu şehir merkezinin, yerleşim alanı olmadan önce sularla kaplı olduğu varsayılır (Ulukavak, 2007,1).

Safranbolu ilçesi coğrafi bakımdan engebeli bir araziye kurulmuştur. İlçenin yüzölçümü 1013 km² olup bunun da büyük bir bölümünü ormanlık alanlar oluşturur. Safranbolu’nun doğal güzellikleri ormanlar, yaylalar, kanyonlar ve mağaralardır. Şehrin en alçak noktasının rakımı 300 metre, en yüksek noktası 1.750 metre ile Sarı Çiçek Tepesidir. Şehir merkezinde ise en alçak nokta 400 metre ve en yüksek nokta 600 metre civarında olup ortalama yükselti 500 metredir.

Araç Çayı, Soğanlı Çayı ve Ovacuma Deresi ilçeden geçen belli başlı akarsulardır. Bunlardan başka su miktarı fazla olmayan ve büyük

kanyonlardan oluşan çok sayıda derecikler bulunmaktadır (Aksoy ve Kuş, 1996, 5). Tokatlı, Akçasu ve Bulak dereleri üç ayrı kanyon yaparak şehirden geçer, daha sonra Araç Çayı'na karışır (Yaşar, 2004, 22). Araç Çayı ise Soğanlı Çayı'yla birleşerek Filyos Çayı'ndan Karadeniz'e ulaşır.

Sarıçiçek Yaylası ve Uluyayla, yörenin en büyük iki yaylasıdır. Safranbolu'ya 8 kilometre uzaklıkta olan Sarıçiçek yaylasında kamp ve dağcılık yapılmaktadır. Kente 50 kilometre uzaklıkta bulunan, Uluyayla'nın ortasında bir gölet ve içinde yeraltı nehri olan bir mağara vardır. Bölgenin jeolojik oluşumu uzun ve dik kanyonlarla uzunlukları kilometreleri bulan mağaraları oluşturmuştur. Yörenin belli başlı kanyonları da İncekaya, Düzce, Sakaralan kanyonlarıdır (Yaşar, 2004, 23-24). 6,5 km. uzunluğu ile ülkemizin 4. büyük mağarası olan Bulak (Mencilis) Mağarası'nın 400 metrelik kısmı da ışıklandırılarak turizme açılmıştır. Harmancık Köyü'nde bulunan Ağzıkara Mağarası da sarkıt ve diktleri ile dikkat çekmektedir.

Şehir merkezinin farklı yükseltilerde bulunması ve çevresinde ormanların bulunması sebebiyle Bağlar (yüksekte) ile Çarşı bölgesi (alçakta) arasında ısı farklılıkları vardır. Hal böyle olunca da Bağlar yazlık, Çarşı da kışlık ikamet bölgeleri olarak kullanılmıştır.

Safranbolu'nun bilinen adları Teodorapolis, Germia ve Dadybra'dır. 1196' da kenti fetheden Türkler ise buraya "Zalifre" adını vermişlerdir. Osmanlı padişahı II. Murad'a "*Tarih-i al-i Selçuk*" adıyla sunulan, XV. yüzyıl tarihçilerinden "Yazıcızade Ali" ye ait tarih kitabından Safranbolu'nun Türklerce XIV. ve XV. yüzyıllarda, önce "Zalifre" sonra "Borlu" olarak adlandırıldığı öğrenilmektedir. Safranbolu'nun, Bizans'tan alındığı zamanda ise adı "Dadybra" dır (Yazıcıoğlu, 1998, 9-15). Kent kalesinin tarak şeklindeki surlarından dolayı burç anlamındaki Borlu (Borg) şeklinde, kimi zaman Zalifre Borlu, bazen de sadece Borlu olarak anılmıştır. Kent, Osmanlı döneminde de Taraklı Borlu adını alarak 1871'e kadar bu ad resmen geçerli olmuştur. Yalnızca Taraklı olarak kullanıldığı da olmuştur. Zağfiran Borlu adına ise eski kayıtlarda ilk kez 1749'da rastlanmıştır. Resmi adı o dönemlerde Taraklı Borlu olan kente bu adın halk tarafından verildiği tahmin edilmektedir. Zağfiran Borlu adının kesin olarak 1871'de resmileştiği bilinmektedir.

1881'den sonra kullanılan Zağfiran Borlu'nun "i" harfi zamanla düşmüş, harf inkılâbıyla da Zafranbolu, 1940'tan sonra da, safran yetişen kent, Safranbolu olarak bugünkü adını almıştır (Tunçözgür, 1999, 7-8).

Çok eski çağlara ait Safranbolu'ya dair güvenilir bilgiler yok denecek kadar azdır. Safranbolu ve çevresinde tarih öncesi ve tarih devirlerinin aydınlatılması bakımından önemli sayılabilecek 32 tümülüs ve 4 büyük höyük bulunmaktadır.

Antik çağda tarihi MÖ. 3000'li yıllara kadar uzanan Safranbolu'nun Kızılırmak ve Filyos Irmağı arasında kalarak, kuzeyde Karadeniz, güneyde Çankırı ve Çorum'un bir bölümüyle sınırlandırılan ve Paflagonya (Paphlagonia)* adı verilen bölgede bulunduğu bilinmekle birlikte, şehir yerleşiminin tarihi tam olarak bilinmemektedir. Paflagonya'nın asıl merkezi ise Bartın'ın Ulus ilçesidir (Yaman, 1935, 28). Bu dönemle alakalı olarak Safranbolu çevresinde, Hacılarobası, Ilbarıt (Üçbölük), Sarıyan, Akören, Çavuşlar, Bürnük, Kızılcaören köylerinde kaya mezarları bulunmaktadır (Gökoğlu, 1952, 90-100).

Safranbolu tarihinde pek çok uygarlığın izlerine rastlamak mümkündür. Paflagonya olarak bilinen bölgedeki en eski uygarlık Gasgaslar'a aittir. Daha sonra sırasıyla Hititler, Dorlar, Paphlagonlar, Kimerler, Lidyalılar, Persler, Kapadokyalılar, Elenler, Pontlar, Galatyalılar, Bitinyalılar, Romalılar, Selçuklular ve Osmanlılar gelmektedir. Tarih boyunca çeşitli uygarlıklar arasında el değiştiren Safranbolu, Türklerle Bizanslılar, Türk beylikleriyle Osmanlılar arasında el değiştirmiştir. Safranbolu yakınlarına Türklerin ilk gelişleri Malazgirt Savaşı'nın hemen ardından olup, Safranbolu Kalesi'nin Selçuklu Sultanı II. Kılıçaslan'ın oğlu Muhittin Mesut Şah tarafından 1196'da ele geçirildiği bilinmektedir (Yaşar, 2004, 9-10). Yapılan barış antlaşması gereği Türkler yöre halkının can ve malına dokunmamış, asker ve halktan büyük bir bölümün serbestçe İstanbul'a gitmesine izin verilmiş ve kalmak isteyen halk da Kıranköy'deki bu savaşa taraf olmayan Hristiyan ahalinin mahallesine yerleştirilmişlerdir. İşgal edilen Dadybra Kalesi'ne ve kentine de

* Homeros *İlyada Destanı*'nında 'yu da içine alan bu bölgeyi "Paphlagonia" olarak belirtmiştir

Türkler yerleşmiştir. Fetihden sonra kalenin adı da Zalifre olarak değiştirilmiştir (Tunçözgür, 1999). 1213–1280 yılları arasında Çobanoğlu Beyliği'nin egemenliğinde kalan Safranbolu siyasi tarihi bu tarih itibarıyla yaklaşık 50 yıllık bir sürede netliğini kaybetmiştir. Kimi yazarlar, bu dönemde Safranbolu'da Umur Bey'in bağımsız bir Türk beyliği kurduğu görüşündedir. Bu görüş, Bizans kaynaklarınca da desteklenmektedir. 1336 yılı itibarıyla Safranbolu, Candaroğlu Beyliği'nin egemenliğine girmiştir. Kenti egemenliğine alan Candaroğlu Süleyman Paşa, oğlu Ali Bey'i de kente yönetici olarak atamıştır. Kentin ilk olarak Osmanlı egemenliğine girişi ise Sultan Orhan Bey'in oğlu Şehzade Gazi Süleyman Paşa tarafından 1354 yılında olmuştur. 1402'de Yıldırım Beyazıt'ın Timur'a yenilmesiyle başlayan "Fetret Devri" nde ise yörede iç savaşlar yaşanmıştır. Nihayet Fetret Devri'ne son veren Sultan II. Mehmet (Çelebi)'in Osmanlı birliğini yeniden sağlamasıyla, 1416 yılında Safranbolu yöresi yeniden Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bizans idaresindeyken de bölgenin merkezi konumunda olan Safranbolu, Osmanlı döneminde de önemini koruyarak uzun süre sancak beyliği olmuştur. Sultan III. Selim'le birlikte Safranbolu'nun İstanbul'la ilişkilerinin de ileri düzeyde olduğu ve sadrazamlık da dâhil devletin üst kademelerinde Safranboluluların görev aldıkları görülmektedir (Tunçözgür, 1997, 128).

Osmanlı döneminde Safranbolu yöresi iki kazadan meydana gelmektedir. Birinci merkez "Medine-i Taraklı Borlu" ikincisi de "Yörükân-ı Taraklı Borlu" dur. 1811'de bu iki sancak kaldırılarak merkezi Safranbolu olan Viranşehir Sancağı kurulmuştur. 1870'te idari yapının yeniden düzenlendiği Osmanlı'da Safranbolu kaza yapılarak Kastamonu sancağına bağlanmıştır. Aynı yıl ilçede belediye kurulmuş ve ilk belediye başkanı da Hacı Mehmet Ağa olmuştur. 1927 yılında Zonguldak'a bağlanan Safranbolu'dan 1945'te Ulus bucağı, 1953'te Eflani ve Karabük bucakları ayrılarak ilçe olmuştur (Aksoy, 1996, 9-11). Karabük'ün 1995'te il olmasıyla da bugünkü haliyle Karabük'e bağlanmış bir ilçe merkezidir.

Safranbolu tarih boyunca önemli bir yerleşim merkezi olduğu için kentin her yanında bir tarihi eser bulmak mümkündür. Ancak Safranbolu

deyince akla ilk gelen 18. ve 19. yüzyılın özelliklerini taşıyan evleridir. Bu evler Türk şehir kültürünün halen yaşayan en önemli örnekleridir. Geleneksel Türk mimarisi tarzındaki Safranbolu evleri, Safranbolu'yu ülkemizde ve dünyada ön plana çıkaran en önemli unsurdur. Kentte yaklaşık 2000 geleneksel Türk evi bulunmaktadır. Bunların da 800 kadarı yasal koruma altındadır.

Safranbolu'nun sahip olduğu kültürel miras ve bu mirası korumadaki başarısı Safranbolu'ya "Dünya Kenti" unvanını vermiş ve kentin UNESCO tarafından 1994 yılında "Dünya Miras Listesi" ne alınmasını sağlamıştır. Kendi dokusu içerisinde korunabilmiş Türk mimarisinin en güzel örneklerini sergileyen 1131 tarihi yapıtıyla zengin tarih ve kültürel değerlerini bünyesinde barındırır. Yeni Hamam, Eski Hamam, Cinci Hanı, Köprülü Mehmet Paşa Camii, İzzet Mehmet Paşa Camii, Kazdağlı Camii, İncekaya Su Kemerleri, Bulak Mağarası, Kent Tarih Müzesi, Tokatlı Köprüsü, Saat Kulesi, tarihi çeşmeleri, çarşıları, kemerleri, döneminin değerlerindedir. Şehir çevresinde bulunan kaya mezarları ve tümülüsler de ilgi çekicidir.

Safranbolu'da her yıl ağustos ayının ikinci haftasında "Uluyayla Şenlikleri" eylül ayında da "Altın Safran Belgesel Film Festivali" düzenlenmektedir.

Çok eskilerden beri fazla bir nüfus artışının görülmediği Safranbolu kent merkezinde nüfus artışının 1960'lardan sonra başladığı görülür. Karabük Demirçelik İşletmelerinde kolay iş imkânlarının bulunması köylerden kente göçü başlatmıştır. 1935 nüfus sayımında kent içi nüfus 5571 olmasına rağmen, kente bağlı köylerin nüfusu 60.000'in üzerindedir. Özellikle son yıllarda kent nüfusundaki artışın tersine, köylerin nüfusunda çok büyük düşme olduğu rakamlarla sabittir (Tunçözgür, 1999, 17).

2010 yılında yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre Safranbolu ilçe merkezinin nüfusu 49.014, köylerin nüfusu 11.344 olarak toplamda 60.358'dir (www.tuik.gov.tr, 12 Mayıs 2011). Kent nüfusunun mesleklere göre dağılımını gösterir rakamlar kesin olarak bulunmamakla birlikte nüfusun yaklaşık %15'i işçi-memur ve emekli, %10'u ticaret ve sanayi

erbabı, %20'si tarımsal faaliyetlerle uğraşanlar, %20'si öğrenci, geri kalan kısmı ise ev kadını, işsiz, yaşlı ve çocuklardan oluşmaktadır. Okuma-yazma çağındaki nüfusun %92'ye yakın kısmı okuryazardır (*Safranbolu Kaymakamlığı Hizmet İçi Brifing Dosyası*, 2007, 4).

Safranbolu'da eğitim ve öğretim konuları, çok eski zamanlardan beri hep ön planda olmuştur. Cumhuriyet'ten önceki yüzyıllar boyunca da Safranbolu, mektep ve medreseleriyle eğitim ve öğretim alanında da önemli bir merkezdir. Daha sonraları "Tabahna Mektebi" adını alacak olan Süleyman Paşa Medresesi'nden, 1332 yılında Safranbolu'yu ziyaret eden İbni Batuta Seyahatnamesinde bile bahsedilmesi çok manidardır. Bu medresenin Candaroğulları döneminde ve Osmanlı Devleti'nin ilk zamanlarında, Konya'daki medreseler kadar ünlü olduğu görüşünde olanlar da vardır.*

Okumuş, bilgili kişiler Safranbolu'da her zaman takdir ve saygı görmüştür. Eskiden büyükler, "benim oğlum okuyacak, Kale'ye kâtip olacak" veya "benim oğlum okuyup büyük adam olacak" diyerek onları sevip okşarlar, öyle olmalarını da dilerlermiş. Bunların etkisiyle de olsa gerek Safranbolu'da okuma yazma bilen kişilerin sayısı oran olarak hep Türkiye ortalamasının çok üstünde olmuştur (Ulukavak, 2007, 154).

Safranbolu'da eğitim faaliyetlerinin tarihsel gelişimi, oldukça canlıdır. Bilinen en eski eğitim kurumu 1322'de kurulan Gazi Süleyman Paşa Medresesi'dir. Kastamonu Vilayeti Salnamesinde ilçede 1800'lü yıllarda Mekteb-i Rüşdî (ortaokul) ve Mekteb-i İptidâî (ilkokul) bulunduğu anlaşılmaktadır. Cumhuriyetin ilanıyla da 1923'te Yazıköy İlkokulu, 1932'de Misâk-ı Millî İlkokulu, 1934'te Konarı Köyü İlkokulu eğitime açılmıştır (*Safranbolu Kaymakamlığı Hizmet İçi Brifing Dosyası*, 2007, 7).

Bugün ilçede eğitim, çeşitlilik ve yaygınlık bakımından oldukça ileri düzeydedir. Safranbolu'da 748 öğrencinin eğitim gördüğü 2 tane bağımsız okul öncesi eğitim kurumu vardır. 11'i merkezde 5'i köylerde olmak üzere 5281 öğrencinin eğitim gördüğü 16 ilköğretim okulu bulunmaktadır. İlçede 12

* 1950'li yılların sonlarında Safranbolu'ya gelmiş olan Ord Prof Vasfi Raşit SEVİĞ'in görüşü olarak Avukat Şemsettin AKYOL'dan öğrenilmiştir

ortaöğretim kurumu vardır. Bu okullarda da toplam 3105 öğrenci eğitim görmektedir (T.C.Karabük Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü, *01 Ekim 2009 Tarihi İtibariyle İl Millî Eğitim İstatistikleri Kitapçığı*, 2009).

İlçede, Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi ile bir Meslek Yüksek Okulu bulunmaktadır. Bu iki öğretim kurumu kentin dinamik yapısını ayakta tutmaktadır. Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Karabük'ün Safranbolu ilçesinde yer alan Karabük Üniversitesi'ne bağlı bir fakültedir." Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi", 2002 yılında Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağlı olarak kurulmuş, 2007 yılının Mayıs ayında Karabük Üniversitesi kurulduğu için Karabük Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağlanmıştır. Fakültede "Mimarlık, Resim, Müzik ve Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü" bulunmaktadır.

Meslek Yüksekokulu ise Ocak 1992'de eğitime başlamıştır. İlk olarak Hacettepe Üniversitesi'ne bağlı olarak kurulan Yüksekokul Temmuz 1992'de Karaelmas Üniversitesi'nin kurulması ile bu Üniversiteye bağlanmıştır. 2007 yılının Mayıs ayında da Karabük Üniversitesi'ne bağlanan Yüksekokul'un bünyesinde bulunan; ağırlama hizmetleri, turist rehberliği, radyo ve televizyon programcılığı ve turizm animasyon bölümlerini kazanan öğrenciler, Karabük kampüste 1 yıl uygulanan İngilizce hazırlık eğitimine tabi tutulur.

2005-2006 öğretim yılında Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi'nde 77 ve Safranbolu Meslek Yüksek Okulu'nda 1. 839 öğrenci eğitim almıştır (www.karabuk.edu.tr, 12 Mayıs 2011).

Şehirde Safranbolu ve Ovacuma halk kütüphaneleri bulunmaktadır. Safranbolu İlçe Halk Kütüphanesi 1981'de yapılmıştır ve 23 Nisan 1982'de açılmıştır. Ayrıca Safranbolu Kütüphanesine bağlı olarak 12 Aralık 2002 tarihinde Ovacuma Belde Halk Kütüphanesi açılmıştır.

İpek Yolu'nun Anadolu ayağının bir kolunun da Bolu-Kastamonu üzerinden geçmesi Safranbolu'nun önemini katbekat artırmıştır (Emiroğlu, 1981, 24).

Özellikle Osmanlı döneminde ekonomik bakımdan gelişen ve ahilik anlayışının hâkim olduğu Safranbolu'da çeşitli çarşılar kurulmuştur. (Demirciler, Debbağlar Çarşıları) XVI. yüzyılda dericilik ve dericiliğe bağlı sanatlar gelişmiş, yine Arasta Çarşısı da bu asırda yapılmıştır. XIX. asır Safranbolu'nun sancak merkezi olması nedeniyle ticaret ve ekonominin en hareketli olduğu asırdır. El sanatları debbağlık (dericilik) bu asırda ileri düzeylere ulaşmıştır (Tunçözgür, 1999, 23-24). XVI. asırda Safranbolu'da ekonominin merkezi bugünkü sığır pazarının bulunduğu yerdeki Tuzcu Hanı'dır. Bu hanın diğer bir adı da Hidayetullah Ağa Hanı'dır (*Safranbolu Kaymakamlığı Hizmet İçi Brifing Dosyası*, 2007, s.14). Cinci Hanı'nın yapımıyla (17. yüzyıl) birlikte ekonomik hareketlilik epey ivme kazanmıştır (Tunçözgür, 1999, 24).

Cumhuriyet döneminde gerilemeye başlayan bölge ekonomisi, 1937'de Karabük'e Demir Çelik Fabrikası kurulana kadar tarım ve hayvancılıktan ibaretken, bu yıldan itibaren iş alanı olarak fabrika ön plana çıkmıştır. Karabük'ün gelişen ekonomik imkânlarının sonucu olarak Safranbolu'da ticaret ve tarımda gelişme olmuştur (Akman, 2000, 23).

Bölgesinde dericilik açısından önemli bir yere sahip olan Safranbolu'da dericilik, tarım ve kerestecilikten sonra üçüncü sırada gelmekteydi. 1940'larda Karabük Demir Çelik Fabrikası'nın kurulması ile Safranbolu, ekonomideki eski gücünü kaybetmeye başlamıştır. İşgücünün fabrikaya yönelmesinden, dericilik gibi üretim sektörleri ile tarımsal ve hayvansal üretim de etkilenmiştir. 1970'lerden sonra şehrin ekonomisi turizm ile tekrar canlanmaya başlamıştır.

Tarımsal bakımdan ormancılık ve tahıl ekimi başta gelir. Hayvancılık ise temel olarak büyükbaş hayvancılık yönünden yapılmaktadır (www.wikipedia.org, 05 Nisan 2011).

Safranbolu'ya adını veren, kendi ağırlığının yüz bin katı oranında bir sıvıyı sarıya boyama özelliği olan ve Safranbolu ilçesinde yetiştirilen "safran" bitkisi baharat, gıda boyası olarak ve kozmetik, ilaç sektöründe kullanılan soğanlı bir bitkidir. Bu bitkinin bir özelliği de dünyanın en pahalı bitkisi olmasıdır.

Buna rağmen ülkemizde safran üretimi yok denecek kadar azalmıştır. Bugün Yörük, Davutobası, Aşağıgüney olmak üzere üç köyde üretilmektedir (Yaşar, 2004, 25).

4.2. Safranbolu Halk Edebiyatı Ürünleri

4.2.1. Türküler

Şekil olarak baktığımızda 19 türkünün büyük bölümünün nazım birimi dördlüktür (1, 3, 6, 8, 10, 11, 14, 15, 18). Dört türkünün nazım birimi üçlük (5, 13, 17, 19), üç türkünün ikilik (2, 7, 9) iken üç türkünde de üçlük ve ikilik nazım birimleri bir arada kullanılmıştır (4, 12, 16).

İncelenen türkülerin bir bölümü nakaratlıdır. Bunlar; dördlüklerden oluşan ve nakaratları dört dize olanlar (6, 10, 14, 15), yine dördlüklerden oluşan ve nakaratları iki dize olanlar (8), üçlüklerden oluşan ve nakaratları iki dize olanlar (5, 13, 19), üçlüklerden oluşup nakaratları dördlük olanlar (17) ve iki dizeli birimlerden oluşup dördlük nakaratı olanlar (2) şeklinde değerlendirilebilir.

Türkülerde 7'li (10, 11, 14, 15, 18), 8'li (5, 19), 11'li (2, 3, 4, 7, 12, 13, 16) hece ölçüsü kullanılmasına rağmen, bazı dizelerde ölçü bozulabilmektedir. Nakaratları farklı ölçüde olanlar da vardır (2, 6, 10, 13, 14). Bunun yanında, bazı türkülerde ölçü olarak bir kararlılık yoktur (1, 2, 5, 6, 8, 9, 17).

Türkülerin kafiye düzenleri ise şöyledir: aaaa/ bbbb/ cccc... (1), aaBBCC/ ddBBCC/ eeBBCC... (2), abab/ cccb/ dddb... (3), aaa/ bb/ ccc/ dd... (4, 12, 16), aaa/ BB/ ccc/ BB/ ddd/ BB... (5, 13, 19), aa/ bb/ cc... (7, 9), aaxa/ BBBB/ ccxc/ AAAA/ ddx... (10), aaxa/ bxb/ ccxc... (11, 18), aaxa/ BBBX/ ccxc/ BBBX... (14), aaxa/ BBXB/ ccxc/ BBXB... (15), aaa/ BBBB/ ccc/ BBBB... (17). Kimi türkülerde de uyak yönünden bir kararlılık yoktur (6, 8).

İçerik olarak baktığımızda lirik türkülerde genellikle sevgiliye duyulan aşk, ondan ayrılmanın verdiği acı ve özlem dile getirilmiştir (1, 2, 3, 5, 6, 9, 16, 18). Sevgiliden övgüyle söz edilip güzelliğinden bahsedilmiş (7), kimi

zaman da sevgiliye duyulan aşkla birlikte bir sitem havası vardır (10, 14, 15). Türkülerde yağmur ve bereket de dilenilmiş (8) ve hapis hayatının konu olduğu da görülmektedir (12). Kimi türkülerde de ağıt havası görülür (13). Düğün (19) ve kına türküleri de söylenmiştir (19). İlk iki dizesi doldurma olan mani niteliğindeki aşk temalı türküler de vardır (11). Derlenen türkülerde dinî içeriklere de rastlanmıştır (4).

Safranbolu ve çevresinde yapılan görüşmeler ışığında derlenen türkülerle yazılı kaynaklardan alınan seçme türküler aşağıdaki gibidir:

1) Ben Yârime Gal'altında Gavuştum

Ben yârime Gal'altında gavuştum
Öptüm sevdim helallaştım barıştım
Aman amman amman barıştım
Yandım aman aman barıştım

Yâr aşağı ben yukarı savuştum
Fes de bir yana avrukalar düzgündür
Aman amman amman düzgündür
Yandım aman aman düzgündür

Uyku gelmiş elâ gözler süzgündür
Aman amman amman süzgündür
Yandım aman aman süzgündür

Fesimin gırmızısı vurdu yüzüme
Dünya malı gözükmeior gözüme
Aman amman amman gözüme
Yandım aman aman gözüme

Yazuğ oldu elâlemin gızına
Vermem seni yâd ellere şan olsun

Aman amman amman Şan olsun
Yandım aman aman Şan olsun

Yüksek gonaklarda gandil mi yanar
Öksüzün başına devlet mi gonar
Aman amman devlet mi gonar
Yandım amman devlet mi gonar

Herkes sevdüğüne böyle mi yanar
Dumanım dağlara ağıyor benim
Aman amman ağıyor benim
Yandım amman ağıyor benim (Ataman, 2009, 37)

2) Bir Giderim Beş Ardıma Bakarım

Amaniiii
Bir giderim beş ardıma bakarım (Amman)
Gözlerimden ganlı yaşlar dökerim (Amman Amman Amani)

Evdeki gızına
Duvardaki sazına
Akşama tez gel
Kışlığına yazına

Amaniiii
Sözüme sâdikam dönmem bazardan (Amman)
Hak saklasın yavrum seni nazardan (Amman Amman Amani)

Evdeki gızına
Duvardaki sazına
Akşama tez gel
Kışlığına yazına

Amaniiii
Evlerine varamadım arimden (Amman)
Ayırdılar beni nazlı yârimden (Amman Amman Amani)

Evdeki gızına
 Duvardaki sazına
 Akşama tez gel
 Kışlığına yazına (Ataman, 2009, 40)

3) Cemalin Bağına Seyrâna Geldim

Cemal'in bağına seyrâna geldim
 Yar koynunda vara benzer nar sesi
 Guşuma dokunur ihsâna geldim
 Ayva sesi turunç sesi nar sesi

Ne hâlet var sende ey peri bilmem
 Gönül verir sana her gelen adem
 Kâkülünden gelir guşuma her dem
 Mansur sesi zincir sesi dâr sesi

Destine alınca tir ü kemânı
 Gör nice dîvâne eyledi beni
 Gördüm âşıkların tutmuş cihânı
 Efgân sesi giryân sesi zar sesi

Gevheri gözyaşı döndü ırmağa
 Yine minnet düştü elden ayağa
 Bizi mecnûn edip düşürdü dağa
 Âhu sesi gazel sesi yâr sesi (Ataman, 2009, 48)

4) Eşim Dostum Yüklensinler Yükümü

Eşim dostum yüklensinler yükümü
 Gonuşacaklarım helâl etsin hakkımı
 Bilmez oldum ben ırağı yakını

Kısmet eyle yâ Mevlâm bize Kâbe'yi
 Nasip eyle ya Mevla varup gelmeyi

Hû deyünce yürecüğüm delünür
 Ömrüm güneş gibi doğar dolanır
 Türlü cevâhirler anda bulunur

Yeşil âleminen gelür Muhammed
 Allahümme salli ala Muhammed (Ataman, 2009, 74)

5) Garalı Yazmam Benek Benek

Garalı yazmam benek benek
 Üsküfeden kesdür yelek
 Gayinnaya sırmalı göynek

Ver bana elmas gaşlarını
 Tara da siyah saçlarını

Borlu Borlu Safranborlu
 Şaşıttın bize de yolu
 Evleri hep güzel

Ver bana elmas gaşlarını
 Tara da siyah saçlarını

Yağmur yağar yer yaş olur
 Irakı içen zerhoş olur
 Güzel sevmek pek hoş olur

Ver bana elmas gaşlarını
 Tara da siyah saçlarını

Yağmur yağar şıpır şıpır
 Gavuştum yârabim şükür
 Varırsam yüzüme tükür

Ver bana elmas gaşlarını
 Tara da siyah saçlarını. (Ataman, 2009, 85)

6) Garşudan Garşuya Olur Mu Böyle

Of

Garşudan garşuya olur mu böyle
 İ'elim böğrümde merhamet eyle
 Sen kimin yârisin doğruca söyle
 Hasretlik gıyamet galır mı böyle
 Anadan sürmelim of

Üzüm yıkıldı

Suyum sıkıldı

Gel yanıma naz etme

Canım sıkıldı

Of

Açıldı güllerde gelmedi yazlar
 Soğuk su başında durnalar gazlar
 On sekiz yaşında murâd almayan kızlar
 Kefeni boynuna dolasında ağlasın
 Çekiverin gır atı nalbant nallasın

Üzüm yıkıldı

Suyum sıkıldı

Gel yanıma naz etme

Canım sıkıldı

Of

Yârin de dizinde döktüğüm diller
 Dillere yerinür duysa bülbüller
 Benim de efkârım çok açmasın güller
 Sana da yangun olduğum duymasın eller
 Yâr âşkınla ölüyon hey

Üzüm yıkıldı

Suyum sıkıldı

Gel yanıma naz etme

Canım sıkıldı

Of

Gider oldum eşim dostum darıldı

Gitme diye yâr boynuma sarıldı

Bize kısmet gurbet elde yazıldı

Hem ölmeden mezarımız gazıldı (of of)

Anadan sürmeli of

Üzüm yıkıldı

Suyum sıkıldı

Gel yanıma naz etme

Canım sıkıldı. (Ataman, 2009, 92)

7) Geyme Dedim Geydin Sen Bu Alleri

Of) Geyme dedim geydin sen bu alleri

Başıma getirdin türlü halleri

Ezelden âdettir güzele bakmak

Güzeller hâlinden ne bilir ahmak

Safranbolu'dan Zonguldağ'a tel gider

Hanımlara deste deste gül gider (Ataman, 2009, 103)

8) Gode Gode Göl Olsun

Gode göl olsun

Evin önü sel olsun

Gökten rahmet

Yerden bereket

Bi deyim hu

Bi deyim su

Gode gode göl olsun

Gade bahşışın bol olsun
Evinde derlik yol olsun
Gökten rahmet, yerden bereket

Bi deyim hu
Bi deyim su

Gode gode göl olsun
Evin önü sel olsun
Veren şöyl'olsun
Vermeyen böyl'olsun

Bu gün rahmet günüdür
Yüküm buğday unudur
Bizde de bahşış vermeyen
Sansar ile tilkidir

Yağ yağ yağmur
Bit bit buğday
Tarlada çamur
Teknede hamur
Ver Allah'im yağmur (Ataman, 2009, 108)

9) Havaş Bülbül Olacak

Havaş bülbül olacak (yar yandım aman aman aman)
Gül dalına konacak

Havaş'im Çerkez Çerkez
Yanıyor herkez

Havaş'im aman aman
Yanıyor inan

Kâtibinin derdinden (yar yandım aman aman aman)
Havaş verem olacak

Havaş'ım aman aman
Yanıyor inan

Bahçemde mısırim var (yar yandım aman)
Dibinde hasırım var

Havaş'ım n'ettin n'ettin
Tövbe mi ettin

Be hey zalimin oğlu (yar yandım aman)
Neremde kusurum var

Havaş'ım ferik ferik
Gözleri yirik

Galeden attım yalan (yar yandım aman)
Havaş zülüflerin tarar

Havaş'ım aman aman
Yanıyor inan

Seyyah olmuş geziyor (yar yandım aman)
Havaş kâtibin arar

Dağlar gazeli (Amman)
Dünya güzeli (Ataman, 2009, 114)

10) İlik Düştü Yakamdan

İlik düştü yakamdan
Gız geliver arkamdan
Böyle sevda mı olur
İste beni babamdan

Odalara hanım gelin odalara (vay)
Şimdi de mağbet modalar (vay)
Ellere hanım ablalar ellere (vay)

Şimdi de rağbet güzellere (vay)

Güvercin uçuverdi

Uçtu da kaıverdi

Elin oğlu değil mi

pt de kaıverdi

Odalara hanım gelin odalara (vay)

Şimdi de mağbet modalar (vay)

Ellere hanım ablalar ellere (vay)

Şimdi de rağbet güzellere (vay) (Ataman, 2009, 118)

11) Kp İçinde İreel

Kp içinde ireel

(Ah) eyi gün gelir geçer

Kötü yre düşenin

(Ah) ahilen ömrü geçer

Kp içinde naneler

Aılsın meyhaneler

Gızlar fındıkçı olmuş

(Ah) ne yapsın zempareler

Kp içinde basdırma

Gız zilifin kesdirme

Kesdirirsen az kesdir

Nişanlına gösterme (Ataman, 2009, 128)

12) Mapushane İçinde  AĞaç İncir

Mapushane içinde  ağaç incir

Ellerim kelepçe boynumda zincir

Zencirin yerleri durmadan sancır

Aın gapıları Osman geliyor

Gıratın üstünde arslan geliyor (Salını salını yosmam geliyor)

Mapushane içinde yanıyor gazlar
Akşamdan akşama çalınır sazlar
Çok kışlar çürüdük gelmedi yazlar

Osman'ım Osman'ım zeybek Osman'ım
Osman olduğuma ben de pişmanım (Ataman, 2009, 132)

13) Tepecükden Bir Su İçtim Kanmadım

Tepecükden bir su içtim ganmadum
Elli (de) dirhem gurşun yidim (aman aman) ölmedim
Şu gençlikte bir murada ermedim

Ağlama a ninem ben gidiyom (aman aman) mezere
Girdim de mezere çıkmam dünya (aman) yüzüne

Tepecüğün alt yanından geçmedim
Gurşun da yedim bir yudum su (aman aman) içmedim
Ben canımdan geçtim yârdan geçmedim

Ağlama a ninem ben gidiyom (aman aman) mezere
Girdim de mezere çıkmam dünya (aman) yüzüne (Ataman,
2009, 154)

14) Yeşil İpek Bükene (Elinde Şamdan)

Yeşil ipek bükene (Sunam of)
Yâre dizlik dikene
Mevlâm da sabırlar versin (Sunam of)
Gizli sevdâ çekene

Elinde şamdan
Bakıyor camdan

Geçiyor yoldan
Zarif de hanım

Gidiyom elinizden (Sunam of)
Kurtulam dilinizden
Yeşilbaş ördek olsam (Sunam of)
Su içmem gölünüzden

Elinde şamdan
Bakıyor camdan
İsterin ondan
Zarif de hanım (Ataman, 2009, 169)

15) Dağ Olur Meşelerde

Dağ olur meşelerde
Gülsuyu şişelerde
Eller yârini almış
Ben kaldım köşelerde

Gel gel yanıma keklik
Gastın canıma keklik
Al gınalı parmakların
Batır ganıma keklik

Dağda biten darıdır
Balı yapan arıdır
Ah gız sana sorarlar
Benzin neden sarıdır

Gel gel yanıma keklik
Gastın canıma keklik
Al gınalı parmakların
Batır ganıma keklik¹

¹ Hatice Büyük Karagöz (K.26)

16) Evlerine Varamadım Arımdan

Evlerine varamadım arımdan
 Ayırdılar beni nazlı yârımdan (aman aman)
 Kim ayrılmış ben ayrılmam yârımdan

Armudu daldan edâlı yârdan
 Ben ayrılmam senden

Evlerine gide gele eyelendim
 İftiradır dilden dile söylendim
 El kızını ben kendime yâr sandım (aman aman)

Varam gidem anasına yalvaram
 Varam gidem kapusuna kul olam ²

17) Getirin Gına Yakalım (Nenni)

Getirin gına yakalım (nenni)
 Yetmezse azca katalım (nenni)
 Gelinin hâlin soralım (nenni)

Nenni paşam benim paşam nenni
 Yatırayım ak pamuğum nenni
 A gelin kınan kutlu olsun nenni
 Evde dirliğin datlı olsun nenni

Evlerinin önü mektep
 Mektepte okurlar tebbet
 Güveyinin adı Mehmet

Nenni paşam benim paşam nenni
 Yatırayım ak pamuğum nenni

² Ahmet Büyük Karagöz (K.1)

A gelin kınan kutlu olsun nenni
Evde dirliğin datlı olsun neni³

18) Güvercin Uçuverdi

Güvercin uçuverdi
Kanadın açıverdi
Eloğlu değil mi (Aman aman)
Öptü de kaçıverdi

Seherde yatmış yârim
Zülfü kol atmış yârim
Oynamayın gülmeyin (Aman aman)
Uykuya yatmış yârim⁴

19) Güveyi Dama Çıkamaz

Güveyi dama çıkamaz
Çıkıp da akça saçamaz
Gelip de alıp kaçamaz

Ağlama gelin anası
Sabreyle sağdıç ninesi

Güveyimin atı da nallı
Başında tûlbendi telli
Ağalar içinde belli

Ağlama gelin anası
Sabreyle sağdıç ninesi

Güveyi bey kazak olsa
Gittiği yol uzak olsa
Aldığı kız güzel olsa

³ Nezihe Kadioğlu (K.59)

⁴ Bedriye Kavsa (K.12)

Ağlama gelin anası
Sabreyle sağdıç ninesi⁵

4.2.2. Maniler

Derlenen bütün manilerin nazım birimi dörüüktür.

Manilerin tamamına yakınında 7'li hece ölçüsü kullanılmış olup, sadece birinde 8'li ve 9'lu hece ölçüsü vardır (28).

Manilerin büyük bir kısmında mani tipi (aaxa) kafiye dizilişı görülmektedir. Bunların dışında, "xaxa" dizilişinde iki mani vardır (4, 23)

İçerik olarak baktığımızda manilerin büyük bölümünde aşk-sevda teması işlenmiştir (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 27, 29, 31, 32, 35, 36). Sevda manilerinde sevgiliden vazgeçememe, sevgiliye bağlılık (2, 6, 11), sevgiliye sitem (16, 26,), ölüm (25), aşk acısı (27), ayrılık (32), kavuşma (20, 30), özlem (24), beddua (33) ve vuslat (37) tan bahsedilmiştir. Ayrıca sorgu-sual (23), sitem (27) manileri de vardır.

Safranbolu yöresinde insanlar, doğrudan ifade edemedikleri duygu ve isteklerini maniler vasıtasıyla rahatlıkla anlatabilmişlerdir.

Safranbolu ve çevresinde yapılan görüşmeler ışığında derlenen manilerle yazılı kaynaklardan alınan maniler şunlardır:

1) Tezbih çeker oldum
Taneyi sayar oldum
Otuz üç kere maşallah
Çabucak aşık oldum

2) Gidiyorum gidemiyorum
Az doldur içemiyorum
Geçen yılki sevdâdan

⁵ Nezihe Kadioğlu (K.59)

Bu yıl geçemiyorum

3) Tren yolu düz gider

İnce belli kız gider

O kız yolu şaşırmiş

İnşallah bize gider

4) Aldığım küpeleri

Takmadın kulağına

Bu canım fedâ olsun

Sevdiğimin yoluna

5) Davul çalar bayramdır

Herkes sana hayrandır

Gönüller bir olunca

Samanlıklar seyrândır

6) Al çekmeceyi açmam

Güllü gömlekler biçmem

Sen benden geçtin emme

Ben senden hiç vazgeçmem

7) Kar yağar beyaz olur

Geceler ayaz olur

Haber aldım yârimden

Yüreğim ferah olur

8) Şu dere ak aka

Gönlümü yaka yaka

Seviyorum de bana

Gözüme baka baka

9) Kadife içlik giydim

Bir nazlı güle değdim

Ne söylersen darılmam

Ben sana gönül verdim

10) Pencereden el eder
Kaşları gel gel eder
Senin orda duruşun
Beni burada del'eder

11) Değirmen dağdan beri
Yangınım yazdan beri
Karşıma vezir gelse
Ayırmam biraz geri

12) Aldım gümüş makası
Açtım gömlek yakası
Bizim evden görünür
Nazlı yârin odası

13) Entarım var pembeden
Leke olmuş giymeden
Bana bir oğlan yanmış
On beşine girmeden

14) Mavi sümbüllü kese
Görüştük her ne ise
Ayrılmana ne gerek
Eğer gönlün var ise

15) Yeşil dalda goncasın
Yamaçlarda yoncasın
Sev beni seveyim seni
Düşmanlarım çatlasın

16) Sitem edip geçersin
Kaşların kömürden mi?
Seni sevmez diyorlar
Yüreğin demirden mi?

17) Bir taş attım dereye

Kız çıktı pencereye
Kız Allah'ın seversen
Beni al içeriye

18) Al eline kalemi
Yaz başına geleni
Nerelere gömerler
Yangınlıktan öleni (Kara, 2005, 76-77)

19) Tepeler inişmolur
Ham demir gümüşmolur
Evvelden gönül verdin
Sonunda dönüşmolur (Ataman, 1944c, s.13)

20) İsterim yâre gidem
Önüme dağ dayandı
Bu nasıl aşk u sevdâ
Ben yandım dağ da yandı. (Ataman, 1944c, s.13)

21) Denizden köpük gelir
Perçemin döküp gelir
Bir yiğit bir yar için
Deryayı geçip gelir (Ataman, 1944c, s.13)

22) Gökte yıldız seseler
Aşkın beni örseler
He demişim yok demem
Leşim yere serseler (Ataman, 1944c, s.13)

23) Deniz dibi akrep
İçinde yeşil yaprak
Gel a kardeş yanıma
Bu köy kaç avuç toprak

24) Diniz dibinde kaya
Akşamdan baktım aya

Yüreciğim çürüdü
Günümü saya saya

25) Öğlen günü batıyor
Yine derdim artıyor
Yoldan geçen yolcular
Yârim nerde yatıyor

26) Gece uzun ay batmaz
Derdi çoklar hem yatmaz
Cân u dilden yâr seven
Âşıkını ağlatmaz

27) Bülbülüm bağ gezerim
Âşıkım dağ gezerim
Yüz yerde yüz yeram var
El sanır sağ gezerim⁶

28) Dömbüldeğimin altı pekmez
Çalarım çalarım ötmez
Genç kızlara gücüm yetmez
İlle de benim kocakarı⁷

29) Karanfilde sözler var
Yârda elâ gözler var
Sizin oradan geçeken
Söylenecek sözler var

30) Boğazdan yol aşmaz mı?
Sandallar dolaşmaz mı?
Sil gözünün yaşını
Sağ olan kavuşma mı?⁸

⁶ (19, 20, 21, 22, 23 no'lu maniler) Firdevs Ersoy (K.23)

⁷ Sabiha Tamer (K.63)

⁸ (25, 26 no'lu maniler) Nazmiye Beşler (K.57)

31) Yamadan iniyodum
 Çağır-san dönüyodum
 Aşkından ateş oldum
 Üfürsen yanıyodum ⁹

32) Karanfilin filiz mi?
 Kim bilir içimizi
 Ilık bir rüzgâr esti
 Ayırdı ikimizi

33) Çal sazını inlesin
 Âşık olan dinlesin
 Beni senden ayıran
 Can vermesin inlesin ¹⁰

34) Ah su tası, su tası
 Çingiraklı ortası
 Gurbetteki yârimi
 Hıçkırıklar tutası ¹¹

35) Pencerem karşı aya
 Süreyim kara boya
 Geç karşıma sevdiğim
 Bakayım doya doya ¹²

36) Kaş siyah kirpik siyah
 Aşkından oldum seyyah
 Sevdândan ölür isem
 Bana desinler eyvah ¹³

⁹ Hayriye Yıldırım (K.34)

¹⁰ (28, 29 nolu maniler) Zahide Yıldırım (K.70)

¹¹ Munise Odabaşı (K.51)

¹² Hatice Sarıtunç (K.27)

¹³ Ayşe Topçuoğlu (K.10)

37) Kara kazan koldadır
 Yârim uzak yoldadır.
 Seslendim ses vermedi
 Yollar aramızdadır¹⁴

4.2.3. Ninniler

Safranbolu yöresinde söylenen ninnilere nazım birimi açısından baktığımızda ninnilerin ikilik (1), üçlük (2) ve dörtlüklerden (3) oluştuğunu görmekteyiz. Bir ninnide de üçlük ve dörtlüklerin bir arada kullanıldığı görülmektedir (4).

Ninniler ölçü bakımından pek kararlılık göstermemektedir. Ninnilerde 10'lu (1, 3) ve 11'li (2) hece ölçüleri kullanılmış olup bir ninni de ölçsüzdür (4).

Ninnilerin kafiye düzenleri aa (1), aaa (2), aaaa (3), aabb ccc ddee (4) şeklindedir.

Ninni olarak söylenen tekerlemede hikâye eder gibi doldurma sözlerle çocuğun dikkati çekilmeye çalışılmakta ve uyuması sağlanmaktadır. Bu ninnilerde sevgi ve ilgi görülmekle birlikte bebeğin uyuması için tatlı sözler ve övgüler de görülmektedir.

Safranbolu yöresinde bugün de ninniler söylenmektedir. Bu ninnilerde anneler çocuklarına duyduğu sevgiyi ve onları uyutmak için gösterdikleri çabayı sergilemektedirler.

Safranbolu ve çevresinde yapılan görüşmeler ışığında derlenen ninnilerle yazılı kaynaklardan ulaşılabildiklerimiz şunlardır:

- 1) Ninni desem ne hâl olur ninni
 Yavrum büyür âdem olur ninni (Kara, 2005, 80)

¹⁴ Birsen Gümüş (K.14)

2) Dandini dandini danasına bak
 Partal papulu ansına bak
 Nazarı değenin papucuna ak. (Kara, 2005, 80)

3) Dağ başında biter ahlat ninni
 Analar eker zahmet ninni
 Betullah ta Molla Ahmet ninni
 O da yavruma hürmet etsin ninni (Kara, 2005, 80)

4) Dandini dandini dastana
 Danalar girmiş bostana
 Kov bostancı danayı
 Yemesin lahanayı
 Eeee eeee

Dandini dandini danalı bebek
 Elleri kolları kınalı bebek
 Ben de şaştım bu nasıl bebek
 Eeee eeee

Seydim seydim sey Ahmed
 En sevdiğim Muhammed
 Muhammed'in kulları
 Tesbih eker elleri
 Eeee eeee/ huuuu huuuu¹⁵

4.2.4. Atasözleri

Atasözlerinin büyük bir bölümü birden fazla yargı bildirmektedir (2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 39, 41, 43, 45, 46, 47, 49, 51, 53, 54, 55, 56, 59, 60, 61, 63, 65, 66, 67). Bu atasözlerinin dışındakiler ise basit ve tek cümle özelliği göstermektedir (1, 3, 4, 11, 16, 26, 30, 35, 38, 40, 42, 44, 48, 50, 52, 57, 58,

¹⁵ Sabiha Tamer (K.63)

62, 64). Atasözlerinin çoğu geniş zaman kipindedir (1, 2, 3, 4, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 16, 17, 18, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 52, 53, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67). Bu atasözlerinin dışındakiler de emir kipindedir (6, 8, 14, 15, 19, 20, 27, 36, 48, 51, 54, 57).

Safranbolu yöresinde söylenen bu atasözleri, yöre insanının dünya görüşünü, yaşam tarzını yansıtmaktadır.

Yörede yaptığımız görüşmeler sırasında çokça atasözü derlenmiştir. Ancak bunların büyük bir kısmının tüm yurttaki bilinen, duyulan atasözleri olduğu göze çarpmaktadır.

- 1) Acemi nalbant, sanatını gâvur eşliğinde öğrenir.¹⁶
- 2) Acı acıyı keser, su sancıyı. (Ataman, 1944a, s.10)
- 3) Aç köpek fırın ağzı yıkar.¹⁷
- 4) Adam olana bir söz yeter.¹⁸
- 5) Ağa paça yer, bilmezler ki kaçaya yer. (Ataman, 1944a, s.10)
- 6) Ak alma gızıl alma (elma) asıl al çirkin olsun, bed asıl güzel alma. (Ataman, 1944-45, s.13)
- 7) Allah'ın bildiği kuldandan saklanmaz.¹⁹
- 8) Anasına bak kızını al, düzenine bak bezini al.²⁰
- 9) Bab bal demekle ağız tatlanmaz. (Ataman, 1945, s.12)
- 10) Baş başa vermeyince iş bitmez.²¹

¹⁶ Hayriye Telli (K.33)

¹⁷ Zehra Keçeci (K.71)

¹⁸ Munise Odabaşı (K.51)

¹⁹ Saime Tombak (K.19)

²⁰ Munise Odabaşı (K.51)

²¹ Saime Tombak (K.19)

- 11)** Baş sağlığı dünya varlığıdır. (Ataman, 1944-1945, s.13)
- 12)** Başın ferah bulur dilin durursa gönlün ferah olur elin durursa.²²
- 13)** Bilmediğin kovuğa elini sokma, ya yılan çıkar ya çıyan.
(Ataman, 1944c, s.13)
- 14)** Boyu güzel değil, huyu güzel olsun.²³
- 15)** Buğday ekmeğin yoksa buğday dilin olsun. (Ataman, 1944,
S.11)
- 16)** Bulut batıya çiftçi yatıya. (Ataman, 1944-1945, s.13)
- 17)** Cahile söz anlatmak, deveye hendek atlatmaktan zordur.²⁴
- 18)** Cefayı çekmeyen, sefanın kadrini bilemez.²⁵
- 19)** Çocuğa iş buyur, ardından kendin git. (Ataman, 1944-45, s.13)
- 20)** Çocuğa verme yeri, çocuktan al haberi. (Ataman, 1944-45,
s.13)
- 21)** Çocuk büyütene, iş üretene. (Ataman, 1944-45, s.13)
- 22)** Çocukla etme Pazar, sonunda işi bozar. (Ataman, 1944-45,
s.13)
- 23)** Çocukla gitme yola sonra verirsin mola. (Ataman, 1944-45,
s.13)
- 24)** Çoğu ararsan azı bulamazsın.²⁶
- 25)** Çok arayan hiç bulamaz. (Ataman, 1945, s.12)
- 26)** Çok mal haramsız, çok laf yalansız olmaz.²⁷

²² Zehra Keçeci (K.71)

²³ Ferhunde Mutlu (K.22)

²⁴ Ahmet Sarıtunç (K.3)

²⁵ Müfide Sarıtunç (K.55)

²⁶ Hayriye Kızılelma (K.32)

- 27) Çok olunca sakla, az olunca harca.²⁸
- 28) Deli deliyi görünce çomağını saklar. (Ataman, 1944a, s.10)
- 29) Deli ile devlet, aklına geleni yapar.²⁹
- 30) Doğrunun yardımcısı Allah'tır.³⁰
- 31) Ekmek olmazsa yemek olmaz. (Ataman, 1944-1945, s.13)
- 32) El adama öğüt verir, ama ekmek vermez.³¹
- 33) El tokadı yemeyen kendi elini demir sanırmış.³²
- 34) Elden gelen öğün olmaz, o da vaktinde bulunmaz.³³
- 35) Emânete ihânetlik olmaz.³⁴
- 36) Gel denen yere git ar eyleme, gelme denen yere gidip yerini dar eyleme. (Ataman, 1944c, s.13)
- 37) Gök ağlamayınca yer gülmez. (Ataman, 1944-1945, s.13)
- 38) Göz hasmı tanır. (Ataman, 1944-1945, s.13)
- 39) Hayvanın alacası dışında, insanın alacası içinde olur.³⁵
- 40) İki koç başı bir kazanda kaynamaz. (Ataman, 1944a, s.10)
- 41) İt itine, it de kuyruğuna buyururmuş.³⁶
- 42) İt, iti ısırılmaz.³⁷

²⁷ Saliha Özkan (K.66)

²⁸ Hikmet Sarıtunç (K.35)

²⁹ Sabiha Tamer (K.63)

³⁰ Gülsüm Göksel (K.24)

³¹ Saime Tombak (K.19)

³² Ferhunde Mutlu (K.22)

³³ Zehra Keçeci (K.71)

³⁴ Ali Yılmaz (K.8)

³⁵ Sabiha Tamer (K.63)

³⁶ Metin Keçeci (K.49)

³⁷ Ahmet Sarıtunç (K.3)

- 43)** Kaldınsa evlat eline, çokça yalvar geline. (Ataman, 1944-45, s.13)
- 44)** Karı parası hamam tokmağıdır. (Ataman, 1944, s.13)
- 45)** Karısı ölen rezil, babası ölen vezir oldum sanırmış. (Ataman, 1944, s.13)
- 46)** Kazma kuyuyu kazarlar kuyunu. (Ataman, 1944-45, s.13)
- 47)** Kendi başını bağlayamaz, gitmiş gelin başı bağlar. (Ataman, 1944, s.13)
- 48)** Kendi izini kendin gör. (Ataman, 1945, s.12)
- 49)** Kızını dövmeyen dizini döver. (Ataman, 1944a, s.10)
- 50)** Komşunun kötüsü; insana elek, kalbur edindirirmiş. (Ataman, 1944, s.13)
- 51)** Koymazsan dananın derisini ağdıra koy. (Ataman, 1945, s.12)
- 52)** Kötü niyetle, iyi murad alınmaz.³⁸
- 53)** Laf bilmiyen köşeye oturmaz. (Ataman, 1945, s.12)
- 54)** Ölüsü olan ağlamasın, delisi olan ağlasın.³⁹
- 55)** Peyniri saklayan deri, karıyı saklayan eridir. (Ataman, 1944a, s.8)
- 56)** Rahat etmek isteyen sağır, kör, dilsiz olmalıdır. (Ataman, 1945, s.12)
- 57)** Samanın iyisini marda koy. (Ataman, 1945, s.12)
- 58)** Sayılı günler tez gelir. (Ataman, 1945, s.12)

³⁸ Alaeddin Sarıhüseyinoğlu (K.6)

³⁹ Sabiha Tamer (K.63)

- 59)** Su bulanmayınca durlanmaz. (Ataman, 1944c, s.13)
- 60)** Su uyur, düşman uyumaz. (Ataman, 1944c, s.13)
- 61)** Tarlada işi olmayanın, harmanda gözü olmaz. (Ataman, 1944c, s.13)
- 62)** Tek atlı tekin olmaz. . (Ataman, 1944a, s.10)
- 63)** Uyuzdur illeti var, bahalı lezzeti var. (Ataman, 1945, s.12)
- 64)** Varlığa darlık olmaz. (Ataman, 1945, s.12)
- 65)** Veren eli, herkes sever. (Ataman, 1945, s.12)
- 66)** Yatan arslandan gezen tilki yeğdir. (Atamana, 1944a, s.8)
- 67)** Yel esmeyince yaprak ırganmaz. (Ataman, 1944c, s.13)

4.2.5. Bilmeceler

Bilmecelerin bir bölümü mensur (16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26), bir bölümü de manzumdur (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58). Manzum bilmecelerin büyük bölümü iki dizeden oluşmaktadır (10, 11, 14, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 40, 41, 42, 44, 45, 46, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 58). Diğer bilmeceler de üç (37, 43, 47, 49, 57), dört (1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 12, 13, 15, 27, 34, 38, 39) ve beş dizelidir (6). İki ve üç dizeliler, kendi aralarında (aa, aaa) kafiyeli, dört dizeliler de aaxa (1, 2, 3, 9, 12, 13, 27, 34, 38, 39), aaaa (8, 15), xaaa (4, 5) şeklinde kafiyelidir. 7'li (1, 3, 4, 5, 6, 7, 27, 34, 40, 46, 49, 50, 55) ve 8'li (35, 48, 53) hece ölçüsü kullanılmış olup diğerlerinde ise bir kararlılık gözükmemektedir.

Bilmecelerin cevaplarını genellikle yiyecek adları (6, 10, 15, 16, 29, 33, 34, 35, 36, 38, 41, 42, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 56) oluşturmaktadır. Bunun yanında, hayvan adları (14, 25, 37, 39, 53), bitki adları (1, 3, 8, 9, 22, 26, 31,

32), organ adları (24, 57), eşya ve nesne adları (12, 13, 17, 19, 21, 23, 28, 30, 40, 54, 58), tabiat ve doğa olaylarıyla ilgili adlar (20, 43, 46), günlük yaşamla ilgili adlar (11, 44, 52, 2, 4, 5) ile soyut adların da (27) yer aldığını görüyoruz.

Bu bilmeceler, eğlendirici özellik göstermektedir. Bilmeceler ve cevapları, yöre insanının estetik bakış açısını ve yaşadığı çevreyi çok iyi yansıtmaktadır.

Safranbolu bölgesinde özellikle köylerde bilmeceler geleneği görülmektedir. Bilmeceler sayısının fazla olması, bölgenin coğrafi ve iklimsel koşullarına bağlanabilir.

1) Ah umutlar umutlar

Kevser nurundan bulutlar

Ayacuğundan emer

Tepecüğünden yumurtlar (buğday) (Ataman, 1944a, s.8)

2) Hürye hürye

Sürüsünü katmış geriye

Ne şekil ola ki

Arkaüstü yörüye (cenaze) (Ataman, 1944a, s.8)

3) Hey huy idin huy idin

Başı tuğlu bey idin

Gıran geldi gırılduk

Hep bir araya devrıldük (buğday) (Ataman, 1944a, s.10)

4) Uzun uzun yollardan

Bir acayip kuş gelir

Kırma babam dilleri

Söyledikçe hoş gelir (mektup) (Ataman, 1944a, s.10)

5) Üç yüz altmış beş leyleğin

Kırk sekizdir yuvası

On ikidir yumurtası

İki çıkar yavrusu (yıl) (Ataman, 1944a, s.10)

6) Zerre zerre dal olur

Yeşil iken al olur

Yıl edecek siyaha

Tutacaksan yavaş tut

İki elin kan olur (ekşi kara- kara dut) (Ataman, 1944a, s.10)

7) Anası yayvan karı (yaprak)

Babası büklüm kanbur (asma)

Kızı gayetle güzel (üzüm)

Oğlu sohbetle gezer (şarap) (Ataman, 1944c, s.13)

8) Ektim nohut

Bitti söğüt

Yaprağı dut

Kendisi armut (pamuk) (Ataman, 1944c, s.13)

9) Yeşil taht üstüne oturmuştur peri

Kırmızıdır kızarmıştır lebleri

İki yâri sulh ederken

Beline vurdu hançeri (gül) (Ataman, 1944c, s.13)

10) Gözek gözek gözü var

Beylerin yanında sözü var (bal) (Ataman, 1944-45, s.14)

11) Kapı arkasına saç koydum

Elâlemi aç koydum (ramazan) (Ataman, 1945, s.12)

12) Kırk kavak yaprağı

Elli osman toprağı

Bilirsin bilirsin

Bilmezsen ölürsün (kitap) (Ataman, 1945, s.12)

13) Dana daşağı

Başı aşağı

Bunu bilmeyen

Kurd uşığı (kantar) (Ataman, 1945, s.12)

14) Matal matal mali matal

Kuyruğu iki çatal (horoz) (Ataman, 1945, s.12)

15) Hanım uyandı

Cama dayandı

Cam kırıldı

Kana boyandı (nar) (Ataman, 1945, s.12)

16) Ahu geldü vahı geldi, dört ayaklı şahı geldi. (sofra)

Sultanlar sultanı geldi (ekmek)

Pabuçlu deli geldi (et)

Saçaklı besleme geldi (marul)

Bohçalı orospu geldi (yaprak dolması)

Mısırlı Ahmet geldi (pirinç)

İzmirli Mehmet geldi (üzüm hoşafı)

Bir kavga bir kavga ki Yemen padişahı geldi (kahve)bastırdı
çıktı, gitti. (Ataman, 1944-45, s.14)

17) Uzun oluk, bağı delük. (soba) (Ataman, 1945, s.12)

18) Tarlası beyaz, tohumu kara, el eker dil biçer. (yazı) (Ataman,
1944a, s.8)

19) Bilmece birdirmece resim çeker gündüz gece. (ayna) (Ataman,
1945, s.12)

20) Ağaç tepesinde aba palazı... (kar)⁴⁰

21) Ak tarla, kara tohum; el eker, dil biçer. (mektup)⁴¹

22) Al yastık içine un bastık. (iğde)⁴²

23) Alçacık ağaçtan kar yağar. (elek)⁴³

⁴⁰ Nazmiye Beşler (K.57)

⁴¹ Hikmet Sarıtunç (K.35)

⁴² Hayriye Yıldırım (K.34)

24) Bir tokmakta yedi delik. (kafa)⁴⁴

25) Dalda durur elde durmaz. (kuş)⁴⁵

26) Dal üstünde kilitli sandık. (ceviz)⁴⁶

27) Ağustosta kar dizde

Portakallar var bizde

Kum çölleri buz tutmuş

Pırasalar filizde (yalan)⁴⁷

28) Ağızından yer

Ağızından kusar (dolma tüfek)⁴⁸

29) Ağızı yok

Karnı tok (yumurta)⁴⁹

30) Akşam açılır

Sabah toplanır (yatak)⁵⁰

31) Al yandıran

Kırmızı konduran (kına)⁵¹

32) Alçacık boyu var

Bal gibi tadı var (çilek)⁵²

33) Alçak boylu

Kadifeden donlu (patlıcan)⁵³

34) Aldır onun tepesi

⁴³ Havva Kavsaolu (K.31)

⁴⁴ Munise Odabaşı (K.51)

⁴⁵ Handan Göçmen (K.25)

⁴⁶ Sabiha Tamer (K.63)

⁴⁷ Müfide Sarıtunç (K.55)

⁴⁸ Ferhunde Mutlu (K.22)

⁴⁹ Bedriye Kavsa (K.12)

⁵⁰ Hayriye Yıldırım (K.34)

⁵¹ Hayriye Kızılelma (K.32)

⁵² Hayriye Yıldırım (K.34)

⁵³ Munise Odabaşı (K.51)

Yeşildir hem cübbesi
İçinde dizilidir
Kara kara küpesi (karpuz)⁵⁴

35) Allah yapar yapısını
Bıçak açar kapısını (karpuz)⁵⁵

36) Allah'ın işi
Sırtında dişi (mısır koçanı)⁵⁶

37) Altı esmer
Üstü mermer
Arası kırışık Ömer (kaplumbağa)⁵⁷

38) Altı kaval
Üstü çuval
Bakma bana
Aval aval (karapancar)⁵⁸

39) Altı tahta
Üstü tahta
İçinde var
Kara sofrası (kaplumbağa)⁵⁹

40) Ben giderim o gider
Arkamdan tin tin eder (baston)⁶⁰

41) Bir doruklu
Ak saruklu (lahana)⁶¹

42) Bir kuyum var

⁵⁴ Ferhunde Mutlu (K.22)

⁵⁵ Bedriye Kavsa (K.12)

⁵⁶ Hikmet Sarıtunç (K.35)

⁵⁷ Hikmet Sarıtunç (K.35)

⁵⁸ Havva Kavsaoglu (K.31)

⁵⁹ Ferhunde Mutlu (K.22)

⁶⁰ Sabiha Tamer (K.63)

⁶¹ Hatice Büyükkaragöz (K.26)

İki türlü suyu var (yumurta)⁶²

43) Bir oğlum var

Gülirse kurur yerler

Küserse akar seller (güneş)⁶³

44) Bir tepsi nar

Gücün varsa al (ateş)⁶⁴

45) Bizden atladı

Komşuda yumurtladı (kabak)⁶⁵

46) Buradan baktım ki çok

Yanına gittim ki hiç yok (sis)⁶⁶

47) Çarşıdan alınmaz

Mendile konulmaz

Ondan tatlı şey olmaz (ayva)⁶⁷

48) Dal ardından keçi bağı

Boynuzları köke bağlı (bal kabağı)⁶⁸

49) Dışı basma pazarı

Ortası un pazarı

İçi odun pazarı (iğde)⁶⁹

50) Dışı kazan karası

İçi peynir mayasıkestone)⁷⁰

51) Eğlence dersin

Çıtır çıtır yersin (çekirdek)⁷¹

⁶² Bedriye Kavsa (K.12)

⁶³ Nazmiye Beşler (K.57)

⁶⁴ Müfide Sarıtunç (K.55)

⁶⁵ Bedriye Kavsa (K.12)

⁶⁶ Sabiha Tamer (K.63)

⁶⁷ Hatice Büyükkaragöz (K.26)

⁶⁸ Zehra Keçeci (K.71)

⁶⁹ Havva Kavsaolu (K.31)

⁷⁰ Zehra Keçeci (K.71)

- 52)** Elle ekilir
Dille biçilir (yazı, söz)⁷²
- 53)** Ezan okur namaz kılmaz
Karı gelir nikah kıymaz (horoz)⁷³
- 54)** Evi ağaçtan
Dişleri taştan (döven)⁷⁴
- 55)** Felek beni taşladı
Kızgın külde haşladı (kestane)⁷⁵
- 56)** Hanım içeride
Saçı dışarıda (mısır)⁷⁶
- 57)** İki fener
Gündüz yanar
Gece söner (göz)⁷⁷
- 58)** Yorgana bastım
Kulağından astım (iğne iplik)⁷⁸

4.2.6. Efsaneler

Sözlü ve yazılı kaynaklardan tespit edebildiğimiz efsane örneklerine baktığımızda, bu efsanelerin dördünün (4, 5, 6, 7) dinlik efsane olduğu görülmektedir. Dinlik efsanelerin dışında, sevgi teması üzerine kurulan efsaneler de bulunmaktadır (1, 2, 3). Sevgi temalı efsanelerin temel motifi şekil değiştirmedir: Taş kesilme (1), ördeğe dönüşme (2), dökülen gözyaşlarının göle dönüşmesi (3).

⁷¹ Sabiha Tamer (K.63)

⁷² Handan Göçmen (K.25)

⁷³ Müfide Sarıtunç (K.55)

⁷⁴ Havva Kavsaoglu (K.31)

⁷⁵ Nazmiye Beşler (K.57)

⁷⁶ Hikmet Sarıtunç (K.35)

⁷⁷ Sabiha Tamer (K.63)

⁷⁸ Hatice Sarıtunç (K.27)

1) Emzikli Kaya

Karabük'e bağlı Safranbolu ilçesinin "Eski Çarşı" denilen yerine yaklaşık 2-3 km. uzaklıkta bulunan Dere Köy mevkiinde "Emzikli Kaya" denilen bir mağara vardır. Burayla ilgili, yöre halkı tarafından şöyle bir efsane anlatılmaktadır:

"Birbirini çok seven bir Rum genci ile Türk kıızı vardır. Gençlerin aşkı yıllarca devam eder ve evlenmeye karar verirler. Niyetlerini ailelerine söylediklerinde, kız tarafı kesinlikle buna izin vermez; çünkü Türk geleneğinde kızın gayrimüslimle evlenmesi hoş görülmemektedir. Erkeğin ailesi kızınkine oranla daha ılımlı olsa da, işe yaramaz ve iki genç kaçmaya karar verirler. Kızının kaçtığını anlayan baba, birkaç adamını da yanına alarak yollara düşer.

Nihayet gençlerin izini mağarada bulur ve onlara dışarı çıkmalarını söyler. Yakalanacaklarını ve ayrılmak zorunda kalacaklarını anlayan gençler, ağlaya ağlaya 'Allah'ım, bizi ayırma, ikimiz de burada taş kesilelim, bizi taş et!' diye yalvarırlar. Duaları kabul olan gençler, mağaranın içinde taş kesilirler."

Günümüzde mağara tavanının bir kısmından sular akmaktadır. Yöre halkı, bu suların gençlerin gözyaşları olduğunu söylemektedir. Senenin her günü akmayan bu su, sadece gençlerin mağaraya gizlendikleri ve taş kesildikleri gün olan Hıdırellez'de akmaktadır. Mağaranın isminin "Emzikli Kaya" olmasının nedeni de bu su damlalarıdır.

Halk tarafından özellikle Hıdırellez gününde ziyaret edilerek dileklerde bulunulan kayaya daha çok gençler rağbet etmekte ve kayadan sevdiğiyle kavuşma dileğinde bulunmaktadır. Bu dileklerin kabul olması için de su damlalarının aktığı hafif aşağı doğru sarkmış taşlara iplik, çul parçası, vb. şeyler bağlanmaktadır.

Bunun dışında mağarada bir duvara bağlı, yuvarlak şekilde ve içi boş olan bir taş daha vardır. Yöre halkı bu taşın ortasından üç kez geçtiklerinde de dileklerinin kabul olacağına inanmaktadır (Oğuz ve Ersoy, 2007, 72).

2) Yörük Efsanesi

Efsaneye göre, vaktiyle Yörük civarında bulunan köylerden birinde güzel mi güzel, alımlı mı alımlı bir kız varmış. Güzelliği dillere destan bu kızı görenler, sevdalanıp istemeye giderlermiş. Kız ise hiç kimseye bakmaz, istekleri geri çevirmiş.

Günlerden bir gün, buralara göçebe bir Yörük obası gelmiş ve çadırlarını kurmuş. Oba beyinin de yağız bir oğlu varmış. Bu yağız delikanlıya civar kızları yanıp tutuşur ama yağız delikanlı, kızların hiçbirini görmezmiş.

Yağız delikanlı günlerden bir gün, güzelliği dillere destan kızla karşılaşmış, yıldırım aşkı bu olsa gerek birbirlerine âşık olmuşlar. Sevme yanarsın derler ya birbirlerine yanmaya başlamışlar. Bu yangınlarını gidermek için bir yolunu bulup gizlice buluşmaya başlamışlar.

Acı haber tez duyulur deyiminden olsa gerek, âşıkların buluşmaları kız ve oğlan babalarının kulağına gitmiş. Kız babası, “Ben kızımı yersiz yurtsuz göçebeye vermem. Kişiyeye yer yurt gerek, yeri yurdu olmayana karı ne gerek” diyerek, kızını eve kapatmış. Bu durumu öğrenen oba beyi öfkelenerek “Konargöçer Avşar’a elkızı ne gerek, obamızda kız mı yok ki oğlum böyle davrana” diyerek acilen obanın toplanmasını emir buyurmuş ve obasını toplayıp gitmiş.

Yemeden içmeden kesilen kız, sevdiğinin hasretine dayanamayarak ata evinden ayrılmış. Obaya varmış, varmış ama oba gitmiş, çadırların yerinde yeller esmekteymiş. Kız, “Vay benim onmaz başım, kara yazgım, ağladım güldüm, ömrümde bir kez sevdim, onu da benden kaçırdılar, artık bu dünya neyime gerek” deyip kendini göle atmış.

Gel zaman git zaman gölde iki ördek çıkmış ortaya; biri erkek bir dişi. Derler ki, bu iki ördek göle kendilerini atan bu iki sevdalıdır. Şimdi pek çok ördek var bu gölde. Ama o iki ördek, arada bir ayrı ayrı görünüp, bir süre sonra yitip giderler. Nerde oldukları nereye gittikleri bilinmez. (Kara, 2005, 81-83)

3) Konarı Gölü Efsanesi

Vaktin birinde belirsiz bir tarihte köye yakın bir yerde atı, davarı, sürüsü, arısıyla birlikte bir kavim gelir. Bir ilkbahar günüdür. Arı kovanlarının oğul çıkarma zamanıdır. Kovanlardan birinden çıkan oğul gören beyin oğul oğlun arkasına düşer. O günlerde kovandan oğul çıkınca üzerine su arandı. Aracılar kondu. Bey kızı istendi bey, “Kızı vermem de vermem.” diye tutturdu. Yörüklerde âdettir.” Yabana kız verilmez, yabandan kız alınmaz.” Konarı beyi dedi ki göçerlere kız vermem alıp kızımı gider komaz bir daha yanımda.”

Âşıklar yalvardı, yaşlılar yakardı. Ne hatır kâr etti ne de başka bir şey. Göçme vakti gelmiş göç kalkacak, beyin oğul yok, yağız at huysuzlanır. Göç kervanından bazıları ayrılarak aramaya çıkarlar bey oğlunu. Bu arada beyin kızının da olmadığı anlaşılır. Aramaya çıkar iki taraf da... Tek bir çoban bilir âşıkların yerini o söyler beylere ola ki buluşma yerindedirler. Göl de o zamanlar bugünkü gibi değil. İki ayrı kaynak çıkar biri sıcak biri soğuk...

Gelirler gölün başına görürler al yazmayı anlarlar. İki âşık canlarına kıymıştır. Suyun içine atmışlardır kendilerini. İki taraf da dolanarak suyun çevresinde gözyaşı dökerler. Gözyaşları göl olur.

Çırpınarak iki ördek kalkar gölden. Biri yeşilbaş biri beyaz ve kanat çırparak uzaklaşırlar ağlayanların bakışları arasında. Göç kervanındakiler görür kervanın önünde uçan iki ördeği, sanki yol göstermektedirler onlara bizi takip edin dercesine...

İki sevdalı iki ördek olup uçtu. O günden sonra her göç mevsiminde iki ördek peydah olur bu gölde. Nazlı salınımları ile dolanır, dolanır, yüzer, sevdalarını söylerler kendi dillerince. Uçarlar birlikte aynı yöne kayıp giden göç kervanına yol gösterircesine...⁷⁹

⁷⁹ Rıza Özdal (K.61)

4) Konarı Türbesi Efsanesi

İslamiyet'in yayılması amacıyla erenler ve dervişler, Anadolu'da çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bunlar Horasan erenleri adıyla anılmaktadır. Bunlardan üç kardeş Konarı köyüne gelmiştir. Üç kardeşin en küçüğü olan Gavsî Babayla ilgili bölgede anlatılan efsane şöyledir:

“Rivayete göre Gavsî Baba köye, köyün kuzeyinde yer alan köylerden gelmiştir. Ve bölgede türbe olarak bilinen yerde ölmüş oraya da gömülmüştür.

Bu dervişler, geldikleri gördükleri yerlerde misafir olarak kalırlar, köy halkı ile sohbet ederlermiş. Gavsî Baba ve kardeşleri de bu şekilde köyden köye göç ederken bazı köylerde hoş karşılanırlar, kendilerine itibar ve hürmet edilir; bazı yerlerde hoş karşılanmazlar, hakarete maruz kalırlarmış. Dervişler böylece düşe kalka yollarına devam edip dururken bir gün içlerinden Gavsî Baba hastalanmış. Hastalarını tedavi etmek, bakmak için geldikleri köylerde kalıp kalamayacaklarını sora sora bugün, türbenin olduğu yere kadar gelmişlerdir. Onların geldiğini gören mahalleli önlerine çıkmış. Nereden gelip nereye gittiklerini, bir ihtiyaçları olup olmadıklarını sormuşlar. Onlar da hastalarının olduğunu eğer hak vaki olursa onu buraya gömmek istediklerini söylemişler.

Mahalleli onlara aş çıkarmış, önlerine koymuş. Yatmaları barınmaları için bir yer hazırlamış. Hastalarına bakmaları için yardımcı olmuş. Günler bu şekilde geçmiş, her gün bir hane halkı dervişlere sıra ile yemek vermiş ve ihtiyaçlarını karşılamış. Böylelikle dervişler ile köy halkı arasında bir gönül ve muhabbet bağı ortaya çıkmış. Bu bir süre böyle devam etmiş. Hasta ise iyi olmuyor gündün güne kötüleşiyormuş. Bir gün hak vaki olmuş ve Gavsî Baba Hakk'ın rahmetine kavuşmuş. Köylüler kazma kürek ile gelmişler, mezar kazmışlar, defin işlemine yardımcı olmuşlar.

Dervişler, köylülerin kendilerine karşı tutum ve davranışlarından çok memnun olmuşlar. Köylüye bir ihtiyaçlarının olup olmadığını geçimlerini ne ile karşıladıklarını sormuşlar. Köylüler geçimlerini sebzeçilik meyvecilik, tarım ve

hayvancılık ile karşıladıklarını yalnız köstebek denen kemirgenden, çok zarar gördüklerini anlatmışlar.

Bunun üzerine dervişlerden Veli Baba, Gavsî Baba'nın mezarının çevresinden yerden bir avuç toprak alıp dua ettikten sonra havaya savurmuş. "Bu köyün sınırları içinde yaşayan köylülerin elinden yıl boyu terazi düşmesin ürünü bol ve çeşitli olsun ve yine bu köyün sınırları içinde bundan böyle köstebek yaşamasın." diye dua etmiş. Köylüler de âmin demişler. Rivayete göre o günden bugüne sınır olunan komşu köy ve bahçelerinde köstebek görüldüğü halde bu köyün tarla ve bahçelerinde köstebek görülmez. Köylüler bunu dervişlerin dua etmesine bağlarlar (çevre köy ve şehirlerden bahçe ve tarlasında köstebek sorunu olanlar türbeden toprak alarak bahçe ve tarlalarına serpererek köstebekten korurlar). Bu nedenle de kendileri için dua etmiş olan dervişleri anmak, ruhlarına Fatiha okumak için her ramazan, kurban arifesinde ve hıdrellezde türbeyi ziyaret eder ve toplu olarak ikindi namazını orada kılarlar."

Türbenin olduğu yerde küçük bir oda odanın içinde mum yakmaya yarayan bir yer, türbeyi ziyarete gelenlerin namaz kılmaları için ayrılmış kapalı bir alan ve aş odası vardır. Yaşlı sakız (menengiç) ağacı ve ağacın altında Gavsî Baba'nın artık toprakla eşit olmuş mezarı vardır. Türbenin etrafı köylüler tarafından duvarla çevrilmiş bulunmaktadır.⁸⁰

5)Sırçalı Efsanesi

Sırçalı köyünde bulunan türbenin etrafında meşe ağaçları vardır. Bu ağaçlar kutsaldır, kesilemez. Çünkü inanışa göre Arabistan'dan gelen ermiş birkaç kişi bu köyden geçerken içlerinden biri ölür. Ermişler onu günlerce taşır ama bedeni gittikçe ağırlaşır. Ne yapalım bari iç organlarını çıkaralım onları gömelim derler ve ciğerlerini, bağırsaklarını vs Sırçalı Köyü'ne gömerler. Oradaki mezarda da meşe ağacı yetişir. Buraya bu nedenle sırçalı denir zamanla bu ad değişerek köyün adı olan Sırçalı'ya dönüşür.

⁸⁰ Rıza Özdal (K.61)

İnanışa göre kim o ağacı kesmeye çalışsa huzur bozulur evinin beti bereketi kaçar, işleri rast gitmez.

6) Yıldız Türbesi Efsanesi

Safranbolu'nun Bağlar Mahallesi'nde yer alan bu türbe, konumu nedeniyle halk tarafından çok sık ziyaret edilen türbelerin arasında yer alır. Buranın bakımıyla ilgilenen Fatma Çetin isimli kadın, türbenin ziyareti sırasında dikkat edilmesi gereken hususları şöyle anlatmıştır: “Mutlaka sessiz olunmalı ve ziyaret edildikten sonra türbeden geri geri çıkılmalıdır.” Türbedar kadın, kendisinin Safranbolu'dan ayrılmadığını; ne zaman şehir dışına çıksa türbede yatan zatın kendisine Safranbolu'ya dönmesi gerektiğini rüyasına girerek söylediği anlatır. Fatma Hanım, türbeden gece göğe nur çıktığını bu nedenle de buranın adının Yıldız Türbe olduğunu belirtmiştir. Türbedar Fatma Hanım, Yıldız Dede'nin kendisinin çok hızlı şekilde Kur'an öğrenmesine vesile olduğunu ve her sabah namaza kaldırdığını da nakletmiştir.

7) Hasan Dede Türbesi Efsanesi

Safranbolu'yu tepeden izleme imkânı veren Hasan Dede Kayası'nın üzerinde bulunan türbede yatan zat Hasan Baba'ya dervişler zikir için giderler. Ancak o sırada kimi kişiler bu dervişlerle alay eder, “Şunlara bak köpek gibi ulumaya gidiyorlar.” derlermiş. Bu dervişler bir gün dayanamayıp Hasan Baba'ya üzüntülerini anlatır. Hasan Baba, o kişinin kendilerinden özür dileyeceğini söyler. Gerçekten de öyle olur. Çünkü o kişinin evini gece köpekler sarar ve tüm gece uluyarak o kişiyi korkutur.

4.2.7. Masallar

Araştırma bölgemizde masal anlatma geleneğinin güçlü olduğunu söylemek mümkün değildir. Kaynak kişilerden dinlenen pek çok masalın bir sonuca bağlanmadığı da görülmektedir. Çalışmamızda sözlü ve yazılı kaynaklardan derlenen 14 masal metnine yer verilmiştir.

1) Kel Gız

Bi varımış bi yoğumuş. Evvel zaman içinde, galbur zaman içinde bir kel kız ile bir padişahın oğlu varımış. Padişahın oğlu kel kız çeşmenin başında görmüş, kıza âşık olmuş.

Kız çok güzelmiş ama kelmiş. Oğlan kıza orda laf atmış, ikisi orada konuşuvemişle. Oğlan kıza sevdiğini söylemiş. Kız da; “Ben bi kel kızım, sen ise padişahın oğlusun. Senin anan baban beni almazla.” demiş. O da; “Ben seni istedikten sonra, onlarda seni alula.” demiş. Sonra ikisi ayrılmışla; kız evine gitmiş, oğlan da atına binmiş, köyüne gidivermiş.

Oğlan anasını bubasını kel kıza düğürlüğe göndermiş. Kızın anası bubası onları iyi karşılamış. Ama bu gelenlere; “Siz bizim kızımızı beğenmezsiniz, sizin oğlunuz bizim kızımızla alay mı ediyormuş, siz zenginsiniz, biz fukarayız.” demişle. Kızlarını vermemişle. Oğlanın anası bubası oğluna; “Kızı vermediler.” demiş.

Oğlan kıza haber gönderivermiş; “Ben anamınan bubamı on gün sonra, seni bi daha istemeye gönderiyon, o zaman da vermezlerse, seni alıp götürürüm. Söle ananınan bubana, bu sefer versinle. Ben de şimdi işim çıktı, başka yere gidiyon beş altı gün sonra gelirim.” demiş.

Kız da bu haber üzerine anasıynan bubasına söyleyivermiş. On gün sonra yine gelmişle istemeye “Biz vedük, bi de kıza soralım.” demişle.

Kız da oğlanı isteyivermiş. Kızın verme sözünü kesivermişle. Buna oğlan da sevinmiş, ani sevdiğimi vedile diye kırk gün kırk gece düğünleri oluvermiş. Burada da masal bitivermiş (Barlas, 2004, 34).

2) Yedi Delile

Bi varımış bi yoğumuş; bi yedi delile varımış. Gelin almışla, gelinleri hastalanmış, yüklüğe girmiş. Gelin yüklüğe girdi deyi gayınpederi gayınvalidesi de girmiş yanına.

Dışarıdan güveyi gelmiş, “Anne anne!” deyi bağırması, yüklükten haber vermişle, “N’ediyonuz yüklükte? ” demiş, “Gelin hastalandı da yüklüğe girdük.” demişle.

“Allah Allah.” Demiş, “siz gibi bida yeddelle vamıy ki.” deyi evden çıkmış gitmiş. Giderken önüne bi kadın gelmiş. “Nereye gidiyon oğlum? ” demiş. “Cehendeme gidiyon.” demiş. Anih “Dur.” Demiş, “benim cehendemde bi oğlanım va bi gat urbayınan bi at alagidive.” demiş. Bi gat urbayınan bi atı götürmüş anası.

Ata binmiş, urbayı geymiş gidiyomuş, giderken bi köyde galburu güneşe dutup içeri içeri goyuyolarımış. “Siz nedyonuz? ” demiş. “Güneşi içeri guyacuz deyi uğraşıyoz, girmeye.” demişle. “Siz demiş ban bi çeküç getiriven.” demiş, getümüşle. Çeküç güneşten yandan evin duvarını yıkmış güneşi içeri goymuş gurtulmuş.

Gidiyomuş, gideken bi köyde amin çağırılıyomuş. Gelini almışla gapının önüne götürmüşle içeriye guymayı bilmeyomuşla. Gelinin başını mı kessek deye düşünüyolamış. “Ne diyonuz siz? ” demiş oraya da uğramış. Siz bana bi dayacan götürüven demiş. Dayacanı gelinin başına vurunca gelin içeriye girmiş.

Gelmiş eve yüklükte duruyollanmış, sizden de ta delile varımış deyi çıkarmış onları yüklükden. Şimdi hal da mutluluk içinde yaşayollarımış (Barlas, 2004, 90).

3) Leplebici

Bi varımış bi yoğumuş, evvel zam içinde galbur zaman içinde bi leplebici varımış. Bu leplebici mahalle mahalle gezerken, bi gonakta bi hanımınan bi bey varımış. Hanım hiç sogağa çıkmazımış. Bi gün leplebici dolaşırken, bunun gapusunda eylenemiş. Hanım, “Bakıyım şu leplebiciden bi lepleb alıyım.” demiş. Kadın, leplebiciden leplebi alırken leplebiciyi sevmiş, leplebici de gadunu sevmiş.

“Bi gün beni eve misafir et.” demiş. Kadın da kabul etmiş. “Efendi olmadığı zaman gel, ben sana pencereye bi al asarım. Sen o zaman o sahatte gelürsün, gapuyu da araluk goyarun, gelürsün.” demiş. Leplebici bi kaç defa gelmiş.

Efendi de bunu sezmiş. Kadın bi gün hamam giderken, kadın asılmış olan perdeyi unutmuş. Efendi bunu görmüş, huylanmış. Bakalım “Bu evden gitmeyiyim.” demiş. Leplebici gelmiş, dolaşırken efendi, efendi gapuyu açık gomuş. Yukarı çıkmış yatmış. Sonra leplebici gelmiş, gapuyu açık görmüş, doğru yukarı gata çıkmış. Efendiyi görmüş selam vermiş. Adam; “Buyur birader” demiş. “Hanımın dostu sen misin?” demiş. Leplebici “Evet” demiş.

Efendi; “Hanımın dostu, benim de dostum” demiş. Efendi; “Sen ne zamandır gonuşursun hanımla?” demiş. Leplebici; “İki sendir gonuşuyom.” demiş. Efendi, leplebiciye; “Birader ben bu evin erkeğiyim” demiş. “Gorkma benden sana hiç ziyan yok.” demiş. “Sen yük dolabına gir ben hanımı getirecem.” demiş.

Efendi, hamam varmış. Hamamcı gaduna “Benim hanımı çağırive.” demiş. Kadına söylemişle, gadunun akli başına gelmiş, alı pencereden almadığını hatırlamış. Hemen “haber getiren gadına söyle.” demiş; “Yarım sahte gadar çıkacın, beraber giderüz, beni beklesün.” deye haber göndermiş. Kadın, hamamcu gadının elbisesini giymiş, efendi gapuda bekiyedursun, gadun eve gitmiş, gapuyu açmış, girmiş yüklükten adamı çıkarmış. Aşağıda eşek sıpası varmış, leplebicinin yerine eşek sıpasını gomuş dolaba. Kadın gene hamam gitmiş, gendi elbisesini geymiş. Efendiye; “Baksana gapular açılmış.” demiş. Efendi dolaba bakmış, adamın yerine bi eşek sıpası var. Ben buraya eşek sıpası saklamadım, insan sakladım demiş. Amma garıya bi şey yapamamış.

Gadın akıllanmış. Bi daha oynaşılıyan görüşmemiş (Barlas, 2004, 48).

4) Keçi Kız

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur zaman içinde deve telal iken pire berber iken Safranbolu'da bir büyük saray varmış. Sarayın içinde Sultan Hanım'la, prens oğlu yaşarmış. Fakir bir aileden bir keçi kız varmış. Keçi kızın annesi bu keçi kıza her gün "iş yapmıyorsun." diye kızarmış. Bir gün keçi kız annesine, "iş yapacağım." demiş. Boynuna sabun, sırtına da çamaşır bohçasını koymuş. Dereye gitmiş. Orada keçi kız sırtında ki postu çıkarmış. Ayın on dördü gibi bir kız olmuş, çamaşır yıkamaya başlamış. Oradan da Sultan Hanım'ın oğlu prens geçiyormuş. Kızı görmüş, vurulmuş. Kız da onu görmüş, hemen postunu giymek istemiş. Ama prens postu kapmış. Kız ona yalvarmış, "Bu sırrı kimseye söyleme, bir sen biliyorsun." demiş. Prens kabul etmiş. Saraya gelmiş, Sultan anasına "ben keçi kızla evleneceğim." demiş. Sultan Hanım, "ben keçi gelin istemem." demiş, ama dinlemedi. Kırk gün kırk gece düğün yapmışlar.

Sultan Hanım bir gün sofrada hamur açıyormuş. Keçi gelin sofranın üzerine çıkmış, hoplamaya başlamış. Sultan anası da oklavayı sırtına vurmuş. Öğleden sonra Sultan Hanım düğüne gidiyormuş. Keçi geline "sen de gel." demiş. Ama o gitmemiş. Sultan ana gittikten sonra keçi postunu çıkarmış, ayın on dördü gibi düğüne gitmiş. Başlamış oynamaya. Herkes hayran olmuş. Sultan ana da "keşke benim gelin de böyle olsaydı." demiş; "Sen kimin kızıydın?" demiş. Keçi kız da; "Oklavacıgillerin kızıyım." demiş. Sultan ana anlamış. Keçi Sultan'dan önce gelip, yine postuna bürünmüş. Ertesi gün Sultan ana, bileziklerini takarken, keçi kız Sultan'ın elini ısırılmış. O da bilezikleri ile sırtına vurmuş. Öğleden sonra Sultan, vezirin düğününe gitmiş. Keçi kız yine postunu çıkarıp gitmiş. Yine oynamış. Bu güzel kıza Sultan ana yine sormuş; "Sen kimin kızıydın?" diye. O da ; "Bilezikçilerin kızıyım". Sultan ana yine anlamış. Keçi kız yine Sultan'dan önce gelip postunu giymiş. Ertesi gün sultan ana ayakkabılarını girerken keçi kız onu boynuzlamış. O da pabuçla, gelinin sırtına indirmiş. Bu sefer aşçısının düğününe gitmiş. Keçi kız da gitmiş. Sultan yine; "adın ne senin?" demiş, o da; "Papuçgillerin kızıyım." deyince sultan ana onun gelini olduğunu anlamış. Saraya koşup, gelinin postunu bulup yakmış. Post yanarken keçi kız acısını

teninde bulmuş. Saraya koşmuş, bakmış ki postu yanıyor. Bir odaya kapanmış, kimseyi içeriye almamış. Yememiş içmemiş, prens gelmiş yalvarmış yakarmış; “Kapıyı aç.” demiş. O da; “Eğer Sultan anasını öldürürse çıkarım.” demiş. Prens de kötü yürekli anasını öldürmüştü. Gelin kapıyı açmış, prens kocası ile muratlarına ermişler. Herkes de yeni sultan gelinin güzelliğine imrenmiş. Gökten üç elma düşmüş, biri sana, biri bana, bir de bu masalı düzene (Barlas, 2004, 126).

5) Karabük’ün Masalı

Çok eski zamanda Öğlebeli köyünde (Karabük’ün yakınında 18 hanelik bir köy) fakir bir çoban vardı. Nereden geldiğini, ne zaman geldiğini kimse bilmedi. Kimi Horasan’dan gelmiş der, kimi dördüncü ordu tarafından buralara düşmüş derdi. Bir abası, bir asası bir de kocamış karısı vardı. Bu çobana dede derlerdi, okuması yazması yoktu. Güzel sözleri, esrarlı hali ile kendisini çok sevdirmişti. Herkes ona ermiş derdi. Çoban kurak ve kıraç olan yamaçlarda sığırlarını güder, Araç çayının öte geçesindeki çayırlara ulaşamadığı için canı sıkılırdı. Bir gün bu çayın üstüne köprü kurmayı düşünmüş, ormandan kestiği ağaçları danasının sırtında taşımaya başlamış, fakat bir dananın taşıyacağı ağaçtan ne olur. Tanrıya yalvarmış, tanrı da ormandaki geyikleri onun hizmetine vermiş. Geceleri bu geyikler ona ağaç taşır o da gündüzleri ağaçları birbirine çatar, köprüyü kurarmış. Gel zaman git zaman çoban bir de cami yapmak istemiş. Köyün meydanlığını kazmış. sabahleyin köylüler uyanınca bir de bakmışlar her tarafa taş, kum çekilmiş. Köylüler merak etmişler, toplanmışlar, bu taşları çobanın kendilerine ait sığırlar ile çektiğine şahit olmuşlar, gözetlemeye karar vermişler. Bu gizli çobana malum olmuş, kalkmış karısına: karı demiş, bu köylüler benim işime mani oluyorlar, camiyi yapmak nasip olmayacak. eğer beni görürlerse beni artık burada arama. Kara danayı ardımca sal, o benim yerimi bulur demiş. Gece gözetleyen köylüler taşların geyikler tarafından taşındığını görmüşler. Sırrı âşikâr olan ermişler, yaşamazlarmış; çoban, köylülere evinizin sayısını yirmiyi geçmesin diye beddua etmiş. Yarınısı evden çıkmış. Karısı iki gün beklemiş gelmeyince kara danayı koyvermiş, o da peşinden yürümeye başlamış. Dana evvela mezarlıkta durmuş, sonra Dede Yaylasına kadar

yürümüş. Dana evvela mezarlıkta durmuş sonra Dede Yaylasına kadar yürümüş. Orada bir yerde düşmüş ölmüş, buraya türbe yapmışlar. Bu ermiş sayı çobanın yattığı yerde şimdi bir türbe vardır. Adı: Bahaeddin Gazi imiş (Karabükün Masalı, 1 Temmuz 1944, s.1).

6) Padişahın Kızı

Evvel zaman içinde galbur saman içinde, deve tellal, pire berber iken ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallarken, zamanın birinde padişahın gızı pencirede gergefinen çevre işlerimiş. Bi ak güvercin gelir, her gün ona bakarımış. Gız guşa âşık olmuş, guş gıza âşık olmuş. Derken bi ara guş gelmez olmuş. Gız da işi işlemiş pencirenin oraya gomuş. Ordan guş o çevreyi gapmış. Bi daha da gelmemiş. Gız hasta olmuş, artık yataklara düşmüş o guş gelmeye deyi. Yimemiş, içmemiş, babası doktorlara bakıtmiş hiç çare yok gıza. Gız hasta yimeya içmeye guşa asık.

Fatmacuğunun anası her gün dere kenarında çamaşır yıkarlarımış. Onun bunun çamaşırılarını dere kenarında yıkar, ondan geçinirlerimiş. Oraya da her gün gatarınan bi yük bulaşık gelirmiş, gap gacak. Gatarın başında kimse yok. O gap gacak suya indirilirmiş, gendi gendine yıkanurumuş. Gatarın dengine yüklenürümüş, giderimiş. Bi gün beş gün onlar onu seyredelerimiş. Bi gün gız demiş ki annesine:

“Bu gap gacak her gün geliye, gidiye kimse yok başında. Ben bunun arkasına dakılacın, gidecin bakacın nereye gidiye bu gap gacak.” Annesi yapma, etme dediyse de laf anlatamamış. Katırın arkasına düşüye gidiye. Bu gatar bi saraya gelince gapılar acılıye gendi gendine. Yükler boşalıye tıklar tıklar, gaplar çıkıye gendi gendine. Kız gapının arkasına saklanmış orda duruyomuş. Onlar çıkınca hepsi bitince gız da çıkıye yukarıya bi odaya giriye. Gazanlar gayınıyo yemekler bişiyö ama basında kimse yok. Bu da gapının arkasında duruyomuş. Derken ortada bi havuz varımış bi tabur guş gelmiş, girmişle içeri o havuzda yıkanmışla, yıkanmışla hepsi birer insan olmuşla. Derken bi tabur guş daha gelmiş. O guşların içinde o beyaz guş varmış. O da yıkanmış hepsi insan olmuşla. Önceden gelenler de onu hoş geldiniz

padişahım deyi goltuklamışla eletmişle yukarıya. Gız bunu görmüş. Garnım acıktı, dur surdaki yemeklerden acık da ben yiyin, deyi ocaktan yemek alacakken eline bi şaplak inmiş:

“*Sus sabursuz*” deye, bi ses. Ama kimse yok. Korkuye çekiliye, kuştan olan insanlar yemek yiyolar.

“*Al sabursuz.*” gız deyolar, önüne bi tabak yemek koyolar. Yine katıra yemekler yiyince kendi başına bulaşuklar yükleniyo. Orda eğlence ediyolar. O gız da orda onlarınan eğleniyo. Ondan sonra o beyaz guş odasına çekilince

“*Padişahım Allah rahatlık versin*” deyolar. Kız da o odaya saklı giriyo o kuş içeri girince çekmecedan bi çevre çıkarıye:

“*Ah çevren burada kendin nerdesin?* ” deye. Sonra öpüyo goklaye o çevreyi oraya gine goya. Kız bunları görüye sabahliyin erken onlar giderken kız anasının yanına geliye, bunları anlatıye. Padişahın gızı gündan güne eriyomuş. Hiç çare bulamıyolar. Derken ne yapalım ne edelim. Kız demiş ki baba bana bi hamam yapduruve. Her gelen derdini anlatsın ben onları dinleyin bedava yıkansın. Hemen padişah hamam yopturuyo. Kızı da oturturuya oraya gelenle bedava yıkaniyolar. Çıkınca başlarına gelen bi hikayesi olan onu anlatıyo. O gız diyo ki;

“*Anne herkes hamama hikayesini anlatmaya gidiyo. Biz de gidelim.*”

“*Gızım bizim neyimiz var da ne anlatacaz, deye.*”

“*Anne ben de şu katırı anlatırın.*”

“*O zaman, tamam hadi gidelim.*” deye. Bunlar da hamama gidiyola.

Bunların da üstü başı perişan olunca padişahın gızı:

“*Ecuk geri git.*” deye. Kız şimdi anlatmaya başlaya:

“*Ben dere kenarında çamaşır yıkarken bi gatır geliye. Sırtındaki gaplar gacaklar gendi gendine yıkaniye, geri dengine yükleniye, gidiye. Ben de onun*

arkasından gittim. Orda bana sabırsuzsun, dedile. Derken bi tabur guş geldi. Suda yıkandı, hepsi delikanlı oldula. Arkasından bi tabur guş daha geldi, içinde bi beyaz guş varıdı.” deyince [Padisahın gızı]:

“Eee... Fatmacuk ecuk şöyle gel.”

“O guşlar da yıkandılar, birer delikanlı oldular, yukarı çıkdıla. Ben de arkalarından çıkdım. Orada eyence yaptılar. Ondan sonra, padişahım Allah rahatlık versin, dediler. Yanından çıkdılar. Ben de girdim arkasından”.

“Eee... Fatmacuk ecuk daha yakına gel.”

“Bi çekmece açdı, ordan bi çevre çıkardı. O çevreyi öpdü, çevren burada gendin nerdesin deyi ağladı.”

“Gel Fatmacuk gel, deye. Sen beni oraya eletecen.”

“Ondan golay ne var. Yarin sen biz çayda çamasur yıkamaya giderken gel yanımızda. Ben seni eleturun.”

“Tamam” deye oraya sabahliyin geliye. [Beraber gidiyorlar.] Dedükleri gibi gatır geliye gine bulaşuklarınan. Bulaşukla yıkaniya gatırın sırtına yükleniya. Onlar da gatırın arkasına dakılıyola, gidiyola. Gapıla açılıya gendinden, gapla yerleşiyeye, kimse yok. Onlar da giriye, neyse orda bekleyola. Guşla gelüken gız hep titreye. Yemekle pişerken bunlar da ecuk almak isdeyola. Gine bi ses:

“Eylenin sabursuz gızla.” (Kuşlar gelip havuzda yıkandıktan ve insan olduktan sonra) yemek yemeye oturyola. O guşdan insanla oturunca gızlara da:

“Alın sabursuz gızla.” deye gine o ses, bi tabak yemek veriye onlara.

[Delikanlılar] çikalım yukarı deyola. Onla da çıkıye yukarı eğlence etmeye. Eğlence bitince gine o guş odaya giriye. Padişahın gızı da arkasından giriye görünmeden. Adam gine çekmeceyi açıye çevreyi çıkariye. Gendi gendine:

“Çevren burada gendin neredesin” deyince [padişahın kızı]:

“Ben de burdayın.” deye. Orda onla birbirleriynen bileşiyola, evleniyola. Fatmacuk gendi dönüye. Bi gün beş gün, artık hamam da bunların ölüye. Hamamcılığa girişiyola. Kız hamileymiş artık. Orda durarkan oğlan gıza anlatıye:

“Şindi burada bunlar cinle. Bunla beni annemin loğusa beşiğinden çaldıla. Bunların elinden ben kurtulamadım. Benim filen yerde annem var, oraya ben seni yollayın. Sen annemin gapısını çal. Annem gapısını kimseye açmaye, eve giren çıkan da yok. Annem gapısını kimseye açmaya. Sen beşikten çalınan üç günlük evladınızın başı için beni alın, de. Öyle demezsen almaz zaten.” Gız gidiye oraya gapıyı çalıye.

“Kim o? ”

“Ben misafirin, beni içeri alın.”

“Hayır.”

“Üç günlükken beşikten çalınan evladınızın başı için beni alın.” Öyle söyleyince bunu içeri aliye.

“Aşağıda bi oda var, oraya inin.” Oraya guş ziyarete geliye. Guşunan gız konuşuyomuş.

“Ah, annem senin benim olduğunu bilse seni köşklerde yatıru. Bi gün anneme söyle yukarı gata camekândan bi oda yapsın. Ortaya bi ateş gosun. Bi camın bi parçasını gırık gosun. Beni anca öyle gurtaru. Ben içeri girip tüylerim yanarsa ben o zaman gurtulurun ben bunlardan.”

Gız şindi çocuğu doğurmuş. Çocuğu sallarken guşunan konuşuyomuş. Guşunan konuşuken duymuş.

“Ah, annem senin benim olduğunu bilse sırma yataklarda yatırudu.” Dediğini şeyinin.

“Noldun sen gızım.”

“Böyle böyle oğlunu cinler periler şeyetmiş, ben sizin gelininizim.” Kadın sevincinden deli oluye artık.

“Oğlunuza yukarıya bi camekân oda yaptıracağız. Her tarafı cam olacak, ortaya da bir mangal ateş goyacağız. Camın bi kösesini gırık goyacağız. Ordan girecek, oyle gurtulurun, dedi.”

Annesi bunların hepsini hemen yapduruye. O guş geliye, camdan içeri giriye. Tüyleri yanarken tılsımdan gurtuluyeye. Onun tüyleri yanarken bütün gular cama üşüşüye gurtaracuz deyi parcalayola camı.

“Aman deyola hep bizim canımız yanıye. İnsanoğlundan bize fayda yok gayri gidelim.” deyip gidiyola. Onlar da eriyo muradına ⁸¹

7) Yamru Yumak

Zamanında öksüz Kezban deyi bi gız varımış. Bubası bunu bakamayon deyi dağa oduna götürüye. Gızını dağda goyuyeye. Kezban’a ben taklayınca dağdayın sen hiç gorkma deyip gaçıyo. Ama bubası çam dalına bir teneke bağlamış, gızını gandumak için. Rüzgâr esdukçe camın dalındaki teneke taklayomuş. Kezban da bubasını dağda odun ediya sanıyomuş. Arada da:

“Tak tak takacuğum, beni goyup giden bubacuğum.” deyomuş. Bu sırada Kezban’a bi ayı rasgelmiş. Ayı Kezban’ı götürüp gayanın govuğuna sokup evlenmiş. İki tane çocukları olmuş: Birinin adına Yamru Yumak ötekine Tombul Tomak demişle. Kezban’ın boynunda altunu varımış. Dağa bubasının keçileri gelmiş. Kezban boynundaki altunu keçilerin boynuna bağlamış. Altı yıl sonra Kezban’ı aramaya çıkmışla. Bamişlar ki gayanın govuğundan duman çıkıya. Bacaya toprak atmışla. Kezban da gocasına yani ayıya git çocuklara bak demiş. (Kezban’ı aramaya gelen avcılar) çocuklarını teker teker vurmuşla. Ayı onlara bakmaya gidince onu da vurmuşla. Kezban çocuklarıynan gocasını ölmüş görünce başlamış yasa: Yağım balım çoğudu,

⁸¹ Bedriye Kavsa (K.12)

gamım derdim yoğudu. Yamru Yumak, Tombul Tomak ah gitti bizim koca herif!⁸²

8) Şehzadenin Düğünü

Evvel zaman içinde bir kralın yakışıklı bir oğlu varmış. Av yapmayı çok severmiş. Kimseleri beğenip evlenememiş. Bir gün ava çıkmış. Bir evin önünden geçerken bir ses duymuş. Önce bir ses duymuş:

“Anne maydanozun dikenini elime battı. Toplayamıyorum.”

Şehzade bu sesin sahibini merak etmiş bu nazik kızı. Babasına gelio. Evlenmek istediğini söylüyor. Kralın bando takımı ile hemen bu evin önüne gidiyolla. Zili çalıyo ki kapıya çıkan kız çok güzel şehzade hemen asık oluyo zaten. Vezir, kızın babasına:

“Sultanımız kızınıza âsık oldu. Onunla evlenmek istiyio.” Padişah oğlu geri çevrilir mi? Hemen kabul ediyio adam. Hemen kazanlar kuruluyo, yemekler pişiyio. Kırk gün kırk gece düğün ediyorlar. Şehzade merak ediyio. Evlendikten sonra karısına soruyo:

“Çok merak ettim maydanozun dikenini senin eline nasıl battı.” Kız diyo ki:

“O ben değildim. Benim üvey kardeşim var evde. Hiçbir iş yapmaz, bütün işleri bana yıkar. Üvey annem kırk yılın başında bana bahçeden maydanoz getir dedi. O da çok şımarık, bir iş yapmadığı için maydanozun dikenleri elime battı diye söyledi.” Şehzade de doğru kızla evlendiğini anlamış. Onlar ermiş muradına biz çikalım kerevetine⁸³

9) Hiç

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir Keloğlan varmış. Günün birinde evlerinde tuz bitmiş. Annesi de Keloğlan'ı tuz almaya göndermiş. O

⁸² Hatice Sezer (K.28)

⁸³ Mutu Dayıoğlu (K.53)

devirde tuzun adı “hiç”miş. Unutmaması için durmadan hiç sözünü tekrar etmesini istemiş. Keloğlan hiç hiç deye deye gidiyomuş. Giderken, o şehrin ileri gelenlerinden biri vefat etmiş, onun cenazesine rast gelmiş. Keloğlan hiç hiç diyerek cenazeye bakıyomuş. Ordan biri gelmiş kulağını çekip bir tokat atmış.

“*Oğlum utanmıyor musun sen, cenazeye hiç denilir mi?*” Keloğlan:

“*Ya ne demeli?*”

“*Oğlum, Allah rahmet eylesin denilir.*” Keloğlan bu sefer de

“*Allah rahmet eylesin.*” diyerek yoluna devam etmiş. Yol kenarında bir köpek ölüsüne rasgelmiş. Başına dikilmiş:

“*Allah rahmet eylesin.*” Yoldan geçen biri Keloğlan’ın kulağından tutmuş:

“*Oğlum kopeğe Allah rahmet eylesin denir mi.*” Keloğlan:

“*Ya ne demeli.*”

“*Of, ne kötü ne fena diyecen.*” Keloğlan:

“*Of ne kötü ne fena*” diyerek yoluna devam ederken Safranbolu hanımları giyinmiş, kuşanmış güne gidiyolarmış. Keloğlan kadınlara bakarak:

“*Of, ne kötü ne fena.* Böyle söyleyince kadınlardan biri onu azarlamış:

“*Seni terbiyesiz, hiç öyle denir mi.*” Keloğlan kadına sormuş:

“*Ya ne demeli.*” Kadın da Keloğlan’a

“*Oh ne güzel ne ala diyeceksin.*” Keloğlan bu sefer de bu sözü tekrarlayarak gidiyomuş. Sokağın başında iki kabadayı döğüş ediyomuş. Keloğlan da karsılarına geçip:

“*Oh ne güzel ne ala.*” Kabadayılar bunu bir güzel dövmüş:

“*Ulan hiç öyle denu mu?*” Keloğlan:

“Ya ne demeli.”

“Ayıptır mollalar, gūnahtır soltalar, diyeceksin.” Kelođlan bunu tekrarlayarak yoluna devam etmiř. Őnūne dalařan kōpekler gelmiř. Onların bařına dikilmiř:

“Ayıptır mollalar, gūnahtır soltalar.” Yoldan geçen bir adam:

“Kopeklere ōyle denir mi.” Keloğlan:

“Ya ne demeli.” Adam:

“Hiç, hiç bi şey demeyeceksin.” Adam bōyle sōyleyince Keloğlan’ın aklına anasının hiç istediği gelmiş. Koşarak hiç alıp eve gitmiş ⁸⁴

10) Babasına Yemek Gōtūren Kelođlan

Keloğlanın babası ifte gitmiş. Kelođlan’ınan gidiyolla. Tarlayı sūrmeye başlayolla. Babası Kelođlan’a:

“Eve git de annen yemeği hazırlasın da getir.” Annesi ekmek yapmaya başlaya. Kelođlan’ın da gardeşi ođumuř. Annesi ekmeği pişiriyomuş taplanın ūstūne atıyomuş; attuğu ekmeği hemen alıp yiyomuş ocuklar. O pisiriyomuş, ōtekile yiyomuş. Kelođlan da dāhil onlara. Gadın elindeki oklavayınan çocukları govalaya. Kelođlan da taplanın altına giriya. Ekmeđi yapınca annesi bağırıya:

“Kel oğlum, keleş oğlum ekmek gidecek, gel.”

“Budayın anne.” çıkıya taplanın altından. Artık beline ekmeğini bağlaya, yollaya annesi. Keloğlan babasına yaklaşınca ekili bi tarlaya varımış. Babasına bağırıya:

“Baba nerden geliyin.” Babası oğluna:

⁸⁴ Hatice şen (K.29)

“*Oğlum kenardan kenardan gel.*” Keloğlan ekmeğin kenarını yiya. Annesi gözlemenin içine gaygana yapmış. Gaygananın kenarını yiya Keloğlan. Biraz gidince gine bağırıya:

“*Baba nerden geliyin?* ”

“*Oğlum ortadan gel.*” Keloğlan gözlemenin ortasını yiya. Biraz daha gidince bi daha bağırıya:

“*Baba nerden geliyin?* ”

“*Oğlum o tarafdán öyle gel işte.*” Keloğlan gaygananın obur tarafını yiya. Sonunda babasının yanına varıya. Babası soruya:

“*Oğlum heni gözleme nerde?* ”

“*Eee baba sen bana kenardan gel dedin, kenarını yidim. Ortadan gel dedin, ortasını yidim. Ote tarafdán gel, dedin öteki tarafını yidim. Ekmek bitti.*”

Babası bunu bi güzel azarlaya. Keloğlan gidiya. Ormana doğru giderken bi elma ağacı görüya. Bakıyo ki elmalar çok güzel. Ama ağacın tepesinde ayı varımış. Ayıya bağırıya:

“*Ayı kardeş, iste bana bi tane elma at.*” Ayı bi elma atıya.

“*Dereye düştü, bi daha at.*” Ayı bi tane daha atıya.

“*Hayvan bokuna dustu, bi daha at*” Ayı bi daha atıya.

“*Camura dustu, acık eğil de at.*” Ondan sonra ayı eğilince dereye dusuya. Gayri gurnaz Keloğlan ayıyı indiruya kendi elma ağacının basına cıkıya⁸⁵

⁸⁵ Nazmiye Beşler (K.57)

11) Padişahın Kızı

Bir varımuş bir yoğumuş. Evvel zaman için de galbur samanın içinde uzak bir ülkede padişahın üç gızı varımuş. Padişah bir gün kızlarını yanına çağırılmış ve onlara birer karpuz vermiş. Büyük kızla ortanca kızın karpuzu çürük çıkmış. Bubası “ sizlerin gocaya gitme yaşınız geçmiş” demiş. Ancak güççük kızın karpuzu olgun çıkınca bubası “bunun tam everme zamanı gelmiş” demiş. Bunun üzerine padişah kızlarını evlendirmek isteyip damat adayları için tüm ülkeye tellal göndermiş. Ülkenin tüm damat adayları sarayın bağçasında toplanmış. Büyük kız bir altın top atmış, bir delikanlının kafasına düşmüş. Ortanca kız da bir altın top atmış. Onunki de bir başka delikanlının kafasına düşmüş. Top atma sırası güççük gıza gelince iyi bir delikanlının başına düşer, inşallah diyerek topu atmış amma altın top sarayın bağçasını da aşar uzaklara gider ve kayboluverimiş. Padişah gidin topu bulun diye adam salar. Adamlar topu bulup gelir ve topun bir boynuzun üstüne düştüğünü söylerler. Bu duruma kızan padişah “sen niye ablanlar gibi bir delikanlının başına atmadın” diyerek güççük gızı zindana attırır. Zindanda ağlayan, kahrolan güççük prenses bir gün bir ses duyar. Bu ses şöyle der:

“Güzel prenses ağlama artık, o boynuz sandığın benim. Ben ise peri padişahının oğlu, tintin ormanlarının prensiyim. Tin tin ormanlarındaki altın şatoda oturmaktayım. Git babana söyle ve beni bulmak için izin iste” demiş ve ses kesilmiş.

Durumu öğrenen padişah gıza müsaade etmiş. Ancak aradan uzun zaman geçmesine rağmen kız prensi ve tintin ormanlarını bulamamış. Bir han yaptırıp gelene geçene bu ormanı sormuş güççük prenses.

Bir gün ormanda odun kesen keloğlan tintin diye öten bir horoz görüp horozun girdiği avaç govuğuna girmiş. Kovuğun açtığı kapının ardından altın şatoyu görmüş. Keloğlan bunu güççük prensese anlatır anlatmaz küçük prenses bu yana doğru yol almış. Prensес şatoya gittiğinde prensi ve yanındaki bütün canlı cansız varlıkları ağlar görmüş. Ancak sadece prensesi gören kapı gülüyormuş. Ağlayan prens neden neden her şey ağlıyor kapı gülüyor diye şaşırırken açılan kapıdan prensesin girdiğini görmüş. Prensесin

içeri girişiyle her şey gülmeye başlamış. Prensesine kavuşan prens çok mutlu olmuş. Kırk gün kırk gece düğün yapmışlar. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.⁸⁶

12) Çingene Kızı

Bir varımış bir yoğımış evvel zaman içinde galbur saman içinde bir gocukarı varımış. Bir gün testisine su doldurmak için filkeye gidiyormuş. Bir deli oğlan yerden aldığı taşı goca karının testisine atınca testi kırılıvemiş. Bunun üzerine gocukarı da işşallah hıyardan çıkan bir kızla evlenüsün diye deli oğlana beddeva etmiş. Deli oğlan da bu hıyarın nerde olduğunu sorunca gocagarı suyun arkasını göstemiş. Deli oğlan birinci hıyarı kesmiş bakmış bir şey çıkmamış. İkinci hıyarı kesmiş bakmış bir şey çıkmamış. Üçüncü hıyarı alıp keseceğiken hıyarın içinden dünyalar güzeli bir kız çıkıvemiş. Delioğlan gızı ağaca çıkarmış kendisi de kıyafet almaya gitmiş. Deli oğlan gidince çeşmeye su doldurmak için bir çingene gızı gelivemesin mi. Çingene gız suya bakınca ağaçtaki hıyardan çıkan kızın yansımasını görmüş. Hemen avaca çıkıp gızı öldürmüş gız da guş olup uçuvemiş. Eyin başıyla gelen deli oğlan çingene kızı giydirip evine götürmüş. Evlerinin önünde bir söğüt ağacı varımış. Gel zaman git zaman hıyardan çıkan kızın guşu avaca konmaya başlamış. Bunu fark eden çingene kız söğüt ağacını kesmiş. Ancak avaçtan bir dalın yere düştüğünü görmemiş. Ordan geçen testisi kırılan koca karı bu dal parçasını bulup evine götürmüş ve bu dal parçası hıyardan çıkan gız oluvermiş. Bunu duyan delioğlan kırk katır mı kırk satır mı istersin diye çingeneye sormuş. O da kırk katır demiş. Deli oğlan onu bir katırın arkasına bağlamış katır çingene gızı sürükleye sürükleye götürmüş.

Hıyardan çıkan kızla deli oğlan evlenip kırk gün kırk gece düğün yapmış. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine...⁸⁷

⁸⁶ Nazmiye Beşler (K.57)

⁸⁷ Hikmet Sarıtunç (K.35)

13) Tilki, Yengeç Bi De Gaplumbağa

Tilki, yengeç bir de gaplumbağa çiftçilik yapmak istemiş. Bir dağın dibinde boş bir tarla bulmuşlar. İşe koyulacakları zaman tilki “ beni dinleyin, biz bu tarlada çalışırken dağ üzerimize yıkılabilir. O yüzden ben dağa yaslanıp dayanak olayım, siz de tarlada çalışın der.”. yengeçle gaplumbağa da bu fikre katılmış. Koca yaz yengeçle gaplumbağa güneşin altında çalışırken tilki dağın gölgesinde yan gelip yatmış. İşleri bitince tilkiye hadi paylaşalım demişler. Bu sırada tilki hemen atılıp “bir yarış yapalım tarlaya ilk varan buğday, ikinci varan saman, son varan da hiçbir şey almasın.” demiş. gaplumbağa hemen gaplumbağa arkadaşına “git buğdayların orda bekle, tilki yaklaşınca ortaya çık demiş.” Yengeç de tilkinin kuyruğuna tutunmuş. Tilki buğdayın yanına gidince bir de ne görsün, gaplumbağa buğdayın yanına varmış da ölçek ölçek sayıyor. O sırada yengeç de hemen tilkinin önüne atlamış. Samanı da böylelikle yengeç almış, tilkiye de bir şey kalmamış.⁸⁸

14)Kara Molla

Bir adam kahveye gelmiş: “ Çok derdim var. Ne yapayım? Bana bir yol gösterin” demiş. Bunun üzerine kahvedekiler de “ git sana ancak kara molla yardım eder” demiş.

Dertli adam kara mollaya gidip “ çok derdim var bana ancak sen yardım edebilirmişsin “ deyince kara molla da “Önce ben sana derdimi anlatayım sonra da sen anlatırsın.” demiş.

Kara molla ben bir zamanlar evliydim karımın beni hocayla aldattığını öğrendim. Karıma bunun hesabını sormak isteyince de karım beni hocaya söylemiş. Hoca da elindeki sopayla bana vurup “ Git, dağlarda çakal ol!” dedi. Ben de yıllarca dağda aç sefil bir çakal olarak gezdim. İnsafa gelmişlerdir diye tekrar eve döndüm, karım da kara molla geldi deyince hoca sopayla vurup “git köpek ol” dedi. Ben de bir köpek oldum. Sefil bir halde gezerken bir çoban beni yanına aldı.

⁸⁸ Nazmiye Beşler (K.57)

Bir gün padişahın kızı hastalanmış, “Bunu ancak şu çobanın köpeği iyileştirir demişler. Beni alıp hasta kızın yanına bağladılar. Gece bir cin gelip kızın kanını içti ben de bağlı olduğumdan bir şey yapamadım. Kızın daha kötü olduğunu gören iyileşmeyeceğini sanan padişah “Bırakın da köpek bunu yesin.” dedi. O gece cin yine gelip. Kızın kanını emmek isteyince ben de cinin üstüne atılıp dişlerimi geçirince cin : “Beni bırakırsan kızı iyileştiririm.” dedi. Sözü tutan cin kızı iyileştirdi. Kız iyileşince beni bıraktılar boynuma bir kese altın taktılar. Ben de belki insafa gelmişlerdir diye evime gittim. Karım “kara molla” geldi dedi hoca da boynumdaki altın kesesini aldı tam o sırada biri bana sopayla vurdu.” Beni tanımadın mı “ dedi. Sopayla bana vuran cindi. Cin beni tanımadın mı sen beni ısırıp bıraktın ben de sana yardıma geldim “ al bu sopayı istediğini yap” dedi. Ben de sopayı hocaya vurup “eşek ol karıma vurup katır ol” dedim. Biri eşek biri katır oldu. Bir çocukları olmuş. Bir sopa da ona vurup “eşek sıpası ol” dedim. O da eşek sıpası oldu. Sopayı da yaktım. İşte şu gördüğün eşek hoca, katır karım, eşek sıpası da çocukları. “Şimdi söyle bana derdinidemiş Kara Molla.

Dertli adam da benim derdim seninkilerin yanında ne ki ben vazgeçtim demiş.⁸⁹

4.2.8. Fıkralar

Çalışmamıza, çeşitli nedenlerden dolayı araştırma alanına yeteri kadar gidemediğimiz için, sözlü kaynaklardan tespit edebildiğimiz 6 adet fıkra metnini dâhil edebildik.

1) Tavuk

Safranbolulunun biri Angara’ya lokantaya garnunu doyumaya gide. Garson ne istediğini sora. Safranbolulu tavuk götü* de. Garson anlamaz. Başka bir garson gelir adama tekrar ne istediğini sorar. Safranbolulu ona da tavuk götü de. Sonunda adamlar dayanamazlar ellerinde bütün bir tavukla

⁸⁹ Bedriye Kavsa (K.12)

* Yöre ağzında getir götür yerine “götü” denir

gelir ve sofranın ortasına koyarlar. Al sana tavuk, ister götünü ye ister başını derler.⁹⁰

2) Asker Duası

Safranbolulu bir asker savaştadı. Savaşın en çetin anları kan gövdeyi götürüyo. Askerimiz elinde bayrak karşıda kaleyi almaya gidecek. İnanılmaz manevîyatı yüksek bir ortam biliyor ki bidaha geri dönüşü yok o yolun. Allaha ellerini açar ve sesinin çıktığı kadar son kez duasını eder... “Yarabiii beni top gullelerinin mermilerine gaptuma yarabiii, mermilere gaptusanda cakcak guşu gibi barıttuma yarabiii, baurttusanda akbabalara etlerimi lüme lüme eddüme yarabii, lüme lüme etdüsen de en sonunda etlerimi derleyib doplayıp cennetine dıkıva yarabiiii... Allah Allah Allah!..”⁹¹

3) Delikli Ekmek

Safranbolular hamur işlerinde pek maharetlidirler. Safranbolulunun biri İstanbul’a gitmiş. Taşı toprağı altundu burda bir iş duta garnımı doyururum demiş. Emme ne iş dutacağını bileme, gara gara düşünö. Simit furunu önünden geçerken aklına bu iş gelir ve bir değneğe simitleri dize başla satmaya. Emme sattığı şeyin adını unudu. Simitin ortasının delik olduğunu görünce delüklü ekmek delüklü ekmek diye bağurmaya başla. Okuldan çıkan bir talebe amca simit ver deyince bizimki ne sattığını hatırlar ve başlar simitçiiii diye bağurmaya.⁹²

4) Molla

Köylünün biri köyün imamına varıp:

— Kurbanın neresinden, kimlere ne kadar vermek lazım gelir diye sormuş.

⁹⁰ Osman Günday (K.60)

⁹¹ Alaeddin Sarıhüseyinoğlu (K.6)

⁹² Mehmet Kemal Sarıtunç (K.45)

İmam yutkunup cevap vermiş:

— Başı mollaya, döşü mollaya, yedi hissedenden beşi mollaya.
(S.Y.Ataman, 1944c, s.13)

5) Cimri

Cimriliğiyle meşhur tatar ağalarından biri hastalanmış çektiği acılara dayanamayarak bir hekim getirmelerini adamlarına buyurmuş. Gelen hekime:

—Beni iyi etmek için sen ne alacaksın? diye sormuş.

Hekim:

—15 akçe demiş.

Tatar ağası yine sormuş:

—Bana ne kadar ilaç lazım.

—10 akçelik

—Peki, sen dur hele bakalım

Tatar ağası adamlarından birine:

—Git demiş, bana imamı çağır.

İmamı tatar ağasının yanına getirmişler dormuş.

—Bana demiş bir ölüye ne kadar masraf gider hesabediver hele bakalım.

İmam biraz düşündükten sonra:

—16 akçe kadar gider ağam demiş.

Tatar ağası yerinden hafifçe doğrularak

—Öyleyse mezarımı kazın bari demiş. (S.Y.Ataman, 1945, s.12)

6) Cimri Ağa

Ağalardan biri hastalanmış. Hekim icabetmiş, getirmişler. Hekim ağayı muayene etmiş, ilacını yazmış.

Hekimin verdiği ilacı bir günde içmesi gereken ağanın ikinci ziyaretinde daha yarısını bile içmediğini gören hekim.

—Ağam neden içmedin bu ilacı ya?

Diye sorunca ağa öfkeyle cevap vermiş:

—Bir günde yüz kuruşu içiverirsek olur mu ya beyim. (S.Y.Ataman, 1945, s.12)

4.3. Safranbolu Halk Bilimi Ürünleri

4.3.1. Geçiş Dönemleri

İnsan hayatında bazı evreler vardır ki kişilerin toplumdaki yerini belirler, davranışlarını şekillendirir, toplum tarafından kutsanmasını ya da kabul edilmesini sağlar bunlara geçiş dönemi denir. Geçiş dönemi üç aşamada incelenebilir: doğum, evlilik, ölüm.

4.3.1.1. Doğum

Doğum, üreme yeteneğine sahip insan hayatının başlangıcıdır (Kalafat, 1995, 83). Bu nedenle insanın kendi canından kanından bir varlığı dünyaya getirmesi tarih boyunca tüm toplumlarda bir mucize olarak kabul edilmiş ve bu geçiş döneminin etrafında pek çok ritüel inanç doğmuştur. Türk toplumunda da doğum olgusu etrafında pek çok âdet ve uygulamanın olduğu gözlemlenmiştir. Çalışma alanımız olan Safranbolu yöresinde de sağlıklı ve hayırlı bir evlat dünyaya getirebilmek için anne adayları ve çevresindekilerin izlediği pek çok yol vardır.

4.3.1.1.1. Doğum Öncesi

İnsan hayatında yaşamını değiştirecek, davranış kalıplarını, bakış açısını ve toplumdaki yerini belirleyecek olan kimi dönemler geçirir. Kadın-erkek, genç-yaşlı, zengin-fakir ayrımı yapmaksızın tüm insanlar için geçerli olan bu evreler doğum, evlilik ve de ölümdür. Bu geçiş dönemlerinde toplumun beklediği/yüklediği bazı görevler/davranışlar/uygulamalar bulunmaktadır. Kişiler az veya çok hayata bakışları, inançları, fikirleri, beklentileri ölçüsünde bu uygulamalara katılırlar. Çünkü bu uygulamalar toplum tarafından kabul görme bakımından da önem arz etmektedir.

Geçiş törenleri, bireyin hayatı boyunca geçirdiği aşamalarla ilgilidir. “Arnold Van Gennep, antropolojinin klasiklerinden birisi olarak kabul edilen eserinde geçiş törenlerini; yaşamların doğum, ergenlik, ebeveynlik, daha yüksek bir sınıfa ilerleme, mesleki uzmanlaşma ve ölüm gibi kritik dönemlerinde bireylere yardımcı olan törenler olarak tanımlamaktadır.” (Haviland, 2002, 421)

Sedat Veyis Örnek, insan hayatının geçiş dönemleri hakkında şunları yazmıştır: “İnsan yaşamının başlıca üç önemli geçiş dönemi vardır. Bunlar; doğum, evlenme ve ölümdür. Her birinin kendi bünyesi içerisinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrıldığı bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, âdet, töre, tören, âyin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu geçişleri bağlı buldukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedirler. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu “geçiş” dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır. Çünkü yaygın olan inanca göre, insan bu tür dönemler sırasında güçsüz ve zararlı etkilere açıktır” (Örnek, 1995, 184).

4.3.1.1.1.1. Kısırlığı Giderme

Hamile kalıp kalamayacağını anlamak ve öğrenmek her kadının doğası gereği merak ettiği bir durumdur. Bu nedenle daha genç kızlık döneminden itibaren falcılara giden kızlar bilinir. Halk kültürü eserlerine bakıldığında da çocuk sahibi olamamanın âdeta bir gurur meselesi olarak ele alındığı görülmektedir.”Manas destanının Cusup-Mamay benzer metninde Manas’ın babası Cakıp’ın adı “Kuubaş/Çocuksuz Cakıp”a çıkınca, Cakıp ne yapacağını şaşırır ve yaşlı-genç herkese ne yapması gerektiğini danışır. Kendisine bir ihtiyar, “burnu delik ineğe eski kara keçe evi yükleyip ormana götürüp bırak” tavsiyesinde bulunur (Yıldız, 2009, 79).

Abdülkadir İnan, çocuğu olmayan Yakut kadınlarının çocuklarının olması için mukaddes bir ağacın dibinde, ak boz at derisi üzerinde, ağlayarak dua ettiklerini belirtmektedir (İnan, 2000, 167).

Ancak Safranbolu'da hamile kalmak isteyen kadının ilk tercihi, tıbbi yöntemlerdir. Bundan sonuç alamayan kadın dinsel uygulamalara başvurur, Yıldız Türbesi'ne gider, dua eder, Allah'ın takdiri der ve sabırla bekler. Yine Karakoyun Dede Türbesi de bu amaçla gidilen yerlerden birisidir. Çocuğu olmayan kadın, çocuğu olduğunda adadığı kurbanı oraya gidip keser.

Bunun yanında çocuğu olmayan kadın, iyileşmek için hoca kadınlara gider, kuzukulağı, kekik gibi otlardan yapılmış karışımı içer.

Yörede çocuğu olmayan kadınları tedavi amaçlı yapılan bir başka uygulama da hocalara, muska yapan kişilere ve kurşun dökene giderek bir takım uygulamalar yaptırılmasıdır. Hoca veya muska yapan kişi dualar okur. Kâğıda bir takım yazı yazarlar, üzerine üfürürler. Bu muskayı yapan hoca içine ne yazdığını söylememektedir. Bu muskayı çocuğu olmayan gelin üzerinde taşır. Muskalar genellikle hiç kimseye gösterilmez, saklanır. Başkalarının el sürülmesine izin verilmez. Kurşun dökene kişilere gidildiğinde ise erimiş kurşun suyun içine dökülür ve çıkan şekillere göre tedavi için dualar okunur (Savaş, 2007, 21-22).

Bebek sahibi olmak kadının ailedeki yerini sağlamlaştırdığı gibi erkek için de toplumda kabul görmesi bakımından atılan önemli bir adım olduğu için arzu edilen bir durumdur. O nedenle en kısa sürede çocuk sahibi olmalarının beklendiğinin gösterilmesi için düğün günü gelinin kucağına bir bebek verilir veya yatakta bebek yuvarlanır ki burada genelde tercih erkek bebektir.⁹³

Çocuğu olmayan erkeğe keçi boynuzu yedirilir. Şehirde çocuk sahibi olamayan kadına da erkeğe de kısır denir, istenen bir durum değildir. Ama bu kadının üstüne kuma getirilmesine sebep değildir, ancak kadın hor görülür, dışlanır, erkeğe başka bir kadın getirilmesinin de önerildiği durumlar gözlenmiştir. Ancak erkeğe uygulanan bir yaptırım söz konusu değildir.⁹⁴

⁹³ Hayriye Kızılelma (K.32)

⁹⁴ Sıdıka Eraslan (K.67)

4.3.1.1.1.2. Gebelikten Korunma

Tüm toplumlarda olduğu gibi Safranbolu halkında da aile kurmak, evlenmek toplumun devamı olarak görülmüş ve evlenen çiftlerden en kısa zamanda müjdeli bir haber beklenmiştir. Evlilik, doğuma izin veren bir geçiş olduğuna göre, çevreleri tarafından evli çiftlere öncelikle çocuk sahibi olmaları için telkinlerde bulunulur. Yaşamın birinci evresi olan doğum, dünyadaki bütün topluluklarda mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir (Güvenç, 1999, 243). Bu nedenle yakın zamana denk hamilelikten kaçınma-korunma gibi işlemlere çok başvurulmamış, ancak iki veya üç çocuktan sonra gebe kalmak istenmeyen durum olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle Safranbolu'da "Biri az, ikisi karar, üçü zarar" denilerek beklenti ve temenniler dile getirilmiştir.⁹⁵

Dünyaya getirilen her çocuk, aile kurumunu güçlendirir. Akrabalık ilişkilerini ve bu ilişkilerden doğan dayanışmayı pekiştirir (Altun, 2004, 87).

İki veya üç çocuğa sahip kadın artık çocuk sahibi olmak istemiyorsa ilaç ya da iğne gibi yöntemlere başvurur. Safranbolu'da gebe kalan bir kadının bebeğini aldırması hoş karşılanan bir durum değildir. Bebeğin kendiliğinden düşmesi istenir veya ağırlık kaldırılır ancak kürtaj kabul gören bir durum değildir. Çok nadir olarak rastlansa da kına içerek bebeğin düşmesine neden olan uygulamalara da rastlanmıştır. Yine bebeği düşürmek için çeşitli yöntemler uygulayan kadınların varlığı bilinmekle birlikte ona ihtimam edilmemektedir.⁹⁶

4.3.1.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması

Kadının bebeği düşüyorsa karnına bez bağlanır. Ancak zaten Safranbolu'da hamile kadının aile içindeki yeri önemlidir, ağır iş yaptırılmaz ve hamile kadının canı ne isterse mümkün oldukça yedirilip içirilmeye çalışılır.⁹⁷

⁹⁵ Sabiha Tamer (K.63)

⁹⁶ Sabiha Tamer (K.63)

⁹⁷ Hüsnüye Özer (K.37)

4.3.1.1.1.4. Aşerme

Aşerme, gebeliğin belli bir döneminde gebe kadında görülen bir haldir. Deyimin aslı “aş yerme”, bu biçimiyle “yiyecek şeylerden tikslenme” demektir. Yemek fiilinin “beğenmemek”, “kötülemek” anlamlarını biliyoruz. Deyim giderek anlam değiştirmiş ve “yükü kadının kimi yiyecekleri canı çekmesi, onları tatmaktan kendini alamaması” demeye gelmiştir. Gebeliğin bu döneminde gebe kadına canının her istediğini, ne kadar münasebetsiz de olsa, vermeye çok dikkat edilir. Bu kural gözetilmezse, anada veya doğacak çocukta zararlı etkilerin meydana geleceğine inanılır: çocuğun düşmesi, sakat, kusurlu doğması gibi (Boratav, 1999a, 146).

Anne adayının bazı yiyecekleri özellikle istemesi olayına bölgede “aşyerme” denir ve istediği hemen temin edilmeye çalışılır, tamamlanmazsa bebekte eksiklik olacağına inanılır.⁹⁸ Bu nedenle bölgede hamile kadının gördüğü, kokusunu aldığı her yemeği sorgusuz sualsiz yeme hakkı vardır, yadırganmaz. Silifke’de, aşeren kadının sahibinden izinsiz ya da haram olan yiyecekleri asla yememesi gerektiğine, aksi takdirde çocuğunun hayırsız olacağına inanılır (Ağcalar, 2009, 28).

Kastamonu’da da aşeren kadının istediği reddedilirse çocuğun bir uzvunun eksik ve sakat olacağına inanılmaktadır (Abdülkadiroğlu, 1987, 3).

Kadın gebe kaldığını âdet döneminin gecikmesiyle, mide bulantısıyla ve bazı yemekleri yemek istememesi ile anlar, hamile olduğunu ilk olarak eşine söyler.⁹⁹

4.3.1.1.1.5. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme

Bundan sonraki aşama, bebeğin cinsiyetinin tahminidir. Doğacak çocuğun cinsiyetini önceden öğrenme yolları, yorum ve fal niteliğinde işlemlerdir. Yorumların bir bölümü düşlerden çıkarılanlardır: Gebe kadın düşünde ay görürse oğlan, güneş görürse kız; bıçak, tüfek gibi erkek silahları

⁹⁸ Sabiha Tamer (K.63)

⁹⁹ Sabire Etişken (K.64)

ya da korkunç hayvanlar görürse oğlan; makas, iğne gibi kadın aygıtları, bilezik, gerdanlık gibi takılar veya çeşitli süs eşyası, mücevherler görürse kız doğuracağını yorumlar (Boratav, 2000, 145).

Safranbolu'da erkek çocuk ailenin devamı için istenirken; kız çocuk ise aileye daha yakın olur, damatla aile arasında denge kurabilir diye düşünülür. Sonuçta oğlanın evleneceği kız bir elkızıdır, oğlanı etkileyebilir. Oysa kız ailesine karşı kocasını yumuşatabilir. Burada, kadının ailedeki denge unsuru olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.¹⁰⁰

Bebeğin cinsiyetini anlamak için hamile kadın odada yokken bir minderin altına makas bir minderin altına bıçak konur. Anne adayı makas olan mindere oturursa kız; bıçak olan mindere oturursa erkek çocuk doğacağına inanılır. Aynı uygulama Doğu Anadolu'nun pek çok yerinde karşımıza çıkmaktadır.

Bir diğer uygulama ise şöyledir. Camdan bir ip atılır, o esnada geçen kişi kadınsa kız; erkekse bebeğin oğlan olacağına inanılır.¹⁰¹

Yine hamile kadının karnının aldığı şekle göre de tahmin yürütülür. Karnı sivri ve yukarı doğru ise erkek; karnı küçük-yuvarlak, kalçası büyük ise kız çocuk doğacağına inanılır.¹⁰²

Farklı bir uygulama da hamile kadına "Elinde bir şey var derler". Hamile kadın elinin içine bakarsa kız; dışına bakarsa oğlan doğuracak" denir.¹⁰³

Yumurtlama döneminin gününe göre de tahminde bulunulur. Mesela 7, 8. günde erkek olur gibi.¹⁰⁴

Hamile kadının yaşı takip edilir. Yaşı tek ise erkek, çift ise kız çocuk gibi.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Hatice Büyükkaragöz (K.26)

¹⁰¹ Sabiha Tamer (K.63)

¹⁰² Hayriye Kızılelma (K.32)

¹⁰³ Hayriye Telli (K.33)

¹⁰⁴ Sabire Etişken (K.64)

Anne adayının canı tatlı isterse erkek; ekşi isterse kız olduğuna inanılır.¹⁰⁶

4.3.1.1.1.6. Gebe Kadının Kaçınmaları/ Uygulamaları

Bu aşamadan sonra bebeğin sağlıklı ve güzel olması için bir takım tedbirler alınır veya başka uygulamalara gidilir. Kaçınması gereken durumlar ona sık sık hatırlatılır. Bu kaçınmaların temelinde, anne ile karnındaki çocuğun arasında, sıkı bir yazgı birliği, bir özdeşlik olduğu tasarımı yatmaktadır. Fikir çağrışımları ve “analojik” düşünceyle beslenen bu tür kaçınmalar sadece geleceğin annesinin davranışlarını değil, aynı zamanda onun yakınlarını da ilgilendirmekte, giderek grubun benimsediği ve uyguladığı birer kaçınma kalıbı durumuna gelmektedir (Örnek, 1995, 138).

Bunlar;

Bebek gamzeli olsun diye ayva yenir veya yedirilir.¹⁰⁷

Ciğer yenmez, gül koklanmaz. (ciltte lekeler oluşacağına inanılır).¹⁰⁸

Güzel bir bebek olsun diye Yusuf suresi okunur.¹⁰⁹

Hamileyken balık yenmez bebek ona benzer ve pul pul olur.¹¹⁰

Tavşana, yılanı, fareye, kaplumbağaya bakılmaz.¹¹¹

Bunun dışında çocuğun huyunu etkileyeceği düşünüldüğü için bazı davranışlardan kaçınılır. Örneğin aile ortamında şiddetten, kavgadan uzak durulmaya çalışılır. Annenin kimse hakkında olumsuz konuşması, kınanması istenilmez.

¹⁰⁵ Hayriye Telli (K.33)

¹⁰⁶ Zehra Keçeci (K.71)

¹⁰⁷ Sabiha Tamer (K.63)

¹⁰⁸ Ferhunde Mutlu (K.22)

¹⁰⁹ Hatice Sarıtunç (K.27)

¹¹⁰ Hatice Büyükkarağöz (K.26)

¹¹¹ Meral Batur (K.48)

Ayrıca anne adayının kızgınlıkla, öfkeyle kime bakarsa bebeğin o kişiye benzeyeceğine inanılır.¹¹²

4.3.1.1.2. Doğum Sırası

Çocuk isteğinden başlayıp, aşırme ve gebelik aşamalarından geçip yeni bir canlının ortaya çıkacağı bu noktaya varma, yani doğurma eylemi, geçiş dönemlerinden birincisidir. Bütün o hazırlıklar, doğum olayı ile, yani çocuğun güzel dünyasından gelmesiyle gerçekleşecektir. Bu gelişin kolay olması ve anneyle çocuğa zarar vermemesi için birtakım yollara ve çarelere başvurulmaktadır (Örnek, 1995, 140).

Doğum esnasında bekâr kimse odada bulundurulmaz. Tecrübeli kadınlar tercih edilir. Doğumun kolay olması için kimi dualar okunurken, evde bulunan bütün çeşmeler açılır, bu sayede doğumun hızlı ve de çabuk olacağına inanılır. Eğer doğum zor, yavaş ve uzun oluyorsa gelinin manda yoğurdu yediği söylenir. Çünkü manda yoğurdu diğer yoğurt türlerine göre daha serttir, yutması zordur. Safranbolu merkezde olmasa da bazı köylerinde çok nadir olarak geline büyüklerinin elinin yıkanarak suyunun içirildiği de derlemeler esnasında karşımıza çıkmıştır. Özellikle doğumu kolay olmuş olan yaşlı kadınlar tercih edilir.¹¹³

Doğum oturarak da yatarak da yaptırılır. Doğumun zor olması kadının rahminin veya çatısının darlığına da bağlanır. Bu durumda bebeğin ters geldiğine inananlar da vardır. Böyle zamanlarda anne adayı buhara oturtulur.

4.3.1.1.2.1. Doğum Hazırlığı/ Doğum olayı

Gebe kadının sancısının başlaması ile birlikte doğum hazırlıklarına başlanır.

Doğum yaklaştıkça hazırlıklar hızlanır. Bebeğe yapılan hazırlıklardan kız tarafı sorumludur, özellikle kızın ailesi hazırlıklar ile bizzat ilgilenir. Erkek

¹¹² Hayriye Kızılelma (K.32)

¹¹³ Sabiha Tamer (K.63)

bebek isteniyorsa tercih edilen renk mavi, kız ise pembedir. Çocuk için beşik hazırlanır, ısıtılmış toprak dökülür, üstüne çarşaf serilir; anne için ise divan, karyola hazırlanır.

Biyolojik bir olay olan doğum, hayatın geçiş evrelerinden biri olup, başlangıcı ve en önemli olanıdır. Doğum olayının gerçekleşmesi sırasında doğum odasında ve doğum anında birçok âdet ve inanış uygulanır. Yapılan uygulamalarda doğumun kolay olabilmesinin amaçlanması yanında doğacak çocuğun ve annesinin tehlikelerden korunması ve kutsanması da vardır (Başçetinçelik, 2009, 66).

Safranbolu'da doğumlar evde yapıldığı gibi sağlık kurumlarında da yapılır, bilinen tanınan diplomalı ebeler doğumu yaptırır. Doğum esnasında leğen, havlu, su, sabun, pudra, makas kullanılır.

Doğum yaptıran kişiye hem hediye hem de para verilir. Tabi bu daha çok ailenin ekonomik durumuna bağlıdır.

Doğum gelinin odasında yaptırılır ve dışarıdan kimse alınmaz. Daha çok eğer varsa gelinin evli görümcüsü, ya da gelinin evli, doğum yapmış kardeşi odaya alınır. Bekâr, çocuğu ölmüş kadın veya kızın annesi doğum odasına alınmaz. Bu hem tecrübe nedeniyledir hem de bekâr bayanın korkmaması içindir.

4.3.1.1.2.2. Tuzlama/ Yıkama

Yörede çocuk doğduktan sonra yıkanır. Teri kokmasın diye de yıkama suyuna tuz atılır. Yıkanırken boyu uzun olsun diye ayaklarından tutup baş aşağı sallanır. Daha sonra kurutulur ve giydirilir. Çocuk annesinin kokusunu alsın ve de karnını doyursun diye bekletilmeden annenin kucağına verilir, emzirilir. Bebeğin başı düzgün olması için yatarken başı bağlanır veya sarılır, yastıkla desteklenir.¹¹⁴

¹¹⁴ Hayriye Kızılelma (K.32)

4.3.1.1.2.3. Çocuğun Eşi/ Göbeği

Doğumda, çocuktan sonra gelen, memelilerde ana ile dölüt arasında kan alıp verme işini sağlayan organ tıpta etene, plasente, mesime olarak adlandırılmaktadır. Plasente halk arasında “son, eş, döl, eşi” olarak adlandırılır (Akbulut, 1999, 8).

Yörede çocuktan sonra gelen sona bebeğin eşi denir, gömülür ya da çöpe atılır. Sonun gelmesi güçleşirse karına bastırılır veya buhara oturtulur. Nasıl gebe kadının yediği, içtiği şeylerin, baktığı kimse ve hayvanların karnındaki çocuğu etkileyeceği tasarımı ve inancı varsa, çocukla göbeği ve eşi ya da “sonu” arasında da aynı inanç söz konusudur. Onun içindir ki doğan çocuğun göbeği ve eşi birtakım işlemlerden geçirilir. Eş düşürmek için karakabak sütle pişirilip anneye yedirilir.¹¹⁵

Çocuğun geleceğini, ilerdeki uğraşısını ve işini etkileyeceği inancıyla göbek gelişigüzel atılmaz (Örnek, 1995, 142).

Göbek kordonu kesilirken dibinden ipele bağlanır makas veya jilet kullanılarak kesilir. Ölçüsü genellikle parmak kadardır. Uzun kesilirse çok gür sesli olacağına inanılır ve göbeğin uzun kesilmiş derler. Kordon kalın ise bebeğin sesi kalın; ince ise bebeğin sesinin ince olacağına inanılır.¹¹⁶

Doğum bitip, kordon kesildikten sonra, anne temizlenir, giydirilir ve yatırılır.¹¹⁷

Doğum sonrası kanamanın geçmesi için de çavdarmahmuzu kullanılır.¹¹⁸

¹¹⁵ Nazmiye Beşler (K.57)

¹¹⁶ Müfide Sarıtunç (K.55)

¹¹⁷ Havva Kavsaoğlu (K.31)

¹¹⁸ Nazmiye Beşler (K.57)

4.3.1.1.3. Doğum Sonrası

4.3.1.1.3.1. Loğusa Bakımı/ Loğusa Ziyareti/ Loğusa Şerbeti

Yeni doğum yapan kişiye loğusa ve kırklı denir. Kırkı çıkmış çocuk da denir. Doğum sonrası ağrısı olan kadına sıcak bir şeyler yedirilip içirmeye çalışılır. Loğusalık ağrısı çeken kişilere kılıç otu veya pancar kaynatılıp içirilir.

119

Bununla da geçmezse iğne veya ilaç gibi tıbbi müdahalelere başvurulur. Bebek babaya ebe ya da bir aile büyüğü tarafından müjdelenir ve baba müjdeyi veren kişiye bahşiş verir.¹²⁰

Lohusa kadın bir hafta dinlenir. Beşik töreni için anne bebeğin tüm kıyafetlerini tamamlar ve eş dost yakınlar davet edilir, gelene şerbet ikram edilir. Bu mevlitte çocuk tekbirlerle elden ele dolaştırılır. Bu onun topluluğa ilk girişidir. Ziyarete gelenler de aileye yakınlıklarına göre hediye getirirler. Hediyeğin üzerine mutlaka bir mavi boncuk iliştilir ki bu kem gözle bakmadıklarını göstermek içindir. Aile gelen hediyeleri not alır ki aynı şekilde kendisi de zamanı gelince karşılığını götürebilsin diye.¹²¹

Bu aşamadan sonra ise anne ve bebeği görmek için ziyaretler başlar, gelenlere şerbet ve tatlı ikram edilir. Yiyecek içecek olarak hep tatlı şeylerin tercih edilmesinin sebebi annenin sütünün bu şekilde çok geleceğine inanılmasıdır. Hatta yeni doğan bebeğin anız denilen ilk sütü kaynatılır anneye içirilir.¹²²

4.3.1.1.3.2. Loğusa Sütü/ İlk Meme/ İlk Giydirme

Çocuk ilk olarak annenin kucağına verilir. Annenin sıcaklığını hissetsin, kokusunu alsın diye. Anne bebeğini besmele ile kucağına alır,

¹¹⁹ Nazmiye Beşler (K.57)

¹²⁰ Zehra Keçeci (K.71)

¹²¹ Saime Tombak (K.19)

¹²² Munise Odabaşı (K.51)

emzirir, bekletilmez. Eğer annenin sütü yeterli değilse yeni doğum yapmış bir kadın süt verebilir. Bu kişinin temiz ve sağlıklı olmasına dikkat edilir.¹²³

Bölgede annenin sütünün azalması ise aile içindeki bir üzüntüye bağlanır, bu nedenle mümkün olduğunca ona yansıtılmamaya çalışılır. Loğusanın sütünün kaçmaması veya bol olması için çeşitli uygulamalar vardır: Annenin sütünü artırmak için memelere çörek otu lapası veya mercimek lapası bağlanır, turp yedirilir.¹²⁴

Eskişehir’de loğusanın sütü kaçıdığı zaman, yedi Mehmet adlı evden toplanan unla yapılmış pide ve bir soğan bir çobana verilir; çoban bunları akşama kadar dağarcığında gezdirdikten sonra, bir akşam: “Size süt getirdim.” diye loğusaya verir (Boratav, 1999b, 154).

4.3.1.1.3.3. Albasması

Loğusa kadın evde tek başına bırakılmaz. Loğusa kadının yanında muhakkak birisi olmalıdır. Bebek de evde yalnız bırakılmaz. Yalnız kalırlarsa cinlerin etkisine gireceklerine inanılır. Yanlarına korkmamaları için bir süpürge konulur.¹²⁵

4.3.1.1.3.4. Kırk Basması

Anne ve çocuk kırk günlük oluncaya kadar evde yalnız bırakılmaz, mecbur kalırsa beşiğin başına da süpürge bırakılır, odaya Kuran-ı Kerim asılır.¹²⁶

Doğum yapan kadın, cinlerin kendisine veya çocuğuna zarar vermesini engellemek için külle uğraşmaz, üzerine basmaz, dışarıya sıcak su dökmez.¹²⁷

¹²³ Hayriye Kızılelma (K.32)

¹²⁴ Nazmiye Beşler (K.57)

¹²⁵ Sabahat Tamer (K.62)

¹²⁶ Birsen (K.14)

¹²⁷ Sabiha Tamer (K.63)

Yörede kırk basması inancı vardır, iki kırklı karşılaşırsa bunun olacağına inanılır. Loğusa kadın kendisiyle aynı anda doğum yapan başka bir kadınla birbirlerini görmemeye, aynı çatı altında olmamaya dikkat eder. Eğer bir şekilde birbirlerini görecek olurlarsa çocuklarını “kırk” basacağına inanılır. Kırk basmak demek; çocuğun birdenbire zayıflamaya başlaması ve hastalanması demektir. Eğer çocuğa kırk bastığına inanılırsa, çocuğuna kırk basan kadınlar birbirlerinin evlerinin bacalarından çiğ yumurta atarlar (Savaş, 2007, 11).

Kırk bastığına inanılan çocuk Safranbolu’daki eski hamama götürülür oradaki mühürlü kumada yıkanır.¹²⁸

Annenin de dikkat etmesi gereken hususlar vardır. Gece çocuğun bezleri dışarıda bırakılmaz, uğursuz sayılır, bebeğin hasta olacağına inanılır, ayrıca gece dışarı su dökülmez ya sabaha bekletilir ya da tuvalete dökülür.¹²⁹

Doğumda ölen çocuk eğer ağladıysa salası verilir, namaz kılınır, ağlamadıysa sala verilmez, namazı kılınmadan gömülür. Doğumda ölen kadının cennete gittiğine inanılır.¹³⁰

4.3.1.1.3.5. Kırklama ve Kırk Gün İçinde Yapılan Diğer İşlemler

Kırkinci günü dolan kadın çocuğunu da alarak hamama gider. Bu uygulamaya “kırklama” denir. Kırklama yapılırken bir kabın içine kırk fincan temiz su konulur ve bu su kaynatılır. Kaynatılan suyun içine iğne, makas, kaşık, sarımsak, soğan, yüzük, nohut veya fasulye atılır. Kırk delikli veya daha çok delikli süzgeçten su süzülerek ve çocuk bu suyla yıkanır.¹³¹

Çocuğun yıkanma işi bittikten sonra kırk kaşık suyun başından döküldüğü de görülür. Ya da suyun içine altın atıldığı da gözlemlenmiştir.

¹²⁸ Sabiha Tamer (K.63)

¹²⁹ Hikmet Sarıtunç (K.35)

¹³⁰ Hüsniye Özer (K.37)

¹³¹ Sabiha Tamer (K.63)

Ancak susuz kırklama işi yapılmaz. Kırklama yapılırken âdet dönemindeki kadına çocuk gösterilmez.¹³²

4.3.1.1.3.6. Ad Koyma

Ertesi gün ise bebeğe ad koyulur. Ad, insanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirleyen simgedir (Örnek, 1975, 11). Geleneksel kesimde yeni doğan bir çocuğa giderek etki gücünü yitirmekle beraber, dinsel niteliğin yine de çoğu yerde etkinliğini sürdürdüğünü görüyoruz. Çocuğa ad koyma, sıradan bir olay olmadığı için, bu iş küçük çapta da olsa kutlanarak ve kutsanarak yerine getirilir (Erk, 1976, 103).

Eski Türklerde çocuğa ad veren ak saçlı, aksakallı bir ihtiyardır. Dede Korkut'ta kahramanların adını Dede Korkut vermektedir. Türk Destanlarında hanın veya beyin oğlunun adını "boz atlı bir er" peyda olur ve o verir (İnan, 1991, 206).

Çocuğun adını genelde büyükler seçer. Babaanne, dede veya anneanneninin veya aileden ölen birinin adını koyarak yaşatmak geleneği, isteği vardır. Hatta bunun için Safranbolu'da "adım adlı pek tatlı" denir. Ad koyma işlemini oğlanın babası yani dede yapar. Eğer yoksa evin en büyüğü veya hoca bu görevi gerçekleştirir. Bebeğin sağ kulağına ezan okur ve sol kulağına üç kere ismini söyler.¹³³

Çocuğu yaşamayanlar için ise merkezde olmasa da köylerde Hasret, Özlem, Zafer, Umut, Durdu, Satı, Satiye; Yaşar, Dursun gibi isimler verilir. Bir daha çocuk istemeyenler ise Yeter, Durmuş, Sonay, Songül gibi isimleri tercih eder.¹³⁴

¹³² Müfide Sarıtunç (K.55)

¹³³ Hikmet Sarıtunç (K.35)

¹³⁴ Hüsniye Özer (K.37)

Çocuğa verilen isimler gelecekle ilgili beklentileri de gösterir. Örneğin; erkek çocuğu olmayanlar son doğan kızlarına bundan sonraki çocuğun erkek olması için İsmet, Döndü gibi isimler koyarlar. ¹³⁵

Kız çocuğu olmayanlar ise son doğan erkek çocuklarına bundan sonra doğacak çocuğun kız olması için Mutlu gibi isimler verirler. ¹³⁶

Doğup da yaşamayan çocukların yaşamasını sağlamak için türbe ve yatır ziyaretleri yapılır. Türbede bu bebeği sattım denir ve böylece bebeğin yaşayacağına inanılır. Türbeye adak adanır ve senesine gidilip orada kurban kesilir. ¹³⁷ İster kız ister erkek isterse ikiz çocuk doğsun Safranbolu'da mutlaka bebek mevlidi okutulur. ¹³⁸

4.3.1.1.3.7. İlk Gezme

Çocuk kırk günlük olunca kırk uçurma, kırkı çıkmak denilen gezme olur. Burada gidilecek yerin zengin bir aile olması veya yüksek bir tepe olması tercih sebebidir. Gidilen yerde çocuğun alnına un sürerler ki saç sakalı ağarana kadar eve gelsin diye. Bebeğe çeşitli hediyeler verilir, ekmek, yumurta gibi yiyecekler yanlarına konur. ¹³⁹

4.3.1.1.3.8. Yürüyemeyen Çocuk

Çocuk yürüme çağına geldiğinde eğer yürümesi geciktiyse Cuma namazından çıkan, eli ayağı çabuk birinin çocuğun ayağının kösteğini kesmesi istenir. Bunun için o kişi bıçakla çocuğun etrafında bir daire çiziyor gibi yapar bacalarının ortasına gelecek şekilde daireyi böler gibi yapar. Çocuğun bu sayede hızlı bir şekilde yürümeye başlayacağına inanılır. ¹⁴⁰Anadolu'daki uygulamalara baktığımızda ise:

¹³⁵ Sabire Etişken (K.64)

¹³⁶ Hayriye Telli (K.33)

¹³⁷ Sabire Etişken (K.64)

¹³⁸ Sabiha Tamer (K.63)

¹³⁹ Hatice Büyükkarağöz (K.26)

¹⁴⁰ Hatice Büyükkarağöz (K.26)

Aladağ'da yürüyemeyen, yürürken ayakları dolaşıp düşen çocuğun kösteği kırılır. Büyüyük bir işlem olan köstek kırmada, çocuğun yürümesini engelleyen bağ kesilmeye çalışılarak taklit büyüü yapılmaktadır. Bunun için çocuğun bacaklarına çörek bağlanır. Bu köstek bir çocuk tarafından kesilir. Bacağına bağlı çörek kopunca kösteğin de kesileceğine inanılır. Ayrıca çocukların kaçırdığı çöreğin ardından gitmek için çocuğun yürümeye çalışacağına inanılır. Bu işlem üç cuma gerçekleştirilir. Bu işlemin Cuma günü ve üç kez tekrarlanması bu büyüsel pratiğin İslamiyet'le özdeşleştirilmiş halidir (Yılmaz, 2005, 73).

4.3.1.1.3.9. İlk Diş/ Tırnak Kesme/ Saç kesme

"İlk"ler insan hayatında hep önemlidir. İlklerde genellikle bir tören yapılır. Her şeyin ilkinde bir merak, bir beklenti, bir kutlama yatar. İlk diş çıkarma, ilk yürüme, ilk konuşma, ilk tırnağın, saçın kesilmesi, birtakım âdet ve inanmaları beraberinde getirir ve bir kutlamayı gerektirir (Altun, 2004, 203). Çocuğun ilk dişinin çıkması aile ve çevresi tarafından sevinçle karşılanır. Çıkan bu dişle birlikte çıkacak diğer dişlerin de sağlam olması için törenler uygulanır. Anadolu'da bu törenler; *diş buğdayı*, *diş hediği*, *diş bulguru* gibi adlarla anılır. Çocuğun ilk tırnağının kesilmesinde de birtakım âdet ve inanmalar uygulanır. Çocuğun eli, içinde altın paralar bulunan bir keseye sokturulur; oradan aldığı paralar, erkekse büyüdüğü zaman tutacağı için sermayesine, kızsa çeyizine "maya" olarak saklanır (Boratav, 1984, 155).

Çocuğun ilk tırnağı kırkı çıktıktan sonra kesilir, kimi anneler saklar. Ancak mutlaka babanın ceplerinin birine bozuk para değerine bütün para konur. Çocuk babasının cebinden para çeker ve o para onun olur. ¹⁴¹

Saç kesimi için ise kız-erkek uygulamalar fark etmez. Genelde bir yaşından sonra kesilir, saç az ise gürleşsin diye sık kesen de olur. Bu saçları kimi aileler saklarken kimileri gömer. ¹⁴²

¹⁴¹ Sabiha Tamer (K.63)

¹⁴² Sabiha Tamer (K.63)

Bebeğin ilk dişi çıktığını gören kişi gücü yeterse altın takar veya bakır bir şey hediye eder. Dişi bakır gibi sağlam olsun diye. ¹⁴³

Diş çıkarması geciken çocuğa ya okutulmuş su içirilir veya bir hocaya götürülerek okutulur. İlk dişi düştüğünde ise diş okul, cami gibi bir yere gömülür. (imanlı olsun, okusun diye) çocuğun dişi alttan çıktıysa tavana atılır; üstten çıktıysa ahıra atılır. ¹⁴⁴

Çocuğun ilk dişi çıktığında ise bulgur, nohut ve mısırın kaynatılmasıyla oluşan “hedik” isimli yemek yapılır eşe dosta dağıtılır. ¹⁴⁵

Konuşma çağı geldiği halde konuşamayan çocuklar için “dil çözme âdeti” uygulanır. Bu geleneğe göre çocuk bir çanta içine konup, yedi ev “dil topluyoruz” diye dolaştırılır. Evlerden aldıkları o yiyecekler çocuğa yedirilir (Akman, 2004, 49).

Ya da yedi evden anahtar toplayıp çanın içine atarlar, su koyup içirirler. Bir başka uygulama ise muhabbet kuşunun içtiği sudan içirilmesidir. ¹⁴⁶

Bebekler için özel bir beslenme şekli yoktur. İlk altı ay anne sütünden sonra ek gıdalarla beslenir, ancak annenin iyi beslenmesi önemlidir ki bebeğini iyi besleyebilsin.

Oyuncaklara gelindiğinde ise Safranbolu’da oyuncaklar genelde evde yapılır.

Çocuk bir yaşına kadar beşikte yatırılır, bu beşik önceleri tahta iken günümüzde demirdendir. Bebek için bezden salıncak kurulur, buna *çingen salıncağı* denilir. Beşik de salıncak da boşken sallanmaz, bebeğin karnının ağrıyacağına inanılır. ¹⁴⁷

¹⁴³ Zehra Keçeci (K.71)

¹⁴⁴ Sabiha Tamer (K.63)

¹⁴⁵ Hayriye Kızılelma (K.32)

¹⁴⁶ Munise Odabaşı (K.51)

¹⁴⁷ Havva Kavsaoğlu (K.31)

Erkek çocuğun idrarını lazımlığa yapmasını sağlayan araca sübek denir. Çocuğun altını bağlamak için sıcak toprağı beşiğe sererler, onun üstüne bez koyup üstüne yatırır. ¹⁴⁸

Bebeğin eli ayağı düzgün olsun diye sıkıca kundaklanır. Çocuğu süslemek için bileklik ve nazarlık takılır, odada sarımsak veya soğan kabuğu bulundurulur. Yine nazardan korunmak için üzerlik tohumundan yapılan muskalar çocuğun giysisinde görünen bir yere takılır.

Çocuğa bir yaşına kadar zıbınlık giydirilir.

Bebek uykusunda gülüyorsa melekleri gördü denir, bacağının arasından bakarsa misafir gelecek veya yine kardeş istiyor denir. ¹⁴⁹

Safranbolu'da en yaygın olan ninni aşağıda verilmiştir:

Dandini dandini dastana

Danalar girmiş bostana

Kov bostancı danayı

Yemesin lahanayı

Eeee eeee

Dandini dandini danalı bebek

Elleri kolları kınalı bebek

Ben de şaştım bu nasıl bebek

Eeee eeee

Seydim seydim sey Ahmed

En sevdiğim Muhammed

Muhammed'in kulları

Tesbih çeker elleri

Eeee eeee/ huuuu huuuu¹⁵⁰

¹⁴⁸ Hatice Büyükkaragöz (K.26)

¹⁴⁹ Nezihe Kadioğlu (K.59)

¹⁵⁰ Sabiha Tamer (K.63)

Erkek çocukları misket/bilye, araba; kız çocukları ise bebekle oynar.

8-10 yaşlarından itibaren erkekler maç yaparlar, top oynarlar. Kız çocukları evcilik, saklambaç, yerden yüksek, yakan top, istop gibi oyunları oynarlar.

Kız çocuklarının on üç yaşından sonra sokakta oynadığı pek görülmez, annesine ev işlerinde yardım eder. Eğer okumuyorsa dikiş gibi bir meslek sahibi olması için uğraşılır.¹⁵¹

Erkek çocuk da kız çocuk da belirli bir yaştan sonra anne babası ile aynı yatakta yatmaz, artık ergenliğe girmişlerdir.¹⁵²

4.3.1.2. Evlenme

Safranbolu düğünleri ile ilgili yapılan ilk çalışmalar, 1930'lu yıllarda yapılmıştır. Ahmet Baha, *Halk Bilgisi Haberleri* dergisinde Yörük köyü ve düğün âdetleri üzerinde durmuştur.

1939'da Mehmet Enver Beşe, *Halk Bilgisi Haberleri*'nde "Safranbolu'da Bir Köylünün Hayatı" isimli bir yazı dizisi yayımlatmıştır. Burada da Yörük köyü esas alınmıştır. 1936'da ise Sadi Yaver Ataman, *Safranbolu Düğünleri-Oyunlar-Türküler* isimli kitabında köy ve kasaba düğünlerini birlikte ele almış, giysilerden, yemeklerden söz etmiş, söylenen türküleri notalarını da ekleyerek hazırlamıştır. Aynı yazarın 1992'de yayımlanan *Eski Türk Düğünleri* kitabı da Safranbolu düğünlerinden bahseder.

1995 yılında Ali Rıza Baykal kendi gözlem ve incelemelerine dayanarak Yörük köyü ve düğün âdetleri isimli bir çalışma hazırlar.

1997 yılında Ünsal Tunçözgür Dünden Bugüne Safranbolu isimli kitabını yayımlar.

¹⁵¹ Hatice Büyükkaragöz (K.26)

¹⁵² Hayriye Kızılelma (K.32)

Emekli hâkim ve de kendisi de Yörük köylü olan Tuncay Kara, *Köyümüzde Geleneksel Yaşam, Örf ve Âdetlerimiz, Yörük köyü/Safranbolu* isimli kitabını yayımlar.

2004 yılında yayımlanan Eyüp Akman'ın *Safranbolu Folklorundan Örnekler* isimli çalışması ise, konuyu derleme açısından önemlidir.

Biz de bu çalışmamızda Safranbolu düğün, âdet, inanç ve uygulamalarını Safranbolu merkezi esas alarak anlatmaya çalışacağız.

4.3.1.2.1. Evlendirme Biçimleri

Evlenme, iki gencin yaşam kaderlerini birleştirmeleri açısından bireylik davranışları, yeni bir hısımlık bağlantısının kurulması yönüyle aileler-arası ilişkileri, iki tarafın akraba, dost, komşu çevrelerinin katılmasını yasa kıldığına göre de topluluk gösterileri içine alır (Boratav, 1999b, 167).

Anadolu'da değişik evlenme biçimlerine rastlanır. Bunlardan kız kaçırma yoluyla yapılan evlilikler önemli bir yer tutar. Kız kaçırma olayındaki evliliklerde kız ya gönüllüdür, isteyerek kaçar ya da gönülsüz olduğu halde, oğlan tarafından kaçırlır. Kimi zaman kıza ait bir şeyin kaçırmaması, kız kaçırılmakla eş tutulur. Hakkârî'de "dezmâl" kaçırmaması denilen bu âdete göre; kız çeşmede, yolda ya da evdeyken delikanlı kızın başörtüsünü zorla çözüp kaçırmakla eş tutulur. Başörtüsü kaçırlan kız, gerçekten kaçırmış sayılır ve oğlan ailesi kızın ailesiyle anlaşmak zorunda kalır (Örnek, 1995, 186). Anadolu'nun bazı bölgelerine -kimi ailelerde- çocuklar daha beşikte iken, büyüyünce birbirleriyle evlendirme kararı alınmış. Hısımlık kurmak istediği bir ailede bir kızın doğumu haberini alan baba, beşik donatıp kızın evine yollar; böylece, daha kız beşikte iken söz kesilmiş olur; oğlan evi, kandillerde, bayramlarda kızın ana babasına ve kıza hediyeler gönderir (Boratav, 1999, 173).

Yörede evlilik daha çok görücü usulü ile olmaktadır. Sevda çekerek evlenmeye ya da kaçırma yoluyla evliliğe rastlanmaz. Özellikle kız kaçırma

pek de hoş karşılanan bir durum değildir. Berdel, beşik kertmesi ise hiç yoktur.¹⁵³

4.3.1.2.2. Evlilik Çağı / Evlilik Yaşı / Evlenme İsteğini Belli Etme

Safranbolu'da eskiden evlenme yaşı 14-15 civarında imiş. Ancak son zamanlarda bu yaş 21-22'yi bulmakta, hatta okuyan kesimde bu aralık daha da açılmaktadır. Erkeğin evlenmesi için askerlik yapması şarttır. Askerliği yapmamış gence, kız vermek çok nadir rastlanan bir durumdur.¹⁵⁴ Askerlik yapmış olması, bazı bölgelerde yeterli değildir.

Örneğin; Eskişehir'de, evlenme çağına geldiğini ispatlaması için, delikanlı, mahallenin birikme odasında bir sınamadan geçirilirmiş: meydan sinisinden bir ibriğe, yere dökmeden su boşaltması beklenirmiş (Boratav, 1999b, 165).

Askerden gelen oğlan bir süre sonra evlilik isteğini merdivene ayakkabı çakarak veya "Buralardan gideceğim İstanbul'a yerleşeceğim." diyerek belli eder.¹⁵⁵ Yine oğlanın evlenme isteğini (Safranbolu'da everilme isteğini) dile getiren rivayet de şu şekildedir:

Oğlan anası ve babası kendi aralarında eşeği satalım da oğlanı everelim diye konuşurlarken bunu çocukları duymuş. Aradan bir süre geçtikten sonra oğlan bakmış ki anne ve babasının herhangi bir girişimleri yok. Bir gün anasına;

Ana hiç eşek lakırdısını konuşmaz oldunuz der (Acar, 2007, 19). Aile böylece oğlanın evlenme isteğini öğrenir.

Yine delikanlının evlenme isteğini dile getiren bir mani de şu şekildedir:

Hay hızara hızara

¹⁵³ Erhan Başaran (K.16)

¹⁵⁴ Handan Göçmen (K.25)

¹⁵⁵ Müfide Sarıtunç (K.55)

Dalda kirez gızara
 Ana benim vaktim geçiyor
 Durma bana kız ara (Akman, 2004, 52)

Kız da bu isteğini ailesinden çekindiği için ya masaya fazladan tabak çatal-kaşık koyarak ya güğümleri birbirine bağlayarak ya da canım sıkılıyor diyerek belli eder. Bunları diyen, yapan kızın evlenmek istediği anlaşılır.¹⁵⁶

4.3.1.2.3. Evlilik Öncesi

4.3.1.2.3.1. Gelin - Güvey Seçimi

Evlenmek isteyen gençlerin aileleri kendilerine uygun bir gelin adayı aramaya başlarlar. Kızın ailesine bakılır. Gidip gelmeli mi, ailemize denk mi, sayılan sevilen insanlar mı diye. Zengin, nüfuzlu bir aileden kız almak esastır. “Falancanın kızını gelin aldı.” denir. Amaç maddiyattan öte şanlı, şerefli bir düğündür.¹⁵⁷ Daha sonra kız araştırılır. İlk aranılan özellikler şunlardır: Dedikodu yapıp yapmadığı, laf taşıyıp taşımadığı, hırsızlık gibi kötü huylarının olup olmadığı, temizliği, bugünün işini zamanında yapıp yapmadığı, büyükleri sayıp küçükleri sevip sevmediği.¹⁵⁸ Burada, oğlan anasının sözü çok önemlidir. Çünkü Safranbolu’da oğlunu evlendirdi değil gelin aldı denir.¹⁵⁹ Kayınvalide - gelin aynı çatı altında beraber olacak evin işlerini beraber yürütecektir. Safranbolu’da aynı evde birkaç aile birlikte yaşadığı için kayınvalidenin istediği, beğendiği kız önceliklidir. Kayınvalideye hürmet geline her daim aşılır. Öyle ki kına yakılırken verilen öğütten biri “Kayınnanın döşegini patdan atma” yani “saygısızlık etme” dir.

Gelin adayının işleri zamanında yapıp yapmadığını anlamak için şöyle bir yöntem izlenirmiş: Kızın evde yalnız olduğu bir saatte oğlan tarafından bir kadın kızın evine gider. Kıza der ki kızım benim yeğenimin midesi çok ağrıyor. Ona tekne kazıntısının suyunu iç dediler. Varsa getir derler. Kız dur

¹⁵⁶ Sabiha Tamer (K.63)

¹⁵⁷ Hatice Büyükkaragöz (K.26)

¹⁵⁸ Nezihe Kadioğlu (K.59)

¹⁵⁹ Nezihe Kadioğlu (K.59)

bekle teyze hemen getireyim derse bu demektir ki evde ekmek yapılmış ama kız onu temizlememiş yani bugünün işini yarına bırakmış. Ama “ekmek ettik ama tekneyi temizledim, birkaç gün sonra gel, ben sana o zaman getiririm” der ise bu işi ertelediğini gösterir ki istenilen bir durumdur.¹⁶⁰

Kızı görüp incelemek için sonra dost ahbab kahve içmeye gidilir. Kız kahve yapınca bir bahaneyle evin tuvaletine gidilir. Çünkü evin temizliği tuvaletten anlaşılır, özellikle lavabo altları incelenir, daha sonra sedir altlarına bakılır tozlu mu diye görünmeyen yerlerin de temizliğine önem verip vermediği anlaşılır.¹⁶¹

Ya da eve beyaz çorap giyilerek gidilir ki temizliği anlaşılsın. Eğer ev temiz değilse şu tür sözler söylenir.”Maşallah bu evin kızına, ismi yazılıyor sehpanın tozuna; yazı yazdım aynasının yüzüne, yazıklar olsun şu koca evin kızına” (Acar, 2007, 23)

Bu aşamada oğlan da kız da birbirlerinden habersizdirler. Kızlar o dönemde boyu topuklarına kadar uzanan tek gözü tamamıyla kapatan çarşafa benzer “*marhma*” denilen bir giysi giyiyorlardı.¹⁶² Dolayısıyla kişilerin birbirlerini görmeleri zaten mümkün değildi. Kız ve oğlan birbirlerini ilk kez gerdek gecesi görürler.

Kızı incelemenin, görmenin bir diğer yolu da hamama götürmektir. Kız bir bahaneyle hamama götürülür, akça pakça olup olmadığına, vücudunda kusur bulunup bulunmadığına, yürüyüşüne, ağzının kokup kokmadığına bakılırdı.¹⁶³

Bartın’da kız seçerken “Boy güzelliği değil, huy güzelliği olsun.”, “Kendi güzelden kırk günde bıılır ama huyu güzelden ömür boyu bıılmazmış.” denir (Abdülkadiroğlu, 1987, 11).

¹⁶⁰ Nezihe Kadioğlu (K.59)

¹⁶¹ Hatice Büyükkarağöz (K.26)

¹⁶² Nezihe Kadioğlu (K.59)

¹⁶³ Sabiha Tamer (K.63)

Kız beğenildi aileye de duyuruldu ama sözü kesilmedi veya yüzük takılmadı ise herhangi bir düğünde oğlan tarafından biri, kız oynarken üzerine tülbent koyar. Amaç; bu benim gelinim, mesajını eşe dosta vermektir. ¹⁶⁴

4.3.1.2.3.2. Kısmet Açma

Yörede gençlerin evlenip yuva kurmaları, çoluk çocuğa karışmaları istenilen bir durumdur. Yaşı geldiği halde evlenemeyen ya da önüne türlü engeller çıkan gençler ya da aileleri kısmetlerinin bağlı olduğuna inanırlar. Bu nedenle kısmetlerini açmak için pek çok yatır ve türbe ziyareti yaparlar, adak adarlar, kurban keserler.

4.3.1.2.3.3. Görücülük/ Kız İsteme

Kız beğenilirse Allahın emri peygamberin kavliyle amcasından veya babasından istenir. Şimdi eski çarşı denilen kısımdaki Arasta Çarşısı'ndaki kahvede kızın amcası babası ve oğlan tarafı oturur, ahbaplık eder, kızı istemeye niyetleri dile getirilirdi. Bu esnada bir hafta kadar zaman geçer her iki taraf da birbirlerini araştırma fırsatı bulurlardı. Eğer kız tarafının gönlü yok ise veya oğlanı beğenmiyorlarsa kızımız daha küçük veya annesi hasta ona bakacak gibi bahaneler bulunur; niyetleri var ise eşe dosta da söyleyelim haber verelim ayıp olur gibi sebeplerle aradan geçen zamanı uzatırlardı ki bakalım bir daha isteyecekler mi, gerçekten almaya niyetleri var mı diye oğlan tarafı denenirdi. Çünkü Safranbolu'da bir kere istemeye kız verilmez. "Oğlan tarafına çeke çeke aldık." dedirtmek amaçtır. ¹⁶⁵

Aynı zamanda bu kız tarafı için de bir gurur kaynağıdır. Aksi halde kızı kimse istemiyormuş da kız evde kalmış gibi bir izlenim oluşmasına engel olunmuş olur. Toplumumuzda, özellikle kız aileleri, belirli bir süre geçtiği halde, kızlarını evlendiremedilerse, kızlarının kısmetinin kapalı olduğuna inanırlar ve kısmetlerini açmak için çeşitli çarelere başvururlar. Erkekler için

¹⁶⁴ Sabahat Tamer (K.62)

¹⁶⁵ Nezihe Kadioğlu (K.59)

“elini sallasa ellisi” sözünün toplumdaki yaygınlığı ile böyle bir endişe fazla söz konusu değildir (Başçetinçelik, 2009, 168).

Safranbolu’da kızı isteyen erkeğe dünür, kadına ise dünürşü denir. Bu arada kız tarafı da oğlan evini araştırır. Özellikle demir çelik fabrikalarının kurulmasından sonra burada çalışması, sosyal güvencesinin olması istenen bir durum olmuştur.¹⁶⁶ Bunun dışında oğlan babasının işini mi yapıyor, babası öldüyse işi devam ettirebilmiş mi atmış mı satmış mı, işi devam ettirebilmiş mi diye bakılır. İçki içip içmediği, taşkınlık yapıp yapmadığı soruşturulur.¹⁶⁷

Kız tarafının istediği oğlan profili şu dördlüklerde anlatılmıştır:

Asri pencerele
Düdüklü tencereli
Dumansız baca
Kayınnasız koca

Dördlükten de anlaşıldığı üzere gelin adayları yeni, ayrı bir evde büyüklerden ayrı oturmak istemekte, ocaklı, tüplü bir ev hayal etmektedir.¹⁶⁸

4.3.1.2.3.4. Söz Verme

Kız tarafı kızı vermeye karar verdiklerinde yine Arasta çarşısındaki kahvede bir araya gelirler, amca, baba vs otururlar, kızın sözünü orada verirler.

4.3.1.2.3.5. Nişan/ Nişanlılık

Ardından nişan günü kararlaştırılır. Nişanda şerbet ikram edilir. Oğlan tarafı yüzük, küpe, altın verir. Kız tarafı da yüzük verir. Yüzüğü takan kişinin tek evlilik yapmış olması ve yüzük takılırken abdest almış olması gereklidir.

¹⁶⁶ Hikmet Sarıtunç (K.35)

¹⁶⁷ Nezihe Kadioğlu (K.59)

¹⁶⁸ Zehra Keçeci (K.71)

Oğlan evinin kaç beşi bir yerde taktığı önemlidir. Çünkü takılan beşi bir yerde karşılığında kız evi de o kadar tepsi baklava yaptıracaktır. ¹⁶⁹

Her iki taraf da birbirlerine nişan bohçası verir. Burada mendil mutlaka bulunur. Bu nişanın bir sembolüdür. Bunun dışında seccade, tülbent, mendil, terlik, çamaşır, kumaş, tespih bohçaya konulan diğer parçalardır. ¹⁷⁰

Nişan bitince düğün günü kararlaştırılır. Her iki aile de neler yapması gerektiğini, neler yapabileceğini burada konuşur. Aileler mümkün olduğunca şatafatlı düğün yapmaya çalışır.”Düğünün borcu ile Ramazanın harcını Allah kayırır.” “Düğün kapısı bereket kapısıdır.” “Ev yapanla düğün kurana Allah yardım eder.” (S.Y.Ataman, 2004, 85) Düğün tarihi bayramlara denk gelirse de yapılan çeşitli uygulamalar vardır: Kurban bayramında oğlan tarafı kıza koç alır, koçu süsler, kınalar yakar, boynuzuna altın takar. Kız tarafı da buna karşılık oğlana baklava yaptırır, çeşitli hediyeler alır. Ramazan bayramına denk gelirse oğlan tarafı kıza elbiselik kumaş alır veya diktirir. ¹⁷¹

4.3.1.2.3.6. Davet/ Okuma

Düğünden bir hafta önce her iki taraf da hazırlığa başlar, eş dost akraba baklava, börek, dolma yapmaya yardıma gelir. Türkü söyleyici, oyuna kaldıracı, aşçı ayarlanır. Safranbolu’da düğün olduğunu eşe dosta haber veren kişiye “okuyucu” denir. Davet etmek için de “okutmak” fiili kullanılır. Düğün öncesi konuşkan, çevreyi tanıyan kişi veya kişiler okuyucu olarak seçilir. Okuyucu sadece düğüne değil gelin hamamına ve semete de davetleri gerçekleştirdiği için düğün sahibinden bahşişini alır. ¹⁷²

¹⁶⁹ Nezihe Kadioğlu (K.59)

¹⁷⁰ Sinem Sarıtunç (K.68)

¹⁷¹ Nezihe Kadioğlu (K.59)

¹⁷² Bedriye Kavsa (K.12)

4.3.1.2.4. Dügün

4.3.1.2.4.1. Sağdıç

“Sağdıç” kelimesi, güveye arkadaşlık ve kılavuzluk eden kimse anlamında kullanılır. Safranbolu ve çevresinde de sağdıçlar düğünün başlangıcından sonuna kadar damadın ve gelinin en önemli yardımcılarıdır. Geline ve damada her konuda düğün boyunca destek olan arkadaş anlamına gelmektedir. Gelin ve damat kendilerine yakın arkadaşlarından veya akrabalarından birer sağdıç tayin eder. Sağdıç düğün boyunca gelinin ve damadın yanında bulunur. Genellikle evli kimselerden sağdıç seçilir. Gelinin ve damadın her işine yardımcı olurlar.¹⁷³

4.3.1.2.4.2. Çeyiz

Düğün Eflani günü de denilen pazartesi günü başlar. Safranbolu’da pazartesi gününe Eflani günü derler. Eflani’nin pazarının o gün kurulması ve Safranboluluların bu pazara rağbet etmesi sebebiyle bu isim verilmiştir. Düğünden önce kızın odası döşenir. Sedirler kurulur, dantelleri örtülür, halısı serilir, perdeleri takılır, kap kacağı yerleştirilir.¹⁷⁴

Çünkü Safranbolu’da geleneksel bir aile yapısı vardır. Evlenen oğlan eşiyle birlikte aynı evde hayatını devam ettirir. Ancak Safranbolu evlerinin oda yapısı buna göre düşünülmüştür. Yani her odada bir evde bulunması gereken ocak, banyo gibi günlük ihtiyaçların tümünü karşılayacak donanım tasarlanmıştır. Birlikte oturmadaki amaç evin işlerini paylaşmaktır. Bağ, bahçe işleriyle birlikte çocukların bakımı da buna dâhildir. Evde kaç çocuk var ise eltiler her biriyle kendi çocuklarıyla ilgilenir gibi ilgilenirler, ayırım yapmazlar.¹⁷⁵

Pazartesi günü: Düğün pazartesi günü başlar. Ama bu günkü düğüne genç kızlar gitmez. Bu düğün hem oğlan evinde olur hem de kız evinde.

¹⁷³ İbrahim Sarıtuñ (K.38)

¹⁷⁴ Zahide Yıldırım (K.70)

¹⁷⁵ Zahide Yıldırım (K.70)

Yenir, içilir, oynanır, eğlenilir. Ayrıca bugüne “sepet günü” de denir. O gün oğlan evinden kız evine sandık gelir, içinde gelinin giyecekleri hazırlanmıştır. Bu sepeti oğlan tarafından birkaç kişi kız evine getirir, kız evi gelen kişilere yemek ikram eder. Akşamüzeri de kız evinden birkaç kişi oğlan evine hayırlı olsun Safranbolu’da “hayırlıya gitmek” denir gider, oğlan evi de kız evini ağırlar. Zaten Safranbolu düğünlerinde her gün kazanla yemek pişer, o eve gelen kişinin yemek yememesi veya aç kalkması mümkün değildir, düğün evi herkese açıktır.¹⁷⁶

Salı günü: Salı günü hamama gidilir. Hamama kaç kişinin çağırılacağı önceden konuşulur. Kızın annesi hamama gelmez. Ona göre her iki taraf da aynı sayıda kişiyi davet eder. Burada masrafları (hamam parası, natır, sabun, yiyecek vs)oğlan tarafı karşılar. Gelin, hamamdaki havuzun etrafında sağdıç tarafından dolaştırılır. Önce oğlanın akrabaları daha sonra kızın akrabaları dolaşılır. Her iki tarafın da akrabaları gelinin boynuna elbiselik asar. Oğlan tarafı ek olarak natırın da boynuna elbiselik asar.¹⁷⁷

Hamamdaki eğlence eve gidince de devam eder. Buna “sağdıç gecesi” denir. Evin kapısında fener asılıdır. Böylece düğün evi herkes tarafından bilinir. Şimdilerde uygulanan bayrak asma olayı o dönemde yoktur. Sağdıç (sağduç) gelinin ve damadın en yakınıdır. Kardeşi yoksa amcasının, dayısının, halasının veya teyzesinin kızı ya da eltisi gibi... Burada sağdıca da düğün yapılır. Oyun oynanır, kına hazırlanır, ancak yakılmaz. Sadece kına tepsisi başında dolaştırılır ve “Kabem türküsü” söylenir. Burada sağdıçla birlikte oyun çekicisi, kaldıracısı da önemli rol oynar. Kadınları birbirlerine yaşça denk olacak şekilde oyuna kaldırır.

Düğünde eğlenceyi sağlamak üzere saz takımı, zili maşa, küp (darbuka) tef ve türkücü tutulur. Sağdıç gelenlere yol gösterir. Bayanlar düğüne gelirken tefebaş, dallı, hürriyet yünlüsü, şetari, sıрма, kadife kaplama, sivai, kutnu, sırmalı kadife, sopalı gibi elbiseler giyerler. Tefebaşın bel kısmına gümüş ya da altın kakmalı süslerle donatılmış çok değerli bir

¹⁷⁶ Nezihe Kadioğlu (K.59)

¹⁷⁷ Nezihe Kadioğlu (K.59)

kemer takılır. Sivai ise daha çok zenginler tarafından giyilen bir gelin elbisesidir. Çeşitli renklerde ipek üzerine gümüş simler işlenmiştir. Kutnu ise çok önceleri giyilmiş olan bir gelin elbisesidir. Sırf ipektendir. Çeşitli renklerde olabilir. Daha önceleri bu elbise çok değerli olduğu için kutularda saklanırmış. Bunun için de “kutu esvabı” denirmiş. Bu elbiseler sadece özel günlerde giyilir (Akman, 2004, 56).

Beşi birlik, inci, elmas, ön ve koltuk zinciri takarlar, allık sürer rastık çekerler. Kadınlar burada düz oyun (mızımız oyununu) oynarlar. Bu oyun yavaş hareketlerle oynandığı için düğüne gelen oğlan annelerinin de kendilerine gelin beğenmelerinde yardımcı olur. Kızlar bazen oyun kaldıracının davetine nazlanır, o zaman da şu sözler söylenir:

Hadi gızım oynayıve
Göbeğini sallayıve
Veya
Oynayalım oynayalım
Yazı köyü boylayalım
Bu şehirde durmayalım
Kaştan gözden anlayalım (Tunçözgür, 1999, 145)

Türkülerle oyuna kalkan kızı utandırmak için de şu mani söylenir:

Ah noldun a bakalım
Böyümüşsün maşallah gocaya satalım (Akman, 2004, 57)

Düz oyun oynanırken söylenen türküler ünlü halkbilimci Sadi Yaver Ataman'ın notlarından şu şekilde derlenmiştir:

Yandım oğlan yanıyorusun
Yandım oğlan yanıyon
Her sözüne kanıyorusun (yanıyon aman)
Salla mendil varıyorusun
Cilvelendin sanıyorusun (yanıyon aman)
Uzunu boy ederler
Kısaya yan ederler (yanıyon aman)

Orta boyun üstüne

Her gün bir kan ederler (ölüyön aman) (Şenel, 2004, s.2102)

Kale Kapısı

Kale kapısından girdim içeri aman
Zaptiyeler durmuş iki keçeli aman

Ooof ben sana yandım oğlan

Üç yıl oldu ben o yardan geçeli aman
Ağlama kömür gözlüm yol ayrı düştü aman

Ooof ben sana yandım oğlan

Evlerine vara gele eğlendim aman
İftiradır dilden dile söylendim aman

Ooof ben sana yandım oğlan

Ben o yârin kaşlarına imrendim aman
Geçti de kömür gözlüm eğleyemedim aman

Ooof ben sana yandım oğlan

Evlerine vara gele eğlendim aman
El kızını kendime yâr ettim aman

Ooof ben sana yandım oğlan

Annesine söylemeye and ettim aman
Yandım alamadım yâr elden uçtu aman

Ooof ben sana yandım oğlan

Kalenin ardında üç ağaç incir aman
Ellerimde kelepçe boynumda zincir aman

Ooof ben sana yandım oğlan

Zincirin altında kollarım sancır aman
Ağlama kömür gözlüm yol ayrı düştü aman

Ooof ben sana yandım oğlan

Kalenin altında yanar kandiller
Kandilin şavkında konar bülbüller

Ooof ben sana yandım oğlan ¹⁷⁸

Düğünlerde düz oyunla birlikte *amani*, *aç kapı*, *çiftetelli*, *kaşık havası* oynanır. Amani oyununda söylenen türkünün sözleri şu şekildedir:

Amani

Var git oğlan var git sende bir hal var aman oy oy

Yanağında top top olmuş benler var aman aman

Anası vermezse kızına yalvar

Yandım şeker oğlan

Var git ordan oğlan

Amani

Ezelden âdettir güzele bakmak oy oy

Güzelin halinden ne bilir ahmak

Yandım şeker oğlan

Var git ordan oğlan

Amani

Evlerine varamadım arımden oy aman of

Ayırdılar beni nazlı yârimden

Yandım şeker oğlan

Var git ordan oğlan ¹⁷⁹

Bir başka türkü de şöyledir:

Uzun olur uzun yolun selvisi yandım aman

Ben bilemeyon benim yârim hangisi

¹⁷⁸ Hatice Büyükkaragöz (K.26)

¹⁷⁹ Hatice Büyükkaragöz (K.26)

Hele yavru yavru
 Gülüm aman aman
 Evlerinin önü yüksek kaldurum
 Kaldurumdan düştüm beni kaldurun
 Varman oğlan varman dengim değilsin
 Anamdan babamdan zengin değilsin (Akman, 2004, 58)

Aç kapı türküsü:

Aç kapıyı ben geldim civanım aman
 Sefâ geldin, hoş geldin ölüyon aman

El ediye, el ediye
 O yâr beni del'ediye
 Gara da (ela da) gözler kül ediye

Çuha da yelek ekl'olur, ölüyon
 Çirkin seven dert olur, yanıyon
 Sever isen gozel sev, ölüyon
 Gozel merhametl'olur, yanıyon aman

Sen de yanuk, ben de yanuk
 Sular akar buz bulanuk,
 Eller uyur, ben uyanuk

-Aranağme-

Çuha da yelek eğmesi, ölüyon
 Sol yanında düğmesi, yanıyon
 Yine de gozüm seyreyor, yanıyon aman
 Yakın yârın gelmesi, yandım ben

Aman hanım, zârif hanım
 Hâlin hatırın soralım
 Anandan izin alalım
 Bu gece bizde kalalım

-Aranağme-

Ay ışıktır varamam, yanıyon
 Dile de destan olaman, ölüyon
 Ay buluta girince, yandım ben
 Bağlasalar duraman
 Elim gaydı (kaydı) dilim gaydı
 Ağam serhoş ne tez aydı
 Hele yanuk olmayaydı

-Aranağme- (www.ekitap.kulturturizm.gov.tr, 24.10.2011)

“İlk iki mısra, oyuncuların karşılıklı titreşip çömelişmeleri ve çömelikken vücudun belden yukarısını iki tarafa eğe eğe ellerini başları üstünden çevirip yerde parmak burarak tempoya uymaları suretiyle başlar. Ancak, oyunculardan biri sağa eğilince öbürü sola meyleder. Böylece tekrar sağa ve sola vaziyet değişildikten sonra tetik davranışla yer değiştirerek ayağa kalkarlar. Son üç mısra tam bir Zeybek oyunu tartımına uygun nağmelerden ibarettir. O sebepten oyuncular hareketin heyecanına asıl şimdi kapılırlar. Vaziyetleri şöyledir. Göğüsleri ilerde olduğu halde, gözler bebek bebeğe bakacak surette başlar dik durur. Sağ dirsek sağ yana uzanırken, sağ el omuz seviyesine kalkar. Sonra, yine bu kol dirsekten itibaren öne doğru kırılarak, aşağıya doğru kırık bilekle gelişigüzel bırakılır. Sol el ise hafifçe kırılıp bükülerek az geride bulundurulur. Ayak vaziyetlerine gelince; sağ ayak parmaklar üstünde, topuk yukarda ve diz kapağı dıştan yana bükük olur. Vücut bu ayağa bindirilmez. Sol ayağın tabanı yere basıktır. Vücut ağırlığı tamamen bu ayaktadır.

Oyuncular olduğu yerde kol ve kalça figürleriyle bir müddet oynadıktan sonra vücut birden sol ayaktan sağ ayağa yükletilir. Sol ayak yana fırlatılıp bir adım öne atılır, sonra da birinci vaziyete geçilir. Yana ayak atış hareketleri böylece tekrarlanır. Sonra, ansızın göğüs göğse gelinir. Sağ ayaklar ileri atılmak suretiyle de diz kapakları tokuşturulur. Gövde sağa ve arkaya bükülerek hızlı bir dönüş yapılır. Bu şekil de birkaç defa tekrarlanır. Saz aranağmeye geçince diz çökme figürleri başlar.

Oyuncular, ayakları üstüne yaylanarak sıçraşır ve iki ayak üstüne düşüp akabinde (hemen ardında) de diz çökerler. Diz çöküş vaziyetinde yine hafifçe kalkar sağ diz kapağını - vücudu sola eğerek - yere vurur. Arkasından sol ayağı da aynı şekilde yere toslatarak ayakta yapılan dönüş figürünü diz çöküş vaziyetinde yerde tekrarlayıp ayağa kalkarlar. Bu oyundaki figürlere topluca "numara" denilip türlü adları vardır. Selamlaşma numarası, yan numarası, toplama numarası, ön numarası, atlama numarası gibi (Numara kelimesi Türkçe olmadığına göre, evvel zamanda başka bir tabir kullanıldığı muhakkaktır).

Açkapı oyunu çoğu zaman erkeklerce oynanmakla beraber, kadın düğünlerindeki çengilerden birinin erkek kıyafetinde oyuna katılmasıyla da yürütülebilir. Çünkü erkek ile kadının bu oyundaki durum ve figürleri farklıdır. Erkeğin daha vakarlı, heybetli, cesur sert, kadının ise nazik ve mahcup bir hâli olur. Bazı figürleri birlikte gösterdikleri halde bazılarında -hele atlamalarda-erkek ve kadın ayrı ayrı oynarlar. Oyunun parmak çitlatmalarına aynı zamanda dilin damak şaklatmaları da tartımla katılır.” (www.ekitap.kulturturizm.gov.tr, 24.10.2011)

Düğünlerde çokça söylenen ve düz oyuna da uygun olan bir türkü de Düriyemin Güğümleridir:

Düriyemin Güğümleri

Düriyemin güğümleri kalaylı ah kalaylı
 Fistan giymiş etekleri alaylı alaylı aman aman
 Düriye'mi aldatması kolay mı ah kolay mı
 Ah alırım dedin de aldattın beni aldattın beni aman
 Üç telli saz ile oynattın beni oynattın beni aman
 Giyme dedim giydin sen bu alleri ah alleri
 Başıma getirdin türlü halleri halleri aman aman
 Düşman ettin bana bütün elleri ah elleri
 Ah alırım dedin de aldattın beni aldattın beni aman

Üç telli saz ile oynattın beni oynattın beni aman¹⁸⁰

Yine bu eğlencelerde genç kızların yaşça büyük erkeklerle evlendirilmeleri sonucu söylenen *goc'adam türküleri* (koca adam türküleri) de vardır. Yaşça denk olmadığı halde evlenmesine izin verdiği için annesine sitem eden genç kız, aynı zamanda yaşlı eşinden hareketle hayalindeki genç eş adayını da anlatmaktadır.

Goc'adam Türküsü (Koca Adam Türküsü)

Goc'adam harman ister
 Dizinde derman ister (ölüyon)
 Utanmaz sakalından
 On beşinde kız ister (ölüyon)
 Goc'adamın sarması
 Sandım odun yarması (ölüyon)
 Delikanlının sarması
 Zemheri fırtınası (ölüyon) (Acar, 2007, 30-31)

Yeşil İpek

Yeşil ipek bükene sınam of
 Yâre dizlik dikene
 Mevlam sabırlar versin sınam of
 Gizli sevda çekene

 Elinde şamdan bakıyor camdan
 Geçiyor yoldan zarifte hanım

 Gidiyom elinizden sınam of
 Kurtulam dilinizden
 Yeşilbaş ördek olsam sınam of
 Su içmem gölünüzden

¹⁸⁰ Nezihe Kadioğlu (K.59)

Elinde şamdan bakıyor camdan
Geçiyor yoldan zarifte hanım

Öyledür yâr öyledür sınam of
Aşkın beni söylediür
Almış yâri kucağına sınam of
Hem sever hem söylediür

Elinde şamdan bakıyor camdan
Geçiyor yoldan zarifte hanım¹⁸¹

Çifte Telli

Çifte de telli mesnedi belli (2)
Bir yâr sevdim o da taralelli
-N-

Aaaah aaahhh ölüyom ben
İç donu göyneke yanıyom ben
-N-

Yalii yali yali yalii lam
Ah yali yalilim yalim
-N-

Aygınım ben baygınım ben çiftetelliye
Aygınım ben baygınım ben ince belliye

Şemsiyesi elinde altın saat belinde (2)
Beş para yok cebinde saltanatı yerinde
-N-

Karşıda hurma bıyığını burma
Yâr ben ölürsem sen ağlayıp durma
-N-

Bir elinde bağlama, kömür gözlüm ağlama
Ben buralı değilim bana gönül bağlama¹⁸²

¹⁸¹ Nezihe Kadioğlu (K.59)

Bir de sağdıç gecesinde “*helosa*” denilen bir türkü söylenir. Dört kişi birbirlerinin elini tutarak iskemle gibi yapar ve sağdıçı buraya oturtarak aşağıdaki türküyü söylerler:

İstanbul’dan gelir hekim helosa helosa
Hele mele yusa musa hey

Cevahirdir benim yüküm helosa helosa
Hele mele yusa musa hey

Kızılbelden gelir pekmez helosa helosa
Hele mele yusa musa hey

Peştemela koysam akmaz helosa helosa
Hele mele yusa musa hey (Tunçözgür, 1999, 147)

Sağdıçtan sonra kaynanayı da tutarak aynı şekilde sallarlar.

4.3.1.2.4.3. Kına

Çarşamba günü: Çarşamba günü kız evinin kına gecesi vardır. Bu gecenin masrafını kız tarafı karşılar. Buraya davete gerek yoktur. Herkes katılabilir. Bu eğlence hamamda, bahçede, evin büyük çardağında yapılır. Evin kalabalığına göre müsait bir yer ayarlanır. Sağdıç gelini getirir, gelin hiç konuşmaz. *Mız mız, çiftetelli, aç kapı* oyunları oynanır. Sağdıç gelinin yüzünü beyaz tülbent ile örter ve gelinin yanına oturur, başlarında *Kabem* çevrilir.

Çarşamba gecesi kınada gelin, sağdıçı tarafından oyuna kaldırılır. Gelin her iki tarafın akrabaları ile oynar. Cuma günü yapılan düğünde de gelin oynar ama burada oyun çekicinin veya sağdıçının kaldırmasına gerek yoktur. Gelin zaten damadın tüm akrabaları ile küçük büyük demeden oynamak zorundadır.

Manilere kız ağlayıncaya kadar devam edilir. Kızın burada ağlaması önemlidir. Aksi takdirde “Evlenmeye çok gönüllüymüş.” denir. Sağdıç, gelinin

¹⁸² Nezihe Kadioğlu (K.59)

yüzünü siler. Eğer eğlence bahçede veya hamamda ise kına yakma işlemi evde yapılır. Çok eskiden *Kabem türküsünü* hacca giderken ve dönerken hısım ve akrabası, ellerine kına koydukları zaman söylemiş. Hacca giden bir kişi ile evlenecek kızın aynı türkü ile gönderilmesi manidardır. Kınayı bir eline evlenmemiş genç kız, diğer eline ise mutlu bir evliliği olan kadın yakar. Genç kızlar bu muumlardan alır saklarlar; bereket, uğur getireceğine inanırlar. Kabem türküsü şöyledir:

Kasaba düğünlerinde
Kabem sanğa varsam gonuk
Sağ yanında altun oluk
Hep melaykeler anda gonuk
Canım Kabem varsam sanğa
Goözel Kabem yansam sanğa

Kabeye varan hac'olur
Başında altun tacolur
Hep melaykeler duacı olur
Canım Kabem...

Şamda deve gatar gatar
Ayakları guma batar
Ömür hacısı mestin çeker
Canım Kabem....

Kabe'nin dördür gapusu
Lâl ü mercandır yapusu
Misk ü anberdir gokusu
Canım Kabem...

Ak mermerden döşetmişler
Gümüş guşak guşatmışlar
Altundan eşikler yapmışlar
Canım Kabem... (Ataman, 1944b, s.12)

Köy düğünlerinde:

Kabe'nin dalları bölük bölüktün
 Benim yürecüğüm delük delüktün
 Dünya dedükleri bir görgelüktün
 Canım Kabem varsam sanğa, yâhut;
 Yeşil aleminenğ gelür Muhammet
 Allahümme salli âlâ Muhammed

Eşim dostum yüklesünler yükümü
 Gonşuların helal etsin hâkimi
 Bilmez oldum ben ırağı yakını
 Canım Kabem...

Hu deyince ciğercüğüm delinür
 Ömrüm güneş gibi doğar dulunur
 Dürlü cevâhirler anda bulunur
 Muhammedin düğünü var cennette
 O sultanın şenliği var uçmakta

Ayağına giyer nurdan nalini
 Gider cennet bahçasına salini salini
 Biri İsa biri Meryem gelini
 Muhammed'in düğünü var cennette

Bağrı taşlı, gözü yaşlı gonuklar
 Hakka doğru gider gibi sunuklar
 Cuma geceleri gelen gonuklar
 O sultanın şenliği var uçmakta (Ataman, 1944b, s.12)

Kına yakıldıktan sonra şu mani hep bir ağızdan söylenir:

Babam pazara vardı mı
 Mestim pabucum aldı mı
 Bu da kızımın dedi mi
 Kadınım kınan kutlu olsun
 Şunda dirliğin tatlı olsun

Sen bu evlere gelmezsin
 Evvelki gibi olmazsın
 Mendilden ekmek almazsın
 Kadınım kınan kutlu olsun
 Şunda dirliğin tatlı olsun

Babanın öküzü beştir
 Kızların emeği hiçtir
 Kadınım kınan kutlu olsun
 Şunda dirliğin tatlı olsun (Ataman, 1944b, s.12)

Yine kına gecesinde söylenen sözlerden biri de aşağıda verilmiştir:

Yük Dibi (Kına Gecesi)

Getürünğ gına yakalım nenni
 Yetmezse azcuk gatalım nenni
 Geliniğ hâlin soralum nenni
 Nenni haşam benim paşam nenni
 Yaturayım ak pamuğum nenni

Yük dibine yering ettim nenni
 Üstüne al halı örttüm nenni
 Sesinğ ile zabah ettim nenni
 A gelinğ gınanğ gutlu olsun nenni
 Evde dirliğinğ datlı olsun nenni

Evlerininğ oönğü mektep nenni
 Mektepte okurlar tebbet nenni
 Guüveyiniğ adı Mehmet nenni
 Nenni haşam benim paşam neni
 Yaturayım akpamuğum nenni

Sallaya sallaya golum şişdi nenni
 Golumdan enteşem (bilezik) düştü nenni
 Uyumaz haşam benim paşam nenni

Nenni haşam benim paşam nenni

Evlerinin oöğü cevüz nenni

Gırdım baktım içi yavuz nenni

Goca donğuz (kaynanayı telmih) pek tecavüz nenni

Nakarat

Bir tekne hamur yoğurdum nenni

Böyük eltinği doyurdum nenni

Bir çatlayası doğurdum nenni

A gelin gınanğ gutlu olsun nenni

Evde dirliğinğ datlı olsun nenni¹⁸³

Bu gecenin bir diğeri özelliği de şudur: Bu gecede bekâr kızlar en süslü elbiselerini giyer gelirler. Oğlan anneleri de gelin seçerler. İşte kızlarla gelinin oynaması, karşılaşması esnasında karşılıklı atışmalar yapılırken söylenen sözler şu şekildedir:

Bir gızınanğ bir gelininğ cengi var

Bilemiyom nangısının hangisinin dengi var

Gızınğ göğsünde ak sırmalı süngü var

Çeker süngüsünü yâre saldırır

Gelin Tarafı

Gelin der ki ben yaylama göçerim

Punğarlardan soğuk sular içerin

Yâre karşı ak gerdanı açarın

Ak göbeğaltında sırlı balım var benim

Kız Tarafı

Kız da der ki ben yaylama yayladım

¹⁸³ Nezihe Kadioğlu (K.59)

Ensim enginlere seyrân eyledim
 İşte gelin bunda yalan söyledin
 Bozulmuş govanda sırlı balmolur

Gelin Tarafı

Gelin der ki benim altun başım var
 Ala göz üstünde hilâl gaşım var
 A kız senin bir gecelik işin var
 Zabanısı kervan geçer yol olur

Kız Tarafı

Gız da der ki bizim yere yağmaz mı yağmaz mı
 Beni gören yeğit boynun eğme mi eğme mi
 O bir gece binğ geceye değme mi değme mi
 Gız olanlar nergisi satar gül alır

Gelin Tarafı

Gelin der ki hurilerden huriyim
 Bağdad gibi goç yeğidin yâriyim
 İlkbaharda oğul vermişim arıya
 Sepetim dolusu balım var benim

Kız Tarafı

Kızı da der ki havalara ağarım
 Gonca gül gibi boynun eğerim
 Zelvi boya al entari geyerim
 Eteğim dolusu gülüm var benim

Gelin Tarafı

Gelin der ki galk gidelim bazara

İnce beli çektirelim hizara
 Bir yürük şeftali eletelim bazara
 Olmuşunmu alırlar yoğsa hamimi (Ataman, 1945, 11-12)

Çarşamba gününün gecesini erkekler de ayrıca düğün yaparlar. Erkek toplantılarında oyunlar yapılır, duruma göre türküler söylenerek sabaha kadar rakılar içilirdi.

Ertesi gün sabahtan hamama gidilir daha sonra eve gelinir, güveyi eve bırakılırdı, ancak evli ve yakın bir arkadaşının yanında olmak şartıyla.

4.3.1.2.4.4. Gelin Alma

Perşembe günü: Perşembe gelin alma günüdür. Kız tarafında gelin süslenir, güvey tarafının dümbelek sesi duyulunca gelin almanın yaklaştığı anlaşılır. Gelin bir odaya saklanır. Gelin alma alayı merdivenden çıkarken *dünürşü türküsünü* söylerler:

Dünürşüler bölük bölük hey
 Oldu yürek delük delük hey
 Ağlama gelin anası hey
 Sabreyle sağduç ninesi hey
 Güveyi bey kazak olsa hey
 Gittiği köy uzak olsa hey

Kal evimiz kal
 Şen evimiz şen
 Güveyinin atı nallı hey
 Başında tülbendi telli hey
 Ağalar içinde belli hey
 Ağlama gelin anası hey
 Sabreyle sağduç ninesi hey (Akman, 2004, 67)

Gelin damadın gönderdiği giysileri giyer. Gelinin beline kırmızı kurdele bağlanır. Bunu gelinin erkek kardeşi yapar. Yoksa aileden en yakın görülen

kişi bağlar. Kurdeleyi gelinin beline üç kere dolar. Ama ilk iki sefer bağlamaz üçüncü sefer de düğümlenir. Bu, bekâret simgesi olarak da kabul edilir. Gelini merdivenden erkek kardeşi ya da babası koluna girerek indirir.¹⁸⁴

Merdivenden tıkr da mıkır inerken

Saçları boynuma dolanıyor severken (Ataman, 2004, 97)

Perşembe günü kızın annesi iki tepsi baklava yaptırır. Biri gelin kıza biri ise sağdıca verilir. Bunlar o dönemde hayvanın üzerine yerleştirilen üstü tülle örtülü cibinlikle taşınır. Gelini soktukları cibinlik kırmızı basma ve yerine göre ipekten yapılmış bir oda şeklindedir. Dört köşesine birer sıruk geçirilmiştir. Sırıkların uçlarından ikisi kız evinden ikisi oğlan evinden olmak üzere dört çocuk tutar. Cibinliğe aşçı kadın da girer ve geline öğütler verir.¹⁸⁵

Gelin alma alayının önünde bir tek dümbelek vardır ve durmaksızın çalar. Kaynana ve diğer kısımlardan on, on iki ferâce, yaşmak ve ihram örtünerek, bu acayip kıyafetleriyle gelin alayının önünden giderler. Bunlar seyircilere elma ve şeker atarlar. İçine para konulmuş bir elmayı, gelin adına sağdıç seyircilere atar. Bu elmayı kim kaparsa doğruca güveye götürerek bahşiş alır. Güvey gerdeğe girdiği zaman, bu elmanın yarısını geline yedirir, yarısını da kendisi yer (Ataman 2004, 97).

4.3.1.2.4.5. Nikâh/ Gerdek

Gelin eve girerken ondan beklenen huy ve davranışları temsilen bazı uygulamalarda bulunulur. Sağ eline kuran, sol eline ibrik su verilir. Suyu dökerek merdivenlerden çıkar. Su devlettir devletiyle gelsin diye. Bereket için arpa buğday saçılır. Koyun postunun üzerinden atlatılır, sakın huylu olsun diye. Gelinin ağzına bir kaşık bal verilir, tatlı dilli olsun diye. Kaynana bir toprak küpü gelinin önüne atar, kırar, çürük yumurtayı kible tarafına fırlatır, kurban kesilerek alınına kanından sürülür.

¹⁸⁴ Saime Tombak (K.19)

¹⁸⁵ Nezihe Kadioğlu (K.59)

Düğünden evvel oğlan evine dürü gider ailenin ekonomik durumuna göre. Oğlan tarafı düğün günü onu giymek durumundadır. Yaz ise ipekli, kış ise yünlü giysiler tercih edilir. Damat tarafından kime dürü yapıldıysa o kişiler geline altın takar. Arpa, buğday ve kişniş şekerinden oluşan karışım avuçlara alınır saça saça oynanır. Düğün bitince gelin el öpe öpe önceden döşediği ev veya odasına çekilir, bu arada elindeki ibrikte su vardır, onu döke döke odasına çıkar, kocasını beklemeye başlar. Akşam ezan okununca oğlanın akrabaları, eş dost namaza gider. Bu gün namaza gitmeyenler bile gider. Namazdan çıktıktan sonra ilahilerle eve gelinir. Evin kapısında hoca dua eder. Arkadaşlarının yumruklamaları, yumurta atmaları ile içeri giren damat yüz görümlüğü takar, gelinin yüzünü açar ve birbirlerini ilk kez burada görürler, odalarına serilmiş özel seccadede iki rekât namaz kılar yatarlar. Bu arada gelin eşine servis edilmiş baklavadan ikram eder. Gelin ve damadın hoca nikâhı da genellikle bu akşam kıyılır.¹⁸⁶

4.3.1.2.5. Düğün Sonrası

Sabah olunca el öpülür, yemek yenir. Gelinin annesinin göndermiş olduğu baklavayı damadın annesi kendi akrabalarına pay eder ki el öpmeye gittiklerinde eli boş gitmesinler diye. El öpmeden gelince yine bir yerde toplanılır. Oyun oynanır, gelin ortada oturur. Bu esnada temennileri ve öğütleri içeren maniler söylenir buna *duvak serpmeye* denir. Elinde oklava veya ayva dalı olan yaşlı bir kadın, gelinin duvağına beyaz bir tülbentle birlikte oklavayı (ayva dalını) dolar. Gelinin yüzüne doğru açar sonra tekrar dolar. Böylece mani boyunca devam eder.¹⁸⁷

Kutlu olsun kutlu olsun
 Âhiri âkıbeti hayır olsun
 Süpürge elinde olsun
 Eleğin belinde olsun
 Bismillah dilinde olsun
 İşine sıkıca sarsıl

¹⁸⁶ Nezihe Kadioğlu (K.59)

¹⁸⁷ Safiye Partal (K.65)

Ocak yansın harıl harıl
Derelerden öz getirme
El evinden söz getirme
Bu gelin gelin olursa
İşte dip işte bucak
Bu gelin gelin olmazsa
İşte ip işte nacak
Küpte olur ezme
Mahalle mahalle gezme
Gaynananın gücünü üzme
Kendiri köpeğe çaldırıp ta
Karşıkı komşudan bilme
Bu gelini adı firak
Baban evindeki huyu bırak
Bu gelinin adı Fatma
Kitli kapıları açma
Darılıp sofradan kalkma
Gaynananın döşegini
Potdan yere atma
Gapiyı açık yatma
Ekmek küpünü açık bırakma
Aksamdan bulaşığı goma
Sabahleyin girt girt yuma
Gelin geline gerinme
Merdiven başında gırtma
Gaynananın yüzüne sırtma
Anan evinde ederler dolma
Gaynanan gibi homhom olma
Derelerde söğüt
Bu sana bir öğüt
Kutlu olsun kutlu olsun
Ahiri akıbeti hayır olsun
İki oğlun bir kızın olsun

Biri eksik getirsin
 Biri diksin getirsin
 Bu gelin yisin otursun
 Anan evinden uçtun
 Kocan evine düştün
 Bu gece kocana gustun
 Kutlu olsun kutlu olsun
 Âhiri âkıbeti hayır olsun
 Gelinin gelin olursa allar geydürün
 Gelin gelin olmazsa oğluma döğdürün
 Amber gamber
 Duvak serpene bir çember¹⁸⁸

Maninin sonunda da denildiği gibi duvak serpmeyi yapan yaşlı kadına tülbent hediye edilir.

Düğün bittikten bir hafta sonra pazartesi varma-gelme âdeti vardır. Ailelerin kaynaşma yemeğidir. Önce oğlan tarafına gidilir. Yine önceden kaç kişinin yemeğe katılacağı konuşulur. Bir sofrada on beş kişi oturur. Pirinç çorbası, bütün et (maydanozlu), bamya, etli ve zeytinyağlı yaprak dolması, pilav, komposto, baklava, su böreği menüyü oluşturur. Haftasına kız tarafına gidilir. Oğlan evine kaç kişi gidildiyse o kadar kişi yemeğe gelir. Yemeklerin de mutlaka aynısının yapılması gereklidir.¹⁸⁹ Düğünlerde yapılan yemeklerin tarifleri şu şekildedir:

Yemek Tarifleri

Pirinç çorbası: Malzemeler: 1 su bardağı pirinç, 1 litre süt, 2 yemek kaşığı tereyağı, karabiber, üzeri ince kıyılmış maydanoz, tuz, 1 litre su.

Hazırlanışı: 1 su bardağı çorbalık pirinç bir litre su konulmuş tencerede kaynatılarak yumuşatılır. Pirinç suyunu çekeceğine yakın süt ilave edilir.

¹⁸⁸ Nezihe Kadioğlu (K.59)

¹⁸⁹ Hayriye Yıldırım (K.34)

(sütsüz de yapılabilir)Yemeğin tuzu eklenir. Bu şekilde 10-15 dk pişirilir. Aynı bir tavanın içerisinde tereyağı eritilir, salça ve karabiber bu yağda kavrulunca kızgın şekilde çorbaya eklenir. ¹⁹⁰

Bütün et yemeği: Malzemeler: Kemikli parça erkek keçi eti (miktarı arzuya göre değişir), salça, ince kıyılmış maydanoz, sıvı yağ.

Hazırlanışı: Etin kemikli parçaları kızgın yağda kızartılır. Başka bir tencerede ise salçalı su hazırlanır ve kızartılmış olan etler bu salçalı suya atılarak pişirilir. Pişen etler tepsiye alınır, üzerine kıyılmış maydanoz serpilir. ¹⁹¹

Bamya yemeği: Malzemeler: Yarım kilo kadar bamya, kuşbaşı et (arzuya göre eklenir), 2 soğan, 1 yemek kaşığı salça, 1 yemek kaşığı tereyağı, bir miktar sıvı yağ, tuz. (eskiden bamya ekşili olsun diye koruk suyu eklenirmiş, şimdilerde limonlu yapılmaktadır.)

Hazırlanışı: Soğanlar ince ince kıyılır, yağda pembeleşinceye kadar kavrulur. Etlili yapılacaksa etler de eklenir ve kavrulur. Etsiz yapılacaksa salça eklenir, sıcak su konur, kaynayan suya temizlenmiş bamyalar ve tuz atılır, bamyalar yumuşayınca kadar 10-15 dk kaynatılır. İsteğe göre limon suyuyla servis edilir veya limon tuzu da kullanılabilir.

Koruk suyu ile yapılmasının nedenlerinden biri de bölgenin üzüm bağları açısından zengin olmasıdır. Aşağıda verilmiş olan yaprak dolması da yörenin cemiyet toplantılarında vazgeçilmez yemeklerindedir. ¹⁹²

Etlili yaprak dolması: Malzemeler: Misafirlerin kalabalığına göre ortalama 1 kilo kadar yaprak, (tazesi varsa daha çok tercih edilir. Aksi takdirde salamura ise tuzunun çok olmamasına özen gösterilir. Dikkat edilecek diğer husus da yaprakların küçük ve damarsız olmasıdır) 1 kilo

¹⁹⁰ Hikmet Sarıtunç (K.35)

¹⁹¹ Nazmiye Beşler (K.57)

¹⁹² Hayriye Yıldırım (K.34)

kadar kıyma, 4-5 soğan (soğanın fazla olması lezzetini artırır), 3- 4 domates, 2 yemek kaşığı kadar salça, sıvı yağ, karabiber, kırmızıbiber, tuz.

Hazırlanışı: Yapraklar salamura ise suda bekletilir, tuzun giderilmesi sağlanır. Taze ise tuzlu suda 10-15 dakika yapraklar yumuşayıncaya kadar haşlanır.

İç harcını hazırlamak için ise soğanlar, domates ve salça ile kavrulur, kıyma eklenerek kavrulmaya devam edilir. İçine baharatları eklenir. Soğumaya bırakılır.

Daha sonra yapraklar mümkün olduğunca ince olacak şekilde sarılır. Yemek yanına veya üzerine konan yoğurtla servis edilir.

Bu yemeğin bir de zeytinyağlı, pirinçli olanı vardır. Ancak düğünlerde genellikle etlisi tercih edilir. Zeytinyağlı olan da ise iç harcı pilav gibi hazırlanır. İçine kuru nane eklenir. Soğan konmaz. Zeytinyağlı pişirilir, etli dolmadan daha ince ve uzun sarılır. Bu çeşidi de yoğurtla servis edilir.¹⁹³

Baklava: Malzemeler: 3 yumurta, 1 su bardağı yoğurt, 1 su bardağı sıvı yağ, 1 su bardağı su, yarım çay bardağı sirke, yarım limon, 1 çay kaşığı karbonat, 1 çay kaşığı tuz, 1 kilo tereyağı veya margarin, 2 kilo un, 2 kilo nişasta, 2 kilo toz şeker, 600 gram ince çekilmiş ceviz içi.

Hazırlanışı: Yumurta, sıvı yağ, yoğurt, sirke, limon karıştırılır. Un, tuz, su, karbonat ilave edilerek iyice yoğurulur. Hamur uygun kıvama ulaştınca ceviz büyüklüğünde 40-45 pazı açılır. Pazılar nişasta ile tepsinin kenarlarından taşacak büyüklükte tek tek incecik açılır. Açılan ekmekler (yufka) temiz bir sofraya bezine serilerek hafif şekilde kurutulur. Kuruyan ekmekler tepsiye alınır. Tepsiye konulan her yufkanın arasına dövülmüş ceviz içi serpilir. Tepsi dolunca, yıldızlı, basamak motifli ya da düz şekilde (yufkanın üzerine fazla bastırmadan) kesilir. Tereyağı eritilir, sıcak bir şekilde tepsiye iyice dağıtılarak dökülür. Isıtılmış fırında pişirilir. Pişirme sırasında

¹⁹³ Zahide Yıldırım (K.70)

baklava dilimlerinin aralarının pişmesine dikkat edilir. Gerekirse üzerine yağlı kağıt konularak veya fırın kapağı hafif açılarak pişirme işlemi tamamlanır.

Şurubunun (şerbetinin) Hazırlanması: 2 kilo şeker, 2 litre su ile koyulaşınca kadar kısık ateşte kaynatılır. Şurup ocaktan alınmadan hemen önce limon sıkılır. Ocaktan alındıktan sonra da 1 çay bardağı su ilave edilir. Baklava tepsisi soğuduktan sonra sıcak şurup kepçeyle baklava dilimlerinin (diki)üzerinde gezdirilerek dökülür (Acar, 2007, 171).

Suböreği: Malzemeleri: 6 adet yumurta, 1 çay bardağı yoğurt, 1 çay bardağı su, 1, 5 kilo un, 1-2 kilo lor (peynir, kıyma, mantar), 1 bağ maydanoz, 1-2 kilo tereyağı, 1 çay bardağı sıvı yağ.

Hazırlanışı: Hamur yoğurmak için uygun bir kaba yumurta kırılır. Üzerine yoğurt, su, tuz ve aldığı kadar un ilave edilir. Kulak memesi yumuşaklığında yoğrulur ve 5-10 dakika dinlenmeye bırakılır. Dinlenen hamur on iki parçaya ayrılır ve pazı haline getirilir. Her biri bir sini büyüklüğünde açılır ve temiz bir yaygiya serilir. Ekmeklerin (yufka)birbirine değmemesine dikkat edilir. Ekmekler biraz bekletildikten sonra açılan ilk ekmekten başlamak üzere büyük bir tencerede bol kaynar suda haşlanır. Kaynar suyun içinde 1dakika haşlanan ekmek sudan çıkarılır. Büyükçe bir kaba su doldurulur. Kaynar sudan çıkan ekmek soğuk suya atılır. Yapışan yerleri varsa soğuk suda elle açılır. Soğuk sudan çıkan ekmekler düzgün bir şekilde siniye dizilir. Kızdırılmış tereyağının içine bir çay bardağı sıvı yağ konulur. Siniye konulan her ekmek bu yağ karışımı ile yağlanır. 6 ekmek de yağlanarak siniye serilir. Yarım saat orta hararetli fırında pişirilir. Fırından çıktıktan sonra kareler halinde kesilir ve sıcak olarak servis yapılır (Acar, 2007, 172).

4.3.1.3. Ölüm

Ölüm, yaşamın üçüncü dönemi olup, çevresinde birçok inanma, âdet, töre, ayin uygulama toplanmaktadır. Ölüm; çevresinde toplanan ve ölü ile toplum üyelerini kuşatan inanmalar, âdetler, işlemler, törenler ve kalıp davranışlar dünyanın her yerinde evrensel bir karakter kazanmıştır. Bu

bakımdan aralarında gerek coğrafi, gerekse kültürel bakımdan ayrımlar bulunan değişik yapıdaki toplumların konuyla ilgili inanışları, âdetleri ve işlemleri arasında çoğu zaman benzerlikler görülmektedir (Örnek, 2002, 207).

4.3.1.3.1. Ölüm Öncesi

Dünyaya gelen her insanın mutlak karşılaşacağı son ölümdür. Kuran-ı Kerim’de Al-i İmran suresinin 185. ayetinde “Her canlı ölümü tadacaktır.” şeklinde Müslümanlara bildirilen bu düşünce zengin fakir her insanın başına gelecektir. Bu nedenle çalışmamızı yürüttüğümüz bölgede “Gelin girmedik ev olur ama ölüm girmedik ev olmaz.” denilir. Hele ki bu durum yakınların başına geldiğinde ölüm üzerinde daha fazla düşünülen bir olgu olur. Bu nedenle biz de çalışmamızda geçiş dönemlerinden ölümü; ölümü düşündüren belirtiler, ölüm sırasında yapılan uygulamalar ve de ölüm sonrası düşünülenler, inanılanlar şeklinde üç kısımda inceleyeceğiz.

4.3.1.3.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler:

Safranbolu ve çevresinde insanlar görmüş oldukları bazı rüyaları ve olayları ölümle açıklamaktadırlar. Rüyada diş kırılması, dişlerin dökülmesi, bulanık su, dere görmek rüya sahibinin yakınlarından birinin öleceğine isaret etmektedir. Evde tavan arasından çatlama sesi gelmesiyle o evden bir kişinin öleceğine inanılır. Köpek uluması (özellikle akşam ezanı ile yatsı ezanı arası), evin üzerinden “gartlak” kuşu adı verilen bir cins kuşun evin üzerinden üç defa bağırarak uçuşması, baykuşun evin bacasına tünemesi, baykuşun (uğursuzluk getirmesin diye bölgede bu kuşa hacı murat kuşu da denir) eve tünemesi, evdeki cam eşyanın veya aynanın kırılması, güneş tutulması, deprem gibi doğa olayları, mezarlığa götürülen tabutun sallanması da tekrar bir cenaze olacağına isaret etmektedir. Aksam sakız çiğneyenin ölü etini çiğnediğine inanılır. Çocuklara aksamları sakız çiğnetilmez. Kişi birinin öldüğünü rüyasında görürse o kişinin ömrünün uzadığına inanılır.¹⁹⁴

¹⁹⁴ Alaeddin Sarıhüseyinoğlu (K.6)

4.3.1.3.2 Ölüm Sırası

Bir kişinin öleceği anlaşılırsa yanında beklenir. Kişinin ölümünün yaklaştığını düşündüren belirtiler ise tavana bakması, su istemesi, çeşitli hayaller görmesi, yüksek bir yerlerden bir şeylere uzanmaya çalışması, kendi kendine konuşması, tırnaklarının morarması, benzinin solması, burun deliklerinin yukarı kalkmasıdır. Hasta olan bir kişi bir anda iyileşme belirtileri gösterirse bunun da ölüme delalet olduğuna inanılır. Kişi ruhunu teslim etmekte zorlanıyorsa birini beklediğine inanılır ve sevdiği kişilerin gelip ziyaret etmesi istenir, özellikle uzaktaki akrabalarının ziyareti istenir. Bu durumdaki kişi yalnız bırakılmaz. Yanına din görevlisi çağırılır. Ailesinden birileri yanında gece gündüz nöbet tutar. Hastaya zezem verilir. Zezem bulunamazsa su verilir, ağzı açılmıyorsa pamukla damlatılır. Sürekli su vermeye çalışılmasının sebebi şudur: Bölgede şeytanın ölüm döşeğindeki kişiyi su ile kandırmaya çalıştığı inancı vardır. Kişinin imanlı gitmesi için, şeytanın kandırmasına müsaade etmemek için sevdiği bir kişinin su vermesi istenir. Din görevlisi kişinin başında Amme, Yasin ve Tebareke surelerini okur, odada sessizlik hâkimdir, kişiye kelime-i şehâdet getirtilir, din görevlisi kişiye tövbe ettirmeye çalışır. Tövbeyi almazsa kişinin imansız gittiğine inanılır.¹⁹⁵

Kişiye son isteği sorulmaz. Ancak kendisi söylemek isterse dinlenir veya yazılır. Sözlü ise iki kişi şahitlik eder. Yazılı ise yine iki kişinin imza atması istenir. Safranbolu ve çevresinde halk inanışlarına göre ölüm anındaki kişinin yüzü kararır, ağzından köpük çıkarsa, çok acı çekerse ölümü kötüye yorumlanmaktadır. Ölüm anındaki hareket ve davranışları iyi ise, gülümserse, rahat bir şekilde Kelime-i Şehâdet getirirse, yüz ifadesinde rahatlık varsa, çabuk ve acı çekmeden ölürse hayra yorumlanmaktadır.¹⁹⁶

4.3.1.3.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler

Bölgede kişinin ruhunu rahat teslim edebilmesi için pencereler açılır, evdeki sular dökülür, sürekli dualar okunur, kişinin arkasına yastık konur.

¹⁹⁵ Rıza Özdal (K.61)

¹⁹⁶ Mehmet Kemal Sarıtunç (K.45)

Kişinin hayatı boyunca yaptığı iyiliklerin veya kötülüklerin ölçüsüne göre rahat öldüğü veya zorlandığı düşünülür. Mesela köpek zehirleyen bir adamın ruhunu teslim ederken köpek gibi uluya uluya öldüğü söylenir.¹⁹⁷

Hasta öldükten sonra gözleri açık gitmişse kapatılır, bu işlemi varsa oğlu ya da en yakını yapar. Bunun sebebi olarak da görmek istediği kişiyi görememesi veya yapmak istediği bir şeyi yapamadan ölmesi olarak yorumlanır.¹⁹⁸

4.3.1.3.2.2. Ölüm Olayından Sonra Yapılan İşlemler

Kişi yattığı yataktan alınır, bir yorganın üzerine konur, evin en müsait odasında bulundurulur. Üzerindeki giysiler çıkarılmaz. Çenesi temiz bir bezle bağlanır, karnına bıçak, makas, maşa gibi aletler konarak karnının şişmemesi sağlanır. Ayakları birleştirilerek bağlanır. Üzerine temiz bir örtü örtülür.¹⁹⁹

Kişinin ölümü yakınlarına yüz yüze söylenir. Ancak diğer eş dost ve yakınlarına selâ ile duyurulur. Eskiden köylerde bu işi ulak adı verilen kişiler yapmaktaymış. Günümüzde selâ ile birlikte belediyeden de anonslar ile duyurulmaktadır.²⁰⁰

4.3.1.3.2.3. Ölünün Bekletilmesi

Bölgede ölünün beyni soğumasın diye bekletilmeden gömülmeye çalışılır. Çünkü beyni soğursa kabirde suallere cevap verilemeyeceğine inanılır. Ancak uzaktan gelecek akraba eş dost var ise ertesi güne kalabilir. Bunun dışında kuşluk vakti ve güneşin batmasına kırk beş dakika gibi bir zaman kaldığında artık defin işlemi yapılmaz.²⁰¹

¹⁹⁷ Alaeddin Sarıhüseyinoğlu (K.6)

¹⁹⁸ İbrahim Sarıtunç (K.38)

¹⁹⁹ Ahmet Sarıtunç (K.3)

²⁰⁰ Osman Günday (K.60)

²⁰¹ Metin Keçeci (K.49)

4.3.1.3.2.4. Yıkama ve Kefenleme

Cenazenin yıkanması işini belediye görevlileri yapmaktadır. Ölen kişinin cinsiyetine göre görevliler bu işlemi gerçekleştirir. Belediyenin görevlileri maaş aldıkları için bu işlem için para almaz, ancak önceleri cenaze yıkayan kişilere bahşiş verilirmiş.²⁰²

Cenaze yıkama işi teneşirde yapılır. Kişinin üzerindeki giysiler çıkarılır veya kesilir, ayakkabısı da evinin kapısının önüne konur. Yıkanırken ölüye abdest aldırılır. Bu işlemler için su, sünger veya bez kullanılır. Su günümüzde her yerde bulunmakta ancak eskiden köydeki veya mahalledeki çeşmeden taşınır ve bunu yapan kişiye para verilirmiş. Kişi yıkanırken öne doğru eğilir ve içinde pislik kalmaması sağlanır. Yarası varsa o temizlenir. Güzel kokması için cesede veya kefene misk, gül suyu veya kafirun tozu sürülür. Ölünün ağzı, burnu, kulakları pamuklanır, öyle kefenlenir. Kefen için beyaz kaput kullanılır. Kişi ölmeden önce kefenini aldığı gibi parasını da hazırlamış olabilir. Hacca giden kimi kadınlar kefenlerini de götürüp onunla gömülmek istemektedirler. Kadın kefeni beş parçadan oluşur: Kamis, izar, lifafe, himar, göğüs bezi. Erkek kefeni ise üç parçadan oluşur: izar, Kamis, lifafe. Erkek ve kadın cenazenin kefenlenmesi de farklıdır. Erkek cenaze kefenin tabut veya emsali üzerinde açılıp kokulandırma ve buhurlandırma işi tamam olduktan sonra ölü sarılmış olduğu havlu veya çarşafı yerinden kaldırılır. Üzerine ve başına geçmesi için kamiste açılmış olan delikten başı geçirildikten sonra başının arka tarafına yığılı bulunan kamisin üst katı ayaklara kadar çekilir. Sonra da Kamis ölüye sarılır ve ölünün kolları gömleğin içinde yanlarına doğru uzatılır.

Kadının kefenlenmesinde ise lifafe açılır. Ondan sonra koltuklarından ve boynundan uyluklarına ve dizlerine kadar hırka açılır. Başörtüsü omuzlarının altına gelmek üzere açılır. Onun üzerine Kamis serilir. Daha sonra sarılı bulunduğu çarşafın üstüne konur. Kamis başından geçirilip

²⁰² Rıza Özdal (K.61)

ayaklarına kadar sarılır. Saçları kamis üzerinden göğsüne doğru uzatılır. Ölünün eşyaları, getirildiği örtü yıkanır, kurutulur. Artan su dökülür.²⁰³

4.3.1.3.2.5. Cenazenin Taşınması

Yıkanan cenaze, tabuta konur. Bazen evden çıkarılır bazense doğrudan namazın kılınacağı camiye götürülür. Tabut namaz sırasında musalla taşında bulunur ve tabutu eş, dost, yakın akraba omuzda taşır. Tabutun üzerine ölenin cinsiyetini belirtmek üzere kadın ise yazma, erkek ise kuran yazılı yeşil bir örtü, genç kız veya yeni gelin ise duvak, şehit ise bayrak serilir. Tabutun üstüne mesleği belirten başka bir şey serilmez.²⁰⁴

4.3.1.3.2.6. Cenaze Namazı

Cenaze namazı genellikle eve yakın camide kılınır. Kişi sabah öldüyse öğlen namazına, öğlen öldüyse ikindiye ikindiden sonra ise ya o gün akşama ya da ertesi gün öğlen namazına müteakip gömülür. Beklenen kimse yoksa geciktirilmez.²⁰⁵

4.3.1.3.2.7. Gömme ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler

Cenaze tabutsuz gömülür. Ancak hastalığı var ise sağlık nedeniyle – çok ender de olsa- tabutla gömülebilir. Ölenin eşyaları gömülmez. Takma dişiyle gömen kişiler duyulmuşsa da çok ender olan bir durumdur. Omuzda dört kişiyle taşınır. Bu kişiler genelde güçlü kişiler olur. Defin işlemine eş dost ve yakın akraba katılır. Cenaze mezarlığa getirilince bu kişiler mezarı da kazarlar. Kadın mezarları göğsü erkek mezarları ise göbeği kapatacak şekilde kazılır.²⁰⁶

Mezar zor kazılmışsa bu hayra yorumlanmaz. Mezar kazma işinde kürek elden ele verilmez. Yere konur. Diğer kişi küreği yerden alır. Aksi

²⁰³ Rıza Özdal (K.61)

²⁰⁴ Mümin Yolasığmaz (K.56)

²⁰⁵ Metin Keçeci (K.49)

²⁰⁶ Alaeddin Sarıhüseyinoğlu (K.6)

takdirde sürekli ölüm olayının olacağına hatta elden alan kişinin de evinden cenaze çıkacağına inancı bulunmaktadır. Cenaze yönü kibleye gelecek şekilde sağa yatırılarak konur. Toprağa verme işlemi varsa oğlu ya da en yakını tarafından olur. Üzerine sırayla toprak atılır. Defin işlemi bitince hoca dua okur ve telkin verir. Telkin, ölen kişinin ruhunun rahat etmesi huzurlu olması için yapıldığına inanılır. Hatta kimi hocaların ölen kişinin başında kalarak sualinin nasıl geçtiğini bilebildiğine inanış vardır. Maddî durumu iyi olan aileler günlerce mezar başında dua okutmaktadır.²⁰⁷

4.3.1.3.3. Ölüm Sonrası

4.3.1.3.3.1. Cenaze Evi

Cenaze gömüldükten sonra cemaat hemen dağılmaz. Cenaze evinde yas tutulur. Evde temizlik yapılmaz. Bahçede tarlada iş görülmez. Bunun ölen kişiye saygısızlık olduğuna inanılır. Baş sağlığına isteyen herkes gidebilir. Cenazeye katılanlara yemek verilir. Erkekler cenazeden sonra hamama giderler. Buna yas hamamı da denir. Cenazeye katılanlara havlu dağıtılır.²⁰⁸

4.3.1.3.3.2. Belirli Günler / Ölü Yemeği

Cenazeye katılanlara yemek verildiği gibi ölü yemeği verme geleneği de vardır. Bu yemeğin herhangi bir özelliği yoktur. Ancak cenaze evinde kişilerin acısıyla yemek işiyle uğraşmaması için komşular yemek getirir ve bu işlem üç gün sürer.

Ölünün ardından evde sürekli kuran okunur. Onun dışında 3, 7, 40, 52 ve senesinde yine mevlid okutulur. 52. günde etle kemiğin ayrıldığı ölünün burnunun düştüğüne inanılır. Bu evde olabildiği gibi camide de olabilir. Şeker

²⁰⁷ Rıza Özdal (K.61)

²⁰⁸ Alaeddin Sarıhüseyinoğlu (K.6)

veya gülsuyu ikram edildiği gibi genel eğilim helva ekmek dağıtmaktır. Burada taziye dileklerinde bulunulur.²⁰⁹

Başınız sağ olsun, Allah başka acı vermesin/göstermesin, mekânı cennet olsun, Allah taksiratını affetsin, Allah yardımcınız olsun en çok kullanılan taziye sözleridir.²¹⁰

4.3.1.3.3.3. Ölünün Eşyaları

Ölünün eşyaları evde tutulmaz. Üzerinden çıkanlar zaten yıkama esnasında kesilmiştir. Kesilmemişse de onlar da diğer eşyalarla birlikte fakirlere dağıtılır. Ayakkabıları kapı önüne konur. Eğer bu eşyalar dağıtılmazsa ölen kişinin geri geleceğine inanılır. Yörede ölen kişinin ruhunun kelebek şekilde geldiğine inanılır. Bu nedenle kırk gün boyunca evde ışık söndürülmez, dualar okunur. Evde ölen kişinin fotoğrafı bulundurulmaz veya üstü kapatılır, günah olduğuna inanılır.²¹¹

Ölünün yaşarken yerine getiremediği dinî vecibelerin karşılığı olarak fidyeye verme geleneği de vardır. Devir işlemi de yapılmaktadır. Ölünün sağlığında kılamadığı namazlar, tutamadığı oruçlar için fakire para verilir. Bu ailenin ekonomik durumuyla ilgilidir. Ölen kişi için hacca gönderme işleminin yapıldığı gözlemlenmektedir. Ölü için yapılan ıskatta bir fakire nispeten daha fazla para verilir. Ölünün günahlarının affolunması için yapılan bir davranıştır.²¹²

4.3.1.3.3.4. Yas Tutma

Ölü evine gelemeyen uzaktaki yakınları yas tutar. Yanındaki akrabalarının yası en az üç gün sürer. Bu yakınlığa göre değişir. Bu sürede yüksek sestten kaçınılır, aşırı gülmekten, süslenmekten uzak durulur. Yas rengi siyahtır. Koyu renkli giysiler tercih edilir. Yakın tarihte düğün varsa

²⁰⁹ Ahmet Yıldırım (K.5)

²¹⁰ İsmail Sarıtunç (K.39)

²¹¹ Sabiha Tamer (K.63)

²¹² Rıza Özdal (K.61)

ertelenir. Yas ancak ölüm kabullenildiği zaman biter. Yaslı ailenin ilk bayramına yas bayramı denir ve mezarlık ziyareti yapılır.²¹³

4.3.1.3.3.5. Mezar Ziyaretleri

Yörede mezarlık Hıdırlık tepesindedir. Bir de Bağlar mahallesinde Çerkeşliler Mezarlığı vardır ki oraya Çankırı'nın Çerkeş ilçesinden olup burada vefat eden kişiler gömülmektedir.²¹⁴ Mezarlık dışında başka bir yere gömme işlemi yapılmaz. Hıdırlıktaki mezarlıkta garipler mezarlığı denilen bir bölüm vardır ki buraya kimsesi olmayan kişiler gömülür. Mezarlık ziyareti için beklenen bir zaman yoktur. İstenildiği zaman ziyaret edilir. Ancak arife günü kandil ve bayramlarda mutlaka gidilir. Onun dışındaki zamanlarda ise cuma ve pazar günleri tercih edilir. Özellikle cuma günü salâ ile ezan arası ölen kişinin ziyaret eden kişiyi gördüğüne inanılır.²¹⁵

Mezarın başına belli olması için tahta hazır olunca da mermer taş dikilir. Su koymak için yer yapılır veya su bırakılır. Bunun için de kuşlar içsin diye koyduk inancı bulunmaktadır.²¹⁶ Mezar taşında ölenin doğum ve ölüm tarihi ile mesleği hangi hastalıktan öldüğü gibi bilgiler de yer alır. Şehit mezarlarının başında direğe asılı bayrak bulunmaktadır. Dileyen kişiler mezara çiçek veya ağaç diker ya da aile mezarlığı oluşturup ailenin soyadını yazdırıp betonla veya demirlerle çevirirler.

Mezarlıkta günümüzde bekçi yoktur. Önceleri bulunmaktaymış.²¹⁷

Bunun dışında ölümle ilgili yöredeki inanışlar şunlardır:

Gece sakız çiğnenmez. Çiğneyen ölü eti çiğnemiş olur.²¹⁸

Kişi birden ürperirse Azrail yokladı denir.²¹⁹

²¹³ Mümin Yolasığmaz (K.56)

²¹⁴ Alaeddin Sarıhüseyinoğlu (K.6)

²¹⁵ İsmet Güneş (K.40)

²¹⁶ Havva Güneş (K.30)

²¹⁷ Alaeddin Sarıhüseyinoğlu (K.6)

²¹⁸ Ayşe Topçuoğlu (K.10)

Kişi cuma günü ölürse cennete gittiğine inanılır.²²⁰

Kişinin ayak başparmağı yanındaki parmak başparmağından uzunsa kadının kocasından daha uzun süre yaşayacağına inanılır.²²¹

Ölen kişi gülümseyerek öldüyse ruhunu rahat teslim ettiğine, kararak, hırıltılı sesler çıkararak öldüyse zor öldüğüne inanılır.²²²

Ölen kişinin ruhunun kelebek şeklinde geldiğine inanıldığı için kelebekler öldürülmez.²²³

Ölünün yanına kedi konulmaz. Kedinin ölen kişinin ruhunu çalacağına inanılır.²²⁴

4.3.2. Halk İnanışları

4.3.2.1. Doğum ve Kırkla İlgili İnanışlar

Safranbolu ve yöresinde doğum ile ilgili inanışlar aşağıdaki gibidir:

Doğan çocuğun göbeğinin kanı yüzüne sürülürse yanağı kırmızı olur.²²⁵

Başları kabaran çocuklara yüzü kibleye doğru olan fırından kömür alıp yağın içinde ezerek sürülürse başı iyi olur.²²⁶

Topluluk olan bir yerde gebe bir kadın bulunur ve kadının başına haberi olmadan bir miktar tuz konur, bundan sonra kadının eliyle yapacağın hareket burnuna doğru ise doğacak çocuk oğlan; başka taraf ise kızdır.²²⁷

²¹⁹ Meliha Yardibi (K.47)

²²⁰ Mübeccel Gümüş (K.54) 80

²²¹ Fatma Tombak (K.20)

²²² Rıza Özdal (K.61)

²²³ Birsen Gümüş (K.14)

²²⁴ Sabiha Tamer (K.63)

²²⁵ Firdevs Ersoy (K.23)

²²⁶ Zahide Yıldırım (K.70)

²²⁷ Zehra Keçeci (K.71)

Bir çocuk babası gelmediği halde babam geldi diye yalan söylerse babası o akşam eve kızgın gelir.²²⁸

Küçük çocuğu ölen kadın arife günü eline iğne alıp dikiş dikmemelidir. Çünkü ahirette anne ve basına şefaath için su taşıyan çocuğun elindeki tas delinir ve su yere akar.²²⁹

Kırklı kadın evden uzaklaşmamalı ya da gece dışarı çıkmamalıdır.²³⁰

Çocukları ölen bir aile eğer kırk evden çul toplayıp yeni doğacak çocuklarına gömlek yaparsa yeni doğacak olan çocuk ölmez.²³¹

Çocuk daha annesinin karnında canlanmadan evvel, ailenin en yaşlı kadını tarafından dikilen bir takke bir minderin altına konur ve baba da o minderin üzerinde bir müddet oturursa doğacak çocuk ilerde yaramaz olmaz.²³²

Kırklı çocuğu olan iki kadın iğne değiştirir, yoksa kırk kalkmaz.²³³

Çocuklar sürtünürse eve misafir gelir.²³⁴

Çocuk doğduktan sonra daha ağzına bir şey verilmeden büyük babası tarafından aylardan beri rafta duran ve üzerinin tozu alınmamış olan Kuran-ı Kerimin tozlu kabına parmak sürülür ve bu tozlu parmak da çocuğa yalıtılırsa çocuk büyüdüğü zaman hafız olur.²³⁵

Gelin alayı, kırkı çıkmamış kadının evinin önünden geçmemelidir. Eğer geçerse gelinin çocuğu olmaz.²³⁶

²²⁸ Sabiha Tamer (K.63)

²²⁹ Hikmet Sarıtunç (K.35)

²³⁰ Meral Batur (K.48)

²³¹ Sabire Etişken (K.64)

²³² Müfide Sarıtunç (K.55)

²³³ Sıdıka Eraslan (K.67)

²³⁴ Sinem Sarıtunç (K.68)

²³⁵ Hayriye Yıldırım (K.34)

²³⁶ Hayriye Telli (K.33)

Çocuk başını aşağıya doğru eğer ve bacaklarının arasından arkaya doğru bakarsa o eve uzaktan misafir gelir.²³⁷

Doğan çocuk nazardan kurtarılmak için doğumunu takip ilk defa yaptığı kakası bir bezin içine konarak üzerine çörek otu ile üzerlik tohumu ilave olur ve bu çocuğun yatak odasındaki kapının üzerine asılır.²³⁸

Kırklı çocuğun yanına kedi veya köpek sokulmaz. Aksi halde al basar.²³⁹

Çocuk salıncakta değilken salıncak boş yere sallanırsa çocuğun karnı ağrır.²⁴⁰

Lohusayı nazardan korumak için yorgana bir iğne saplamalı ve yan tarafına bir başörtüsü içine bir yumurta soğan ve sarımsak tanesi asmalıdır.²⁴¹

Loğusa kadını ve bebeğini görmeye gelen kişi kırk basmaması için bir miktar para vermelidir.²⁴²

Yeni doğuran lohusayı ziyarete gelen misafirler gittikten sonra çocuk ağlarsa nazar değmiştir. Bunun için bir tas suyun içine ocakta yanan ateşten üç parça alınıp atılarak söndürülmeli ve bu kömürlü su çocuğa içirilmelidir.²⁴³

Öğleden sonra olunca çocuğun kirlenmiş çamaşırları yıkanmaz, yıkansa bile suyu bir yere dökülmez. Çünkü gün yarılanmıştır, eksilmiştir, çocuğun ömrü eksilmesin diye böyle bir uygulama sözkonusudur.²⁴⁴

Çocuklar kovalamaca oynayınca dolu düşer.²⁴⁵

²³⁷ Sabiha Tamer (K.63)

²³⁸ Hüsnüye Özer (K.37)

²³⁹ Sabiha Tamer (K.63)

²⁴⁰ Sabiha Tamer (K.63)

²⁴¹ Ferhunde Mutlu (K.22)

²⁴² Hatice Sarıtunç (K.27)

²⁴³ Zehra Keçeci (K.71)

²⁴⁴ Sabiha Tamer (K.63)

²⁴⁵ Hatice Sarıtunç (K.27)

Kırkklı kadın gece yalnız bırakılmaz yoksa al basar.²⁴⁶

Çocuk doğduktan yedi gün sonra, göbeğinin kesilen parçası düşünce bir gül ağacı dibine gömülmelidir. O zaman çocuk güler yüzlü olur ve sokak çocuğu olmaz.²⁴⁷

Bir çocuk boynuna tespih takarsa babası borçlu olur.²⁴⁸

Çocuk kırk gün olmadan dışarı çıkarılmaz, hatta bahçede bile gezdirilmez. Eğer böyle bir şey olursa gezilen yerlerin şerbetlenmesi lazımdır.²⁴⁹

Loğusa kadın akşam bir eve giderse dönüşünde bir dilim ekmek ile kömür verilmelidir. Ekmek sabahleyin bir köpeğe verilir.²⁵⁰

Yeni doğan çocuk odada mecburen yalnız bırakılırsa çocuğun başına maşa, süpürge, kuran, bıçak bırakılır. Bu eşyalar çocuğu koruyacaktır.²⁵¹

Yeni doğan çocuk komşuya götürülürken koynuna bir dilim ekmek konmazsa komşunun nazarı değer.²⁵²

Loğusa kırk günlük oluncaya kadar mahallede veya başka yerlerdeki yeni gelinlerle görüşemez yoksa kırkları karışır.²⁵³

Bir çocuk düğmesini iliklerken aşağıdan yukarıya doğru ilikleme yi alışkanlık haline getirirse yükselir.²⁵⁴

Çocuk kırkının içinde bir defa mutlaka gece dışarı çıkarılır ki çocuk cesaretli olsun.²⁵⁵

²⁴⁶ Zehra Keçeci (K.71)

²⁴⁷ Zehra Keçeci (K.71)

²⁴⁸ Hayriye Kızılelma (K.32)

²⁴⁹ Hayriye Kızılelma (K.32)

²⁵⁰ Sabiha Tamer (K.63)

²⁵¹ Firdevs Ersoy (K.23)

²⁵² Hatice Sarıtunç (K.27)

²⁵³ Fatma Nane (K.17) 56

²⁵⁴ Munise Odabaşı (K.51)

Göbeği uzun kesilen çocuğun sesi güzel olur.²⁵⁶

4.3.2.2. Yağmurla İlgili İnanışlar

Safranbolu ve yöresinde yağmur ile ilgili inanışlar aşağıdaki gibidir:

Mayıs ayının sonlarına doğru yağmur yağmazsa dua etmeye çıkılır. Bu dua cuma gününden ilan edilir. Pazartesi günü köyün büyük küçük bütün erkekleri kümeler halinde yağmur taşının başına giderler. Kümenin önünde bir molla bulunur. (Köyde ramazan imamlığı yapanlara molla denir) Mollanın elinde dua kitabı vardır. Okunan ilahinin duraklarında köylüler hep birden amaaamin diye bağırlar. Dua şudur:

Ya ilahi hürmetiyçün
 Semadan bize indir rahmetin
 Dahi cümle sıfatını hürmetiyçün
 Semadan bize indir rahmetin
 Hüdaya ehli kuan hürmetiyçün
 Kamu bübyan püryan hürmetiyçün
 Dahi mera ve hayvan hürmetiyçün
 Semadan bize indir rahmetin
 Habibin Mustafa hakkı ilahi
 Yüzümüzü ak edüp gider siyahı
 Derunu tövbe edüp her günahı
 Suçumuzu affa gelsin barigaha
 Bizi sen itme muhtaç malıcaha
 Semadan indir bize rahmetin
 Duacılar duasiyle duamız
 kabuleyle budur senden recamız
 Ki senden gayri yok asla hüdamız
 Semadan bize indir rahmetin
 Ver Muhammet mustafanın ruhuna selavat

²⁵⁵ Havva Kavsaoglu (K.31)

²⁵⁶ Ferhunde Mutlu (K.22)

Küme küme yağmur taşının başında toplanan köylüler molların okuduğu ilahiye “âmin” diye bağışarak taşın etrafında üç defa dönerler. Dua bitince yağmur taşını kaldırırlar. Yağmur taşı ortasından kesilmiş bir değirmen taşına benzer. Kesik tarafı üstüne oturtulmuş vaziyette yuvarlak kenarı yukardadır. Yüksekliği 1, 25m, kalınlığı 30cm, kaidesi 1,40 m’dir. Bu taş Samiş köyünün aşağı yaka mahallesinin Gebeşoğlu mevkiinde duman güneyindedir. Bu taşın bir tarafında zamanla aşınmış, iyice seçilemeyen muhtelif resimler vardır. Taşı kaldırdıktan sonra resimli tarafını yıkayarak üstüne yağ sürerler. Taş yağlandıktan sonra köylüler taşın biraz ötesinde bulunan çayırılıkta öğle namazını kılarlar ve oturup yemek yerler. Yemekten sonra yine mollarının etrafında toplanarak (Sama Pelit)denilen büyük bir meşenin dibine (burası bir türbedir)yukarda yazdığımız duayı okuyarak bu meşenin etrafını üç kere dolaşır ve dağılırlar.

Bu duaların sonunda eğer yağmur çok fazla yağarsa bu sefer kadınlar ve kızlar duaya çıkarlar. Kadınların duası da erkeklerinkinin aynıdır. Kadınlar erkeklerin diktiği yağmur taşını resimli tarafına doğru yatırır ve üzerinin yağını silerler. (Tonguç, 1945, 13)

Safranbolu ve çevresinde görülen yağmur duasında hayvanları yavrularından ayırma, anneleri süt emen çocuklardan uzaklaştırma gibi uygulamaları eski Türk inanç ve pratiklerinin günümüze yansması olarak değerlendirilebilir. Türk kavimlerinde çok eski devirlerden beri yaygın olan inanışa göre, büyük Türk Tanrısı Türklerin cediti alasına denilen bir sihirli taş armağan etmiştir ki, bununla istediği zaman yağmur, kar ve dolu yağdırarak fırtına çıkarırdı. Bu taş her devirde Türk kamların ve büyük Türk komutanlarının ellerinde bulunmuştur. Şamanistlere göre zamanımızda büyük kamların ve yadacıların ellerinde bulunmaktadır. Bu yağmur taşı muhtelif Türk lehçelerinde, Yakutça’da “safa”, Altayca’da “cada”, Kıpçak grubuna dâhil lehçelerde ise “cay” şeklinde söylenir. İslam kaynaklarında da Türklerin bu sihirli taşına “yağmur taşı” ve “cada taşı” denilmektedir. Çağdaş Türk uluslarının folklorunda “yada taşı” efsanesi en çok yayılmış efsanelerden biridir. Kırgızların Manas destanının büyük Çin seferi

rivayetinde “Almanbet” adlı kahramanın yağmur yağdırmak için bulutları afsunladığı zikredilmektedir (Savaş, 2007, 48).

İlçede yağmur duası esnasında çeşitli sayıda taşın kuyuya atılması suretiyle yağmur yağacağına inanılması eski Türk inancının uzantısı olduğu görülmektedir. Safranbolu ve çevresinde çocukların yiyecek toplaması ve bunları türbede yağmur duasından önce yemesi Çuvaş Türklerinde yağmur duasına çıkan çocuklar tarafından un, darı, tereyağı ve yumurta toplanmasıyla benzerlik gösterdiği görülmektedir (Kalafat, 1995, 114).

Yörede yağmur duası etmek amacıyla gidilen türbeler bulunmaktadır. Hemen her köye yakın bu şekilde özelliği belirlenmiş olan türbeler şunlardır. Sırçalı Köyü’nde bulunan türbe, Akören Köyü’nde bulunan türbe, Pelitören Köyü’nde bulunan Gaziler Türbesi, Yukarıdana Köyü’ndeki Hızır Ayası Mağarası ve Bulak Köyü’ndeki mağaralar, Hacılarobası’nda bulunan Akdere, Filyos Çayı, Değirmencik Köyü’nden geçen Eflani Çayı, Cabbar Köyü ve civar halkın çıktığı Havala Kayası adı verilen yerdeki Kurban Pınarı, Ağaçkese Köyü’nde kurbanların kesildiği çeşme ve yine Yazıköy’deki çeşme yağmur duası yapılmak amacıyla ziyaret edilen yerlerdir.

Yağmur duasına çıkmadan önce türküler kısmında da ifade edildiği gibi çocukların söylediği bir tekerleme vardır:

Göde göde goöl olsun
Evinğ önünğ sel olsun
Arpa buğday bol olsun
Gökten rahmet
Yerden bereket
Bideğim un bideğim su

Yağ yağ yağmur
Bit bit buğday
Tarlada çamur
Teknede hamur
Ver allahım ver yağmur

Gode gode goöl olsun
 Evin önü sel olsun
 Gade (teyze) bahşışınğ bol olsun
 Goökten rahmet
 Yerden bereket
 Bideğim un bideğim su

Değmende olduk
 Biz size geldük gonuk
 Bahşışınğz çoğolsun
 Yüreğimiz sen olsun
 Ver allahım yağmur

Evin penceresinden çocukların üzerlerine su dökülür ve münasip bir bahşış verilir. Bahşışleri başları toplar, iş bittikten sonra kenar bir yerde bölüşülür. Bahşış vermeyen olursa çocuklar:

Gode gode goöl olsun
 Evinğ önğü sel olsun
 Veren şöyle, vermeyen böyle olsun yahut:
 Boğün (bu gün) rahmet guünüdür
 Yukuüm buğday yukuüdür
 Bize bahşış vermeyen
 Sansar ile tilkidir (S.Y.Ataman, 1944, s.11)

“Anadolu’nun çeşitli yerlerinde “göde göde” terimi değişik isimlerle anılmaktadır. Bunlar gelin, gelin gok, çömçe gelin, kepçe gelin bodi, dodu, gode v.b.” (Akman, 2000, 97)

Safranbolu halkı, yağmur duası için çeşitli türbe, çeşme veya dereleri ziyaret eder.

“Yağmur duaları pek çok köyün katılımıyla olur ve ilgili yerlerde muayyen adette (Hacılarobası köyünde 13.000, Yazıköy’de 70.000 adet) taşların üzerine kelime–i tevhit okunur. Sonra da bu taşlar bir çuvalın içinde sulara sallandırılır. Yazıköy’de ise yağmur duası için okunan taşların yanında

Madan Dede'nin türbesi üzerinde buluna bir tahta parçası da suya salınır. 2 m. uzunluğunda, 20 cm. genişliğindeki bu kalas da yağmurun yağmasından sonra çeşmenin olduğundan alınarak eski yerine konur." (Akman 2000, 103).

4.3.2.3. Hayvanlarla İlgili İnanışlar ve Bu İnanışların Yorumlanması

Safranbolu ve çevresinde geyik, önemli ve kutsal kabul edilen bir hayvandır. Bu nedenle evlerin dış kısmında, görünen bir yere geyik boynuzları asılmaktadır. Bu uygulamanın o evi nazardan, kötülüklerden koruduğuna inanılmaktadır. Hatta bazı evlerde hem geyik boynuzu hem de nazar boncuğu resmi birlikte görülmektedir. Safranbolu'da en fazla ziyaret edilen, adak yerlerinden biri olan Göğeren Türbesi'nde yatan zatların hikâyesinde geyikler bu kimselere sütlerini sağdırırlar. Bu sütlerden peynir, yağ yaparak şehre götüren ve para kazanan zatları yöre halkı kıskanmaktadır. Bu zatları şikâyet eden halk haksız olduklarını anlayınca üzülürler. Fakat artık geyikler bir daha gelip sütlerini sağdırmazlar. Geyikler, bu ihtiyaç sahibi kimselere yardım eden kutsal hayvanlardır.

Geyik dışında bölgede başka hayvanlara dair de inanışlar vardır:

Akşamüstü evden süt çıkarsa inek hasta olur. Şayet çıkmak mecburiyeti varsa üzerine bir kömür parçası atılır.²⁵⁷

At bağlanırken besmele çekilmezse şeytanlar atın yelesini örerler.²⁵⁸

Avlanan hayvanlar başkasına verilmez, verilecekse karşılığında mutlaka madeni para alınması gerekir.²⁵⁹

Baykuş öterken ona bir kimse baykuş derse (bayılakal)der, murat denirse muradına erer.²⁶⁰

²⁵⁷ Erhan Başaran (K.16)

²⁵⁸ Mübeccel (K.54)

²⁵⁹ Sabiha Tamer (K.63)

²⁶⁰ Ferhunde Mutlu (K.22)

Baykuş ötmesi uğursuzluktur, yanan bir odun alınarak baykuşa atılmalıdır.²⁶¹

Baykuş, bir evin çatısına konduğunda o evden cenaze çıkacağına inanılır. Bu durumdan korunmak için yörede baykuşa hacı murat kuşu denir.²⁶²

Baykuşa eğleşenin eli derttop olur.²⁶³

Benzer inanış yine İslamiyet ile ilgilidir. Karınca yuvası bozulmaz, üstüne basılmaz. Bunu yapanın yuvasının yıkılacağına inanılır.²⁶⁴

Bir eve güvercin yuva yaparsa o evde bereket olmaz.²⁶⁵

Bir evin önünde karga öterse o eve haber gelir.²⁶⁶

Boynuzsuz koyun, boynuzlu koyundan hakkını ancak ahrette alır.²⁶⁷

Cuma vakti örümcek ağı bozulmaz. Bunun sebebi Hz. Muhammed'i koruyan hayvan olarak kabul edilmesidir.²⁶⁸

Çakal uluyunca yere tükürmek gerekir, yoksa insanın başına bir yıkım, üzüntü gelir.²⁶⁹

Ev yılanı o evin bekçisidir.²⁷⁰

Gece vakti kedilere taş atılmaz, bunu yapanın taş kesileceğine inanılır.²⁷¹

Güvercin yuvasını bozanın kendi yuvası bozulur.²⁷²

²⁶¹ Zahide Yıldırım (K.70)

²⁶² Zahide Yıldırım (K.70)

²⁶³ Ferhunde Mutlu (K.22)

²⁶⁴ Sabiha Tamer (K.63)

²⁶⁵ Zehra Keçeci (K.71)

²⁶⁶ Meliha Yardibi (K.47)

²⁶⁷ Ali Yılmaz (K.8)

²⁶⁸ Ferhunde Mutlu (K.22)

²⁶⁹ Munise Odabaşı (K.51)

²⁷⁰ Zehra Keçeci (K.71)

²⁷¹ İbrahim Sarıtunç (K.38)

²⁷² Ali Yılmaz (K.8)

Güvercin, kumru, kırlangıç, leylek öldürmek günahdır.²⁷³

Hamile kadının balığa, ayıya, tavşana bakması hoş karşılanmaz.²⁷⁴

Hergilin içine karıncalar yuva yaparsa hergilde harç çoğalır.²⁷⁵

İlkbaharda memlekete leylek ağzında kırmızı bir bez olduğu halde gelirse o sene o memleketteki kocamış kızlar gelin olur, siyah bir bezle gelirse koca karılar ölür, ağzında buğday başağı ile gelirse bolluk olur.²⁷⁶

İlk yaylaya çıkışta, sığırların ortasından bir yabancı geçerse sığırlar hamile kalmaz, doğum yapmazlar.²⁷⁷

İneğin sütünü yere sağmak iyi değildir, hayvan hastalanır.²⁷⁸

İnek ilk yavrusunu doğurduğu zaman onun ağzı (halk arasında ineğin ilk sütüne anız denir) ineğin sütü kesilmesin diye evden dışarı çıkarılmaz.²⁷⁹

İnek sağılırken gök gürlerse ineğin sütü kesilir.²⁸⁰

Kandil, bayram gibi zamanlarda eve giren kelebeğe dokunulmaz. Evden ölen birinin ruhunun geldiğine inanılır.²⁸¹

Kara kedi yedi yıl mutsuzluk ve ölüm tehlikesi getirir. Şerrinden korunmak için gece dışarı çıkmamak gerekir.²⁸²

Karga öttüğünde kar yağacağına inanılır.²⁸³

Karıncaya ekmek kırıntısı verilirse her belaya karşı gelir.²⁸⁴

²⁷³ Ferhunde Mutlu (K.22)

²⁷⁴ Hayriye Kızılelma (K.32)

²⁷⁵ Sabiha Tamer (K.63)

²⁷⁶ Munise Odabaşı (K.51)

²⁷⁷ Sabiha Tamer (K.63)

²⁷⁸ Ferhunde Mutlu (K.22)

²⁷⁹ Hüsniye Özer (K.37)

²⁸⁰ Munise Odabaşı (K.51)

²⁸¹ Hatice Sarıtunç (K.27)

²⁸² Sabiha Tamer (K.63)

²⁸³ Ferhunde Mutlu (K.22)

²⁸⁴ Sabiha Tamer (K.63)

Keçi şeytandan halk olmuştur. Koyun cennetten çıkmıştır.²⁸⁵

Kedi elini yüzüne sıvarsa yüzünü hangi tarafa dönmüşse o taraftan misafir gelir.²⁸⁶

Kedi elinin kulağının arkasına götürürse misafir gelir.²⁸⁷

Kediyi Hz. Ali sıvazladığı için hiçbir zaman sırt üstü düşmez.²⁸⁸

Kesilen kurbanın kemikleri kırılmaz.²⁸⁹

Kirpiyi öldürenin eli dertop olur.²⁹⁰

Köpeğin ezan okunurken uluması da olumsuz kabul edilen bir durumdur, ölümü çağırır.²⁹¹

Köpek havaya doğru bakarak havlarsa kan dökülür demektir. Kötü şeylerin ve savaşın habercisidir.²⁹²

Kurbağayı görünce “tu, siğilim sana “denmezse insana siğil geçer.²⁹³

Kurbanın kanı ve kemikleri gömülür. Kemikler ve kanları gömülmezse kedi, köpek gelip parçalar.²⁹⁴

Kurt uluyunca ya ayaz olur ya kar yağar.²⁹⁵

Kurtlar uluyunca inekleri yemesinler diye gökten ağızlarına yiyecek düşer. Bu yiyeceğin adına kudret helvası denir.²⁹⁶

²⁸⁵ İsmet Güneş (K.40)

²⁸⁶ Sabiha Tamer (K.63)

²⁸⁷ Bilal Yalçın (K.13)

²⁸⁸ Zehra Keçeci (K.71)

²⁸⁹ Munise Odabaşı (K.51)

²⁹⁰ Hayriye Yıldırım (K.34)

²⁹¹ Alaeddin Sarıhüseyinoğlu (K.6)

²⁹² Meliha Yardibi (K.47)

²⁹³ Sabiha Tamer (K.63)

²⁹⁴ Sabiha Tamer (K.63)

²⁹⁵ Ferhunde Mutlu (K.22)

²⁹⁶ Hüseyin Sarıtunç (K.36)

Kuzgun kuşu dağda öterse arkasından kurt gelir. İnek doğurunca, eve ağır bir şey alınır ya da ağır bir şey kaldırılırsa ineğin sütü kesilir.²⁹⁷

Leyleği uçarken gören ve kendi ayakta bulunan kimse o sene çok gezer.²⁹⁸

Ölen kişinin başında kedi bırakılmaz. Kedinin ölenin ruhunu çalacağına inanılır.²⁹⁹

Önünden kurt geçen bir kimse, yerden bir taş alır ve kurdun arkasından atarsa kurt biraz gidince uyuz olup ölür.³⁰⁰

Örümcek olan evde bereket olmaz.³⁰¹

Rüyasında kendisine köpek saran kimseye biri düşman olur.³⁰²

Safi beyaz horoz kesilmez.³⁰³

Sokak kapısının eşiğine karıncalar yuva yaparsa o evde oturanlar zengin olur.³⁰⁴

Tarlalarda kelebeğin çok olduğu sene kavga olur.³⁰⁵

Tavuğun horoz gibi ötmesi uğursuzluktur, öten tavuk kesilir.³⁰⁶

Tavuklar dıdık dıdığa verirlerse eve misafir gelir.³⁰⁷

Yılan canlı canlı ateşe atılırsa yağmur yağar.³⁰⁸

²⁹⁷ İsmail Sarıtunç (K.39)

²⁹⁸ Nezihe Kadioğlu (K.59)

²⁹⁹ Zehra Keçeci (K.71)

³⁰⁰ Cengiz Sarıtunç (K.15)

³⁰¹ Sabiha Tamer (K.63)

³⁰² Bedriye Kavsa (K.12)

³⁰³ Ayşe Topçuoğlu (K.10)

³⁰⁴ Zehra Keçeci (K.71)

³⁰⁵ Birsen Gümüş (K.14)

³⁰⁶ Kamile Soydemir (K.42)

³⁰⁷ Hayriye Kızılelma (K.32)

³⁰⁸ Sabiha Tamer (K.63)

Yılan öldürüp de, suya atılırsa ve yılan o suda kaybolursa yağmur yağar ve durmaz seller olur.³⁰⁹

Yirmi sene koyun güden cennet yüzü görür.³¹⁰

Yumurta kabuğu ocağa atılarak yakılırsa yumurtayı yumurtlayan tavuğun yumurtalığı bozulur.³¹¹

Safranbolu'da hayvanlarla ilgili inanış ve uygulamaları değerlendirmek gerekirse; evi nazardan koruduğuna inanılan ve kutsal kabul edilen geyiğe Göktürk mezar taşlarında, Pazırık ve Kıpçak Kumanlara ait Dinyeper kurganlarında rastlanmıştır (Ögel, 1988, 66-299).

Türkiye'de ölümü haber veren hayvanlardan en önemlilerinden birisi de köpektir. Altay ve Sibiryta mitolojilerine göre köpek tanrının kendisine verdiği kutsal görevi ihmal edip, şeytana yardım etmesi dolayısıyla aldatıcı bir hayvandır. Yörede köpeğin ölümü haber veren bir hayvan olmasıyla şeytanın aldatıcı olması şeytan ve köpek bağlantısını sağlamaktadır. Bayat boyunun sembolü olan baykuşun, Geleneksel Türk inancında uğursuzluğu ve ölümü simgelediği düşünölmemiştir. Baykuşun ölümü haber veren kuş olarak düşünölmemesi Türklere İnan veya Çin düşünöncesinden geçmiştir. Yörede baykuşun evin bacasına tünemesiyle evden cenaze çıkacağına inanılır. Bu inanışın İnan ve Çin inanışlarından geldiği görölmektedir (Selçuk, 2004, 214-219).

Karınca yuvasının bozulmaması inancını ise İslamiyet ile ve Hz. İbrahim'i kurtarması bakımından değerlendirilebilir.

4.3.2.4. Halk Hekimliği İle İlgili İnanışlar

Halk hekimliği günümüzde de yörede kullanılmaktadır. Halk hekimliğinde hasta olan kişi birkaç yöntemle tedavi edilmektedir (Kara, 2005, 133). Biz de Safranbolu halk hekimliğini Tuncay Kara'nın çalışmasındaki

³⁰⁹ Ahmet Sarıtunç (K.3)

³¹⁰ Havva Güneş (K.30)

³¹¹ Müfide Sarıtunç (K.55)

tasnif yöntemiyle inceleyeceğiz. Bunlar; halk arasında koca karı ilacı olarak da bilinen bitkisel tedaviler, dinsel yanı bulunan çözümler, kırık çıkık tedavisinde kullanılan ameliyat yöntemleri ve sihirseller yöntemlerdir.

1) Koca Karı İlaçları:

Günümüzde alternatif tıp olarak bilinen halk arasında kocakarı ilacı olarak da bilinen bazı hayvanların eti, kemiğinin kaynatılması ya da bazı bitkilerin haşlanması, ezilmesi veya kendisinin tüketilmesiyle hazırlanan özel karışımlar, merhemler yörede de sıklıkla başvuru şifa kaynaklarından olmuştur.

2) Dinî Yöntemler:

Dinî yöntemler çeşitli şekillerde yapılmaktadır. Kutsal olarak kabul edilen türbe tekke vb. yerlere gidilerek dilek dilendiği gibi, aynı zamanda şeyh, dede vb. kişilerin okuyup üflemesi hastalıklı bölgeyi ovması şeklinde de yapılmaktadır.

3) Ameliyat Yöntemleri:

Bu yöntemde bazı kişilerin kırık, çıkık gibi durumlara uyguladığı yöntemleri ifade etmektedir.

4) Sihirseller Yöntemler:

Bu tedavi yönteminde, insanın içine cin girdiğine inanılır ve bu durumun tedavisi cinder denilen cinci hocalara başvurmadır. Bu hocalara başvurularak muska yazdırılır ve bu muska suya bırakılarak cinlerin kovulması sağlanmaktadır.

Bunun dışında nazara karşı ise kurşun döktürülmektedir.

Yukarıdaki yöntemlerin dışında yöre halkı bit ve pire gibi sorunlardan kurtulmak için çeşitli yöntemler geliştirmişlerdir. Bu anlamda uygulanan

yöntemlerden bir tanesi kaynar su ve kıl kullanılarak çamaşırların tokaçlanarak yıkanması ve evdeki tahtalara kaynar su dökülmesidir. Diğer şekilde bebeklerde doğumdan sonra sık olarak rastlanan sarılığa karşı da soda kullanılmaktadır.

Yörede sağlık için kullanılan çeşitli bitki ve otlar ise aşağıdaki gibidir;

Arduç evi (mayasıl); bir avuç arduç evi kaynatılıp, şeker ilave edilerek her sabah içilir.³¹²

Ihlamur yaprağı (öksürük); ihlamur yaprağı ayva ve döngel yaprağı ile kaynatılarak içilir.³¹³

İncir (kabızlık); meyvenin kendisi tüketilir.³¹⁴

Karabiber (karın ağrısı); kaynar su içerisine karabiber ve şeker ilave edilerek içilir.³¹⁵

Patates (baş ağrısı); patatesler halka halinde dilimlenir, başa sarılır.³¹⁶

Şalgam (romatizma); şalgam rendelenerek ağrılı bölgeye sarılır.³¹⁷

Safranbolu halk hekimliği uygulamalarında psikolojik kökenli olanlar da bulunmaktadır. Bunlara örnek vermek gerekirse;

Albasmasına karşı ayakkabının altının delinmesi, evin eşliğinden toprak çalınması, mutfaktan bulaşık bezinin çalınması³¹⁸

Alerjide hastanın başından aşağı at gübresi elenmesi³¹⁹

³¹² Hatice Sarıtunç (K.27)

³¹³ Hatice Sarıtunç (K.27)

³¹⁴ Sabiha Tamer (K.63)

³¹⁵ Hatice Sarıtunç (K.27)

³¹⁶ Hayriye Kızılelma (K.32)

³¹⁷ Sabire Etişken (K.64)

³¹⁸ Hüsniye Özer (K.37)

³¹⁹ Hüsniye Özer (K.37)

Kadınların düşük yapmaması için üzerlerinde eski değirmen taşından parça taşınması ³²⁰

Sevda çeken kız ve oğlana üzerlik suyu hazırlanıp içirilmesi ³²¹

Konuşamayan çocuğun yemeğine para “dilenip” konması sayılabilir. ³²²

1) Çiller için:

Limon suyu sürülür. ³²³

2) Çocuk düşürmek için:

Menekşe çiçeği, Antep fıstığı, safran, rezene, baldırı kara, manda sütü suda kaynatılır. Limon sıkılıp bir gün dinlendirilip süzülüp içilir. ³²⁴

Maydonoz suyu içilir. ³²⁵

Yeni gebe kadın düşük yapmak için bol bol sarımsak yer. ³²⁶

Soğan kabuğu kaynatılıp içilir. ³²⁷

Bol suda eritilmiş kına içilir. ³²⁸

Kavrulmuş susam kaya tuzu ile karıştırılıp suda ezilerek içilir. ³²⁹

Soğan kabuğu, nar kabuğu, nöbet şekeri kaynatılıp içilir. ³³⁰

³²⁰ Hayriye Kızılelma (K.32)

³²¹ Müfide Sarıtunç (K.55)

³²² Sabiha Tamer (K.63)

³²³ Alaeddin Sarıhüseyinoğlu (K.6)

³²⁴ Hüsniye Özer (K.37)

³²⁵ Hüsniye Özer (K.37)

³²⁶ Hayriye Kızılelma (K.32)

³²⁷ Hayriye Kızılelma (K.32)

³²⁸ Sabiha Tamer (K.63)

³²⁹ Müfide Sarıtunç (K.55)

³³⁰ Hatice Sarıtunç (K.27)

3) Çocuk düşmesini önlemek:

Çocuğu durmayan kadın eski değirmen taşından bir parçayı üzerinde taşır.³³¹

4) Diş çürümesi:

Kişniş tohumu düvölüp sirke ile yoğrulur sulandırılıp gargara yapılır.³³²

İncir dalının suyu sürülür.³³³

5) Dinçlendirmek:

Limon ve sirke karıştırılıp içilir.³³⁴

6) Doğum Güçlüğü:

Doğum sırasında zorluk çeken hamile kadının doğumunu kolaylaştırmak için hamur ile acıhiyar suda kaynatılıp içilir.³³⁵

Ağrılar başladığı halde doğumu gecikenin göbeğine mıknatıs bağlanır.³³⁶

Kavun yedirilir.³³⁷

Yağ balla ılıtılıp içilir.³³⁸

7) Doğum sancısını azaltmak:

Çam fıstığı ezmesi yenilir.³³⁹

³³¹ Müfide Sarıtunç (K.55)

³³² Alaeddin Sarıhüseyinoğlu (K.6)

³³³ Alaeddin Sarıhüseyinoğlu (K.6)

³³⁴ Nazmiye Beşler (K.57)

³³⁵ Nazmiye Beşler (K.57)

³³⁶ Nazmiye Beşler (K.57)

³³⁷ Nazmiye Beşler (K.57)

³³⁸ Müfide Sarıtunç (K.55)

8) Doğum sonrası eş düşürmek:

Sarımsak yenir.³⁴⁰

9) Doğum yırtıkları:

Yumurta sarısı, zeytinyağı, sakız, balmumu karıştırılıp dövülerek merhem yapıp sürülür.³⁴¹

10) Dolama:

Dolama otu kökü kuyruk yağı ile kaynatılıp bağlanır.³⁴²

Külde pişmiş soğan bağlanır.³⁴³

Yumurta ve sabun çırılıp merhem yapıp bağlanır.³⁴⁴

Tepesi delinmiş yumurtaya parmak sokulup bağlanır.³⁴⁵

11) El ve ayak titremeleri:

El ve ayak titremelerini önlemek için adaçayı demlenip içilir.³⁴⁶

12) Gebe kalmak için:

Vişne ağacı kabuğu kaynatılıp suyunda banyo yapılarak birleşmede bulunulur.³⁴⁷

³³⁹ Hatice Sarıtunç (K.27)

³⁴⁰ Hatice Sarıtunç (K.27)

³⁴¹ Ferhunde Mutlu (K.22)

³⁴² Zehra Keçeci (K.71)

³⁴³ Müfide Sarıtunç (K.55)

³⁴⁴ Ferhunde Mutlu (K.22)

³⁴⁵ Nazmiye Beşler (K.57)

³⁴⁶ Mehmet Kemal Sarıtunç (K.45)

³⁴⁷ Sabire Etişken (K.64)

13)Göbek düşmesi:

Bal, yumurta kabuğu, bakla unu, köknar karıştırılıp göbeğe bağlanır.³⁴⁸

Göbeğe çörek otu lapası sarılır.³⁴⁹

14)Göğüs ağrısı:

Kemik yağı içirilir.³⁵⁰

15)Göğüs darlığı:

Kekik demlenip içirilir.³⁵¹

16)Göğüs hastalıkları:

Kavrulmuş keten tohumu, badem, gülsuyu ve şeker dövülerek ağır ateşte pişirilerek sabah yenir.³⁵²

Çörek otu kaynatılıp içilir.³⁵³

Gelincik çiçeği kaynatılıp içilir.³⁵⁴

Çiçek açtıktan sonra tüyleri temizlenmiş ayva yaprağı suda kaynatılarak içilir.³⁵⁵

Meyan balı, kavun çekirdeği, nişasta, vişne, badem, bal menekşe, ayva çekirdeği dövülüp hap yapılıp kurutulup yenir.³⁵⁶

³⁴⁸ Sabiha Tamer (K.63)

³⁴⁹ Hayriye Kızılelma (K.32)

³⁵⁰ Mehmet Kemal Sarıtunç (K.45)

³⁵¹ Mehmet Kemal Sarıtunç (K.45)

³⁵² Hikmet Sarıtunç (K.35)

³⁵³ Hikmet Sarıtunç (K.35)

³⁵⁴ Sabiha Tamer (K.63)

³⁵⁵ Sabiha Tamer (K.63)

³⁵⁶ Zehra Keçeci (K.71)

Kuru üzüm, bal, manda sütü ve tereyağı karıştırılıp bol miktarda yenir.³⁵⁷

17)Kısırlık:

Kısır kadının gebe kalması için bal şerbeti ile dolu kazanda boynuna kadar suya girerek banyo yapılır.³⁵⁸

(kadın–erkek) Aksoğan suyu, bal, safran, ceviz içi birlikte dövülüp su katılarak kaynatılır ve sabahları içilir.³⁵⁹

(kadın) Bol pırasa yenir.³⁶⁰

(kadın–erkek) Kara ot çiçeği kökü bal ile karıştırılıp yenir.³⁶¹

(kadın) Suda ısırgan kaynatılıp içilir.³⁶²

(kadın –erkek) Üzüm çekirdeği, sümbül, tarçın, bal, safran karıştırılıp pişirilerek macun yapıp uzun süre yenir.³⁶³

(erkek) 4 ölçü misk, ikişer ölçü sümbül, havuç, birer ölçü karanfil ve bal dövülüp içine susam ve safran katılıp misk macunu yapıp yenir.³⁶⁴

18)Kısırlaştırmak (kadını):

Söğüt çiçeği demlenip içilir.³⁶⁵

19)Kırık çıkık:

Karaağaç kökü lapası bağlanır.³⁶⁶

³⁵⁷ Hatice Sarıtunç (K.27)

³⁵⁸ Hüsnüye Özer (K.37)

³⁵⁹ Hayriye Kızılelma (K.32)

³⁶⁰ Müfide Sarıtunç (K.55)

³⁶¹ Alaeddin Sarıhüseyinoğlu (K.6)

³⁶² Müfide Sarıtunç (K.55)

³⁶³ Alaeddin Sarıhüseyinoğlu (K.6)

³⁶⁴ Alaeddin Sarıhüseyinoğlu (K.6)

³⁶⁵ Sabire Etişken (K.64)

20)Nezle:

Mazı ile safran ezilip başa üç gün yakı yapılır.³⁶⁷

Dört ölçü karpuz suyuna bir ölçü kına karıştırılıp banyodan sonra vücuda sürülür.³⁶⁸

Gül kaynatılıp içilir.³⁶⁹

Gelincik çiçeği kaynatılıp suyu içilir.³⁷⁰

Hardal ruhu koklanır.³⁷¹

Üzerlik tohumu demlenip içilir.³⁷²

Kişniş yaprağı kaynatılıp içilir.³⁷³

Karabiber kullanılır.³⁷⁴

Kabuklu ceviz ateşe atılarak dumanı koklanır.³⁷⁵

Ihlamur içilir.³⁷⁶

Burna soğan suyu çekilir.³⁷⁷

21)Öksürük:

Bir yumurta, bir kaşık katran biraz karabiber külde ısıtılır içirilirse öksürük geçer. (S.Y.Ataman, 1944-45, 13)

³⁶⁶ Müfide Sarıtunç (K.55)

³⁶⁷ Alaeddin Sarıhüseyinoğlu (K.6)

³⁶⁸ Alaeddin Sarıhüseyinoğlu (K.6)

³⁶⁹ Hatice Sarıtunç (K.27)

³⁷⁰ Müfide Sarıtunç (K.55)

³⁷¹ Nazmiye Beşler (K.57)

³⁷² Müfide Sarıtunç (K.55)

³⁷³ Müfide Sarıtunç (K.55)

³⁷⁴ Osman Günday (K.60)

³⁷⁵ Osman Günday (K.60)

³⁷⁶ Osman Günday (K.60)

³⁷⁷ Osman Günday (K.60)

22)Süt artırmak için:

Emzikli kadının sütünü artırmak için alabalık başı macun haline getirilir, kadının memelerine sürülür.³⁷⁸

Emzikli kadının sütünü çoğaltmak için dut hoşafı içilir.³⁷⁹

Ayva çiçeği ile bal karıştırılarak memelerine sürülür.³⁸⁰

Loğusalığın ilk üç günü ciğer yedirilir.³⁸¹

Lahana yenir.³⁸²

Marul suyu içirilir veya marul yedirilir.³⁸³

23)Şeker hastalığı:

Ekşi kara yaprağı kaynatılır suyu içilir.³⁸⁴

Üzüm yenir.³⁸⁵

Siğil yaprağı kaynatılıp içilir.³⁸⁶

Meyan kökü şerbeti içilir.³⁸⁷

Karaağaç kabuğu kaynatılıp suyu içilir.³⁸⁸

Çavdar ekmeği yenir.³⁸⁹

³⁷⁸ Müfide Sarıtunç (K.55)

³⁷⁹ Nazmiye Beşler (K.57)

³⁸⁰ Müfide Sarıtunç (K.55)

³⁸¹ Müfide Sarıtunç (K.55)

³⁸² Nazmiye Beşler (K.57)

³⁸³ Nazmiye Beşler (K.57)

³⁸⁴ Saime Tombak (K.19)

³⁸⁵ Alaeddin Sarıhüseyinoğlu (K.6)

³⁸⁶ Ahmet Tombak (K.4)

³⁸⁷ Ahmet Tombak (K.4)

³⁸⁸ Ahmet Tombak (K.4)

³⁸⁹ Ahmet Tombak (K.4)

Şeker- ısırgan kaynatılıp içilir.³⁹⁰

24)Yara merhemi:

Çam sakızı, keçi yağı, balmumu, katran bir kapta kaynatılırsa her yaraya merhem olur. (Ataman, 1944, s.8)

25) Yel (romatizma):

Ayı yağı, kırmızıbiber, sirke, kil ve rakıyı birbirine karıştırıp ağrıyan yerlere sürülmelidir. (Ataman, 1944, s.8)

26)Acı yağ (yara merhemi):

Çıranın yağlısı alınarak yağda iyice kavrulur ve içerisine bir parça da don yağı konulursa her yaraya iyi gelir. (Ataman, 1944, s.10)

27)Gırtlak düğümü (bademcik iltihabı):

Keskin sirke, karaçam çırası, tuz bir kapta iyice kaynatılır içine bir parça acı badem yağı karıştırıp ılık ılık boğaz çalkanırsa bir şey kalmaz. (Ataman, 1944, s.10)

28)Isıtma (sarı hastalık) sıtma:

Pelin otu yaprağı, sarımsak bir kapta kaynatılır, bir gece ayazda bırakılarak aç karnına içilirse hastalık geçer. (Sıtma için yedi gün aç karnına bir diş sarımsak veyahut fındık büyüklüğünde taze ceviz yutulursa hastalığın geçeceğine inanılmaktadır. (Ataman, 1944, s.10)

³⁹⁰ Ahmet Tombak (K.4)

4.3.2.5. Ölümle İlgili İnanışlar

Safranbolu ve çevresinde ölüm ile ilgili inanışların çoğunu dini uygulamalar oluşturmakla birlikte eski Türk inanışlarına benzer âdet ve uygulamalar da görülmektedir.

Ölen kişinin yalnız bırakılmaması Gagavuz Türklerinde de görülmektedir. Ölünün şeytan tarafından alınacağından korkarlar. Evden ikinci bir ölü çıkmasını diye de ölü götürülen yere demir bir şey atarlar (Yoloğlu, 1999, 162).

Ölen kişinin ayakkabılarının dışarı konması olayı Harput'ta da görmekteyiz. Orada ölünün ayakkabıları yabancı bir kişiye verilir. Bununla ruhun evi bastığı kabul edilen ağırlığından, kasvetinden kurtulmuş olunduğuna inanılır. Ayakkabıların yabancı bir kişiye verilmesi ile ruhun evle olan irtibatını kesmek, onun eve dönüşünün önüne geçilmesi sağlanmış olur (Araz, 1995, 1321).

Eski Türklerde ölülerin yıkanıp temizlendikten sonra “esük” denilen bir çeşit kefene sarıldığı, tabuta konulduğunu ve bir araba ile gömülmeye götürüldüğünü kaynaklarda görmekteyiz (Güngör ve Günay, 1999, 77). Eski Türk inanç sisteminin 2. esasını atalar kültü teşkil eder. Ölmüş atalara tazim, onlar için kurbanlar kesilmesi baba hâkimiyetinin inanç sahasındaki belirtisi sayılmaktadır. Telakkiye göre, baba ve umumiyetle atalar, öldükten sonra dahi ruhları vasıtasıyla, aile efradını korumaya devam ettiklerinden onlara karşı duyulan minnet hissi türlü şekillerde ortaya konmaktadır (Kafesoğlu, 1980, 46). Ruhların yılda bir defa geceleri, hayatta iken yaşadıkları yerlere gelip halkı ziyaret ettikleri ve “tiki” diye bir ses çıkarttıkları inancının eski Türklerde mevcut olduğunu Kaşgarlı'dan öğreniyoruz (Günay ve Güngör, 1998, 86). Safranbolu ve çevresinde ölen kişinin ruhunun bir kelebek şeklinde mübarek gecelerde ziyarete geldiğine inanılır. Bu eski Türk dininde ataların ruhlarının etraflarını korumaya yönelik bulunan inancın bir uzantısıdır.

Yörede ölünün güzel kokması için misk, gülsuyu ile yıkanır, ev ve çevre tütsülenir. Defin töreninden sonra ölünün çıkarıldığı evde ateş yakılması İslam öncesi Türk geleneğinin bir devamıdır (Selçuk, 2004, 216).

Ölü kefenlenirken kesinlikle iğne kullanılmaz. Bu uygulama, İslamiyet'le de bağlantılıdır. Aynı uygulama Uygur Türklerinde de vardır (Rahmani, 1987, 312).

Mezar kazılırken küreğin elden ele değil de yere bırakılarak verilmesi inancı Erzurum Söğütözü'nde de vardır. Onların inancına göre bu araçların doğrudan doğruya bir elden ötekine verilmesi sürekli mezar kazılacağına işaret sayılır (Boratav, 1984, 195).

Ölü evindeki bütün suların dökülmesi bölgenin genelinde görülen bir durumdur. Su kaplarının açık bırakıldığı takdirde ölünün ruhunun bu kaplardan içeceğine inanılır (Erdoğdu, 1991, 23).

Yörede 3, 7, 40, 52 ve senesinde mevlit okunur okutulur. Ancak 52. günde ölünün etinin kemiğinden ayrılacağına inanılır. Bu inanç Azerbaycan'da da vardır. Ölünün 52. Gününde Azeriler ölünün "mefsil"lerinin birbirinden ayrıldığına inanırlar ve ölü çok acı çekmesin diye kuran okuyup hayır yaparlar (Yavuz, 1991, 93).

Ölünün arkasından ağlanır. Son zamanlarda günahdır diye telkinlerde bulunulsa da Safranbolu'da ölenin arkasından ağlanmaz ise ölen kişinin beddua edeceğine dair inanışlar mevcuttur. Aynı inanışı Azerilerde de görmekteyiz. Onlar da "ölenin yaraşığı ağıdır." derler (Yavuz, 1991, 93).

Bilindiği gibi eski Türk geleneklerinde ölünün arkasından saç yolmak, yüz yırtmak gibi âdetler mevcuttur. Bir ölüm dolayısıyla yasa girenler, bunu hem giyecekleriyle hem de davranışlarıyla belli ederler.

Dede Korkut Hikâyeleri'nde de ölünün anası, kız kardeşi, boy beyleri ak çıkarıp kara giyerler, analar çekip yakarlını yırtarlar, acı tırnaklarını ak yüzlerine çalıp güz elması gibi yanaklarını yırtarlar (Akman, 2009, 192).

Tuva Türkleri Lamaizm'e inanmıştır. Lamaizm'e göre; insan öldükten sonra onun ruhu (sünezin) başka bir canlıya geçer, iyi durum yeniden insan olarak, kötü durum ise böcek olarak yaşamaktadır. Günah işleyenler, böcek gibi doğmasın diye Lamalar kum, su veya buğday üzerine dua okur, sonra onları ölünün üzerine dökerlerdi (Yoloğlu, 1999, 151).

Bu inanişaya yakın olarak Safranbolu'da da ölen kişilerin dinî bayram ve günlerde evlerini ziyaret ettiklerine inanılır. Bu ziyaretin kelebek şeklinde olduğu fikri hâkimdir. Yine ölen kişinin gömüldükten sonra üzerine su dökülmesi yine Tuva Türklerinde görülen inanca benzer.

Ölen kişinin ruhunun evi ziyarete geleceği inancı bölgede cenaze evinde kırk gün ışık yakma geleneği şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu gelenek yine Tuva Türklerinde görülmektedir onlar da kırk dokuz gün ışık yakarlar. Gagavuz Türklerinde de ölünün ruhunun daha önce yaşadığı yerleri gezdiği inancı hâkimdir. Kırgız- Kazaklar da ölünün ruhu için kırk tane mum hazırlar ve her gün bir tanesini yakarlar (İnan, 1976, 189).

Safranbolu'da ölünün arkasından kırk gece kuran okunur. Bu âdeti biz Hakaslarda görmekteyiz. Haycılar (destan veya hikâye söyleyen kişiler) ölü olan evde geceleri "alıptığ nımahlar" (kahramanlık destanları) okumaktadırlar. Bu destanlar buraya toplananları hem ağlatır, hem de hayat ve ölüm hakkında düşünceye zorlardı. İnanca göre vücuttan çıkan ruh, can kırk gün yakınlarından uzakta dolaşıyor, onlara yaklaşmak istese de yaklaşamıyor. Haycının hayı onu yakınlarına yaklaştırıyor, aileyi sonraki acılardan koruyor (Yoloğlu, 1999, 152).

Ölümden sonra Safranbolu'da yemek verme geleneği vardır. Yemeği ev halkı değil komşuları, akrabaları yapar getirir. Ölümden sonra yemek vermek, iptidai devirlerde doğrudan doğruya ölüye sunulmuş kurbanlardır ki bununla onların zararlarından kurtulmak istenilirdi (İnan, 1995, 189).

Yemek verme geleneği gibi ölüyü gömdükten sonra helva vb yiyeceklerin dağıtılması eski inançların bir kanıtıdır (Akman, 2007-2009, S.116).

Tatarlarda ölüm meleğinin kılıcından bahsedilir. Ölüm anında hastalar ölüm meleğini fark ettiğinden ağzının açık kaldığı düşünülür. (çene kapama inancı) Ölüm meleğinin yüzü soğuktur, bu nedenle hasta, meleği görünce yüz hattı ve rengi değişir. Buna bağlı olarak kişinin yüzünde ölümün rahat veya zor olduğuna dair hüküm verir.

Ölünün karnının şişmemesi için demirden bir madde konulması ise Türklerde demir madenin kutsal kabul edilmesiyle ilgilidir.

Ölünün çenesinin bağlanması, gözlerinin kapatılması uygulaması Azeri Türklerinde de vardır. Türklerin inancına göre ruh ölüm anında ağız ve vücudun diğer yerlerinden çıkar.

4.3.2.6. Evlenme İle İlgili İnanışların Değerlendirilmesi

Eski Türklerde dünürçülük ve nişan merasimleri vardır. Bu merasimlerde, kız tarafına bir elçi gönderilerek kız isteme yapılmaktadır. Karşı tarafın cevabı olumlu olursa görüş ve istekler yine bu elçi aracılığıyla erkek tarafına bildirmektedir. Bunlara örnek olması açısından, Kara Han, Oğuz adına kız istemek için Kur Han'a adam göndermiştir. Diğer şekilde, birçok Türk boylarında gerçek manasıyla baskın yapılarak "kız kaçırma" seyrek olaylardandır. Altaylılarda "kız kaçırma" kızın rızasıyla, hatta baba ve anasının tasvibi ile olmaktadır. Dolayısıyla Safranbolu yöresinde kız kaçırma olayının varlığının eski Türklere dayandığını ifade etmek mümkündür. Safranbolu ve çevresinde kız isteme aşamasından sonra kızın verildiğini, cevabın olumlu olduğunu anlatmak için erkek tarafına mendil gönderilmesi âdeti de Altaylıların mendil âdetiyle benzerlik göstermektedir. Kız tarafının evlenmeye razı olduğunun delili olarak delikanlıya bir yüzük veya mendil verilmesi de bir diğer âdettir. Bu nişan yüzüğü yerini tutar. Evlilik ile ilgili bir diğer durum ise sağdıçlıktır. "Sağdıç" kelimesi Oğuzlardan bugüne kadar düğün geleneğinde güveye arkadaşlık eden kimse anlamıyla devam ettirmiştir (İnan, 1995, 166). Safranbolu ve çevresinde de sağdıçlar düğünün başlangıcından sonuna kadar damadın ve gelinin en önemli yardımcılarıdır.

Geline ve damada her konuda düğün boyunca destek olan arkadaş anlamına gelmektedir (İnan, 1968, 299-304).

Evlilik ile ilgili olarak, kına yakmak Türk inançlarında seçilmiş, adak edilmiş olanı göstermektedir. Bu inanca göre o işareti taşıyan canlı cansız varlıkların mukaddesliğine inanılır ve onlara dokunulmaz. Bunu taşıyan varlıklara dokunmak, saygısızlık göstermek uğursuzluk ve felaket anlamına gelmektedir (Kalafat, 1995, 91). Eski Türklerden günümüze kadar kına, kurban olanla ilgilidir. Bu anlamda geline de kocasına kurban olunması için kına yakılmaktadır. Safranbolu ve çevresinde geline kına yakılması uygulaması gelinin kocasına kurban olması inancıyla yapılmaktadır.

Eski Türklerde aynı zamanda gelinin güveyine bugün çeyiz dediğimiz bir miktar mal veya eşya getirmesi geleneği bulunmaktadır. Buna Orta Asya Türklerinde “koşantı” denirdi. Arapçada “cihaz (cehiz=çeyiz) den gelen çeyiz, evlenecek kız çocuklarının her türlü şahsi veya ev eşyasını ifade etmektedir. Safranbolu ve çevresinde de gelin erkek tarafıyla konuşulan miktarda çeyizi beraberinde götürür. Bu çeyizde ev eşyası, şahsi eşyalar ve mobilya da bulunabilir. (Döndüren, 1995, 340).

Şamanist ve Müslüman Türklerin evlenme törenlerinde müşterek olan Şamanizm unsuru gelinin geldiği gün başına saçı saçmaktır. Saçı, yabancı soya mensup olan bir kızı kocasının soyunun ataları ve koruyucu ruhları tarafından kabul edilmesi için yapılan bir kurban ayinin kalıntısıdır. Baş Kurtlarda gelinler kayınbabanın içtiği pınar, ırmak ve göl sularına gümüş paraları saçı yaparak “selam” verir. Buna “su gösterme” töreni denir (İnan, 1995, 166-167). Safranbolu ve çevresinde gelinin düğün günü suya ekmek atması, eve girerken su dökmesi, başından aşağı şeker, para gibi saçların atılması Eski Türk inancının bir uzantısı olduğunu göstermektedir.

Diğer şekilde, Türklerde kırmızı elbiseler gerdeğe girecek gelin ile damadın giysileri olarak kabul edilmektedir. Bu mutluluk, mürüvvet, murat anlamına gelmektedir. (Ögel, 1978, 409) Kırmızı rengin kan rengiyle aynı olması bu rengin daha kutsallaşmasına ve sevilmesine sebep olmuştur.

Bazen kırmızı renk namus kelimesinin anlamına da gelmektedir. Halk arasında şöyle bir deyim vardır:

“Kızıl yüzlü yiğidin
Kız kardeşi olmasın
Kız kardeşi olsa da
Kızıl yüzü solmasın”

Son satırdaki kızıl yüzü solmasın cümlesi, namusu solmasın anlamına gelmektedir.

Kızıl renkler kızlar için mutluluk erginlik ve ağırbaşlılığı ifade etmektedir. Kırmızı renk Türklerde bir düğün ve gerdek rengidir. Dede Korkut'ta evlenecek kız ve damat kırmızı kaftan giyerler (Tural ve Kılıç, 1996, 80). Safranbolu ve çevresinde de düğün kıyafeti olarak kırmızı yerine beyaz gelinlik olmasına karşın, kına gecesinde kırmızı, bordo renklerde elbise giyilmesi, gelinin baba evinden çıkarken kırmızı bir örtünün başına örtülmesi, beline kırmızı kuşak bağlanması, eski Türk inancının etkilerini göstermektedir.

Bununla ilgili olarak, al duvak kızın namusunu temsil etmektedir. Peygamberimiz, sahabeden birinin nikâhında bulunmuş, dua ve tebrikten sonra bir tepsi içindeki şeker, hurma ve meyveyi orada bulunan halkın üzerine atmış ve bunun orada bulunan insanlar tarafından kapışılmasını istemiştir (Bozkurt, 1997, 66).

Bölgede evlilikle ilgili görülen inanışların diğerleri şu şekildedir:

Gelin ayakkabılarının altına ya da gelinliğinin eteğine ismini yazmak kismet açar.³⁹¹

Kına gecesinde, çıkarılan duvağı, kismetini kapalı olduğuna inanılan kızın başına takmak kismet açar.³⁹²

³⁹¹ Hatice Sarıtunç (K.27)

³⁹² Hüsniye Özer (K.37)

Pazartesi günü, oğlan evinin kızlarının, kız evinde genç gelinin saçından “darısı başıma” diyerek bir tutam saç kesmesi kısmet açar.³⁹³

Gelin evden giderken, arkada kalan evlenmemiş kızlara süpürsünler diye süpürge bırakmak kısmet açar.³⁹⁴

Kız evinde, oğlan tarafından gelen nişan sepetini ya da tepsisini evlenmemiş bir kızın başının üstünde açmak, onun kısmetini açar.³⁹⁵

Gelin duvağından gelin teli koparmak kısmet açar.³⁹⁶

Gerdek gecesi geline ikram edilen baklavadan gelin, bir diş ısırır, kalanı ise evlenmemiş kızların kısmeti açılsın diye onlara yedirilir.³⁹⁷

Gelin attan inmeden bir bardak verilen suya serçe parmağını sokar, sonra bardaktaki suyu hayırlı kısmet bulmaları için bekâr erkekler birer yudum içer.³⁹⁸

Geline kına yakıldıktan sonra, kalan kına evlenmemiş kızlara yakılır.³⁹⁹

Kına gecesi evlenememiş olanlar kına şerbeti bardağının içine bir miktar para bırakırlar, parayı bırakanın talihini açılacağına inanılır.⁴⁰⁰

Düğünde gelin ve damadın başının üstünden atılan paralardan almak uğur sayılır.⁴⁰¹

Kısmeti kapalı kızlara gelin, erkekler de damat hamamda başlarından aşıya su dökerek kısmetlerinin açılmasını sağlar.⁴⁰²

Nişan duası sonunda duayı yapan, önüne koyulan şekerleri okur, bu okunmuş şekerlerden üç tane yiyen bekârların kısmeti açılır.⁴⁰³

³⁹³ Sabire Etişken (K.64)

³⁹⁴ Hayriye Kızılelma (K.32)

³⁹⁵ Sabire Etişken (K.64)

³⁹⁶ Hatice Sarıtunç (K.27)

³⁹⁷ Hatice Sarıtunç (K.27)

³⁹⁸ Firdevs Ersoy (K.23)

³⁹⁹ Müfide Sarıtunç (K.55)

⁴⁰⁰ Sabire Etişken (K.64)

⁴⁰¹ Ferhunde Mutlu (K.22)

⁴⁰² Hatice Sarıtunç (K.27)

İmam nikâhından sonra erkek tarafından gelen şekerler kısmeti kapalı olanlar tarafından kısmetin açılması için yenir.⁴⁰⁴

Gelin, damat evine geldikten sonra halka şeklinde ekmekler takılmış oklavayı, kaynana ile birlikte tutarak oynar. Bu ekmekler bekârlara dağıtılır.⁴⁰⁵

4.3.2.7. Su İle İlgili İnanışlar

Safranbolu ve çevresinde hamile kadın doğum yaptığı sırada evdeki su dolu kapların suları boşaltılır. Musluklar açık bırakılır. Kadının daha rahat doğum yapabilmesi için bu uygulamalar yapılmaktadır.

Ölüm anında da evdeki tüm su dolu kaplar boşaltılır. Böylece hastanın daha kolay ruhunu teslim edeceğine inanılır.⁴⁰⁶

Safranbolu ve çevresinde yağmur yağmadığı zaman yapılan uygulamalarda su kültürünün izleri sıkça görülmektedir. Bu anlamda, yağmur duasına çıkılması, yağmur yağması için kurbanlar kesilmesi, suyun varlığına duyulan ihtiyaç sonucunda yapılmaktadır. Daha öncede ifade edildiği gibi, yağmur duası sırasında yetmiş bin, yedi bin veya yedi yüz, adet taşın üzerine Kelime-i Tevhit okunur ve kuyuya atılır.⁴⁰⁷

Su ile ilgili olarak, yörede gelin alma töreni sırasında gelin bir suyun üzerinden geçerken içine ekmek atar. Bu uygulamayla gelinin bereket getireceğine inanılır. Gelin kocasının evine bir ibrik suyu döke döke girer. Su dökülmesiyle gelinin bereket getireceğine ve gelinin iyi huylu olacağına inanılır.⁴⁰⁸

Su ile ilgili diğer inanışlar ise aşağıdaki gibidir:

Çamaşır yıkanan suyun üzerinden geçilmez (Gözen, 2006, 81)

⁴⁰³ İbrahim Sarıtunç (K.38)

⁴⁰⁴ İbrahim Sarıtunç (K.38)

⁴⁰⁵ Hüsniye Özer (K.37)

⁴⁰⁶ Osman Günday (K.60)

⁴⁰⁷ Mümin Yolasığmaz (K.56)

⁴⁰⁸ Mustafa Özşen (K.52)

Çeşme başında uyunmaz, şeytan gelir.⁴⁰⁹

Gece dışarı su dökeni cinler çarpar.⁴¹⁰

Gece vakitleri su birikintilerinin üstünden atlanmaz. Su birikintileri cin ve perilerin mekânıdır.⁴¹¹

Kaynayan suya bıçak sokulmaz.⁴¹²

Suya tükürmek uğursuzluk getirir.⁴¹³

Yörede gece göle girmek iyi karşılanmaz. Geceleri cinler ve peri kızları yıkanır. Dolayısıyla girenlerin ruhlarını peri kızlarının çalacağına inanılır.⁴¹⁴

4.3.2.8. Ateş ile ilgili inanışlar

Safranbolu ve çevresinde ateş ile ilgili olarak da pek çok inanış söz konusudur. Ateş yakamayan genç kızlara “sen ocak tütüremezsın” (yuva kuramazsın) denilir. İnanışa göre; ateş yakmak, ocak alevlendirmek, yuva kurmak anlamına gelmektedir. Ocağın dumanı kimin yüzüne doğru giderse onun güzel olduğu söylenir. Yanan ateşe doğru süpürge ile bir şey süpürülmez. Süpürülürse ocağın kenarına doğru süpürülür. Ayrıca ateşin üzerine tükürmek felaket getirir.⁴¹⁵

Geceleyin yanar ateşin üzerine su dökülmez. Sıcak küllerin üzerine de su dökülmez, eğer su dökülürse o evdeki kişilerin cin çarpmasına uğrayacağına inanılır.⁴¹⁶

Ocakta yanar ateşin közleri dikilirse misafir geleceğine inanılır.⁴¹⁷

⁴⁰⁹ Fatma Sarıtunç (K.18)

⁴¹⁰ Handan Göçmen (K.25)

⁴¹¹ Meral Batur (K.48)

⁴¹² Saime Tombak (K.19)

⁴¹³ Saliha Özkan (K.66)

⁴¹⁴ Rıza Özdal (K.61)

⁴¹⁵ Kadir Özgün (K.41)

⁴¹⁶ Aysel Özgün (K.9)

⁴¹⁷ Muharrem Koç (K.)

Ateşin ses çıkarması, kıvılcımlar sıçratması o ev halkı hakkında birilerini konuştuğuna dair kanaati meydana getirir.⁴¹⁸

Ölen kişinin ocağına o evin evlatlarından birisi söndürür. Böylece o evin ocağının tekrar tüteceğine inanılır.⁴¹⁹

Ay ve güneş tutulunca silah atmak, gürültü çıkarmak, ezan okumak, iki rekât namaz kılmak gibi işlemler yapılır. Gürültü çıkarınca ay ve güneşin önünü kesen düşmandan kurtulacağına inanılır.⁴²⁰

Ateşle ilgili diğer inanışlar aşağıdaki gibidir:

Ateşe tükürmek, tırnak atmak, su dökmek uğursuzluk getirir.

Sabah evinden başkasına ateş vermek ocağı söndürür.

Ateş yanan yere cinler giremez.

Hastalanan hayvanları ateşten geçirmek iyi gelir.

Ateşi söndürmek için su dökülmez, ateş toprakla örtülür.

Ateş külünün yanında yatılmaz. Külde cin ve şeytan vardır.

Gece ateş külü dökülmez evin bereketi kaçar.

Ateşin yanarken çıkardığı ses ateşi yakan kişi hakkında dedikodu yapıldığına işarettir (Gözen, 2006, 81).

4.3.2.9. Ziyaret Yerleri İle İlgili İnanışlar

Safranbolu ve çevresinde birçok ziyaret yeri mevcuttur. Bu ziyaret yerleri; yağmur duası için, çocuğu olmayan kadınlar için, adak sunmak için, hastalıklara şifa bulmak amacıyla halk tarafından gidilen ve kutsal kabul

⁴¹⁸ Bahattin Özkan (K.11)

⁴¹⁹ Mehmet Tombak (K.46)

⁴²⁰ Levent Tombak (K.42)

edilen yerlerdir. Bu ziyaret yerlerine yöre halkı tarafından saygı gösterilmektedir. Bu ziyaret yerlerine, kimi zaman bir evliyanın varlığına inanılırken, kimi zaman da tam olarak bir evliya, kutsal bir kişi olmamakla birlikte orada bulunan ağaç, taş, su vb. kutsal kabul edilen öğeler için gidilmektedir.

Ziyaret yerlerinde yapılan duaların kesilen kurbanların daha çabuk amacına ulaşacağına inanılır.⁴²¹ Kutsal kabul edilen kişilerin bulunduğu mezarlıklarda ve ziyaret yerlerinde birçok yapılmaması gereken şey vardır. Örneğin; mezarların üzerine oturulmaz, özellikle çocuklar parmaklarıyla işaret ederlerse “parmağını ısır” şeklinde büyükler tarafından ikaz edilir.⁴²²

Ziyaret yerlerinde ölüye, kutsal kişiye selam verilir. Genellikle oturmadan önce dua edilmesinin daha doğru olacağına inanılır. Böyle kutsal yerlerin etrafı pisletilmez, çöp atılmaz, abdest bozulmaz. Böyle yapılırsa o kişinin başına bir felaket geleceğine inanılır.⁴²³

Ziyaret yerlerinde ağaç kesen çarpılır.

Türbeden dışarıya herhangi bir şey götüren kişi çarpılır (Gözen, 2006, 85).

Safranbolu ve çevresinde ziyaret edilen birçok yatır vardır. Bunlardan bazıları şunlardır;

1) Hasan Dede Türbesi: Bu türbe kendi ismi ile anılan kayalığın üstünde bulunmaktadır. Safranbolu'ya tepeden bakan, bir tarlanın ortasında ve iki sakız ağacının ortasında bulunan türbede iki yatır bulunmaktadır. Bu yatırlardan birisi Hasan Dede'ye aittir (Akman, 2000, 72).

2) Göğeren Türbesi: Türbe adını bulunduğu yerden almaktadır. Safranbolu'ya 10 km. uzaklıktadır. Adak kurbanlarının kesim yerlerinden

⁴²¹ Ali Metin Göksel (K.7)

⁴²² Necla Koç (K.58)

⁴²³ Fatma Yapar (K.21)

biridir. İnanışa göre, burada yatan zatlar o köyün çobanlığını yaparken kendilerini hiç hayvanı olmadığı halde süt, yoğurt, peynir satarlarmış. Köy halkı hırsızlık yaptıklarını düşünerek kadıya şikâyet etmişler.

Aslında geyikler her akşam evlerine gelip sütlerini sağdırırlarmış. Onlar da bu sütü peynir yaparlarmış. Bu zatlar geyikleri kadıya anlatmak zorunda kalınca geyikler bir daha evlerine gelmemiş. Köy halkına beddua etmişler, hane sayınız yedi olmasın diyen bu zatlar kısa zaman sonra vefat etmişler. O köyün hane sayısı yediye çıkmamış.

Bu türbeye yağmur duası için de giden köyler bulunmaktadır.⁴²⁴

3) Ergüllü Türbesi: Safranbolu merkezde Kirkille mahallesinde bulunmaktadır. Yakın zamanda yanında bulunan mescit büyütülmüştür. Türbenin etrafı dağlıktır. Yanında mezarlık bulunmaktadır. Türbenin üzeri hiçbir zaman kapatılmamış, etrafına yükselti yapılamamıştır. Çünkü türbe bunu kabul etmemiştir. Burada yatan Ergüllü Baba'nın Horasan evliyalarından olduğu söylenilmektedir. Ergüllü Baba Türbesi hıdrellezde ziyaret edilen yerlerdendir. Dilek dilemek için buraya gelen kişiler mezarın üzerinden aldıkları taşları çift çift sayarlar, eğer tek gelirse dilekleri kabul olmaz. Elde taş kalmazsa dileklerinin olacağına inanırlar.⁴²⁵

4) Hıdır Paşa Türbesi: Bu türbe, Safranbolu merkezde eski çarşı denilen yerde bulunur. Burası Safranbolu'nun kalesi içinde yer alır. Kümbet şeklindedir. Hıdırlık tepesi gezinti yeri olup, Safranbolu'nun en güzel görülebileceği yerlerdendir. Hıdırlık tepesindeki türbe hıdrellezde, yağmur duasında ve diğer kutsal kabul edilen günlerde ziyaret edilir.⁴²⁶

5) Yıldız Türbesi: Safranbolu merkezde bulunan Yıldız Türbesi halkın en çok ziyaret ettiği türbelerdendir. Bu türbeye girmek için bir takım kurallara uyulması gerekir. Türbeye selam verilip girilir, çıkarken geri geri çıkılır. Bu

⁴²⁴ Birsen Gümüş (K.14)

⁴²⁵ Bedriye Kavsa (K.12)

⁴²⁶ Ahmet Güneş (K.2)

türbenin bulunduğu yerde asırlık bir meşe ağacı bulunmaktadır. Yıldız Türbesi'ne dileği olan kişi cuma günleri ezandan önce buraya gelerek dua etmelidir. Burada Yasin, Tebareke, Amme surelerini okumalıdır. Böylece duası kabul olursa bu türbeye çay, şeker gibi yiyecekler getirmelidir. Yıldız Türbesinde adak kurbanı da kesilir. Hangi hayvan adanırsa o hayvanın eti etrafa dağıtılır. Yıldız Türbesi'nde kesilen adağın etinden adak sahibi yiyemez. Yıldız Türbesi yağmur duası yapılacağı zamanda ziyaret edilen yerlerdendir. Yıldız Türbesine hasta olan çocuklar da getirilir. Hasta çocuklar türbenin etrafında üç kez dolandırılır. Buradaki meşe ağacının köküne oturtulur.⁴²⁷

6) Hasan Paşa Türbesi: Safranbolu'nun doğusunda Hıdırlık tepesinde bulunan bu türbe kesme taştan sekiz köşeli olarak yapılmıştır. Türbenin üzerinde yassı bir kubbesi vardır. Hasan paşa Rumeli'de Köstendil kaymakamı iken geçirdiği bir koğuşturma sonucunda 1843 görevinden alınmış ve Safranbolu'ya sürgün edilmiştir. Hasan Paşa burada ölmüş ve kendisi için bu türbe yaptırılmıştır (Akman, 2000, 72).

7) Şeyh Mustafa Türbesi: Türbe Safranbolu'nun doğusunda Kastamonu yolu üzerindedir. Çatısı ahşap olan bina moloz taştan harçla yapılmıştır. Türbenin içerisinde beş tane yatır bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Şeyh Mustafa, ikincisi 1288 tarihinde ölen telgraf müdürünün oğlu Lütfi, üçüncüsü aynı tarihte ölen Lütfi beyin annesi Emine Hanım, dördüncüsü 1334 yılında ölen Çerçen'li Kamil beydir. Beşincisinin sahibi ise bilinmemektedir (Akman, 2000, 72).

4.3.2.10. Mevsimlere Bağlı İnanış ve Uygulamalar

Safranbolu ve çevresinde bazı mevsimler aylar ve günlerle ilgili halk inanışlarına da rastlanmaktadır. Bunlardan bazıları aşağıdaki gibi ifade edilmektedir.

⁴²⁷ Sebahat Tamer (K. 62)

Cuma akşamı tırnak kesilmez, insan gözden düşer.⁴²⁸

Cuma gecesi sabah karşı doğan çocuğun rızkı bol olur.⁴²⁹

Cuma günleri dışarı toz dökülmez ve işe gidilmez.⁴³⁰

Cuma günü ana rahmine düşen çocuk bilgili olur.⁴³¹

Cuma günü namaza kadar ağaç dikilmez.⁴³²

Cuma günü örgü örülmez, insan kısmetini kaybeder.⁴³³

Cumartesi günü çamaşır yıkanmaz.⁴³⁴

Cumartesi günü yorgana çarşaf çekilmez. Bu işlem yapılırsa ertesi gün aileden bir kişi ölür.⁴³⁵

Mart'ın birinci günü eve dışarıdan hiç kimse giremez. Girdiği takdirde evdeki buzağı ve kuzuların öleceğine inanılır.⁴³⁶

Ocak ayının birinci gün görülen kişi gören kişiye iyi gelirse o yıl yaşanılacağına, iyi gelmezse hasta olunacağına inanılmaktadır.⁴³⁷

Pazartesi günü başlanan işler ağır ilerler.⁴³⁸

Salı günü çamaşır yıkanılmaması gerekmektedir. Eğer yıkanırsa çamaşır giyen kişinin öleceğine inanılmaktadır.⁴³⁹

Salı günü düğün ve kutlama yapılmaz.⁴⁴⁰

⁴²⁸ Fatma Tombak (K.20)

⁴²⁹ Zehra Keçeci (K.71)

⁴³⁰ Sabiha Tamer (K.63)

⁴³¹ Fatma Yapar (K.21)

⁴³² Nazmiye Beşler (K.57)

⁴³³ Meliha Yardibi (K.47)

⁴³⁴ Gülsüm Göksel (K.24)

⁴³⁵ Saime Tombak (K.19)

⁴³⁶ İsmail Sarıtunç (K.39)

⁴³⁷ Müfide Sarıtunç (K.55)

⁴³⁸ Saliha Özkan (K.66)

⁴³⁹ İsmet Güneş (K.40)

⁴⁴⁰ İsmet Güneş (K.40)

Salı ve Cuma günleri hiçbir işe başlanmaz.⁴⁴¹

Tarlaya atılacak ilk tohum salı ve çarşamba günü atılmaz.⁴⁴²

4.3.2.11. Özel Günlerle İlgili Halk İnanışları

Türk inanışlarına göre bazı günler kutsal olarak kabul edilmiştir. Bazı günler ise uğursuz olarak görülmüş ve o günlerde yaşanan kötü olaylar bu düşünceleri desteklemiştir. Safranbolu ve yöresinde bu inanışlar ile ilgili bazıları aşağıdaki gibidir:

Cuma günü kişi hacı sayıldığından tıraş olunmaz (Akman, 2000, 72)

Arife bayram günlerinde ağaç ya da herhangi bir bitki kesilmez.⁴⁴³

Arife günü akrabası ölen kişi dikiş dikmez.⁴⁴⁴

Aşure ayında yaş ağaç kesilmez.⁴⁴⁵

Hidrellez günü ağaç ve bitki kesilmez, dikiş dikilmez, herhangi bir canlı öldürülmez.⁴⁴⁶

Hidrellez günü gün doğmadan yıkanan kişi sağlıklı olur.⁴⁴⁷

Hidrellez günü kapalı olan un çuvaları açılır.⁴⁴⁸

⁴⁴¹ Mehmet Beşler (K.44)

⁴⁴² Saime Tombak (K.19)

⁴⁴³ Şükran Güneri (K.69)

⁴⁴⁴ Hatice Sarıtunç (K.27)

⁴⁴⁵ Hatice Büyükkarağöz (K.26)

⁴⁴⁶ Bedriye Kavsa (K.12)

⁴⁴⁷ Munise Odabaşı (K.51)

⁴⁴⁸ Kamile Soydemir (K.42)

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Safranbolu, Karabük iline bağlı Anadolu'da pek çok kültür ve medeniyete tanıklık etmiş, UNESCO'nun dünya kültür miras listesine alınmasıyla birlikte yurttan ve dünyada ününü daha da arttırmış her yıl pek çok yerli ve yabancı turisti ağırlamıştır. Evleri ve lokumu ile tanınmış, geçimini de büyük çoğunlukla bu yolla sağlayan ilçemiz halk kültürü bakımından da çok zengindir.

Bu çalışmada öncelikle Safranbolu'nun tarihi, coğrafi özellikleri ekonomik ve sosyal yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Ardından yörede basılmış veya yöreyle ilgili yazılmış kitap, dergi, makale, bildiri ve tezlere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın devamında Safranbolu kültüründe geçiş dönemleri, halk inanışları, halk mutfağı, halk hekimliği ve halk edebiyatı öğelerine yer verilmiştir.

Çalışmamızın amacı Safranbolu yöresinin âdet, inanış ve halk edebiyatı ürünlerini derlemek, derleme sonunda elde edilen ürünleri incelemek ve bunları değerlendirmektir.

Çalışmamızın odak noktasını Safranbolu merkez almıştır. Araştırmamız sırasında bölgeyi tanıyan kişilerle birebir görüşme yapmaya önem verilmiştir. Derleme soru cevap yöntemiyle ve ses kayıt cihazı kullanılarak yapılmıştır.

Yöre Karabük iline 8 km uzaklıkta olmasına ve halkın büyük bir kısmının Karabük Demir Çelik Fabrikalarında çalışmış olmasına rağmen kültür ve yaşantı biçimi olarak kendine has özelliklerini korumasını bilmiştir.

Bölgede 1930-50 yılları arasında basın-yayın hayatı oldukça zengindir. Ancak bu dönemdeki hiçbir yazıda günümüz insanının geçim kaynağı olan lokum ve evlerden bahseden bir yazıya ulaşılamamıştır.

Geçiş dönemlerini değerlendirdiğimizde ise bölge halkının geleneklerini canlı biçimde yaşattığını söyleyebiliriz. Okuma oranının yüksek

olduğu yörede yeni neslin eğitim amaçlı yöreden ayrılması geleneklerin devam ettirilmesini engellemektedir.

Yörede Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi evlenip çoluk çocuğa karışmak özlenen istenen unsurlardır. Bu nedenle aile kurmak, çocuk sahibi olmak teşvik edilmektedir. Ancak ilginçtir ki aile içinde küslüklerin en fazla görüldüğü yerlerden biridir. Safranbolu'nun eski belediye başkanlarından Kızıltan Ulukavak'ın da kitabında aynı tespiti yer vermesi bunu desteklemektedir.

Bölgede evlenip yuva kurmanın kendine has kuralları vardır ve kırılması oldukça zordur. Bölge dışından kız alıp vermek pek tasvip edilen bir durum değilken son zamanlarda değişmeye başlamıştır. Yörede evlenecek çiftlerin eğitim –yaş-aile –ekonomik durum –dinî inanç v. b bakımından denk olması aranan şartlardandır. Bu şartları taşımayan evlilikler pek onay görmez. Akrafa evliliği azdır. Beşik kertmesi, başlık parası, berdel, kız kaçırma yoktur.

Evlilik büyüklerin yanında devam edeceği için –aynı evde yaşamaları nedeniyle- büyüklerin seçtiği veya onlara da uyacak evlilikler yapmaya özen gösterilir.

Bebek sahibi olmak özellikle erkek çocuk sahibi olmak önemlidir. Çocuğun sağlıklı, aileye –millete hayırlı olması için türbelere gidilir, dua edilir. Bebek sahibi olamayanlar dışlanmaz, boşanmaya sebep olmaz, Allah'ın nasip etmesi için dua edilir, halk hekimliğine müracaat edilir. Doğumla ilgili inançlarda Orta Asya kültürünün izleri görülmektedir. Çocuğu olmayan kadınların türbeleri ziyaret etmesi, adak adaması, kurban kesmesi, bebeğin zarar görmemesi için yapılan uygulamalar, kırklama, göbek bağının gömülmesi örnek olarak gösterilebilir.

Yörede ağıt yakma geleneği yoktur, Anadolu'dan farklı olarak alkış ve kargışa rastlanmamıştır.

Ölümlerle ilgili inanç ve uygulamalarda Türk kültürü ile İslami kurallar bütünleşmiştir. Örneğin ölen kişinin yalnız bırakılmaması Gagavuz

Türklerinde de görülmektedir. Yine ölen kişinin ayakkabılarının ya dışarı konulması ya da yabancı bir kişiye verilmesi, evle bağlantısının kesilmesi Harput'ta ve Anadolu'nun pek çok bölgesinde görülen atalar kültürlerindedir.

3, 7, 40, 52 mevlidinin okunması Azerbaycan'da da vardır ve bu Şamanizm'le bağlantılıdır.

Ölünün karnının şişmemesi için deriye demirden bir madde konulması demirin kutsal kabul edilmesiyle ilgilidir.

Ölünün çenesinin bağlanması Azerilerde ve Tatarlarda da görülür.

Çalışmamızın diğer bölümünde Safranbolu'daki anonim edebiyat ürünleri ele alınıp incelenmiştir. Her geçen gün unutulmakta olan bu anonim ürünler derlenmiş ve tasnif edilmiş böylece kayıt altına alınmış ve incelenmiştir. Bu anlamda 19 tane türkü, 37 tane mani, 4 tane ninni, 70 tane bilmece, 75 tane atasözü, 6 tane fıkra, 8 tane efsane, 14 tane masala ulaşabildik. Atasözlerinde ahlak, dürüstlük, büyüklere saygı, misafirperverlik, yardımlaşma, kanaâtkarlık vb. konular işlenmiştir. Yörede derlenen efsaneler daha çok dinsel ağırlıklı olmakla birlikte sevenlerin kavuşamamasını konu edinen efsaneler de bulunmaktadır.

Çalışmamızın son bölümünde yer alan halk inanışlarını ve uygulamalarını değerlendirdiğimizde yer-su kültürlerinin izlerini taşıdığını gördük. Çocuğu olmayan kadınların kutsal kabul edilen yerleri ziyaret etmesi, çaput bağlaması, adak adaması, kurban kesmesi evliya kültürüyle ilgilidir.

Ateşin her daim yanması, evden eve ateşin verilmemesi ailenin, soyun devam etmesi, ocağın tütmesi ateş kültürüyle ilgilidir.

Su ile bereketin özdeşliği, yeni gelinin eve ibrikle su dökerek girmesi su kültürüyle ilgilidir.

Hacılar Obası'nda tepede bulunan Erenler Türbesi'nde çocukların hocayla birlikte yağmur duasına çıkması, dağ kültürüyle bağlantılıdır.

Emzikli Kaya'nın hıdrellezde ziyaret edilmesi taş kültüyle, Sırçalı köyünde meşe aēacının ıkıı efsanevi boyutuyla aēa kültüyle, hıdrellezde Akdere ve Filyos ayına gidilmesi su kültüyle baēlantılı olarak deēerlendirilmitir.

Kültür bir toplumda var olan deēerlerin tümüdür. Toplumunu oluşturan ve bir arada tutan bu oēeleri iyi tanımak anlamak korumak gerekir. Halkın âdetlerini ve edebiyatını anlamak, o toplumun beēenilerini, beklentilerini, deēerlerini anlamak demektir. Bu nedenle Safranbolu ilçesi üzerine yapılan bu tarz çalışmaların artırılmasını, kaybolmaya yüz tutmuş deēerlerin kayıt altına alınmasını saēlamaya çalıştık. Safranbolu'nun en önemli geçim kaynaēı durumunda olan Safranbolu evleri ve lokumunun da tanıtılması bölgeye önemli bir katkı saēlayacaktır diye düşünüyor ve daha önceki çalışmalarıyla bize yol gösteren deēerli araştırmacılara teşekkür ediyor, çalışmamızın Türk halk kültürüne katkı saēlamasını umuyoruz.

KAYNAK KİŞİLER LİSTESİ

- K.1.** Ahmet Büyükkaragöz, 75 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu Bağlar Mahallesi'de ikamet etmekte.
- K.2.** Ahmet Güneş, 58 yaşında, lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.3.** Ahmet Sarıtunç, 65 yaşında, emekli, ilkokul mezunu, Safranbolu Yukarı Dana Köyü'nde ikamet etmekte.
- K.4.** Ahmet Tombak, 58 yaşında, lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.5.** Ahmet Yıldırım, 40 yaşında, lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.6.** Alaeddin Sarıhüseyinoğlu, 65 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.7.** Ali Metin Göksel, 55 yaşında, lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.8.** Ali Yılmaz, 58 yaşında, lise mezunu, Karabük Şirinevler Mahallesi'nde ikamet etmekte.
- K.9.** Aysel Özgün, 54 yaşında, ortaokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.10.** Ayşe Topçuoğlu, 80 yaşında, okuma yazması yok, Safranbolu'nun Konarı Köyü'nde ikamet etmekte.
- K.11.** Bahattin Özkan, 57 yaşında, lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.12.** Bedriye Kavsa, 65 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu Gümüş Mahallesi'nde ikamet etmekte.
- K.13.** Bilal Yalçın, 38 yaşında, üniversite mezunu, Safranbolu Emek Mahallesi'nde ikamet etmekte.
- K.14.** Birsen Gümüş, 58 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu Yörük Köyü'nde ikamet etmekte.
- K.15.** Cengiz Sarıtunç, 40 yaşında, lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.16.** Erhan Başaran, 68 yaşında, lise mezunu, emekli, Safranbolu Yörük Köyü'nde ikamet etmekte.

- K.17.** Fatma Nane, 56 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu Yörük Köyü'nde ikamet etmekte.
- K.18.** Fatma Sarıtunç, 33 yaşında, ortaokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.19.** Saime Tombak, 55 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.20.** Fatma Tombak, 70 yaşında, okuma yazması yok, Safranbolu Yazıköy'de ikamet etmekte.
- K.21.** Fatma Yapar, 52 yaşında, lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.22.** Ferhunde Mutlu, 65 yaşında, ilkokul mezunu, Karabük Kayabaşı Mahallesi'nde ikamet etmekte.
- K.23.** Firdevs Ersoy, 78 yaşında, emekli, ilkokul mezunu, Safranbolu Yörük Köyü'nde ikamet etmekte.
- K.24.** Gülsüm Göksel, 60 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.25.** Handan Göçmen, 50 yaşında, lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.26.** Hatice Büyükkaragöz, 65 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.27.** Hatice Sarıtunç, 50 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu Emek Mahallesi'nde ikamet etmekte.
- K.28.** Hatice Sezer, 70 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu Bağlar Mahallesi'nde ikamet etmekte.
- K.29.** Hatice Şen, 70 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu Aslanlar Mahallesi'nde ikamet etmekte.
- K.30.** Havva Güneş, 55 yaşında, ilkokul mezunu, Karabük'ün Bostanbükü Köyü'nde ikamet etmekte.
- K.31.** Havva Kavsaoğlu, 53 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu Gümüş Mahallesi'nde ikamet etmekte.
- K.32.** Hayriye Kızılelma, 48 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.33.** Hayriye Telli, 41 yaşında, ilkokul mezunu, Eskipazar'da ikamet etmekte.

- K.34.** Hayriye Yıldırım, 70 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu Değirmenbaşı Mahallesi'nde ikamet etmekte
- K.35.** Hikmet Sarıtunç, 75 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.36.** Hüseyin Sarıtunç, 30 yaşında, lise mezunu, Safranbolu Yukarı Dana Köyü'nde ikamet etmekte.
- K.37.** Hüsniye Özer, 60 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu Ağaçkese köyünde ikamet etmekte.
- K.38.** İbrahim Sarıtunç, 55 yaşında, emekli, lise mezunu, Safranbolu Emek Mahallesi'nde ikamet etmekte.
- K.39.** İsmail Sarıtunç, 42 yaşında, lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.40.** İsmet Güneş, 70 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu emek Mahallesi'nde ikamet etmekte.
- K.41.** Kadir Özgün, 58 yaşında, lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.42.** Kamile Soydemir, 60 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.43.** Levent Tombak, 30 yaşında, lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.44.** Mehmet Beşler, 59 yaşında, üniversite mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.45.** Mehmet Kemal Sarıtunç, 85 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu Emek Mahallesi'nde ikamet etmekte.
- K.46.** Mehmet Tombak, 34 yaşında, lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.47.** Meliha Yardibi, 63 yaşında, yüksekokul mezunu, Karabük Yenişehir Mahallesi'nde ikamet etmekte.
- K.48.** Meral Batur, 55 yaşında, üniversite mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.49.** Metin Keçeci, 65 yaşında, emekli, ilkokul mezunu, Edirne 'de ikamet etmekte.
- K.50.** Muharrem Koç, 65 yaşında, lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.

- K.51.** Munise Odabaşı, 65 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.52.** Mustafa Özşen, 35 yaşında, ortaokul mezunu, Safranbolu Konarı Köyü'nde ikamet etmekte.
- K.53.** Mutu Dayıoğlu, 75 yaşında, okur-yazar, Safranbolu Aslanlar Mahallesi'nde ikamet etmekte.
- K.54.** Mübeccel Gümüş, 80 yaşında, okur-yazar, Safranbolu'nun Yörük Köyü'nde ikamet etmekte.
- K.55.** Müfide Sarıtunç, 60 yaşında, ilkokul mezunu, Yukarı Dana Köyü'nde ikamet etmekte.
- K.56.** Mümin Yolasığmaz, 60 yaşında, ortaokul mezunu, Safranbolu Konarı Köyü'nde ikamet etmekte.
- K.57.** Nazmiye Beşler, 85 yaşında, okur-yazar, Yukarı Dana Köyü'nde ikamet etmekte.
- K.58.** Necla Koç, 60 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.59.** Nezihe Kadioğlu, 72 yaşında, emekli öğretmen, Safranbolu Emek Mahallesi'nde ikamet etmekte.
- K.60.** Osman Günday, 58 yaşında, lise mezunu, Safranbolu Emek Mahallesi'nde ikamet etmekte.
- K.61.** Rıza Özdal, 61 yaşında, emekli öğretmen, Emek mahallesinde ikamet etmekte.
- K.62.** Sabahat Tamer, 70 yaşında, lise mezunu, Ankara 'da ikamet etmekte.
- K.63.** Sabiha Tamer, 56 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.64.** Sabire Etişken, 48 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.65.** Safiye Partal, 55 yaşında, lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.66.** Saliha Özkan, 54 yaşında, lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.67.** Sıdika Eraslan, 32 yaşında, ilkokul mezunu, Ağaçekese köyünde ikamet etmekte.

- K.68.** Sinem Sarıtunç, 30 yaşında, lise mezunu, Safranbolu merkezde ikamet etmekte.
- K.69.** Şükran Güneri, 55 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu Bağlar Mahallesi'nde ikamet etmekte.
- K.70.** Zahide Yıldırım, 78 yaşında, ilkokul mezunu, Safranbolu Değirmenbaşı Mahallesi'nde ikamet etmekte.
- K.71.** Zehra Keçeci, 60 yaşında, ilkokul mezunu, Edirne'de ikamet etmekte.

KAYNAKÇA

- ABDÜLKADİROĞLU, Abdülkerim. (1987). "Bartın Ve Çevresinde Dinî Manevî Halk İnançları". **Türk Folklorundan Derlemeler**. Ankara. s. 1-15.
- ABDÜLKADİROĞLU, Abdülkerim. (1987). "Kastamonu'da Dinî Folklor veya Dinî-Manevî Halk İnançları". **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**. Ankara. C. 4, s. 1-18.
- ACAR, Mustafa. (2007). **Safranbolu Folkloru 1 Safranbolu Düğünleri Safranbolu İlçe ve Köy Düğünleri**. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- ACIPAYAMLI, Orhan. (Ocak–Haziran 1964). "Türkiye'de Yağmur Duası". **DTCF Dergisi**. C. XXII. Ankara. s. 1-2.
- AĞCALAR, Aslı. (2009). **Silifke Halk Kültürü Araştırması**. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- AKBULUT, Semra. (1999). "Karabük İli Safranbolu İlçesindeki Doğum Âdet ve İnanmaları". **Türk Halk Kültüründen Derlemeler**. Ankara:Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 1-16.
- AKMAN, Eyüp. (2004). **Safranbolu Folklorundan Örnekler**. Ankara: Gazi Kitabevi.
- AKMAN, Eyüp. (2007-2009). "Safranbolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri". **Müzekent Safranbolu Gazetesi**, y. 14, s. 116.
- AKMAN, Eyüp. (2009)."Kastamonu'da Ölümle İlgili Âdet ve İnançlar". **Folklor/Edebiyat**. C. 15. S.59, s.191-196.
- AKMAN, Eyüp. (Mart 2000). **Safranbolu'daki Adak Yerleri Ve Bu Yerlerle İlgili İnançlar**. Ankara: Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yayını.
- AKSOY, Muammer – KUŞ, AYTEKİN. (1996). **Müze Kent Safranbolu**, Safranbolu: Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yayını.
- ALTUN, Işıl. (2004). **Kandıra Türkmenlerinde Doğum Evlenme ve Ölüm**. İzmit: Yayıncı Yayınları.
- ARAZ, Rifat. (1995). **Harputta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği**. Ankara: AKM Yayınları.
- ATAMAN, Adnan. (2009). **Safranbolu Türküleri Ve Oyun Havaları**. İstanbul: Seçil Ofset.

- ATAMAN, Sadi Yaver. (1 Ocak-Aralık 1944-1945). "Gode-gode (Çocuk Âdetlerinden) Safranbolu Varyantı". **Karabük Dergisi**, S. 6-7, s.13-14.
- ATAMAN, Sadi Yaver. (2004). **Eski Safranbolu Hayatı**. İstanbul: Canyiğit Grafik.
- ATAMAN, Sadi Yaver. (1 Temmuz 1944a). "Yüzük Oyunları (Safranbolu Varyantı)". **Karabük Dergisi**, S. 1, s. 5-10.
- ATAMAN, Sadi Yaver. (1 Ağustos 1944b). "Sini Çevirmesi (Kabem)" Safranbolu Düğünlerinde". **Karabük Dergisi**. S. 2, s. 9.
- ATAMAN, Sadi Yaver. (1 Eylül 1944c). "Düğün Havalarından (Safranbolu Varyantı)Güveyi Türküsü". **Karabük Dergisi**. S. 3, s. 13.
- ATAMAN, Sadi Yaver. (Şubat-Mart 1945). "Düğün Âdetlerimizden (Gelin –Kız Karşılması)", **Karabük Dergisi**, S. 8-9, s.11-12.
- BARLAS, Uğuroğlu. (2004). **Safranbolu Halk Masalları**. İstanbul: Senfoni Matbaası.
- BAŞÇETİNÇELİK, Ayşe. (2009). **Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm**. Adana.
- BORATAV, Pertev Naili. (1984). **100 Soruda Türk Folkloru**. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- BORATAV, Pertev Naili. (1999a). **100 Soruda Türk Folkloru**. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- BORATAV, Pertev Naili. (1999b). **Halk Edebiyatı Dersleri**. İstanbul.
- BORATAV, Pertev Naili. (2000). **Halk Edebiyatı Dersleri**. İstanbul.
- BOZKURT, Nebi. (1997). **Hadis'te Folklor ve Eğlence**. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- DAĞI, Satiye. (2008). **Safranbolu Masalları**. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- DÖNDÜREN, Prof. Dr. Hamdi. (1995). **Delilleriyle Aile İlmihali**. Bursa: Erkam Yayınları.
- EMİROĞLU, Prof. Dr. Mecdi. (1981). **Korunması Gereken Örnek Bir Kentimiz Safranbolu**. Ankara: DTCF Basımevi.
- ERDOĞDU, Ata. (1991). **Kastamonu Folkloru I**. Kastamonu.

- ERK, Zümrüt. (1976). "Anadolu'da Kırklama". **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**. Ankara: Kültür Bakanlığı MFAD Yayınları.
- GÖKOĞLU, Ahmet. (1952). **Paplagonia**. Kastamonu: Doğruöz Matbaası.
- GÖKYAY, Orhan Şaik. (2000). **Dedem Korkudun Kitabı**, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- GÖZEN, Yavuz. (2006). **Karabük Demir Çelik Fabrikasındaki İşçilerin Batıl İnanışları**. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- GÜNAY, Ünver - GÜNGÖR, Harun. (1998). **Türk Din Tarihi**. Kayseri: Laçın Yayınları.
- GÜNAY, Prof. Dr. Ünver - GÜNGÖR, Prof. Dr. Harun. (1999). **Başlangıçlarından Günümüze Türklerin Dinî Tarihi**. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- GÜVENÇ, Bozkurt. (1999). **İnsan ve Kültür**. Ankara: Boyut Yayınevi.
- HAVILAND, A. William. (2002). **Kültürel Antropoloji**. İstanbul: Kaknüs Yayınları .
- İNAN, Abdülkadir. (1968). "Ateş Ve Sağdıç Kelimesinin Anlamı". **Makaleler Ve İncelemeler**. C. 1. Ankara.
- İNAN, Abdülkadir. (1976). **Eski Türk Dinî Tarihi**. İstanbul: Millî Eğitim Yayınevi.
- İNAN, Abdülkadir. (1991). **Makaleler ve İncelemeler**. C. 2. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
- İNAN, Abdülkadir. (2000). **Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KAFESOĞLU, Prof. Dr. İbrahim. (1980). **Eski Türk Dinî**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KALAFAT, Yaşar. (1995). **Doğu Anadolu'da Eski Türk İnancının İzleri**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KARA, Tuncay. (2005). **Safranbolu Yörük Köyü Köyümüzde Geleneksel Yaşam Örf Ve Âdetlerimiz**. Ankara: Grafiker Yayınları.
- ... (1 Temmuz 1944). "Karabükün Masalı". **Karabük Dergisi**. S.1.

- OĞUZ, Öcal - ERSOY, Petek. (2007). **Türkiye’de 2006 Yılında Yaşayan Taş Kesilme Efsaneleri Mekânlar Ve Anlatılar**. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- ÖGEL, Bahaeddin. (1978). **İslamiyet’ten Önce Türk Kültür Tarihine Giriş**. C. 4. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÖRNEK, Sedat Veyis. (1975). **Türk Folklorunda Ad Seçme ve Ad Koyma**. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Folklor Kulübü Yayınları.
- ÖRNEK, Sedat Veyis. (1995). **Türk Halk Bilimi**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- RAHMANİ, Abdülkerim. (1987). “Uygurların Defin Merasimleri”. **3. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**. C. 4. Ankara.
- SAVAŞ, Hacer. (2007). **Safranbolu ve Çevresi Halk inanışlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi**. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- SELÇUK, Ali. (2004). **Tahtacılar**. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- TONGUÇ, Zekiye. (8-9, Şubat-Mart 1945) “Yağmur Duası”. **Karabük Dergisi**. S.13, s. 8-9.
- TUNÇÖZGÜR, Ünsal. (1999). **Dünü ve Bugünü ile Safranbolu**. Ankara: Meteksan Yayınları.
- TURAL, Sadık - KILIÇ, Elmas. (1996). **Nevruz ve Renkler Annagüli Nurmennet**. Ankara: AKM Yayınları.
- ULUKAVAK, Kızıltan. (2007). **Bir Safranbolulunun Penceresinden Safranbolu**. Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- YAMAN, Talat Mümtaz. (1935). **Kastamonu Tarihi**, Kastamonu: Halkevi Yayınları.
- YAŞAR, Mürvet. (2004). **Asaletin Ve Sağduyunun Kenti Safranbolu**. İstanbul: Melisa Matbaacılık.
- YAVUZ, Muhsine Helimoğlu. (1991). **Azerbaycan Halk Edebiyatı ile Türkiye Halk Edebiyatı Arasındaki Benzerlikler**. Ankara: An Yayınları.

- YAZICIOĞLU, Hulusi. (2001). **Safranbolu Tarihine Ait Belgeler ve Kaynaklar, Safranbolu, 1998, ve Küçük Osmanlının Öyküsü-Safranbolu Tarihi.** İstanbul: Şa-To Yayınları.
- YILDIZ, Prof. Dr. Naciye. (2009). "Türk Destanlarında Çocukсузлук" **Millî Folklor Dergisi.** S. 82, s.76-89.
- YILMAZ, Mehmet Ali. (2005). **Aladağ Halk Kültürü Araştırması.** Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- YOLOĞLU, Güllü. (1999). **Türklerin Aile Merasimleri.** Ankara: AKM Başkanlığı Yayınları.

EKLER

FOTOĞRAFLAR**FOTOĞRAF 1:** Safranbolu Genel Görünüm 1 (Özel arşiv)**FOTOĞRAF 2:** Safranbolu Genel Görünüm 2 (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 3: Yıllar Önce Çekilmiş Bir Safranbolu Fotoğrafı 1 (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 4: Yıllar Önce Çekilmiş Bir Safranbolu Fotoğrafı 2 (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 5: Safranbolu Evleri (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 6: Restore Edilerek Otel Olarak Kullanılmaya Başlanmış Bir Safranbolu Evi (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 7: Eski Hükümet Konağı (Günümüzde Kent Müzesi Olarak Kullanılmakta) (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 8: Ulu Camii (Ayestefenos Kilisesi) (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 9: Cinci Hanı ve Köprülü Mehmet Paşa Camii (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 10: Cinci Hanı'ndan Bir Oda (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 11: Cinci Hanı Avlusu (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 12: Safranbolu Evlerine Has Tavan Süslemesi (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 13: Havuzlu Asmazlar Konağı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 14: Demirciler Çarşısı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 15: Arnavut Kaldırım Yol (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 16: 30 Ağustos 1931 Yılında Safranbolu Halkının Katkılarıyla Hava Kuvvetlerine Hediye Edilen Avcı Uçağı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF17: Hasan Dede Kayası (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 18: Safranbolu Kanyonları (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 19: İnce Kaya Köprüsü (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 20: Bulak Mencilis Mağarası (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 21: Safranbolu Kına Gecesi Ve Düğünlerinde Oynanan Aç Kapı Oyununun Bindallı (Tefebaş) Giymiş Kızlar Tarafından Canlandırılması 1 (Kaynak: Safranbolu Kültür Turizm Vakfı, Ahmet Akçasu'nun Arşivinden)

FOTOĞRAF 22: Safranbolu Kına Gecesi Ve Düğünlerinde Oynanan Aç Kapı Oyununun Bindallı (Tefebaş) Giymiş Kızlar Tarafından Canlandırılması 2 (Kaynak: Safranbolu Kültür Turizm Vakfı, Ahmet Akçasu'nun Arşivinden)

FOTOĞRAF 23: Safranbolu Kına Gecesi ve Düğünlerinde Oynanan Aç Kapı Oyununun Bindallı (Tefebaş) Giymiş Kızlar Tarafından Canlandırılması 3 (Kaynak: Safranbolu Kültür Turizm Vakfı, Ahmet Akçasu'nun Arşivinden)

FOTOĞRAF 24: Safranboludan Bir Kına Gecesi Canlandırması, Bindallı (Tefebaş) Giymiş Kızlar Kabem İlahisi Söyleyip Sini Çevirirken (Kaynak: Safranbolu Kültür Turizm Vakfı, Ahmet Akçasu'nun Arşivinden)

FOTOĞRAF 25: Safranboludan Bir Kına Gecesi Canlandırması, Cinci Hanı'nda Bindallı (Tefebaş) Giymiş Kızlar Kına Yakarken (Kaynak: Safranbolu Kültür Turizm Vakfı, Ahmet Akçasu'nun Arşivinden)

FOTOĞRAF 26: Safranbolu Cinci Hanı'nda Seymen Oyunu Gösterisi 1 (Kaynak: Safranbolu Kültür Turizm Vakfı-Ahmet Akçasu'nun arşivinden)

FOTOĞRAF 27: Safranbolu Cinci Hanı'nda Seymen Oyunu Gösterisi 2
(Kaynak: Safranbolu Kültür Turizm Vakfı-Ahmet Akçasu'nun Arşivinden)

FOTOĞRAF 28: Safranbolu Cinci Hanı'nda Seymen Oyunu Gösterisi 3
(Kaynak: Safranbolu Kültür Turizm Vakfı, Ahmet Akçasu'nun Arşivinden)

FOTOĞRAF 29: Safranbolu Cinci Hanında Seymen Oyunu Gösterisi 4
(Kaynak: Safranbolu Kültür Turizm Vakfı, Ahmet Akçasu'nun Arşivinden)

FOTOĞRAF 30: Safranbolu Cinci Hanında Seymen Oyunu Gösterisi 5
(Kaynak: Safranbolu Kültür Turizm Vakfı, Ahmet Akçasu'nun Arşivinden)

FOTOĞRAF 31: Duvak Serpme 1 (Kaynak: Safranbolu Kùltür Turizm Vakfı-Ahmet Akçasu'nun Arşivinden)

FOTOĞRAF 32: Duvak Serpme 2 (Kaynak: Safranbolu Kùltür Turizm Vakfı-Ahmet Akçasu'nun Arşivinden)

FOTOĞRAF 33: Tefebaş (Bindallı) Giymiş Kadınlar (Kaynak: Nezihe Kadioğlu)

FOTOĞRAF 34: Safranboludan Eski Bir Gelin Damat Fotoğrafı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 35: Bindallı Giymiş Genç Kız (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 36: Safranboluya Ait Eski Bir Düğün Fotoğrafı 1 (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 37: Safranboluya Ait Eski Bir Düğün Fotoğrafı 2 (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 38: Høsmelim Tatlısı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 39: Safranlı Zerde Tatlısı (Kaynak: Safranbolu Kùltür Turizm Müdürlüğü)

FOTOĞRAF 40: Kuyu Kebabı (Kaynak: Safranbolu Kùltür Turizm Müdürlüğü)

FOTOĞRAF 41: Ispanaklı Kıymalı Bükme (Kaynak: Safranbolu Kültür Turizm Müdürlüğü)

FOTOĞRAF 42: Uzun Fasulye (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 43: Etlü Yaprak Dolması (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 44: Cevizli Yayım (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 45: Pirohi (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 46: (Soldan) Cevizli Yayım, Pirohi (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 47: Kuyu Kebabı, İçli Pilav, Safranlı Zerde, Ispanaklı, Kıymalı Bükme, Yayık Ayranı, Mevsim Salatası (Kaynak: Safranbolu Kültür Turizm Müdürlüğü)

FOTOĞRAF 48: Cevizli Çörek (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 49: Su Böreği Yapımı 1 (Kaynak: AyŖe Yeliz Özülkü)

FOTOĞRAF 50: Su Böreği Yapımı 2

FOTOĞRAF 51: Su Böreği Yapımı 3

FOTOĞRAF 52: Su Böreği Yapımı 4

FOTOĞRAF 53: Su Böreği Yapımı 5

FOTOĞRAF 54: Su Böreği Yapımı 6

FOTOĞRAF 55: Su Böreği Yapımı 7

FOTOĞRAF 56: Su Böreği Yapımı 8

FOTOĞRAF 57: Su Böreği Yapımı 9

FOTOĞRAF 58: Cinci Hamamı ve Uzaktan Safranbolu Mezarlığı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 59: Mezarlıktan Safranbolu'nun Genel Görünümü 1(Özel arşiv)

FOTOĞRAF 60: Mezarlıktan Safranbolu'nun Genel Görünümü 2 (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 61: Terörle Mücadele Ederken Şehit Düşen Safranbolulu Gençler İçin Dikilen Anıt Mezar (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 62: Safranboludaki Bir Cenaze Namazına Ait Fotoğraf (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 63: Safranboludan Bir Cenaze Töreni (Cenaze Kadın Olduğu İçin Beyaz Tülbent Örtülmüştür). (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 64: Mezarlığa Giriş (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 65: Ölümün Zengin Fakir Ayırmaksızın Herkese Geleceğini ve Herkesin Duaya Muhtaç Olduğunu Anlatan Bir Mezar Taşı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 66: Mesleğini İcra Ederken Ölen İmanın Mezar Taşı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 67: Ziyarete Gelenlerden Dua İsteyen Bir Mezar Taşı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 68: Kaderine İsyân Eden Bir Kişinin Mezar Taşı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 69: Eski Bir Mezar Taşı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 70: Tabipler Lakabı İle Bilinen Hacı Mehmet Tamer Eşi Yorgancı Safiye Tamer ve Bir Buçuk Yaşında Sarılık Hastalığından Kaybettikleri Oğulları Ahmet Tamer'in Mezarları (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 71: Fotoğrafın Çekildiği Tarihte Yeni Vefat Etmiş Olan Merhumun Tahtadan Yapılmış Mezar Taşı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 72: Dünya Savaşından Dönerken Ölen Bir Kişinin Mezar Taşı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 73: İslamiyetin Amentüsü Olan Kelime-i Şehâdetin Anlamının Yazıldığı Mezar Taşı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 74: Ölüm Sebebini ve Dinî İnancını Belirten Bir Mezar Taşı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 75: Mezarlığı Ziyarete Gelenlerden Dua İsteyen, Dua Edenlerin de Allahtan Rahmet Göreceğine İnanan Bir Mezar Taşı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 76: Ailesinden Erken Ayrılan Bir Babanın Eşi ve Kızı Tarafından Yazılan Mezar Taşı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 77: Dünyanın Fani Olduğunu, Peygamberimiz Hz. Muhammed'i Bile Aldığını Belirten Bir Mezar Taşı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 78: Ahirete Erken Göçtüğünü Düşünen ve Ziyaretçilerden Dua İsteyen Mezar Taşları (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 79: Ailesinin Soy Kütüğünü Belirten Bir Mezar Taşı (Mezarın Nakil Olduğunu ve Tarihini Belirtiyor). (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 80: Ölüm Sebebini Amansız Hastalığa Bağladığını Belirten Mezar Taşı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF81: Eski Bir Mezar Taşı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 82: Üzerine Demirden Ay Yıldız Sembolü Konmuş Bir Mezar Taşı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 83: Ölümüm Tüm Üzüntülerden Uzaklaşmak Olduğunu Anlatan Bir Mezar Taşı (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 84: Hayır Duası İçin Safranbolu Eşrafından Hacı Mehmet Tamer Tarafından Yapılmış Bir Çeşme (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 85: Geyik Boynuzunun Evi Kötülüklerden Nazardan Koruyacağına İnanılarak Asılmış Bir Safranbolu Evi (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 86: Evin Nazardan, Kötülüklerden Korunması İçin Asılmış Bir Geyik Boynuzu ve Nazar Boncuğu Şeklinde Boyanmış Bir Hilal Resmi (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 87: Geyik Boynuzunun Bulunduğu Başka Bir Safranbolu Evi (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 88: Otel Olarak Kullanılmakta Olan Bir Safranbolu Evi ve Geyik Boynuzu (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 89: Geyik Boynuzu Asılmış Keçeciler Evi (Özel arşiv)

FOTOĞRAF 90: Safranlı Lokum

FOTOĞRAF 91: Safranbolu Lokumu (Kaynak: Keçecizade Lokumları)

FOTOĞRAF 92: Safran Çiçeği (Özel arşiv)